T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MEVCUT EDİRNE HAMAMLARI ve ZEN İBRAHİM PAŞA HAMAMI RESTORASYONU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

FUNDA AŞUT
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: Prof. Dr. NEVZAT İLHAN
EDİRNE 2012

MEVCUT EDİRNE HAMAMLARI ve ZEN İBRAHİM PAŞA HAMAMI RESTORASYONU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

FUNDA AŞUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANA BİLİM DALI

2012

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü onayı

Prof.Dr. Mustafa ÖZCAN
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof.Dr. Şazuman SAZAK
Anabilim Dalı Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Nevzat İLHAN
Tez Danışmanı

Bu tez, tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından Mimarlık Anabilim Dalında bir Yüksek lisans tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:	İmza
Prof.Dr. Nevzat İLHAN	……..
Yrd.Doç.Dr. Ayten ERDEM	……..
Yrd.Doç.Dr. Tülay CANITEZ	……..

Tarih: 04 / 01/ 2013

T.Ü.FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DOĞRULUK BEYANI

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

04 / 01/ 2013
Funda AŞUT
İmzası

Yüksek Lisans Tezi
"Mevcut Edirne Hamamları ve Zen İbrahim Paşa Hamamı Restorasyonu Üzerine Bir Araştırma"
T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Ana Bilim Dalı

ÖZET

Bir dönem Osmanlı sosyal yaşantısında önemli bir rolü olan, günümüzde ise yıkılmaya yüz tutmuş mevcut Edirne hamamlarının derlenmiş katalog çalışmasından ve bu hamamlar içerisinden seçilen bir mahalle hamamı olan Zen İbrahim Paşa Hamamı mevcut değerlendirmesini ve koruma çalışmalarını içeren bu tez, beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, çalışmamın amacı, kapsamı ve metodu belirtilmiştir. İkinci bölümde, hamam tanımı yapılmış ve hamamların tarihsel gelişimine kısaca değinilmiştir. Türklerde hamam mimarisinin gelişimine ve mimari özelliklerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Edirne kentinin konumu ve kentin tarih içerisindeki değişiminden özetle bahsettikten sonra, Edirne hamamlarının tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Günümüzde mevcut olmayan, yok olmuş veya az bilinen hamamlar (30 adet) liste halinde verilmiştir. Mevcut hamamların (14 adet) tespit edilip derlenerek, katalog halinde sunulan çalışma içeriğinde, her bir hamama ait kısa tarihçe, plan krokisi, kent içi konumu gösteren hava fotoğrafı, plan tanımı ve yerinde çekilen fotoğraflar yer almaktadır.

Dördüncü bölümde, mevcut hamamlar içerisinden, küçük bir mahalle hamamı olması sebebiyle araştırmacıların ilgisini çekmemiş olan Zen İbrahim Paşa Hamamı seçilerek, yazılı tanımı yapılmıştır. Yapının kısa tarihçesi, çevresel özelliklerine yer verildikten sonra mevcut durum analizi yapılmıştır. Kurumlardan edinilen belgelere ve karşılaştırmalı çalışmalara dayanan restitüsyon raporu ve binanın yeniden işlevlendirilmesine yönelik önerileri içeren restorasyon raporu, bölüm kapsamındadır.

Beşinci bölüm olan sonuç bölümünde, tarihi hamam yapılarının, tekrar sosyal yaşantının bir parçası olabilmesi ve kültürel devamlılığın sağlanması için yeniden işlevlendirmenin gerekliliği vurgulanmıştır.

Ekler kısmında ise, dördüncü bölümde rölöve, restitüsyon ve restorasyon raporları verilen İbrahim Paşa Hamamı'na ait rölöve, restitüsyon ve restorasyon önerisi çizimleri, fotoğraf albümü ve kurumlardan elde edilen belgeler yer almaktadır.

Yıl : 2012

Sayfa Sayısı : 282

Anahtar Kelimeler : Hamam, Edirne, İbrahim Paşa Hamamı, Gerhiz, Semt Evi, Yeniden İşlevlendirme, Yeni İşleve Uyarlama(Adaptive Re-Use).

Master's Thesis
'A research on the existing Edirne Turkish baths and the restoration of Zen İbrahim Paşa Bath.'
Trakya University Institute of Natural Sciences
Main Department of Architecture

ABSTRACT

The thesis which includes the catalogue compilation of existing Edirne Public Baths that once had an important role in the Ottoman social life while today are almost ruined, and the conservation works and existing evaluation of the Zen Ibrahim Paşa Bath, which is a choosen district bath among these baths, consists of five chapters:

In the first chapter, the aim, content and method of the study is stated. In the second chapter, the definition of public bath is made and the historical evolution of public baths is briefly mentioned. The development of the architecture of Turkish baths and the architectural characteristics of them are included.

In the third chapter, after the position of Edirne city and the city development through history is mentioned, the historical evolution of Edirne public baths is handled. Public baths which are non-existent, perished or not much well known (30 in number) are listed. In the study content,which is presented as a compiled catalogue of existing baths (14 in number), a brief historical account of every single bath, a plan sketch, bird's eye view photography that shows the position in the city, plan description and on-site photographs take place.

In the fourth chapter, Zen Ibrahim Paşa Bath, which has drawn little attention of researchers because of being a district bath is picked out and defined in written form. After giving place to the brief historical account and environmental features of the building, the current status analysis is carried out. The restoration report which depends on the documents obtained from institutions and on comparative studies as well as with the restoration report which includes the suggestions for the adaptive re-use of the building are in the chapter content.

In the fifth chapter, the conclusion part, the necessity of the refunctionalization of the historical public bath structures in order to be a part of social life again and provide the cultural permanence is emphasized.

In the supplementary part, the current building survey, suggesting restitution and restoration drawings, photograph album and documents obtained from institutions belonging to Ibrahim Paşa Bath of which the building survey, restitution and restoration reports are given in the fourth chapter are attached.

Year : 2012

Number of Pages : 282

Keywords : Turkish bath, Edirne, Ibrahim Paşa Bath, Gerhiz, District house, Refunctionalization, Adaptive re-use.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Edirne'de günümüze ulaşmayı başarmış ve başaramamış hamamların derlenerek, tarihsel süreç içerisinde yok olmaya yüz tutmuş hamam kültürünü gelecek nesillere tanıtma imkanını sunmaktadır. Günümüzde yaygınlaşan sürdürebilirlik kavramı doğrultusunda, küçük bir mahalle hamamı olan yok olmaya yüz tutmuş Zen İbrahim Paşa Hamamı'na getirilen, esnek, pratik ve uygulanabilir şekilde tasarlanan ve işlev değişikliği içeren koruma önerileri ile hamamın yeniden hayata döndürülmesi hedeflenmektedir.

Hamam yapılarının yaşatılmasını öngören bu çalışmanın ana temasını oluşturan koruma bilincini, "Bir yapıda nefes yoksa, ölüm vardır." diyerek özetleyen ve aşılayan, tez konusunun seçiminden, özgün koruma önerilerine kadar yapıcı yaklaşımları ile zaman kısıtlaması olmaksızın beni yönlendiren sayın danışmanım Prof.Dr.Nevzat İLHAN'a, mesleki bilgi ve kaynaklarını benden esirgemeyip, her türlü sorunumda bana yardımcı olan sayın hocam Yrd.Doç.Dr. Tülay CANITEZ'e, çalışmalarımı değerlendiren ve önerileriyle şekillendiren jüri üyesi diğer hocalarıma,

Gerek saha çalışması esnasında gerek tüm tez çalışmalarım sırasında daimi desteğini hep yanımda hissettiğim sevgili arkadaşım İnş.Müh. Aydın ZERDALİ'ye,

Saha çalışmasında ve projelendirme aşamasında bana yardımcı olan meslektaş adayım Burcu ÖZTÜRK'e, ve yabancı dil desteği ile kaynak araştırmasında emeği geçen sevgili kardeşim Gonca AŞUT'a,

Teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET v
ABSTRACT vi
ÖNSÖZ vii
İÇİNDEKİLER viii
SİMGELER DİZİNİ xi
ÇİZELGE DİZİNİ xii
ŞEKİL DİZİNİ xiii
EKLER DİZİNİ xx

1. GİRİŞ 1

2. HAMAM MİMARİSİ 3

2.1. Hamam Tanımı 3
2.2. Hamamların Tarihsel Gelişimi 4
2.2.1. Antik Dönemde Hamamlar 4
2.2.2. Yunan Medeniyetinde Hamam 5
2.2.3. Roma Medeniyetinde Hamam 6
2.2.4. Bizans Dönemi, Orta Çağ Avrupa'sı ve İslam Dünyasında 9
2.2.5. Türklerde Hamam Mimarisinin Gelişimi 10
2.2.6. Selçuklular ve Beylikler Dönemi 11
2.2.7. Anadolu Selçuklu Dönemi Hamam Mimarisi 12
2.2.8. Osmanlı Dönemi 13
2.3. Türk Hamamı Mimarisi 18
2.3.1. Hamam Tipleri 18
2.3.2. Mekan Dizilimi (Plan Özellikleri) 23
2.3.3. Türk Hamamı Tipolojisi 30

3. EDİRNE'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ ve EDİRNE HAMAMLARI 35

3.1. Kentin Konumu 35
3.2. Kentin Tarihsel Süreci 37
3.3. Edirne Hamamlarının Tarihsel Gelişimi 41
3.4. Yok Olan ve Az Bilinen Hamamlar 45
3.5. Mevcut Hamamlar Katalog Çalışması 51

3.5.1. Saray Hamamı (M.1365-1368) 54
3.5.2. Gazi Mihal Bey Hamamı (M. 1421-22) 59
3.5.3. Beylerbeyi Hamamı (M.1428-1429) 64
3.5.4. Tahtakale Hamamı (M.1434-35) 69
3.5.5. Yeniçeriler Hamamı (XV. Yy. ilk yarısı) 76
3.5.6. Mezit Bey Hamamı (XV.yy başı) 80
3.5.7. Alaca Hamam (Topkapı Hamamı) (M.1440-1441) 84
3.5.8. Kum Kasrı Hamamı (XV.yy) 89
3.5.9. İbrahim Paşa Hamamı (XV.yy sonu- Takribi 1480) 93

3.5.10. Abdullah Hamamı (XVI.yy başı) 98
3.5.11. Tahmis Hamamı (M.1524-1525) 102
3.5.12. Sokullu Mehmet Paşa Hamamı (M.1579) 105
3.5.13. Mahmudiye Kışlası Hamamı (M.1827-1893) 111
3.5.14. Demirtaş Askeri Hastanesi Hamamı (M.1890) 113

3.6. Tipolojik Analiz 114

4. İBRAHİM PAŞA HAMAMI'NIN YAZILI TANIMI 121

4.1. Tanım 121
4.1.1. Yapının Konumu, Çevresel Özellikleri 121
4.1.2. Yapının Tarihçesi 123
4.1.3. Yapı Sahibi ve Yakın Çevresi 124
4.1.4. Orijinal İşlevi ve Günümüz Kullanımı 125

4.2. Mimari Özellikler 127
4.2.1. Plan Tanımı 127
4.2.1.1. Z01 Mekanı 129
4.2.1.2. Z02 Mekanı 129
4.2.1.3. Z03 Mekanı 130
4.2.1.4. Z04 Mekanı 130
4.2.1.5. Z05 Mekanı 130
4.2.1.6. Z06 Mekanı 131
4.2.1.7. Z07 Mekanı 131
4.2.1.8. Z08 Mekanı 131
4.2.2. Yapım Tekniği 131
4.2.2.1. Malzeme Özellikleri ve Mimari Elemanlar 131
4.2.2.2. Üst Örtü Düzeni 138

4.3. Cephe Özellikleri 141
4.3.1. Kuzeybatı Cephesi 141
4.3.2. Kuzeydoğu Cephesi 143
4.3.3. Güneydoğu Cephesi 144
4.3.4. Güneybatı Cephesi 145

4.4. Bozulmalar 145
4.4.1. Malzeme Bozulmaları 145
4.4.2. Strüktürel Bozulmalar 148

4.5. Restitüsyon Raporu 150
4.5.1. Hamam Suyunun Kaynağı 150
4.5.2. Restitüsyon Önerileri 152

4.6. Restorasyon Raporu 161
4.6.1. Binaların Yeniden Kullanımı 161
4.6.2. Yeniden İşlevlendirme Kavramı 162

4.6.3. Restorasyon Kriterleri 164
4.6.4. Restorasyon Kararları 165
4.6.5. Yeni İşlev Önerileri 166
4.6.6. Teknik Müdahaleler 184

5. SONUÇ 190

EKLER 192
EK-A İbrahim Paşa Hamamı Koruma Projesi (Rölöve/ Restitüsyon/ Restorasyon Önerisi) 192
EK-B İbrahim Paşa Hamamı Fotoğraf Albümü 244
EK-C İbrahim Paşa Hamamı Kurumlardan Edinilen Belgeler 263

KAYNAKLAR 277
ÖZGEÇMİŞ 282

SİMGELER DİZİNİ

°C	Santigrad Derece
m	Metre
m^2	Metrekare
km	Kilometre

KISALTMALAR

EKVTVKBK	Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
EVBM	Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü
H	Hicri
M	Miladi
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
Ö	Ölçek
VGMA	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
yy	Yüzyıl

ÇİZELGE DİZİNİ

Çizelge 3.1. Saray Hamamı 54

Çizelge 3.2. Gazi Mihal Hamamı 59

Çizelge 3.3. Beylerbeyi Hamamı 64

Çizelge 3.4. Tahtakale Hamamı 69

Çizelge 3.5. Yeniçeri Hamamı 76

Çizelge 3.6. Mezid Bey Hamamı 80

Çizelge 3.7. Topkapı Hamamı 84

Çizelge 3.8. Kum Kasrı Hamamı 89

Çizelge 3.9. İbrahim Paşa Hamamı 93

Çizelge 3.10. Abdullah Hamamı 98

Çizelge 3.11. Tahmis Hamamı 102

Çizelge 3.12. Sokullu Hamamı 105

Çizelge 3.13. Mahmudiye Hamamı 111

Çizelge 3.14. Demirtaş Hamamı 113

Çizelge 3.15. Soyunmalık Tiplerine Göre Sınıflandırma 116

Çizelge 3.16. Sıcaklık Tiplerine Göre Sınıflandırma 119

Çizelge 4.1. Semt Evi temel mekansal gereksinimleri..... 176

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 2.1. Mohenjo-Daro yerleşim planı ve Büyük Banyo 5
Şekil 2.2. Stadyumun hemen yanında yer alan hamam 7
Şekil 2.3. 1600 kişilik Caracalla Hamamı 7
Şekil 2.4. Diocletianus Hamamı Planı 7
Şekil 2.5. Diocletianus Hamamı Restore Edilmiş Perspektif Çalışması 7
Şekil 2.6. Roma Hamamı Plan Şeması 9
Şekil 2.7. Pompei hamamı, Genel hamam plan düzeni 9
Şekil 2.8. Kasr'ül Amra (Av Kasrı) Planı 10
Şekil 2.9. Mardin – Radviyye Hamamı (Yegül, 2008) 12
Şekil 2.10. İznik Hacı Hamza Hamamı Planı 14
Şekil 2.11. Fatih Hamamı Planı 14
Şekil 2.12. Mahmut Paşa Hamamı Planı ve Kesiti 15
Şekil 2.13. Gedikpaşa Hamamı Planı 15
Şekil 2.14. İstanbul Beyazıd Hamamı Planı 15
Şekil 2.15. İstanbul Çukur Hamam Planı 15
Şekil 2.16. İstanbul Çukur Hamam Kesiti 15
Şekil 2.17. Ayasofyada Ayasofya/ Haseki Hamamı Planı 16
Şekil 2.18. Ayasofyada Ayasofya/ Haseki Hamamı Kesiti 17
Şekil 2.19. Çemberlitaş Hamamı Planı 17
Şekil 2.20. Osmanlı dönemi Hamamının bölümlerini gösteren şematik plan 18
Şekil 2.21. İstanbul Cağaloğlu Hamamı Planı 18
Şekil 2.22. Bursa Eski Kaplıca Planı 19
Şekil 2.23. Bursa Eski Kaplıca Kesiti 19
Şekil 2.24. Yüzyılın başlarında Makriköy'ün deniz hamamlarından bir görüntü 20
Şekil 2.25. Tipik bir hususi hamam örneği 22
Şekil 2.26. Dolmabahçe Sarayı, Çinili Hamam Planı 22
Şekil 2.27. Dolmabahçe Sarayı, Çinili Hamam 22
Şekil 2.28. Türk hamamı Mekan Dizilimini gösteren şematik plan 23
Şekil 2.29. Soğukluk (Ilıklık) Kapısı- Buhar Yaşmağı 25
Şekil 2.30. Türk Hamamında Külhan ve Isıtma Sistemi 28
Şekil 2.31. Konya Sahip Ata Türbesi Karşısında Bulunan Keçeciler Hamamı Planı 29
Şekil 2.32. Osmanlı Hamamlarında sıcaklık mekanının kurgusuna göre olan S.Eyice'nin sınıflandırması 30
Şekil 2.33. Osmanlı Hamamlarında altı temel plan tipi 30
Şekil 2.34. M.Kiel'e göre tipolojik sınıflandırma 32
Şekil 2.35. M.Klinghardt'a göre tipolojik sınıflandırm 33
Şekil 2.36. H.Glück'e göre tipolojik sınıflandırma 33
Şekil 2.37. S.Eyice'ye göre tipolojik sınıflandırma 34
Şekil 3.1. Edirne İlinin Türkiye Haritasındaki Yeri 35
Şekil 3.2. Edirne İlinin Komşuları 35
Şekil 3.3. Edirne Hava Fotoğrafı - Kentin Genel Görünümü 36
Şekil 3.4. Edirne İli Ulaşım Bağlantıları 36
Şekil 3.5. Edirne Kalesi'nin takribi şeması 38
Şekil 3.6. II. Yüzyıl'da Edirne 39
Şekil 3.7. XIV. Yüzyıl 39

Şekil 3.8. XV. Yüzyıl....39
Şekil 3.9. XVII. yüzyıl....40
Şekil 3.10. XIX. yüzyıl....40
Şekil 3.11. 1950'li yıllar....40
Şekil 3.12. Günümüz Edirne Kenti Koruma Amaçlı İmar Planı, 2010....40
Şekil 3.13. Edirne Semtlerini Gösterir Harita....44
Şekil 3.14. Şifa Hamamı Arsası....49
Şekil 3.15. Tahtalı Hamam Arsası....49
Şekil 3.17. Oğlanlı (Ahi Çelebi) Hamamı Yeri- Tunca Çay Bahçesi (07.02.2012)....49
Şekil 3.18. Kaleiçi'nde Yok olan hamamın yeri- Şehit Asım İlk Okulu Bahçesi....49
Şekil 3.19. Mevcut Edirne hamamlarının İl haritası üzerindeki gösterimi....52
Şekil 3.20. Mevcut Edirne hamam yerlerinin İl haritası üzerindeki gösterimi....53
Şekil 3.21. Saray Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı....54
Şekil 3.22. Saray Hamamı planı....54
Şekil 3.23. Saray Hamamı erkekler kısmı genel görünüş....56
Şekil 3.24. Saray Hamamı kadınlar kısmı- Kuzeydoğu cephesi (2005)....56
Şekil 3.25. Restorasyon öncesi genel görünüm (2005)....56
Şekil 3.26. Restorasyon öncesi ana kubbe görünümü (2005....56
Şekil 3.27. Restorasyon aşamasında kubbelerin yapımı (2007)....57
Şekil 3.28. Rest. Sırasında Güneybatı Cephesi- Erkekler Kısmı (2007)....57
Şekil 3.29. Kuzeydoğu Cephesi, Kadınlar Kısmı- Günümüz (Restorasyon Sonrası)....57
Şekil 3.30. Kuzeybatı Cephesi, Erkekler Kısmı ve Dükkan Mahalleri....57
Şekil 3.31. Restorasyon Sonrası Erkekler Kısmı Soyunmalık Mahali (2010....57
Şekil 3.32. Erkekler Kısmı Sıcaklık (2010)....57
Şekil 3.33. Erkekler Kısmı Ilıklık Örtüsü- Mukarnaslı Kubbe (2010)....58
Şekil 3.34. Erkekler Kısmı Kapalı Halveti- Orijinal Zemin Döşemesi (2010)....58
Şekil 3.35. Kadınlar Kısmı Soyunmalık Mahali (2010)....58
Şekil 3.36. Hamamın sıhhi tesisat şeması....58
Şekil 3.37. Kadınlar Kısmı Soyunmalık Mahali Üst Kat Galerisi (2010)....58
Şekil 3.38.Ocak Yanı Su Deposunda Yer Alan Isıtma Tes. ve Sıhhi Tesisat (2010)....58
Şekil 3.39. Gazi Mihal Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı....60
Şekil 3.40. Mihal Bey Hamamı planı....60
Şekil 3.41. Gazi Mihal Hamamı tavan planı....62
Şekil 3.42. Gazi Mihal Bey Hamamı – Günümüz (02.10.2011)....62
Şekil 3.43. Gazi Mihal Bey Hamamı erkekler kısmı girişi....62
Şekil 3.44. Gazi Mihal Bey Hamamı erkekler ılıklık bölümü üst örtüsü....62
Şekil 3.45. Erkekler ılıklık bölümü halvet üst örtüsü....62
Şekil 3.46. Erkekler ılıklık bölümü diğer halvet üst örtüsü....62
Şekil 3.47. Erkekler sıcaklık ana mekanı üst örtüsü....63
Şekil 3.48. Erkekler sıcaklık ana mekanından halvetlere geçiş....63
Şekil 3.49. Sıcaklık eyvanı....63
Şekil 3.50. Erkekler sıcaklık ana mekanı....63
Şekil 3.51. Halvet hücresi üst örtüsü....63
Şekil 3.52. Yol kotu altında kalmış sıcak su deposun iç kısmı....63
Şekil 3.53. Beylerbeyi Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı....65
Şekil 3.54. Beylerbeyi Hamamı planı (Ayverdi, 1989'den düzenlenerek)....65
Şekil 3.55. Beylerbeyi Hamamı Planı (Erken, 1973'ten düzenlenerek)....66
Şekil 3.56. Beylerbeyi Hamamı Tavan Planı....66

Şekil 3.57. Beylerbeyi Hamamı güney cephe duvarı- Yol cephesi (18.09.2010) 66
Şekil 3.58. Beylerbeyi Hamamı külhan kısmı- Hamama giriş.....66
Şekil 3.59. Beylerbeyi Hamamı Sıcak Su Deposu.....67
Şekil 3.60. Beylerbeyi Hamamı Erkekler Kısmı Köşe Halveti Üst Örtüsü.....67
Şekil 3.61. Erkekler Kısmı Nişle Genişletilen Ilıklık Mekanı 67
Şekil 3.62. Erkekler Kısmı Üst Örtüsü Yıkılmış Olan Ilıklık 67
Şekil 3.63. Beylerbeyi Hamamı Erkekler Kısmı Köşe Halveti.....67
Şekil 3.64. Erkekler Kısmı Sıcaklık Ana Mekanı.....67
Şekil 3.65. Erkekler Kısmı Halvet Hücresi.....68
Şekil 3.66. Sıcaklık eyvanı.....68
Şekil 3.67. Sıcaklık eyvan kubbesi 68
Şekil 3.68. Sıcaklık eyvanı üzerinde yukarı doğru daralan altılı yıldız öğesi 68
Şekil 3.69. Yıkılmış olan Sıcaklık kubbesi (08.10.2011) 68
Şekil 3.70. Yıkılmış olan sıcaklık eyvan kubbesi 68
Şekil 3.71. Tahtakale Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı.....70
Şekil 3.72. Tahtakale Hamamı planı..... 70
Şekil 3.73. Tahtakale Hamamı Erkekler Kısmı Soyunmalığı 72
Şekil 3.74. Tahtakale Hamamı 72
Şekil 3.75. Saraçlar Caddesi'nden Tahtakale Hamamı Günümüz Görünümü.....72
Şekil 3.76. Arkada erkekler soyunmalık kubbesi ve kadınlar soyunmalık kubbesi.....72
Şekil 3.77. Erkekler Soyunmalık Orijinal Girişi.....72
Şekil 3.78. Kadınlar Soyunmalık Girişi 72
Şekil 3.79. Günümüzde bar olarak kullanılan erkekler soyunmalık mekanı.....73
Şekil 3.80. İç mekan tasarımının asma kattan görünüşü.....73
Şekil 3.81. Servis barı ve üstte loca işlevi gören asma kat 73
Şekil 3.82. Tavan kaplama malzemesi ve taşıyıcı sistem 73
Şekil 3.83. Soyunmalık kubbe geçişi, altta mekanı örten tavan kaplaması.....73
Şekil 3.84. Aralık kısmı- Mekana hizmet eden tuvaletler 73
Şekil 3.85. Ilıklık kısmı girişi 74
Şekil 3.86. Ilıklık mekanında ahşap soyunma yerleri.....74
Şekil 3.87. Aralık ve ılıklık arası kapatılan geçiş 74
Şekil 3.88. Sıcaklık mekanı 74
Şekil 3.89. Sıcaklık mekanı kubbe geçiş öğeleri.....74
Şekil 3.90. Sıcaklık kubbesi ve ışık gözleri 74
Şekil 3.91. Batı eyvan üst örtüsü.....75
Şekil 3.92. Kadınlar soyunmalık bölümü.....75
Şekil 3.93. Sıcak su deposu ve külhan kısmı.....75
Şekil 3.94. Su deposu önündeki kuyu ve dışarı çıkarılmış orijinal kurna.....75
Şekil 3.95. Beden duvarı-üç sıra tuğla bir sıra kesme taş almaşık örgü sistemi 75
Şekil 3.96. Hamam üst örtü düzeni-Çimento sıvayla yapılan tahribat.....75
Şekil 3.97. Yeniçeri Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 77
Şekil 3.98. Yeniçeri Hamamı planı 77
Şekil 3.99. Yeniçeri Hamamı Tavan Planı.....78
Şekil 3.100. Yeniçeriler Hamamı Ilıklık Girişi ve Yıkılmış olan Soyunmalık tarafı.....78
Şekil 3.101. Yeniçeriler Hamamı Genel Görünüş 78
Şekil 3.102. Sıcaklık Ana Mekanı 78
Şekil 3.103. Külhan ve su deposu kısmı 79

Şekil 3.104. Sıcaklık eyvanları ve Halvete Giriş 79
Şekil 3.105. Sıcaklık kubbesi ve ışık gözleri 79
Şekil 3.106. Müstakil hücre haline getirilmiş kuzey eyvanın üstünde aynalı tonoz 79
Şekil 3.107. Halvet Kubbesi 79
Şekil 3.108. Sıcaklık kubbesi ve kapatılmış kuzey eyvanı 79
Şekil 3.109. Mezid Bey Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 81
Şekil 3.110. Mezid Bey Hamamı plan şeması 81
Şekil 3.111. Mezid Bey Hamamı rölövesi-Zemin kat planı 82
Şekil 3.112. Mezit Bey Hamamı Hava Görünümü 82
Şekil 3.113. Mezit Bey Hamamı Restorasyon Öncesi 82
Şekil 3.114. Mezit Bey Hamamı Restorasyon Sonrası 82
Şekil 3.115. Giriş ve Soyunmalık Kısmı Dış Görünüm 82
Şekil 3.116. Soyunmalık ve Sıcaklık Kubbeleri Yan Görünüş 82
Şekil 3.117. Soyunmalık Mekanı 83
Şekil 3.118. Ilıklıkta yer alan Keselik 83
Şekil 3.119. Ilıklıkta bulunan kurnalar 83
Şekil 3.120. Sıcaklık ve Göbek Taşı 83
Şekil 3.121. Sıcaklıktan halvetlere (sıcak odaya) geçiş 83
Şekil 3.122. Sıcaklık kubbesi ışık gözleri 83
Şekil 3.123. Topkapı Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 85
Şekil 3.124. Topkapı Hamamı planı 85
Şekil 3.125. Edirne'de Alaca Hamam kitabesi 86
Şekil 3.126. Topkapı (Alaca) Hamamı Tavan Planı 87
Şekil 3.127. Topkapı Hamamı Batı Duvarı (Günümüz, 05.09.2011) 87
Şekil 3.128. Topkapı Hamamı Genel Görünüş 87
Şekil 3.129. Kuzey tarafında külhan kısmı 87
Şekil 3.130. Yıkılan su deposunun iç kısmı 87
Şekil 3.131. Yıkılan kadınlar bölümü sıcaklık kubbesi 87
Şekil 3.132. Kadınlar kısmı eyvan üst örtüsü 88
Şekil 3.133. Erkekler kısmı sıcaklık kubbesi 88
Şekil 3.134. Erkekler kısmı, duvarla kapatılan eyvan 88
Şekil 3.135. Erkekler kısmı zengin mukarnaslı batı eyvanı ve yanda halvet hücresi 88
Şekil 3.136. Erkekler kısmı mukarnaslı batı eyvanın kaburga tonoz üst örtüsü 88
Şekil 3.137. Erkekler kısmı eyvanında kaburgalı tonoz 88
Şekil 3.138. Kum Kasrı Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 90
Şekil 3.139. Kum Kasrı Hamamı planı 90
Şekil 3.140. Edirne Sarayında Kum Kasrı ve Hamamı Planı 91
Şekil 3.141. Edirne Sarayı Restitüsyonu-IV.Mehmet Köşkü ve Kum Kasrı Hamamı 91
Şekil 3.142. Kum Kasrı Hamamı Restorasyon Öncesi Genel Görünümü 91
Şekil 3.143. Kum Kasrı Hamamı Restorasyon Esnasında Görünüm 91
Şekil 3.144. Kum Kasrı Hamamı Restorasyon Sonrası Ilıklık Giriş Kısmı 91
Şekil 3.145. Kum Kasrı Hamamı Restorasyon Sonrası Giriş Kısmı 91
Şekil 3.146. Kum Kasrı Hamamı Restorasyon Sonrası Külhan ve Ocak Kısmı 92
Şekil 3.147. Kum Kasrı Hamamı Restorasyon Sonrası Külhan Cephesi 92
Şekil 3.148. Girişte Ilıklık Mekanı 92
Şekil 3.149. Girişte Ilıklık Mekanı Üst Örtüsü 92
Şekil 3.150. Sıcaklık döşemesi altında cehennemlik ayakları 92
Şekil 3.151. Sıcaklık Helezonik Kubbesi 92

Şekil 3.152. İbrahim Paşa Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 94
Şekil 3.153. İbrahim Paşa Hamamı planı 94
Şekil 3.154. İbrahim Paşa Hamamı genel görünüş 95
Şekil 3.155. İbrahim Paşa Hamamı genel görünüş (1980'ler) 95
Şekil 3.156. 1961 tarihli rapor eki 95
Şekil 3.157. İbrahim Paşa Hamamı Ön Görünüş- Yıkılmış Sıcaklık Eyvan Kemeri 95
Şekil 3.158. İbrahim Paşa Hamamı Ön Görünüş- Külhan Kısmı 96
Şekil 3.159. Ilıklık Giriş Cephesi 96
Şekil 3.160. Yıkılmış olan külhan kısmı 96
Şekil 3.161.Ilıklık mekanı 96
Şekil 3.162. Giriş kısmında yer alan ılıklık kubbesi 96
Şekil 3.163. İkinci sıcaklık olarak tabir edilen mekan 96
Şekil 3.164. İkinci sıcaklık kısmı orta kubbesi 97
Şekil 3.165. Halvet bölümü 97
Şekil 3.166. Sıcaklık mekanı 97
Şekil 3.167. Sıcaklık kısmı kubbesi 97
Şekil 3.168. Sıcaklık mekanı 97
Şekil 3.169. Abdullah Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 99
Şekil 3.170. Abdullah Hamamı planı 99
Şekil 3.171. Günümüzde depo olarak kullanılan soyunmalık kısmı 100
Şekil 3.172. Abdullah Hamamı Genel Görünüm 100
Şekil 3.173. Abdullah Hamamı Sıcaklık Kubbeleri 100
Şekil 3.174. Sıcaklık Kubbesi 100
Şekil 3.175. Sıcaklık Kubbesi 101
Şekil 3.176. Günümüzde çimento harçla sıvalı sıcaklık kubbesi 101
Şekil 3.177. Halvet kubbesi 101
Şekil 3.178. Halvet kubbesi 101
Şekil 3.179. Tahmis Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 103
Şekil 3.180. Tahmis Hamamı plan şeması 103
Şekil 3.181. Sabuni Mahallesi'nde Tahmis Hamamı genel görünüm 104
Şekil 3.182. Hamamın dış beden duvarları (Külhan tarafı) 104
Şekil 3.183. Sıcaklık kubbesi dış görünüş 104
Şekil 3.184. Halvet hücresi kubbesi üstten görünümü 104
Şekil 3.185. Sıcaklık mekanı eyvanı (solda) ve ılıklığa geçiş kapısı (sağda) 104
Şekil 3.186. Sıcaklık mekanı batı yönündeki halvet geçişi 104
Şekil 3.187. Sokullu Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 106
Şekil 3.188. Sokullu Hamamı planı 106
Şekil 3.189. Sokullu Hamamı 108
Şekil 3.190. Sokullu Hamamı 1986 yılı genel görünüm 108
Şekil 3.191. Sokullu Hamamı kadınlar kısmı soyunmalık duvarı 108
Şekil 3.192. Sokullu Hamamı hava fotoğrafı 108
Şekil 3.193. Sokullu Hamamı sıcaklık kubbeleri hava fotoğrafı 108
Şekil 3.194. Erkekler Kısmı Soyunmalık Girişi 108
Şekil 3.195. Erkekler Kısmı Soyunmalığı 109
Şekil 3.196. Soyunmalık sekisi altında yer alan nişler 109
Şekil 3.198. Erkekler ılıklık mekanı aynalı tonoz üst örtüsü 109
Şekil 3.199. Ilıklık mekanından tuvalet ve temizlik kısmına geçiş kapısı 109
Şekil 3.200. Ilıklık mekanından sıcaklığa geçiş kapısı 109

Şekil 3.201. Kadınlar Kısmı Soyunmalık Girişi 110
Şekil 3.202. Kadınlar Kısmı Soyunmalık Mekanı 110
Şekil 3.203. Kadınlar Kısmı Ilıklık Mekanı 110
Şekil 3.204. Kadınlar Kısmı Sıcaklık Mekanı ve ortada göbek taşı 110
Şekil 3.205. Kaynana Kurnası denilen orijinal mermer kurna 110
Şekil 3.206. Gelin Kurnası denilen orijinal mermer kurna 110
Şekil 3.207. Mahmudiye Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 112
Şekil 3.208. Mahmudiye Kışlası Hamamı günümüz görünümü 112
Şekil 3.209. Demirtaş Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı 113
Şekil 4.1. Hamamın bulunduğu semt olan Kıyık'ın Edirne semtleri arasındaki yeri 121
Şekil 4.2. Hamamın bulunduğu yerin kent içi konumu 122
Şekil 4.3. İbrahim Paşa Hamamı Yerleşim Planı 122
Şekil 4.4. İbrahim Paşa Hamamı parselizasyonu gösteren Vaziyet Planı 126
Şekil 4.5. İbrahim Paşa Hamamı ve yakın çevre silueti 126
Şekil 4.6. İbrahim Paşa Hamamı +0.00 kotu planı 128
Şekil 4.7. İbrahim Paşa Hamamı 1-1 kesiti 132
Şekil 4.8. İbrahim Paşa Hamamı 2-2 kesiti 133
Şekil 4.9. İbrahim Paşa Hamamı 5-5 kesiti 133
Şekil 4.10. İbrahim Paşa Hamamı 6-6 kesiti 133
Şekil 4.11. İbrahim Paşa Hamamı 3-3 kesiti 135
Şekil 4.12. İbrahim Paşa Hamamı 4-4 kesiti 135
Şekil 4.13. İbrahim Paşa Hamamı 7-7 kesiti 136
Şekil 4.14. İbrahim Paşa Hamamı 8-8 kesiti 136
Şekil 4.15. İbrahim Paşa Hamamı 9-9 kesiti 137
Şekil 4.16. İbrahim Paşa Hamamı 10-10 kesiti 137
Şekil 4.17. İbrahim Paşa Hamamı +6.50 kotu çatı planı 140
Şekil 4.18. İbrahim Paşa Hamamı Araplar Caddesi silueti 142
Şekil 4.19. İbrahim Paşa Hamamı kuzeybatı cephesi- (Araplar Caddesi) görünüşü 142
Şekil 4.20. İbrahim Paşa Hamamı kuzeydoğu cephesi 143
Şekil 4.21. İbrahim Paşa Hamamı güneydoğu cephesi- Araplar Sokağı görünüşü 144
Şekil 4.22. İbrahim Paşa Hamamı güneybatı cephesi 146
Şekil 4.23. Edirne su kaynaklarını gösteren kroki 151
Şekil 4.24. Haseki Suyu şehir içi dağılımı 151
Şekil 4.25. İbrahim Paşa Hamamı su taksimatı krokisi 152
Şekil 4.26. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon işlev akış şeması 154
Şekil 4.27. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 1 plan 156
Şekil 4.28. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 2 zemin kat planı 156
Şekil 4.29. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 2 üst kat planı 157
Şekil 4.30. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 2 çatı kat planı 157
Şekil 4.31. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 2 kuzeybatı cephesi 157
Şekil 4.32. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 zemin kat planı 158
Şekil 4.33. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 üst kat planı 158
Şekil 4.34. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 tavan planı 159
Şekil 4.35. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 çatı planı 159
Şekil 4.36. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 cehennemlik kotu planı 159
Şekil 4.37. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 1-1 kesiti 160
Şekil 4.38. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 kuzeybatı cephesi 160
Şekil 4.39. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi işlev şeması 168

Şekil 4.40. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi eskizi.....168
Şekil 4.41. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi renkli eskizi .168
Şekil 4.42. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi plan şeması ..169
Şekil 4.43. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 1 sağlık merkezi zemin kat planı.....169
Şekil 4.44. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 1 sağlık merkezi üst kat planı 170
Şekil 4.45. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi çatı planı.....170
Şekil 4.46. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi 1-1 kesiti 171
Şekil 4.47. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi 2-2 kesiti 171
Şekil 4.48. İbrahim Paşa Hamamı rest.önerisi 1 sağlık merkezi kuzeybatı cephesi.....172
Şekil 4.49. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 1 sağlık merkezi güneydoğu cephesi ..172
Şekil 4.50. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 1 sağlık merkezi ön ve arka cephe 173
Şekil 4.51. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi iç perspektif .173
Şekil 4.52. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 1 sağlık merkezi iç perspektifi.....174
Şekil 4.53. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 1 sağlık merkezi iç mekan görünümü.174
Şekil 4.54. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi dış perspektif174
Şekil 4.55. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi işlev şeması.....178
Şekil 4.56. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi vaziyet planı 178
Şekil 4.57. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi sokak siluetleri 179
Şekil 4.58. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi planı 179
Şekil 4.59. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi çatı planı.....180
Şekil 4.60. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi 1-1 kesiti 180
Şekil 4.61. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi 2-2 kesiti 181
Şekil 4.62. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi kuzeybatı cephesi...181
Şekil 4.63. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi güneydoğu cephes .182
Şekil 4.64. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi ön ve arka cephe 182
Şekil 4.65. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 2 semt evi perspektif görünümü 183
Şekil 4.66. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 2 semt evi Araplar Cad. perspektifi 183
Şekil 4.67. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 2 seyir terasları ve oyun alanları 183
Şekil 4.68. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 2 semt evi Araplar Sok. perspektifi 184
Şekil 4.69. İbrahim Paşa Hamamı rest. önerisi 2 semt evi ve şelale görünümü 184

EKLER DİZİNİ

EK-A. İbrahim Paşa Hamamı Koruma Projesi
(Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Önerisi) 193

Pafta 1. Kent İçi Konum (Ö: 1/50.000), Yaklaşım Planı (Ö:1/5.000), Vaziyet Planı (Ö:1/ 500) 193
Pafta 2. Rölöve/ Vaziyet Planı (Ö:1/200) 194
Pafta 3. A-A Kesit Silueti ve B-B Silueti (Ö:1/200 195
Pafta 4. Rölöve/ +0.00 Kotu Planı- Zemin Kat Planı (Ö:1/100) 196
Pafta 5. Rölöve/ +4.50 Kotu Planı- Çatı Planı (Ö:1/100) 197
Pafta 6. Rölöve/ Kesitler/ 1-1 Kesiti (Ö:1/50) 198
Pafta 7. Rölöve/ Kesitler/ 2-2 Kesiti (Ö:1/50) 199
Pafta 8. Rölöve/ Kesitler/ 3-3 Kesiti (Ö:1/50) 200
Pafta 9. Rölöve/ Kesitler/ 4-4 Kesiti (Ö:1/50) 201
Pafta 10. Rölöve/ Kesitler/ 5-5 Kesiti (Ö:1/50) 202
Pafta 11. Rölöve/ Kesitler/ 6-6 Kesiti (Ö:1/50) 203
Pafta 12. Rölöve/ Kesitler/ 7-7 Kesiti (Ö:1/50) 204
Pafta 13. Rölöve/ Kesitler/ 8-8 Kesiti (Ö:1/50) 205
Pafta 14. Rölöve/ Kesitler/ 9-9 Kesiti (Ö:1/50) 206
Pafta 15. Rölöve/ Kesitler/ 10-10 Kesiti (Ö:1/50) 207
Pafta 16. Rölöve/ Görünüşler/ K.Batı Cephesi (Ö:1/100) 208
Pafta 17. Rölöve/ Görünüşler/ K.Batı Cephesi (Ö:1/50) 209
Pafta 18. Rölöve/ Görünüşler/ K.Doğu Cephesi (Ö:1/50) 210
Pafta 19. Rölöve/ Görünüşler/ G.Doğu Cephesi (Ö:1/50) 211
Pafta 20. Rölöve/ Görünüşler/ G.Batı Cephesi (Ö:1/50) 212
Pafta 21. Rölöve/ Detaylar (Ö:1/10) 213
Pafta 22. Restitüsyon Öneri 1/ +0.00 Kotu- Zemin Kat Planı (Ö:1/100) 214
Pafta 23. Restitüsyon Öneri 2/ +0.00 Kotu- Zemin Kat Planı (Ö:1/100) 215
Pafta 24. Restitüsyon Öneri 2/ +4.00 Kotu- Üst Kat Planı (Ö:1/100) 216
Pafta 25. Restitüsyon Öneri 2/ +9.00 Kotu- Çatı Planı (Ö:1/100) 217
Pafta 26. Restitüsyon Öneri 2/ Görünüşler/ K.Batı Cephesi (Ö:1/100) 218
Pafta 27. Restitüsyon/ Su Taksimatı Krokisi (Ö:1/2000) 219
Pafta 28. Restitüsyon Öneri 3/ +0.00 Kotu- Zemin Kat Planı (Ö:1/100) 220
Pafta 29. Restitüsyon Öneri 3/ +4.00 Kotu- Üst Kat Planı (Ö:1/100) 221
Pafta 30. Restitüsyon Öneri 3/ Tavan Planı (Ö:1/100) 222
Pafta 31. Restitüsyon Öneri 3/ +15.00 Kotu- Çatı (Kurşun Ferş) Planı (Ö:1/100) 223
Pafta 32. Restitüsyon Öneri 3/ -1.23 Kotu- Cehennemlik Planı (Ö:1/100) 224
Pafta 33. Restitüsyon Öneri 3/ Kesitler/ 1-1 Kesiti (Ö:1/100) 225
Pafta 34. Restitüsyon Öneri 3/ Görünüşler/ K.Batı Cephesi (Ö:1/100) 226
Pafta 35. Restorasyon Öneri 1/ +0.00 Kotu- Zemin Kat Planı (Ö:1/100) 227
Pafta 36. Restorasyon Öneri 1/ +4.00 Kotu- Üst Kat Planı (Ö:1/100) 228
Pafta 37. Restorasyon Öneri 1/ +15.00 Kotu- Çatı (Kurşun Ferş) Planı (Ö:1/100) 229
Pafta 38. Restorasyon Öneri 1/ Kesitler/ 1-1 Kesiti (Ö:1/100) 230
Pafta 39. Restorasyon Öneri 1/ Kesitler/ 2-2 Kesiti (Ö:1/50) 231
Pafta 40. Restorasyon Öneri 1/ Görünüşler/ K.Batı Cephesi (Ö:1/100) 232
Pafta 41. Restorasyon Öneri 1/ Görünüşler/ G.Doğu Cephesi (Ö:1/100) 233

Pafta 42. Restorasyon Öneri 1/ Görünüşler/ Ön ve Arka Cephe (Ö:1/100) 234
Pafta 43. Restorasyon Öneri 2/ Vaziyet Planı (Ö:1/200) 235
Pafta 44. Restorasyon Öneri 2/ Siluetler (Ö:1/200) 236
Pafta 45. Restorasyon Öneri 2/ +0.00 Kotu- Zemin Kat Planı (Ö:1/100) 237
Pafta 46. Restorasyon Öneri 2/ +9.00 Kotu- Çatı Planı (Ö:1/100) 238
Pafta 47. Restorasyon Öneri 2/ Kesitler/ 1-1 Kesiti (Ö:1/100) 239
Pafta 48. Restorasyon Öneri 2/ Kesitler/ 2-2 Kesiti (Ö:1/50) 240
Pafta 49. Restorasyon Öneri 2/ Görünüşler/ K.Batı Cephesi (Ö:1/100) 241
Pafta 50. Restorasyon Öneri 2/ Görünüşler/ G.Doğu Cephesi (Ö:1/100) 242
Pafta 51. Restorasyon Öneri 2/ Görünüşler/ Ön ve Arka Cephe (Ö:1/100) 243

EK-B. İbrahim Paşa Hamamı Fotoğraf Albümü 244

Şekil 1. İbrahim Paşa Hamamı fotoğraf çekim yerlerini gösteren vaziyet planı 245
Şekil 2. İbrahim Paşa Hamamı fotoğraf çekim yerlerini gösteren plan krokisi 246
Şekil 3. İbrahim Paşa Hamamı fotoğraf çekim yerlerini gösteren plan krokisi 247
Şekil 4. Araplar Caddesi görünüşü- Kuzeybatı cephesi 248
Şekil 5. Araplar Sokağı görünüşü- Güneydoğu cephesi 248
Şekil 6. Araplar Caddesi hava fotoğrafı 248
Şekil 7. Hamamın üstten görünümü 248
Şekil 8.Hamamın yakın çevresindeki yapılaşmayı gösteren komşu parselde yer alan muhdes konutlar 248
Şekil 9. Hamamın karşı arazisinde bulunan 730 ada 1 parselde yer alan İbrahim Paşa Mescidi yeri 249
Şekil 10. Yıkılmış olan soyunmalık mahali yeri 249
Şekil 11. Yıkılmış olan külhan önü mahali yeri ve muhdes baraka 249
Şekil 12. Yıkılmış olan soyunmalık mahali yerinde bulunan muhdes konut 249
Şekil 13. Yıkılmış olan soyunmalık mahali yerinde bulunan kuyu 249
Şekil 14. Hamamın giriş (ılıklık) mekanı olan Z-01 mahalinde bulunan çöp yığını 249
Şekil 15. Hamama günümüzde (2012) girişin sağlandığı duvar kırığı 249
Şekil 16. Z-01 mekanına girişi sağlayan orijinal kapı 250
Şekil 17. Z01-b ılıklık orta mekanı üzerini örten sekizgen kubbe 250
Şekil 18. Z01-b mekanı üst örtüsünde görülen strüktürel hasar 250
Şekil 19. Z01-b mekanı 2 aksı duvarında görülen diyagonel çatlak 250
Şekil 20. Z01-c mekanı yıkılmış olan kubbe 250
Şekil 21. Z01-c mekanı D aksı duvarı boyunca görülen ayrılma çatlağı 250
Şekil 22. İkincil sıcaklık niteliğindeki Z-02 mekanı 251
Şekil 23. Z02-b orta mekanı üzerini örten sekizgen kasnaklı dilimli kubbe 251
Şekil 24. Z02-b kubbesinde görülen strüktürel hasar 251
Şekil 25. Z02-c mekanı üst örtü düzeni ve kubbe geçiş öğeleri 251
Şekil 26. Z02-a mekanı üzerini örten kubbe 251
Şekil 27. Z-02 mekanı D aksı duvarında bulunan duvar kırığı 251
Şekil 28.Z-03 sıcaklık ana mekanı üst örtüsü 252
Şekil 29. Sıcaklık ana kubbesini taşıyan kemerler ve Z03-a eyvanı 252
Şekil 30. Onaltıgen kasnağa oturan ana kubbe ve deforme olmuş kubbe feneri 252
Şekil 31. Z-05 ve Z-06 halvet mekanlarına geçişi sağlayan üçgen niş 252
Şekil 32. Z03-a eyvanında yıkılmış olan dış beden duvarı 252

Şekil 33. Z-04 halvet mekanına geçişi sağlayan kapı, sıcaklık esas girişi.....252
Şekil 34. Z03-a eyvanı yıkılmış olan üst örtüsü.....253
Şekil 35. Z-02 mekanından Z-03 mekanına geçişi sağlayan duvar kırığı.....253
Şekil 36. Z-04 halvet mekanı kubbesi içten görünüm.....253
Şekil 37. Z-04 halvet mekanı kubbe geçiş öğeleri.....253
Şekil 38. Z-04 halvet mekanı giriş kapısı.....253
Şekil 39. Z-04 halvet mekanı iç duvar örgüsü ve mekanda bulunan içki şişeleri.....253
Şekil 40. Z-05 halvet mekanında bulunan çöp tabakası.....254
Şekil 41. Z-05 halvet mekanına giriş kapısı 254
Şekil 42. Z-05 halvetinde bulunan buhar kontrol penceresi.....254
Şekil 43. Z-05 halvet kubbesi ve kubbede görülen hasar 254
Şekil 44. Z-06 halvet mekanı kubbe geçiş öğeleri.....254
Şekil 45. Z-06 halvet mekanı giriş kapısı.....254
Şekil 46. Z-06 halvet mekanı duvarda görülen tüteklik yeri ve künk boşluğu 255
Şekil 47. Z-06 halvet mekanı üst örtüsü ve kubbe geçiş öğeleri.....255
Şekil 48. Z-07 mekanı (sıcak su deposu) buhar kontrol penceresi ve hatıl izleri 255
Şekil 49. Z-07 mekanı (sıcak su deposu) yıkılmış olan tonoz üst örtüsü.....255
Şekil 50. Çöplük olarak kullanılan Z-07 mekanı (sıcak su deposu)
Araplar Caddesi görünüşü 255
Şekil 51. Z-07 mekanının devamında yer alan Z-08 mekanı 255
Şekil 52. Z-08 mekanının (soğuk su deposu) üstten görünümü.....256
Şekil 53. Z-08 mekanı ile Z-07 mekanını ayıran yıkılmış duvar kalıntısı.....256
Şekil 54. Hamamın İbrahim Paşa Mescidi arazisi olan karşı parselden görünümü-
Araplar Caddesi görünüşü 256
Şekil 55. Z-03 sıcaklık mekanının dış görünümü ve yıkılmış olan Z03-a eyvanı.....256
Şekil 56. Z-04 halvet mekanı dış görünümü.....256
Şekil 57. Z-05 halvet mekanı dış görünümü.....256
Şekil 58. Günümüzde (2012) hamama girişi sağlayan duvar kırığı 257
Şekil 59. Z-01 (ılıklık) mekanına girişi sağlayan orijinal kapı.....257
Şekil 60. Hamamın kuzeydoğu cephesinden görünüm ve muhdes wc 257
Şekil 61. Yıkılmış olan soyunmalık mahalinin yer aldığı giriş cephesi.....257
Şekil 62. Hamamın güneydoğu cephesi-Araplar Sokağı görünüşü 257
Şekil 63. Güneydoğu cephesinde suyun sebep olduğu deformasyon.....257
Şekil 64. Araplar Sokağında hamamın dış beden duvarına bitişik muhdes yapılaşma.258
Şekil 65. Taşlarda görülen yoğun deformasyon.....258
Şekil 66. Güneybatı cephesinde görülen deformasyon 258
Şekil 67. Yıkılmış olan külhan bacası ve ocak kemeri.....258
Şekil 68. Toprak dolgu ile kapanmış olan ocak ağzı ve külhan önü mahali 258
Şekil 69. Ocak ağzının yer aldığı güneybatı cephesi.....258
Şekil 70. Hamamın üst örtü düzeninde görülen bitkilenme 259
Şekil 71. Hamamın üst örtü düzeni genel görünüm 259
Şekil 72. Hamamın ana mekanı olan Z-03 sıcaklık kubbesi 259
Şekil 73. Yıkılmış olan Z03-c eyvan üst örtüsü.....259
Şekil 74. Z02-b mekanı kubbe feneri açıklığı (P21/ 1-1 Detayı).....259
Şekil 75. Z02-c mekanı kubbe feneri açıklığı (P21/ 2-2 Detayı).....259
Şekil 76. Z02-c mekanı kubbesi ve filgözü açıklıkları.....260
Şekil 77. Z-05 mekanı kubbesinde görülen deformasyon.....260
Şekil 78. Hamamın 1980'li yıllarda çekilmiş görüntüsü (Y.Mim.L. Süman arşivi).....260

Şekil 79. 1980'li yıllarda Araplar Caddesi'nden görünüm (Y.Mim.L. Süman arşivi) .260
Şekil 80. 1980'li yıllarda Z-07(sıcak su deposu) görünümü(Y.Mim.L.Süman arşivi) .260
Şekil 81. Yıkılmış olan Z03-c eyvan üst örtüsü (Y.Mim.L. Süman arşivi) 260
Şekil 82. Hamamın kuzeydoğu cephesinde yıkılmış olan soyunmalık duvar kalıntısı .261
Şekil 83. Yıkılmış olan soyunmalık duvarı kalıntısı 261
Şekil 84. Soyunmalık duvar kalıntısında hatıl izleri.....261
Şekil 85. Yıkılmış olan külhan önü mahalinde hatıl izleri.....261
Şekil 86. Z-03 sıcaklık mekanında tüteklik yeri 261
Şekil 87. Yıkılmış olan külhan bacası üstten görünüm.....261
Şekil 88. Tüteklik yeri iç görünüm 262
Şekil 89. Z-03 mekanında tüteklik yeri 262
Şekil 90. Z-06 halvet mekanında künk izleri.....262
Şekil 91. Tüteklik bacası iç görünüm 262
Şekil 92. Z-04 halvet mekanında künk izleri.....262
Şekil 93. Z-06 halvet mekanında künk izleri.....262

EK-C. İbrahim Paşa Hamamı Kurumlardan Edinilen Belgeler.....263
Şekil 1. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 10.11.1961 tarihli röperli kroki (723 ada 3 Parsel 264
Şekil 2. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 10.11.1961 tarihli röperli kroki (731 ada 1 Parsel 265
Şekil 3. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 17.5.1983 tarihli röperli kroki (723 ada 3 Parsel 266
Şekil 4. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nde bulunan 723 adaya ait fen klasöründe bulunan fenni evrak.....267
Şekil 5. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nde bulunan 731 adaya ait fen klasöründe bulunan fenni evrak.....268
Şekil 6. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nde bulunan 723 adaya ait fen klasöründe bulunan fenni evrak.....268
Şekil 7. Edirne Tapu Müdürlüğünden alınan 731 ada 1 parsele ait taşınmaz bilgileri 269
Şekil 8. Edirne Tapu Müdürlüğü'nden alınan 723 ada 1 ve 2 parsele ait taşınmaz bilgileri 269
Şekil 9. Edirne Tapu Müdürlüğü'nden alınan 723 ada 3 ve 4 parsele ait taşınmaz bilgileri 270
Şekil 10. Edirne Tapu Müdürlüğü'nden alınan 723 ada 4 parsele ait taşınmaz bilgileri devamı 270
Şekil 11. EKVTVKK tarafından alınan 04.07.2003 tarihli karar 271
Şekil 12. EKVTVKK tarafından alınan 04.07.2003 tarihli karar devamı 272
Şekil 13. EKVTVKK tarafından alınan 04.07.2003 tarihli karar devamı 273
Şekil 14. EKVTVKK tarafından alınan 04.07.2003 tarihli karar metninde adı geçen Liste-3 274
Şekil 15. EKVTVKK tarafından alınan 01.08.2008 tarihli karar 275
Şekil 16. Edirne Belediyesi'nden alınan 2000 yılına ait hava fotoğrafı 275
Şekil 17. Y.Mim. Mualla Eyüboğlu tarafından hazırlanmış olan rapor (EKVTVKK)276

Şekil 18. Y.Mimar Mualla Eyüboğlu tarafından hazırlanmış olan rapor ekinde verilen fotoğraf (EKVTVKK.....276

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Amaç

Osmanlı yadigarı anıt eserleriyle simge-kent olma özelliği taşıyan Edirne'de yapılan bu çalışmanın amacı, mimari değerlerin hızla yitirildiği günümüzde, atalar mirası olan özgün hamam mimarisinin irdelenmesidir. Bu çalışma, Edirne'de günümüze ulaşmayı başarmış ve başaramamış hamamların derlenerek sağlıklı bir şekilde gelecek nesillere aktarılmasını, amaçlamaktadır. Günümüzde yaygınlaşan sürdürebilirlik kavramı doğrultusunda, küçük bir mahalle hamamı olan Zen İbrahim Paşa Hamamı'nın mevcut durum analizinin ardından hamama getirilen koruma önerileri ile yok olmaya yüz tutmuş hamamın tekrar hayata döndürülmesi hedeflenmektedir.

1.2. Kapsam

Osmanlı İmparatorluğu döneminde gelişmiş bir ticaret merkezi olan bölge, Cumhuriyet sonrası bir duraklama dönemine girmiş, özellikle 1950'lerde başlayan imar hareketleriyle, kentin tarihi dokusunda oluşan tahribat hızla artmıştır. Banyoların her evde yerini almasıyla eski canlılığını ve işlevselliğini yitiren hamamların 1930'lu yıllarda satılarak şahıs tasarrufuna geçmesiyle birlikte, çoğu hamam gerek bakımsızlıktan gerek yol genişletme çalışmaları esnasında verilen tahribattan nasibini alarak yok olmaya devam etmektedir.

Edirne tarihine tanıklık etmiş farklı dönemlere ait, günümüzde mevcut ya da mevcut olmayan hamamların tespiti, tarihi, yapısal ve mimari özelliklerinin araştırılması, fotoğraflanarak belgelenmesi ve derlenerek katalog çalışması şeklinde sunulması; ayrıca küçük bir mahalle hamamı olması nedeniyle hakkında pek az bilgi bulunan Zen İbrahim Paşa Hamamı'nın tarihi kent dokusu ve gündelik yaşamdaki yerinin incelenerek, yapıyla ilgili tüm yapısal ve mimari özelliklerinin tespit edilmesi, yapının mevcut durumunun analizi, yapıdaki tüm deformasyonların araştırılarak hasar

tespit çalışmasının yapılması ve restorasyon kriterleri doğrultusunda ileriye dönük uygulanabilir koruma önerilerinin ortaya konulması bu çalışmanın kapsamı içerisinde yer almaktadır.

1.3. Yöntem

Hamam mimarisinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikli olarak geçmişten günümüze hamamların gelişimi, Türk hamam mimarisinin oluşumu ve plan tipolojisi çeşitli kaynaklardan yararlanılarak incelenmiştir. Çalışma bölgesi olan Edirne'nin tarihi gelişimine göz atmak ve haritalarla desteklemek suretiyle, Osmanlının farklı dönem özelliklerini yansıtan hamam mimarisine ışık tutulması sağlanmıştır. Bölgede yer alan, günümüzde mevcut ya da mevcut olmayan hamamların tespiti, tarihi, yapısal özellikleri ve mevcut durumları araştırılarak, günümüz fotoğrafları ile belgelenmiş ve derlenerek katalog çalışması haline getirilmiştir. Günümüzde mevcut ancak şahıs tasarrufunda olması nedeniyle yıkılmaya yüz tutmuş olan ve hakkında az bilgi bulunan Zen İbrahim Paşa Hamamı seçilerek, tezin ana konusu olarak belirlenmiştir. Hamamla ilgili kaynak araştırmasından sonra saha çalışmasına geçilmiştir. Yapının rölöve tekniğine uygun olarak, çeşitli aletler kullanılarak rölövesi alınmıştır. Alınan ölçüler bilgisayar ortamında işlenerek rölöve çizimleri tamamlanmıştır. Yapının mimari özellikleri, plan tanımı, yapım tekniği ve mevcut durum analizi sonucu tespit edilen hasar ve bozulmalar, rölöve raporu şeklinde verilerek fotoğraflarla desteklenmiştir. Yapının özgün durum araştırması yapılmış, çeşitli kurum arşivlerinden hamama ait dökümanlar elde edilmiştir. Elde edilen veriler ve karşılaştırmalı çalışma sonucunda, yapının restitüsyon önerileri çizilmiş ve restitüsyon raporu halinde sunulmuştur. Hamamı yok olmaktan kurtarmak için, bölge özellikleri de dikkate alınarak işlev verilmesinin uygun olacağı düşünülmüş ve bu bağlamda çeşitli restorasyon önerileri geliştirilmiştir. Farklı işlevlere ait restorasyon öneri projeleri hazırlanarak, üç boyutlu çizimlerle canlandırılmış, esnek, pratik ve uygulanabilir çözümler sunulmuştur. Alınan restorasyon kararları ve restorasyon kriterleri doğrultusunda yapılacak olası müdahaleler belirlenerek, restorasyon raporu halinde verilmiştir.

BÖLÜM 2

HAMAM MİMARİSİ

Hamam mimarisinin oluşumunda temel etken olan yıkanma eyleminin, fiziki temizlik sağlamasının yanı sıra, bütün dinler tarafından benimsenmiş ruhani arınma boyutu da bulunmaktadır. Suyun, bir nevi manevi temizlik aracı olarak kabul edilmesi, büyük nehirlerin insanlar tarafından kutsal kabul edilmesine yol açmış ve günahlardan arınmak için nehirde yıkanma ritüelini doğurmuştur[1] [1,2].

Hristiyanlara ait 'vaftiz' geleneği de, suyla ruhun arınması esasına dayanmaktadır[2]. Museviler, Hahambaşı'nın kutsadığı 'Batak' adı verilen havuza girerek yıkanmalarını bitirirlerdi. İslamiyette ise, bu ritüel karşımıza 'abdest alma' olarak çıkmaktadır ancak burada şart olan suyun durgun olmayıp akar su olmasıdır [2].

2.1. Hamam Tanımı

"Hamam" kelimesi sözlük anlamı olarak "yıkanılacak yer, yunak, ısıdam; para karşılığında yıkanma işinin yapıldığı yer" şeklinde tanımlanmaktadır [3]. Arapça'da "ısıtmak, sıcak olmak" anlamındaki *hamm (hamem)* kökünden *hamam (hammâm)* şeklinde türemiştir. Kelime anlamı "ısıtan yer" demek olup, "yıkanma yeri" mânasında kullanılmaktadır. Farsça karşılığı germâbedir [1,4].

Halkın yıkanma gereksinimini karşılayan genel yapı. Özel düzenlerle ısıtılan, sıcak, soğuk akar suyu olan, kapalı, kagir yapılara denir [5]. Kamusal nitelikte yıkanma mekanı veya yapısına verilen ad [6]. Eski konutlarda bu amaçla yapılan ve günümüzde "banyo" denen özel bölmeye de bu ad verilir [7].

---

[1] Aru (1941)' nun, "Türk Hamamları Etüdü" adlı doçentlik çalışmasında, Hintlilerin geçmişten bugüne kadar Ganj Nehri ve kollarını kutsal saydığı, önce bu kutsal suya dalıp çıkarak yıkandıkları ve ancak ondan sonra ibadet etmek üzere mabede girebildikleri yazar [8].

[2] Adem ile Havva'nın, büyük günahının yeni doğan çocuklara günah mirası olarak geçtiğine inanan Hristiyanlar, bebekleri kutsal suda dualar ile yıkayıp, cehennemlik olmaktan kurtarmak için vaftiz ederlerdi. Bu gelenek Vaftizci Yahya'nın Hz. İsa'yı Şeria Irmağı'nın sularında vaftiz etmesi ile başlamıştır [2].

Hamam-ı harr, sıcak hamam; sıcaklık derecesi +25 ℃ - +37 ℃' ye kadar olan hamam, Hamam-ı mutedil, ılıman hamam; sıcaklık derecesi +18 °C- +25°C'ye kadar olan hamam, Hamam-ı tennuri-i ratıb, sıcaklık derecesi +40°C- +45°C'ye kadar olan ve su buharı ile ısıtılan hamam ve Hamam-ı tennuri-i yabis, sıcaklık derecesi +37°C- +55°C'ye kadar olan hamama verilen addır [9].

Türklerin hamam için kullandıkları değişik isimler ise şöyle sıralanmaktadır: "Hamam" kelimesinin en eski karşılığı "*Munça*" veya "*Munçak*" tır. Bu kelimeyi Kuzey Türkleri ve Çuvaşlar kullanmışlardır. *Çimek, yunak, yıkak, yunluk* kelimeleri de uzun bir geçmişe sahiptir. Hamam karşılığı olarak *ısı, ısıcak, ısıdam, ısık, isik*, *issi* gibi kelimeler yalnız Anadolu'da değil, diğer Türk çevrelerinde de yaygınlık kazanmıştır. Mısır ve Kıpçak Türklerinde ise hamama *ılı su (yalı su)* adı verilmiştir [2].

"Kudret hamamı, kaplıca" anlamındaki ılıca (ılığ+ca) kelimesi de buradan gelmektedir [1,4]. Doğal sıcak su kaynaklarından yararlanılan, sıcak suyun bulunmadığı yerde yapay ısıtma kullanılan bu tesislerin açık olanlarına "ılıca", kapalı olanlarınaysa "kaplıca" adları verilmiştir [7]. Kaplıcaları hamamlardan ayıran en önemli özellik büyük yıkanma mekânının ortasında bulunan geniş havuzdur [1,4].

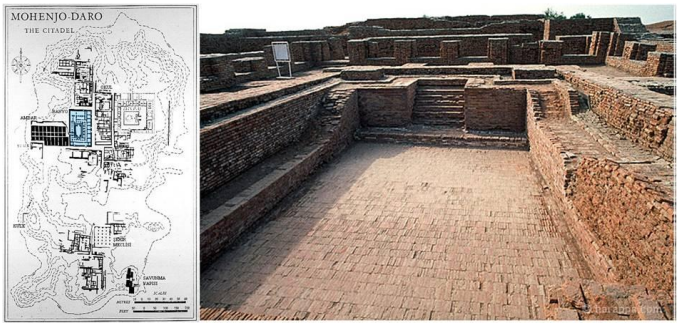
2.2. Hamamların Tarihsel Gelişimi

Su kenarlarında, üstü açık banyoların yerini zamanla, kapalı yıkanma yerleri, hamamlar almıştır. Suya uzak yerlerdeki hamam yapılarına ise su getirilmiştir [2]. İnsanlık tarihinin en eski dönemlerinden beri, çeşitli medeniyetlerde hamam yapıları tesis edilmiştir.

2.2.1. Antik Dönemde Hamamlar

Bugünkü Pakistan'ın batısında, Sind'de yapılan tarih öncesi çağlara ait kazılarda, MÖ 2500-1500 yıllarındaki İndus Medeniyeti'nin en önemli şehri olan Mohenjo-Daro meydana çıkarıldığında tespit edilen çok gelişmiş bir su ve kanalizasyon sisteminin varlığı tespit edilmiştir (Şekil 2.1) [1,2,7].

Sri Lanka-Seylan'da, bir kral şehri olan Anaradhapura'da "kuttam pokuna" (ikiz göller) denen büyük banyo havuzları bulunmuştur. Yazılı belgelerde, Hititlerde dinsel kutlama ve kurban sunma olayının yıkanma ile başladığı ve Sümerce bir ideogramla simgelenen bir yapı olan "EHİUSSA" nın hamam anlamını taşıdığı geçmektedir. Boğazköy'de Tapınak V'de yıkanma odası vardır [2].

Şekil 2.1. Mohenjo-Daro yerleşim planı ve Büyük Banyo [10]

Eski Mezopotamya'da yapılan kazılarda, dünyanın en eski hamamı olarak kabul edilen Asur hükümdarlarına ait bir yıkanma tesisi bulunmuş, Dicle kıyısındaki Asur'da Kral III. Salmanasar'a ait (MÖ 859-824) bir hamam tespit edilmiştir [1].

Mısır'da Tell el-Amarna'da eski hamamlara rastlandığı gibi, bugünkü Türkiye - Suriye sınırı kenarında Re'sül'ayn dolaylarında Tell Halaf'ta, MÖ III. yüzyıla ait bir şehir kalıntısında evlerde banyo yapmak için özel mekânlar bulunmuştur [1].

Önasya'da bilinen en eski yıkanma mekânı Suriye'de, bugünkü Tel Hariri'de bulunan MÖ 1800 yılına tarihlenen *Mari* Sarayı'nda bulunmuştur. Kuzey Suriye'de Yamhad Krallığı'na bağlı, Mari'nin çağdaş Alalah'ın (Tel Açana - Amik Ovası) 7. katında MÖ 18.yy'a tarihlenen Kral Nig-me-pa'nın sarayında da bir banyo mekânı vardır. Bu örnekler, Mezopotamya'da hamamın halkın günlük yaşamına girmediğini, bağımsız yapılar oluşturulmadığını göstermektedir [7].

2.2.2. Yunan Medeniyetinde Hamam

MÖ VI.yy'da yerleşmelerin su ihtiyacını karşılamak amacıyla çeşmeler altında alçak tekneler oluşturulmuş, daha sonra bu tekneler evlerde kullanılmaya başlanmıştır. Antik kaynaklardan anlaşıldığına göre, Atina'da günümüz hamamlarına benzeyen ilk halka açık (umumi) hamamların yapımı MÖ V.yy'da başlamıştır. Erken Yunan hamamı, uzun yıllar bu tür mimarinin temel öğesi olarak kalacak daire planlı bir odayla yanındaki dikdörtgen odalardan oluşmaktaydı. Helenistik Dönem (MÖ IV.yy) 'in hemen öncesinde, böyle özel tesislerin kurulması kralın iznine iken; spora verilen önem ve buna bağlı olarak yıkanmanın artmasıyla, özellikle Helenistik Dönem'le birlikte, çeşitli sporların yapıldığı gymnasiumlara ek olarak terleme ve yıkanma mekânları yapılmaya

başlanmış, gymnasiumlar hamamlarla birleşerek yeni bir mimari tür teşkil etmişlerdir [7,11].

Klasik Yunan'da, Roma'nın monümantal (anıtsal) hamamları gibi devasa büyüklükte genel hamamlara pek rastlanmaz, ancak gymnasiumların içinde uzun bir aks üzerinde günümüzün duş gözlerine benzer bölmeler bulunmaktadır. Böyle bir örneğe, Batı Anadolu'daki Priene (Söke) şehrindeki gymnasiumda rastlanır [2].

Yıkanma mekânlarının bağımsız birer hamam yapısına dönüşmesi ancak Roma döneminde gerçekleşmiştir [7].

2.2.3. Roma Medeniyetinde Hamam

Romalılar, ilk zamanlarında evlerde banyo odası anlamına gelen "*Lavatrina*"da yıkanırlardı. Sonraları, Yunan hamamını örnek alan, birçok banyo odasından oluşan hamamlara rastlanır; imparatorluk zamanında ise, yıkanmanın lüks bir eğlenceye dönüştüğü görülmektedir. Yunan gymnasiumunun doğrudan varisleri olan Romalılar, hamam etkinliklerinin geniş kapsamı içine entelektüel boyutu da katarak, çoğunlukla stadyum yanında yer alan içerisinde kütüphane, konferans salonları barındıran birçok büyük hamam kompleksi inşa etmişlerdir (Şekil 2.2) [11].

Roma döneminde halka açık hamam mimarisi ortaya çıkmış ve geliştirilmiştir. Romalıların, halka mahsus olan hamamlarına ***balneum*** (çarşı hamamı) denmekteydi [1,4]. MÖ II.yy içinde artan yıkanma gereksinimi sonucu *balneum* (tek mekânlıdır) ya da *balneae* (çok mekânlıdır) denen halka açık hamamların sayısı da artmıştır. Kendi adını taşıyan büyük hamamlar *(thermae)* kurmasıyla tanınmış Agrippa'nın döneminde, MÖ 33'te Roma'da 170 genel hamam bulunduğu bilinmektedir [7]. Erken 5.yy'a gelindiğinde ise, bu sayı 856'ya yükselir [11].

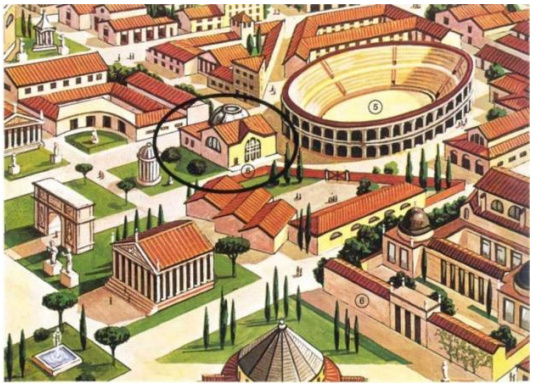
Balnae ve thermae arasındaki başlıca farklar; mülkiyet durumları ile boyutlarıdır. Balnae, küçük kuruluşlara verilen addır ve özel mülkiyet mallarıdır; kent içinde yoğun bir yapılaşmanın içindedirler. Thermeae ise, birçok imar adasını kaplayan ve devlet mülkiyetinde olan hamam yapılarıdır [11].

İmparatorluk döneminde yapılan ve kalıntıları günümüze kadar gelen Roma hamamlarının ilki Pompei şehrindeki Stabia Hamamı kabul edilmektedir [1]. Hypocaust tabandan ısıtma sistemi ile ilgili en erken ve kesin verilere bu hamamda rastlanmaktadır [11].

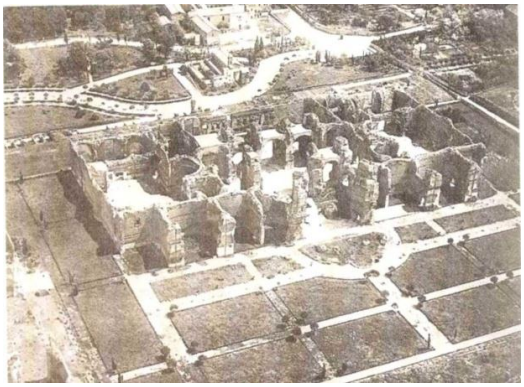
Roma hamamlarının esas gelişimi, MÖ 2. yy sonunda hypocaust olarak tanınan tabandan ışınsal ısıtma yönteminin C. Sergius Orata tarafından bulunması ile olmuştur [2,11].

Böylelikle İmparatorluğun dört bir yanında anıtsal hamamlar ve thermae'ler (büyük hamam kompleksi) inşa edilmiş, MÖ 25 yılında imparator Agrippa'nın kendi tasarladığı thermaeyi inşa ettirerek başlattığı meşhur Roma Hamamları geleneğini, diğer imparatorlar da geliştirerek sürdürmüşlerdir. Caracalla, Titus, Dioclatianus ve Hıristiyanlığı kabul eden ilk imparator I.Constantinus hamamları, abidevi kütleli hamamlardan bazılarıdır [2].

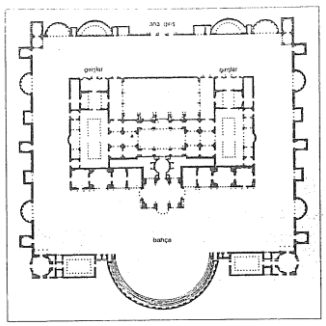
Örneğin, 1600 kişilik Caracalla Hamamı'nın kapladığı alanın 25.000 m^2'yi aştığı bilinir; esas yapı ise 220 x 114 m ölçülerindedir (Şekil 2.3). Diocletianus' un yaptırdığı hamam ise, 6000 kişilik olup bahçeleriyle birlikte etrafını çeviren duvarların içinde 11 hektarlık bir alanı kaplamaktaydı (Şekil 2.4, 2.5) [1].

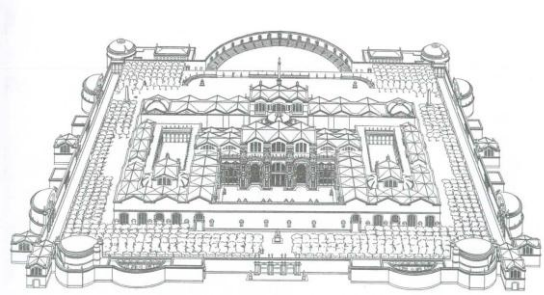
Şekil 2.2. Stadyumun hemen yanında yer alan hamam [2]

Şekil 2.3. 1600 kişilik Caracalla Hamamı [2]

Şekil 2.4. Diocletianus Hamamı Planı [1]

Şekil 2.5. Diocletianus Hamamı Perspektif Çalışması [11]

Roma hamamları çeşitli bölümlerden oluşmaktaydı. Değişik bölümlerin sıralanışı ve yıkanma şekli şöyledir (Şekil 2.6) [2]:

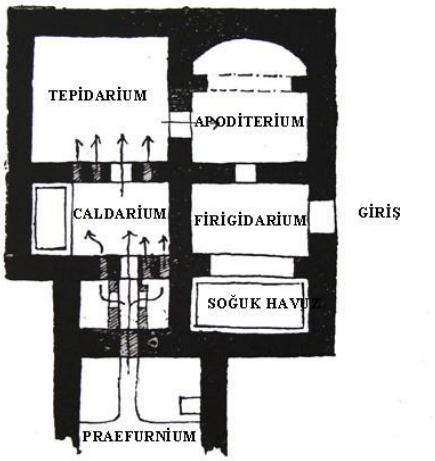
- **Palaestra** (Yarışma ve spor alanı), **Atrium** (bekleme yeri) ve etrafı revaklı sütunlarla **(porticus)** çevrili avlusu ile spor faaliyetlerinin yapıldığı açık alan.
- **Apoditerium**, (Soyunmalık) soyunma salonudur. Duvarlarında soyunma sıraları ve dolaplar bulunmaktaydı.
- **Frigidarium**, soğuk su ile yıkanılan büyük ve gösterişli bir mekandır. Ortada **"natatio"** denilen havuz bulunmaktaydı.
- **Tepidariu**m, (Ilıklık) hamamın en büyük ve lüks bölümüdür. Burada bir saat kadar dinlenilir, yağlar sürülür, sıralara oturularak terlenirdi.
- **Caldarium**, (Sıcaklık) sıcak yıkanma yeridir. Bu bölümün etrafında özel küçük hücreler yer almaktaydı. Burada buhar banyosu ile terlemek için çok sıcak **"sudatorium"** denilen ayrı bir mekân da bulunmaktaydı [4].
- Sıcak suyun ve havanın sağlandığı külhana **"*praefurnium*"** adı verilmiştir.
- **Hypocaustum**da, (cehennemlik) yanan ateşin kızgın dumanı, kaynayan suyun buharı, sıcak su döşeme altı ve duvarların içinden geçen künklerden (tubuli-içi boş tuğla) geçerek merkezi ısıtma sistemini oluşturmuştur [2].

Roma hamamlarında iki çeşit plan tipi görülmektedir. Simetrik plan düzeninde, mekanlar caldariumun etrafında dizilmiştir (thermae tipi). Asimetrik plan düzeninde ise, üzeri beşik tonoz örtülü mekanlar paralel şekilde bir eksen boyunca sıralanmaktadır. Daha çok balnaelerde görülen bu tip, 'Pompei tipi' olarak bilinmektedir [11].

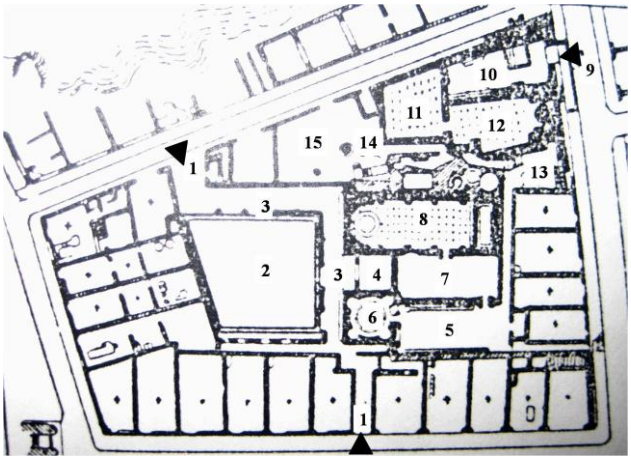
Aşağıda Pompei'de bulunan tipik bir Roma hamamı plan düzeni gösterilmiştir (Şekil 2.7). Hamamı çevreleyen dikdörtgen mekanlarda çeşitli dükkanlar yer almaktadır.

Erkekler Kısmı: 1. Giriş 2. Avlu 3. Revak 4. Eyvan (Eredra) 5. Apoditerium (Soyunulan Yer) 6. Frigidarium (Soğuk su banyosunu kapsayan, *baptisterium* da denilen kısım) 7. Tepidarium (Sıcaklığı orta derecede olan yer-soğukluk) 8.Kaldarium (Sıcaklık Kısmı)

Kadınlar Kısmı: 9. Giriş 10. Apoditerium ve Frigidarium 11. Tepidarium 12. Kaldarium 13. Kazanlar 14. Soğuk Su Haznesi 15. Odun konulan avlu

Şekil 2.6. Roma Hamamı plan şeması [8]

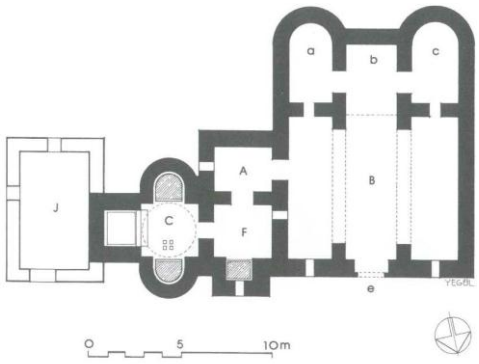
Şekil 2.7. Pompei hamamı, genel hamam plan düzeni [12]

2.2.4. Bizans Dönemi, Orta Çağ Avrupa'sı ve İslam Dünyasında

Bizans İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'nun MS 395 yılında ikiye bölünmesi ile ortaya çıkmış ve Hıristiyanlığı kabul etmişti. Bizans, eski Roma medeniyetinin hristiyanlaşmış devamı olduğundan, daha çok Roma devrinden kalma hamamları kullanmışlardır. Bizans hamamları yıkanmaktan ziyade eğlence amaçlı kullanılır hale gelmiştir [2].

Antik hamam geleneğini Orta Çağ'da kaybeden Hristiyan Avrupa, tekrar yıkanmaya bugüne göre ancak iki - üç asır önce başlamıştır. Avrupa'da hamamların kapatılmasında veba salgınının ve çeşitli ahlaki problemlerin ve kilisenin baskısının önemli rolü olmuş, ve bu nedenle, batı toplumunda 500 yıl için temizlik anlayışı yok olmuştur. XVII. yüzyılda Versailles gibi bir saray, tuvalet ve hamamdan yoksun olarak inşa edilmiştir [2].

MS 600 yıllarında İslamiyet süratle yayılırken, gittiği her yere hamamını da götürdü. Yerleşim merkezlerinde yer alan bu hamamlar, devasa büyüklükteki Roma termallerinden çok Roma çarşı hamamları ölçüsünde, küçük ve kullanışlı yapılardı. Odağında caminin yer aldığı, okul, kütüphane, aşevi gibi sosyal yapıların bir arada olduğu külliyelerde, hamamlar zamanla, külliyelerin ayrılmaz parçası haline gelmiştir [2].

Şekil 2.8. Kasrü'l Amra (Av Kasrı) Planı [10]

VII. yy'da Suriye'nin zaptından sonra, Emevîlerin burada karşılaştıkları antik dönem hamamlarından ilham almak suretiyle ve yeni bir anlayışla hamamlar inşa ettirdikleri malûmdur. İslamiyetin hamam mimarisinde ortaya koyduğu eserlerin başında, Emeviler dönemine tarihlenen (711-715) Kasru'l Amra yer almaktadır (Şekil 2.8) [1,4]. İlk Müslüman hamamlarının, antik geleneği olduğu gibi devam ettiren Bizans Hamamlarına özellikle ısıtma sistemi açısından benzer olduğu, ancak farklı olarak soğuk ve sıcak su havuzlarının kaldırıldığı, bunun yerine kurnalardan akan su ile yıkanma usûlünün getirildiği dikkati çekmektedir [13].

2.3. Türklerde Hamam Mimarisinin Gelişimi

Türkler 4000 yıllık tarihleri ile dünyanın en eski kavimlerindendir. Hun imparatoru Atilla'nın saraylarını anlatan, *Priskos*, bir saray hamamından bahsetmekte ve Hazarların da hamamları olduğunu belirtmektedir. Oğuzlar, yazın çıktıkları yazlaklarında (yaylalar), obalarını (çadırlarını) kutsal nehir kenarlarında kurduklarını, kışı geçirdikleri kışlaklarında ise sıcak su kaynakları yanında ahşap veya kerpiç yapılardan oluşan 'Issk-köl' (sıcak göl) denilen merkezleri kurmuşlardır. Askerlerin kullandığı seyyar çadır hamamlarına "çerge" denmekteydi[1]. Çerge, savaşta ordunun önünde çadır hamamı olarak yerini alırdı [2].

[1] Selçuklular'da, 1. Alaaddin Keykubat'ın seferlerinde de "*Hamam-ı Seferiye Çadırı*" olarak adı tarihte geçmektedir [2].

Bazı tarihî kaynaklarda kısaca saray, köşk, han ve tekke hamamları gibi özel hamamların yanı sıra, şehirlerdeki büyük külliyelerde yer alan, halk hamamlarından bahsedilmektedir [13]. Bilhassa Asya'daki Türk ülkelerinde mevcut hamamlara dair herhangi bir bilgi yoktur [1]. Ancak, İslamiyetin kabulünden sonra, yerleşik yaşama geçmenin etkisiyle, daha önce sözü edilen seyyar çadır hamamları olan "çerge"lerin yerini; ev, konak, saray, çarşı ve külliyelerde inşa edilen hamamlar almıştır [2].

2.3.1. Selçuklular ve Beylikler Dönemi

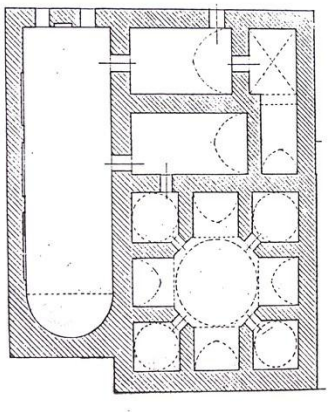
Anadolu'da inşa edilmiş olan Türk Hamamları, Roma hamamlarına göre daha mütevazı ölçülerde ve işlevine indirgenmiş yapılardır. Dışa kapalı, dışarıdan daha sade görünümlü ancak iç mimari bakımından zengin olup, genellikle dini, sağlık veya yardım kurumlarına gelir getiren birer vakıf malı olarak inşa edilmişlerdir [6,14].

Türkiye Ermenistan sınırında, XII. yy'a tarihlenen *Ani* Şehri kalıntılarındaki iki hamamın planı daha sonra klasik türk hamamlarında aynen tekrarlanmıştır [1].

MÖ 1040-1194 yıllarında kurulan '*Büyük Selçuklu İmparatorluğu'* dönemi Türk hamamlarında, dikkati çeken husus, genellikle büyük hamamlarda görülen ve merkezî kubbeli bir mekân etrafında aksiyal eyvanlı, köşe halvetli merkezî mekân şemasının tatbikatı, Türk Hamamlarının başlıca özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır [1,13].

XII.- XIII. yy Anadolu Türk Hamamlarının diğer bir özelliği, geniş soyunmalık ve yıkanılan sıcak hacim ile, bu iki hacmi bağlayıp farklı sıcaklıklar arasında geçişi sağlayan ılıklık olmak üzere üç kısımdan oluşan bir plan tertibinin kullanılmış olmasıdır. Tuvaletler ve traş odasına ılıklıktan ayrı bir bağlantı yapılmıştır [2]. Terleme için ise ayrı kapalı bir mekân değil, her sıcaklık bölümünün ortasındaki "göbek taşı" denilen yüksekçe seki tercih edilmiştir. Soyunma yeri büyük ve âbidevî bir mekân halini almış, burası yorgunluk çıkarma, dinlenme ve ferahlama mahalli olarak düşünülmüştür [4]. Soğuklukların ortasında yer alan küçük şadırvanlar, XV. yy bazı hamam örneklerinde görülmeye başlayan, enteresan mimarî detaylardır [13].

Beylikler döneminde, büyük hamamlarda soğuklukta örtü elemanı olarak kubbe kullanılmaya başlanılmıştır. Soyunmalığın duvarlarında pencerelerin iki sıra halinde yerleştirildiği görülmektedir. Ayrıca, kubbe kasnağına da küçük pencereler açılmaya başlanmıştır. Selçuklu hamamlarında görülen aralık mekanı, Beylikler dönemi hamamlarında da yer almaktadır. Selçuklu hamamlarında ılıklığın ölçüleri büyük tutulmuş, beylikler döneminde ise boyutları daha küçüktür [8].

Şekil 2.9. Mardin – Radviyye Hamamı [8]

Selçuklu hamamlarında sıcaklık şemaları Beylikler döneminde de kullanılmıştır. XII-XIII. yy hamamlarında sıcaklık eyvanlarının boyutları halvetlerin boyutlarına yakındır. XIII. yy sonlarına doğru eyvan genişliklerinin derinliklerine oranla artmaya başladığı görülmektedir [8].

Selçuklu dönemi hamamları içinde çeşitli değişikliklerle günümüze gelebilen önemli örnekler olarak; 12.yy'ın ilk yarısında çifte hamam biçimindeki Kayseri Kölük Hamamı, 13.yy ilk yarısına tarihlenen Alanya İçkale Hamamı, Alara Kalesi hamamı, Karatay Hamamı sayılabilir. 13.yy'a ait en önemli hamam örnekleri olarak 1235-1238 tarihli Huand/Mahperi Sultan Hamamı ile Konya Sahip Ata/ Sultan Hamamı'nı özellikle belirtmek gerekir [15].

Mardin'de Artukoğulları döneminden Savur Kapısı Hamamı ve Radviyye Hamamı; Kayseri'de Sultan Hamamı, Huand Hatun Külliyesi'nde Çinili Hamam, Konya'da Çifte Hamamlar, çarşı hamamlarının bazı örnekleridir (Şekil 2.9) [2].

2.3.2. Anadolu Selçuklu Dönemi Hamam Mimarisi

Anadolu Selçuklu Mimarisi zaman ve kavram olarak Danişmentli, Saltuklu, Artuklu ve Mengücekli gibi Erken Türk Beylikleri ile bir hazırlık dönemi geçirdikten sonra, asıl etkinliğini 1200-1308 yılları arasında ortaya koyan Anadolu Türk Mimarisinin güçlü bir dönemini tanımlamaktadır [15].

Anadolu Selçuklu hamamları, ana mekânlar/birincil mekânlar olarak; soyunmalık, aralık, ılıklık, sıcaklık ve halvetler ile tesisat kısmı olan su deposu ve külhan, ikincil mekânlar olarak ise; helâ, tıraşlık, havlu kurutma yerleri, depo, keçelik

kısımlarından oluşmaktadır. Sıcaklık bölümünün düzenlemesi, hamamın plan tipini ortaya çıkarır. Anadolu Selçukluları'nda 3 tip plan örneği vardır [8, 16]. Bunlar:

• **Radyal (Dairevi) plan tipi:** Antik hamamlardan etkilenerek yapılmışlardır. Sıcaklık bölümleri büyük bir kubbe ile örtülüdür. Eyvan yerine silindirik nişlerin, yıldızvarî bir tertiple merkezî bir mekân etrafında dizilmesinden ortaya çıkan bu radyal şemanın yerini, XV. Yüzyıldan itibaren, yarım daire şeklindeki nişlerin yerine dörtgen veya çokgen plânlı eyvanlar ve hücrelerin, merkezi mekanın dik istikametinde aksiyal eksen üzerinde karşılıklı yer alması ve köşe halvetlerin de bu mekanlara açıldığı plan tipi almıştır [13].

• **Haçvari, dört eyvanlı, köşe hücreli plan tipi:** Büyük Selçuklu mimarisinden kaynaklanmıştır. Anadolu Selçuklu hamamlarının büyük bir kısmı bu plan tipinde yapılmıştır.

• **Münferit plan tipi:** Ilıklık ve sıcaklık bölümlerinin eşdeğer ölçülerde yan yana yerleştirilmesiyle elde edilmiş plan tipleridir.

12.-13. yy hamamlarında tasarımın vazgeçilmez ana mekânlarından biri aralık kısmıdır. Soyunmalık ile ılıklık arasında yer alan ve bir geçiş yeri olarak tasarlandığı anlaşılan bu bölümler, hem sıcaklık ve ılıklıktan gelen buharı, nemi kontrol etmekte hem de helâ, tıraşlık gibi birimleri barındırmaktadır [16]. Bazı yayınlarda soğukluk olarak adlandırılan ılıklık mekanları, sıcaklığa girmeden önce ve sıcaklıktan çıktıktan sonra vücudun ısıya alıştırıldığı dinlenme yeri olarak işlevlendirilmiş bölümlerdir [13].

2.3.3. Osmanlı Dönemi

Bir uç beyliği olarak kurulan Oğuzların Kayı boyu, kısa zamanda güçlenip Bursa gibi büyük bir şehri ele geçirince yerleşik düzene geçilmiş ve merkez yapılan bu şehirde, başta kaplıcalar olmak üzere çok sayıda hamam tesisi kurulmuştur. Bursa'dan sonra, Edirne devletin yeni merkezi olmuş, diğer yapıların yanı sıra hamamların en özgün ve güzel örnekleri burada inşa edilmiştir. İstanbul'un alınmasıyla birlikte imparatorluk haline gelen Osmanlı Devleti, fetihten hemen sonra imparatorluğa yaraşır eserlerin inşasına başlamıştır.

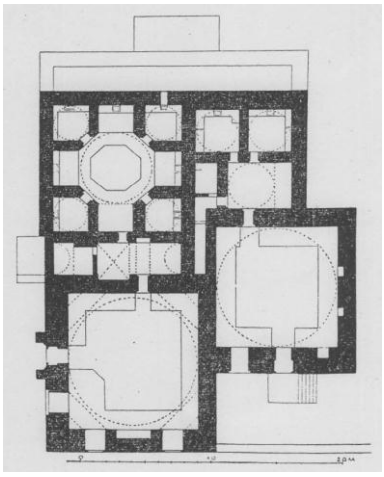
Bu eserlerden anıtsal mimarlık örneği olan hamamlar, Osmanlı Döneminde iyi gelir getirmeleri sebebiyle ya hayır eserlerine gelir kaynağı olarak vakfedilmiştir, ya da ait oldukları yapı topluluğunun (külliyeler) genelde merkezi olan cami cemaatine hizmet vermişler ve genellikle çifte hamam olarak inşa edilmişlerdir [1].

Erken Osmanlı Dönemi

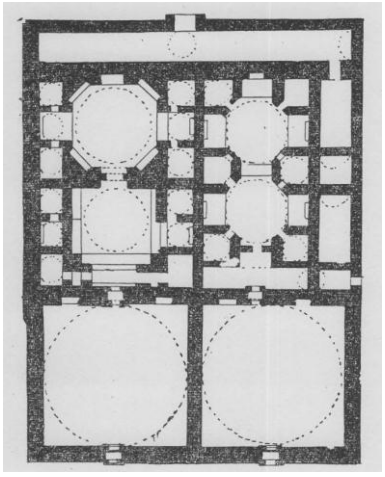
Bu dönemde, aksiyal eyvanlı, köşe halvetli, haçvari plan şemasının uygulanması, başlıca plan özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle alçı işçiliğinin yoğun biçimde kullanıldığı bu dönem hamamlarında dikkati çeken önemli bir nokta, birbirinden değişik örtü sistemlerinin bulunmasıdır. İlk örneklerinden itibaren örtü sistemine geçiş ve örtü elemanları, hareketli bir iç mimari ortam oluşturmuştur [15].

Bu tiplere uyan klasik dönem öncesi Osmanlı hamamlarından bazı örnekler vermek gerekirse:

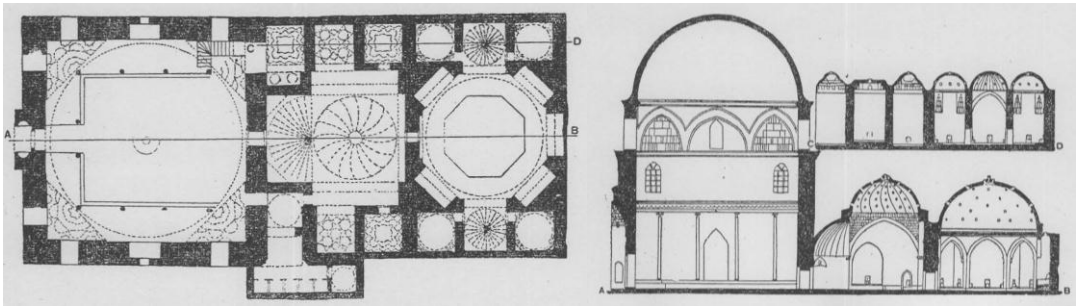
İzmit'te Süleyman Paşa Hamamı, İznik'te kazılar sonucu bulunan Orhan Gazi Hamamı, Hacı Hamza Hamamı, Orhan Gazi Döneminde Bursa'da 1337 yılında yapılmış olması mümkün Eski-Yeni Hamam, Orhan Gazi Hamamı, Eski Kaplıca ve Kükürtlü Kaplıca, Bursa'da Demirtaş Hamamı, Edirne'de Beylerbeyi Hamamı, Gazi Mihal Hamamı, Tahtakale Hamamı, İstanbul Sultanahmet çevresinde İshak Paşa Hamamı, Fatih'te Çukur Hamam, Mahmutpaşa'da Mahmutpaşa Hamamı, Gedikpaşa'da Gedikpaşa hamamı, Sultan 2.Beyazıd Döneminden Beyazıd Hamamı, mimari açıdan üzerinde durulması gereken yapılardır (Şekil 2.10, 2.11, 2.12, 2.13, 2.14, 2.15, 2.16) [15].

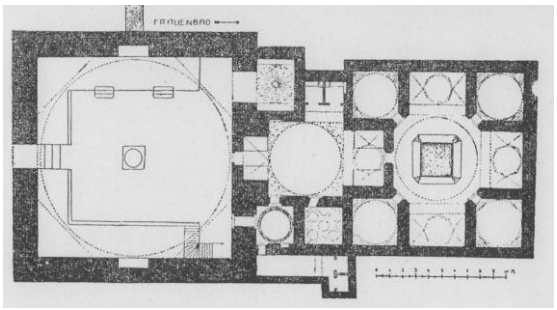
Şekil 2.10. İznik Hacı Hamza Hamamı Planı [17]

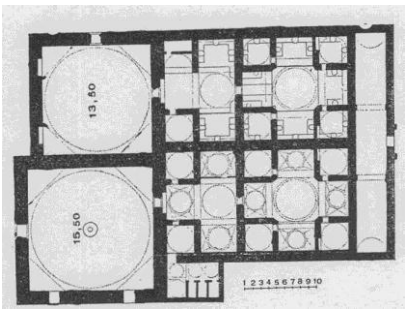
Şekil 2.11. Fatih Hamamı Planı [17]

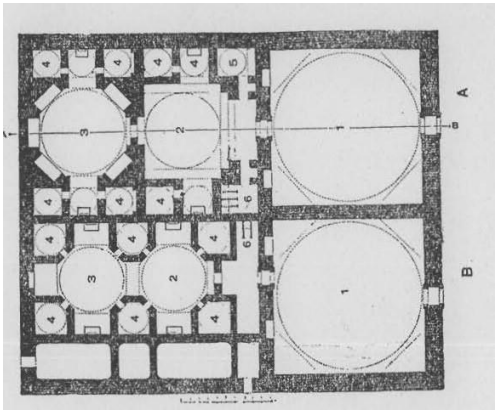
Şekil 2.12. Mahmut Paşa Hamamı Planı ve Kesiti [17]

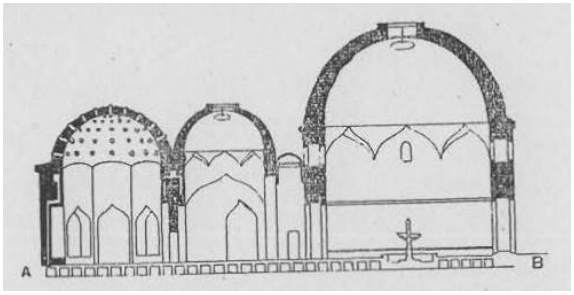
Şekil 2.13. Gedikpaşa Hamamı Planı [17]

Şekil 2.14. Beyazıd Hamamı Planı [17]

Şekil 2.15. İstanbul Çukur Hamam Planı [17]

Şekil 2.16. İstanbul Çukur Hamam Kesiti [17]

A. Erkekler Kısmı **B.** Kadınlar Kısmı

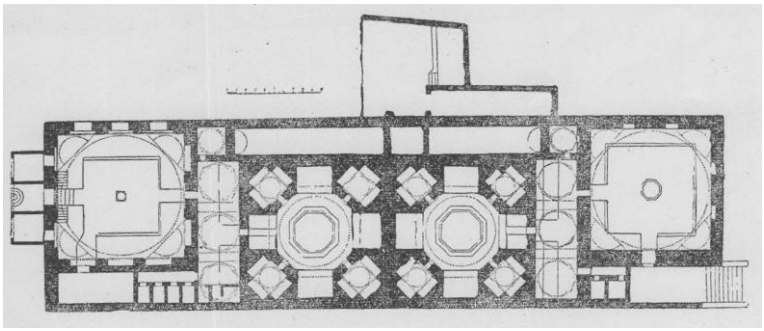
1. Camegah **2.** Soğukluk **3.** Sıcaklık **4.** Halvetler **5.** Usturalık **6.** Abdesthane

Klasik Dönem

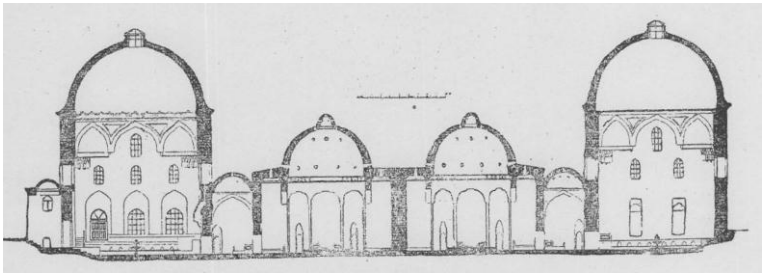
Bu dönemde oluşan hamamlarda şu bölümlerin belirginleştiği görülmektedir: Ortada havuz, kenarlarda soyunma yerleri, kahve ocağıyla camekan, peştemal değiştirilen, helaların bulunduğu sıcak bölümle camekan bölümünü bağlayan soğukluk, göbektaşı ve kurnaların yer aldığı sıcaklık, buna bitişik olarak suyun kaynadığı külhan. Erken dönem hamamlarının önemli özelliklerinden biri olan aralık mekanı, giderek küçülmüş ve XVI. yüzyılda yerini tamamen ılıklığa bırakmıştır. Erken Osmanlı dönemi hamamları oranında olmasa bile, bezeme ve zengin örtü sistemleri bu dönem hamamlarında da kullanılmıştır [15].

Klasik dönem hamam mimarisinin en güzel ve olgun örnekleri Mimar Sinan Dönemi hamamlarında görülmektedir. Mimar Sinan yapısı hamamların en önemli örneklerinden birisi Sultanahmet'te Haseki/ Ayasofya Hamamı'dır (Şekil 2.17, 2.18). 1556 tarihli bu ünlü hamamda Mimar Sinan genel şemalar içinde kalmakla beraber, kadınlar ve erkekler kısmının yerleştirilmesinde değişik bir yöntem denemiş, yapıları tek bir eksen üzerinde toplamıştır. Birbirinin benzeri iki hamamda kubbeli bir camekanlık, üç kubbeli soğukluk, yıldızvari sıcaklık kısmı bulunmaktadır. 1550-1557 yılları arasında tamamlanan Süleymaniye Külliyesi Hamamı, bulunduğu yere uygun sıcaklık kısmı haçvari planlı bir yapıdır. [15].

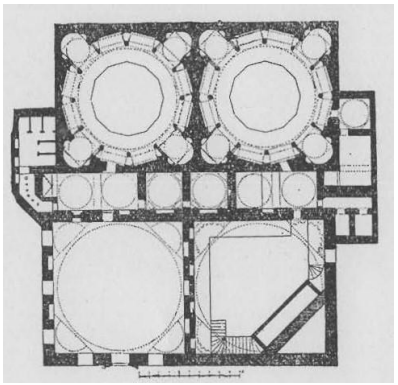
Mimar Sinan'ın eseri olan 16.yy ın diğer ünlü hamamları içinde Zeyrek'teki 1546 tarihli Hayreddin Paşa/ Çinili Hamam, Samatya'da 1547 yılına tarihlenen Ağa Hamamı, Valide Sultan Hamamı, Sapanca'da Rüstem Paşa Hamamı, Çemberlitaş Hamamı'nı saymak mümkündür (Şekil 2.19) [15].

Şekil 2.17. Ayasofya'da Ayasofya/ Haseki Hamamı Planı [17]

Şekil 2.18. Ayasofya'da Ayasofya/ Haseki Hamamı Kesiti [17]

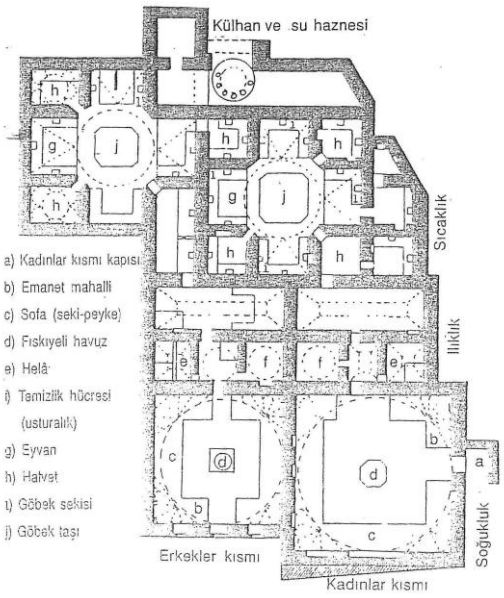

Şekil 2.19. Çemberlitaş Hamamı Planı [17]

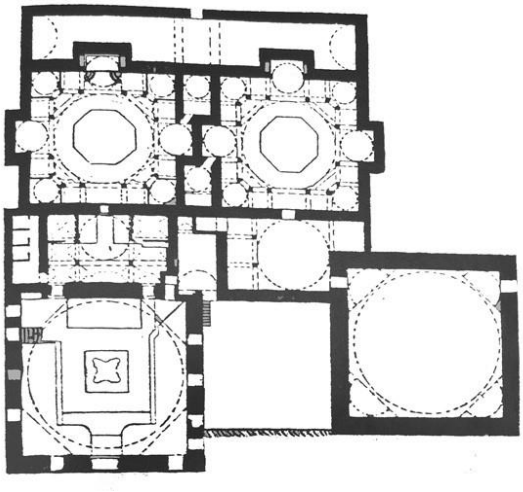
Geç Klasik Dönem

Sinan'dan sonraki dönemde yapılan külliyelerin programlarında hamam yapılarına çok fazla rastlanmaz. İstanbul'daki külliyelerden yalnız 1596 tarihli Cerrahpaşa Külliyesi Çifte Hamamı, 1609-1617 yılları arasında yapılan Sultan Ahmed Külliyesi Hamamı, 1640 tarihli Çinili Külliyesi Çifte Hamamı bulunmaktadır [15]. XVIII. yy'dan sonra çok az sayıda örnek görülmektedir. Bunlarda plan merkeziyetini kaybederek, Rokoko, Barok ve Ampir üsluplarının etkileri görülmektedir. Saray ve konak hamamlarında da önceki dönemin güzelliği mevcut değildir [8].

Aşağıda, Osmanlı Dönemi Hamamını anlatan genel plan şeması verilmiştir (Şekil 2.20). Genellikle daha önceki plan şemalarını kullanan 17.yy hamamları arasında, Laleli'deki 1660 tarihli Kızlarağası Abbas Ağa Çifte Hamamı aynı kişi tarafından daha sade olarak yaptırılan ve günümüzde de kullanılan Sirkeci'deki Küçük Hamam ve Cağaloğlu Hamamı İstanbul'daki en tanınmış örnekler olmaktadır (Şekil 2.21) [15].

Şekil 2.20. Osmanlı dönemi Hamamının bölümlerini gösteren şematik plan [1]

Şekil 2.21. İstanbul Cağaloğlu Hamamı Planı [8]

Osmanlı yaşantısında, hamam sayısının özellikle şehirlerde hızla artışı, büyük ölçüde su harcanmasına ve inanılmaz miktarda odun tüketimine yol açmıştır. Bu yüzden, XVIII. yy'da hamam sayısının artışına yönelik tedbirler alınmıştır. İstanbul içinde yapılan son hamamlar, her ikisi de XVIII. yy yapısı olan 1. Mahmud'un Ayasofya'ya yaptığı ek binalara vakıf olarak inşa ettirdiği Cağaloğlu Hamamı (Şekil 2.21) ile, Amcazâde Hüseyin Paşa'nın kızı Ayşe Hatun'un babasının hayratına vakfettiği Süleymaniye semtindeki Ayşekadın Hamamı'dır [1].

2.4. Türk Hamamı Mimarisi

2.4.1. Hamam Tipleri

Türklerdeki hamam yapılarını konum ve ısıtma sistemlerine göre sınıflandırmak mümkündür.

- **Doğal (Termal) Hamamlar:** Kaynarca**,** Ilıca, Kaplıca**,** İçme**,** Çermik**,** Deniz Hamamları
- **Isıtmalı Hamamlar:**
  Özel (Hususi) Hamamlar
  Çarşı (Umumi) Hamamları, olarak ayrılmaktadır.

Doğal (Termal) Hamamlar

Termal'in kelime anlamı, "sıcak-sıcaklığa ait demek" olup, dilimizde sıcak su anlamına da gelmektedir. Termal sözcüğü, Latince **'Thermae'**den gelir, kelime anlamı olarak, doğal sıcak su kaynakları yanına kurulmuş olan yıkanma dışında, sportif ve sosyal etkinlikleri de kapsayan çok büyük Roma Hamamlarına verilen addır [11]. Doğal sıcak su kaynaklarının yanına kurulan tesislerin tümünü ifade etmek için Antik dönemde **thermae** ya da **therma** olarak genel bir ad verilmiştir [16].

Kaynarca: Doğal sıcak suların yeryüzüne çıktığı kaynağa verilen isimdir [2].

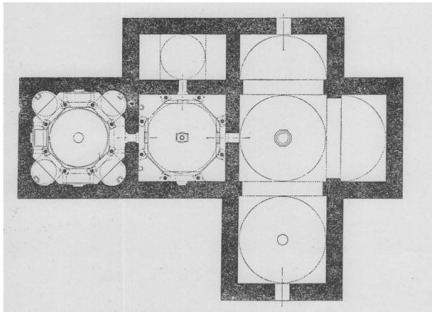
Ilıca: Doğal sıcak sudan yararlanma amaçlı kaynarcaların çevresinde kurulan tesislere verilen genel addır [5].

Kaplıca: Doğal sıcak suların yeryüzüne çıktığı yerde kurulan üstü açık olan tesislere ılıca, kapalı olanlarına ise 'kapalı+ ılıca' anlamında kaplıca denmektedir [4]. Genellikle soyunmalık kısmından, doğruca havuzun bulunduğu sıcaklığa geçilir, içine doğal sıcak suyun bulunduğu havuza bir menfezden sıcak su akıtılmaktadır [16].

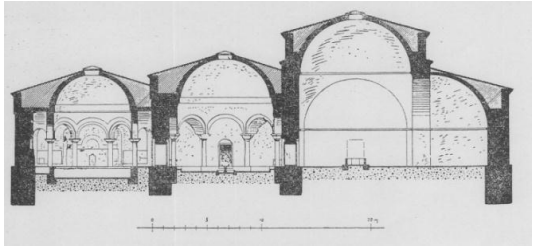
Bursa'da Eski Kaplıca: Bizanslılar zamanından (MS 1.yy) kalma bu esere, iki kubbe ile örülmüş olan kısım ve bunun sağındaki kısımlar 1511'de Türkler tarafından ilave edilmiştir. Bir soğukluk mahiyetinde olan büyük kısmın ortasında soğuk su akan bir şadırvan ve etrafında soyunulacak sedirler ve odalar vardır. Bunun nihayetindeki kapıdan kaplıcaya girilmektedir (Şekil 2.22, 2.23) [17].

İçme: Yeraltından gelen suların, içmek için kullanıldığı kaynaklara verilen addır [18].

Çermik: Bazı bölgelerde ılıca ve kaplıcaların tümüne çermik veya çokrak gibi farklı adlar verildiği görülmektedir [16].

Şekil 2.22. Bursa Eski Kaplıca Planı [17]

Şekil 2.23. Bursa Eski Kaplıca Kesiti [17]

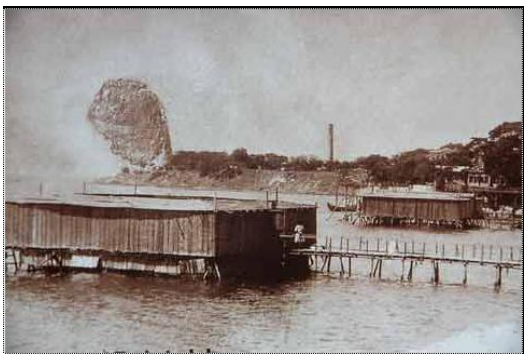
Deniz Hamamları

İstanbul başta olmak üzere, sahil şehirlerimizde 19. yy ilk çeyreğinden itibaren deniz üzerinde kurulan kapalı plajlara, '*derya'* veya *'deniz hamamı'* adı verilmiştir (Şekil 2.24). Akıntılı sahillerde, kıyıdan 15- 20 m açıkta, bir iskele ile ulaşılabilen bu yapılar, yazın başında kurulup, sonbaharda sökülmekteydi. Suya dayanıklı, sağlam, ahşap kazıklar, deniz dibine çakılıp, üzerlerine yapılan ahşap platform, denizi bir yüzme havuzu haline getirmekteydi. Platform etrafındaki soyunma odaları, yiyecek içecek büfesi, tuvaletler ve yönetici odaları, havuz ve platformu her tarafı ile kapayıp istenen mahremiyeti sağlamaktaydı [2].

Isıtmalı Hamamlar

Şehir hamamlarına, aslında kaplıcanın şehir ortamına taşınmış halidir, demek mümkündür. Türklerde, akan su kullanma alışkanlığından dolayı, hamamda göbek taşı kaplıcada ise termal havuz bulunmaktadır.

Hamamlar kullanılış amacına göre, **özel (husûsî)** hamam ve **çarşı (umûmî)** hamamı olmak üzere, iki sınıfa ayrıldıkları gibi erkek ve kadınlar için ayrı hamamlar da mevcuttur. Ancak, genellikle aynı hamam belirli günlerde erkeklere veya kadınlara tahsis edilerek, dönüşümlü olarak kullanılmaktadır [4].

Şekil 2.24. Yüzyılın başlarında Makriköy'ün erkek ve kadın deniz hamamlarından bir görüntü [19]

Özel (Hususi) Hamamlar

Köşk, han, kışla, saray ya da tekke hamamları gibi sınırlı sayıda insana hizmet veren hamamlar "*özel (hususi) hamam*" olarak nitelendirilmektedir. Özel hamamlar, bir veya bir kaç odacıktan oluşmaktadır. Bu tür hamamlarda, soyunma mahalleri ve bazen de ılıklık mekanı bulunmayabilir. Konak veya saray hamamları, ekseriya bir giriş ile sıcaklıktan veya tek halvetten ve külhan kısmı ise, tuğla kanallar ile inşa edilmiş basit bir ocak ve su haznesinden oluşmaktadır (Şekil 2.25) [4].

Ev ve Konak Hamamları

Büyük evlerde bodrum katında, konak ve yalıların bahçelerinde bulunan müstakil hamamlardır. Bu tür hamamlar, genellikle giriş, sıcaklık, halvet ve külhandan oluşmaktadır. Külhan, basit bir ocak ve su haznesinden ibarettir. Günümüzde, artık rastlanmayan, esas binanın dışındaki bu hamamlara, limonluk da denen bir serden geçilmekteydi [2].

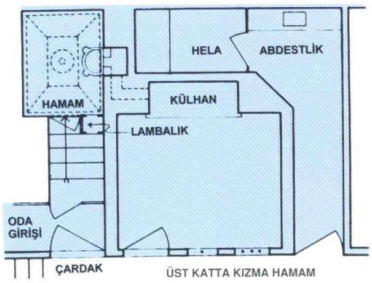
Saray Hamamları

Saray sözcüğü hükümdarların, şehzadelerin, umumi valilerin ve ümeranın evi olarak kullanılmıştır. Saray ve kasırlarda yer alan hamamlara '*saray hamamı'* denmekteydi [2].

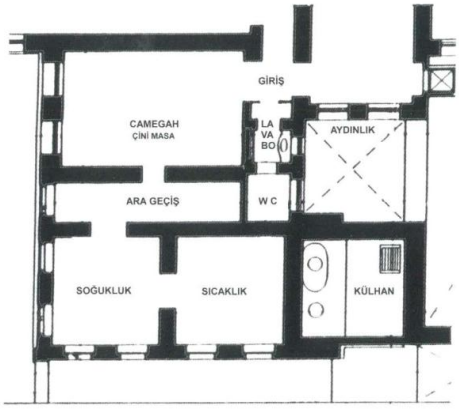
Padişahların yaşadıkları saraylar kullanım amacına göre farklılık göstermekteydi. Topkapı, Yıldız, Dolmabahçe Sarayı gibi devamlı oturulan ve devlet yönetim kademelerinin de yer aldığı saraylarda, çok sayıda hamamlar bulunmakta ve bunlardan padişah için olan "*Hünkâr Hamamı*"nın yanı sıra, önem derecesine göre, harem kadınlarının ve saray görevlilerinin kullandıkları hamamlar sıralanmaktaydı [2].

Topkapı Sarayı'nın harem bölümünde 1 - Hünkar 2 - Valide 3 - Gözde 4 - Cariyeler 5 - Cariyeler Hastanesi 6 - III. Murat 7 - Kızlar Ağası (meşkhane) 8 - Kara Ağalar hamamları bulunmaktadır. Hünkâr hamamı dışındaki hamamlar konak hamamları özelliğindedir [2].

1846-1853 tarihlerinde inşa edilen İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda ise, pembe oniks kaplı Hünkâr Hamamı; Çinili Hamam özellikle dikkati çekmektedir (Şekil 2.26, 2.27) [2].

Şekil 2.25. Tipik bir hususi hamam örneği [20]

Şekil 2.26. Dolmabahçe Sarayı, Çinili Hamam Planı [2]

Şekil 2.27. Dolmabahçe Sarayı, Çinili Hamam [2]

Çarşı (Umumi) Hamamları

Sıcak ve soğuk su ile yıkanılan ve buhar hamamı yapılan halk hamamları. Genellikle, biri kadınlara diğeri erkeklere mahsus olmak üzere iki kısımdan ibarettir [12].

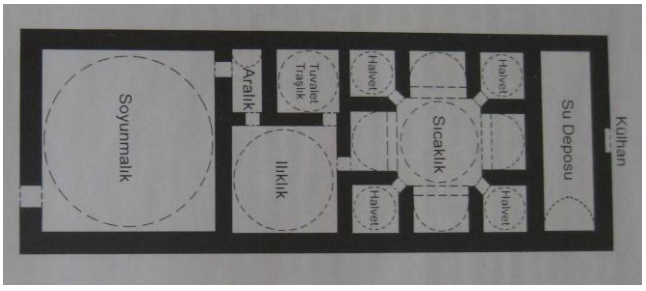
Umûmî hamamlar, inşa edildikleri arsanın özelliğine uygun bir plânda yapılmıştır. Çifte hamamlarda binanın erkeklere mahsus kısmında, monumental giriş kısmı ana caddeye nazırdır, ancak kadınlar bölümünün kapısı çok nadir durumlar haricinde caddeye açılmayıp, daha az işler olan bir sokağa açılmaktadır. Tek hamamlar, kadın ve erkekler tarafından dönüşümlü olarak kullanılmaktadır. Kapıya asılan renkli bir havlu ile kadın ya da erkek saati olduğu belirtilmektedir [4].

2.4.2. Mekan Dizilimi (Plan Özellikleri)

Isıtma sistemi ve uygulama tekniği Roma hamamına benzerlik gösterse de, Osmanlı-Türk hamamının mimarisi ve plan düzenlemesi daha farklıdır. Osmanlı hamamlarında, kaplıcalar hariç, içine girilebilen havuz ve sıcak banyo küvetleri bulunmamaktadır [1]. Türk Hamamının bölümlerinin düzeni ve yıkanmanın şekli Şekil 2.28'teki şematik planda verilmiştir.

Soyunmalık (Camegâh)

Hamamlarda soyunmalık (camekân, Farsça câmegâh**)** olarak adlandırılan bölüm, genellikle kare veya kareye yakın dikdörtgen formda, büyük ve gösterişli olup üzeri kubbe ile örtülüdür. Hamamların birçoğunda, bu bölümün kâgir olarak yapıldığı görülmektedir. Ancak, birçok hamam yapısında ahşaptan yapıldığı da olmuştur. Hamama girenlerin dinlenmesi için yapılan bu mekânın duvar kenarlarında sedirler, merdivenle ulaşılan üst katta ise ahşap galeriler bulunmaktadır. Sofa denilen ve zeminden az yüksekte olan mermer sedirlerin altlarında pabuçları koymaya mahsus kemerli küçük gözler yer almaktadır. Buraya, cephelerde açılmış az sayıda pencerelerle kubbenin ortasındaki aydınlık fenerinden ışık gelmesi sağlanmaktaydı. Camekânın döşemesi altında ısıtma sistemi yapılmayıp, ferahlığı arttıran bir unsur olarak ortada fıskiyeli bir şadırvan inşa edilmekteydi. Camekânda dinlenenlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere duvarlardan birinde genellikle mermerden işlenmiş bir kahve ocağı da bulunmaktaydı. Havluları ve peştemalleri kurutmak ve sıcak tutmak için ayrı bir kurutma niş (kafes) olur, bu kısım alttan mangal ile ısıtılırdı [1,2,12].

Şekil 2.28. Türk hamamı mekan dizilimini gösteren şematik plan [14]

- Soyunmalık Mekanının gelişimini dönemsel olarak irdeleyecek olursak;

Anadolu Selçuklu Döneminde; genellikle kare veya dikdörtgen planlı olan soyunmalıklar, ahşap çatı veya tonoz ile örtülmektedir. XIV-XV. yy'dan itibaren kare planlı, kubbe ile örtülü soyunmalıklar görülmeye başlanır. Anadolu hamamlarında soyunma mahalli kubbesi ile diğer hacimlerin kurşunla örtülmesine, genellikle XV. yy'dan itibaren başlandığını söylemek mümkündür. Mahremiyet nedeniyle, dışa kapalı olarak inşa edilmiş olan Anadolu Türk hamamlarının XII-XIII. yy'lara ait erken dönemlerinde, soyunmalığın dışarıya açılan penceresi bulunmamaktadır. Aydınlanma, duvarların yüksek kotlarında yer alan mazgal pencerelerden veya üst örtüde bulunan aydınlık fenerleri ile sağlanmaktadır. XV. yy'dan itibaren soyunmalık duvarlarına pencereler açılmaya başlanmış, XVI. yy'dan itibaren ise altlı üstlü iki veya üç sıra halinde düzenlenmiş pencerelere rastlanmaktadır. Yine aynı dönemde, sekilerin altında kemerli küçük nişler görülmeye başlanır [13,14].

Aralık

Soyunmalık ile ılıklık arasında bulunan aralık, tuvalet ve traşlık mekânlarının yer aldığı bir geçit bölümü olarak düzenlenmiştir. Üzeri tonoz ya da kubbe ile örtülüdür. Anadolu Selçuklu hamamlarının hemen hepsinde yer alan aralığın, XV. yy'da boyutları küçülmeye başlar. XVI. yy'dan itibaren ortadan kalkarak, doğrudan soyunmalıktan ılıklığa geçiş sağlanmıştır [13]. Aralığın ortadan kalktığı hamamlarda, buhar çıkışı ve ısı kaybım önlemek amacıyla, soyunmalıktan ılıklığa geçişi sağlayan kapının üzerine yaşmaklı bir baca yerleştirilmiştir. Aralığın bulunduğu hamamlarda kapının üzerinde böyle bir bacanın olmaması, aralığın aynı zamanda ılıklıktan soğukluğa buhar çıkışını önlemek gibi bir işlevi olduğunu göstermektedir [14].

Soğukluk (Ilıklık)

Hamamda yıkanma yerine gitmeden önceki ilk bölümdür. Burası serinleme ve ferahlama yeri olup, fazla sıcak değildir. Soyunmalığın serin havası ile yıkanmalığın sıcak havası arasındaki soğukluk, vücudun yavaş yavaş alışması için, oturup dinlenmeye mahsus bir geçiş hacmidir [2,12].

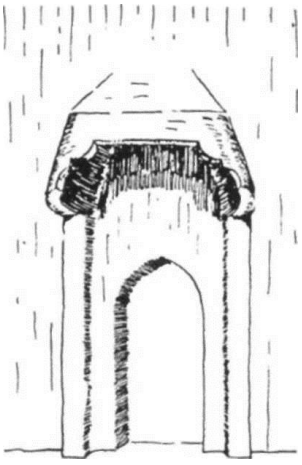
Genellikle enine uzanan dikdörtgen biçiminde bir mekândır. Eksen yönünde atılmış kemerlerle birçok durumda üç bölüme ayrılan bu kısımda taş bir seki olup, yan ucunda birkaç helâ bölmesi de bulunmaktadır. Ilıklığın üstü beşik tonoz veya kubbe ile

örtülmektedir. Mûsevîlerin yoğun olduğu yerlerde, ılıklık kısmında küçük bir halvet hücresinde "yahudi havuzu" (yahudi batağı, çukuru)[1] denilen içinde su bulunan bir bölüm bulunmaktaydı. Bazı hamamlarda, ılıklık bölümünün bir kısmı da, "usturalık (ot odası, traş odası)" adıyla vücuttaki tüylerin temizlendiği bir yer olarak ayrılmıştır [1].

Soyunmalığa geçilen ahşap bir kapının üzerinde, soğukluk tarafında, soğukluktaki ılık ve rutubetli havanın soyunmalığa kaçmasını önleyecek bir külah bulunmaktadır. Buna "buhar yaşmağı" denir (Şekil 2.29). Sıcak hava yükseldiği için burada toplanması sağlanmaktadır. Bazen soğuklukta serin halvet, sıcağa dayanamayanların yıkanma yeri olarak yapılmakta, içerisine mermer yıkanma sekileri ve kurnalar konulmaktadır [2]. Hem dinlenme hem yıkanma yeri olarak kullanılan soğukluk örnekleri mevcuttur.

- Ilıklık mekanının gelişimini dönemsel olarak irdeleyecek olursak;

Kare plânlı ve bir kubbe ile örtülü ılıklık, yaygın olarak kullanılan bir şemadır. Beylikler dönemine alt hamamlarda; kare plânlı ılıklık mekânı, oldukça büyük boyutlarda tutulmuştur [13]. Osmanlı dönemine ait hamamlarda ise, kare planlı ılıklık daha küçük boyutlarda inşa edilmiştir. Enine dikdörtgen planlı ılıklık, Anadolu Türk hamamlarında yaygın olarak kullanılan diğer bir şemadır [14].

Şekil 2.29. Soğukluk (Ilıklık) Kapısı- Buhar Yaşmağı [2]

Sıcaklık

Soğukluktan, sıcağın dışarı kaçmaması için küçük ebatlarda yapılan bir kapı ile sıcaklığa girilmektedir. Burası asıl yıkanılan yerdir [12]. Arap ülkelerinde "beytü'l-harâre" yahut sadece "harâre" denilen bu sıcaklık kısmı, Osmanlı hamamları tipolojisinde esas alınması gereken bölümdür. Bu mekânlar, ortada bir göbek taşı ve etrafında halvet hücreleriyle (kısmen müstakil olarak kullanılan yıkanma odaları) değişik mimari düzenlere sahiptir [1].

Ortada göbek taşı denilen mermer bir set olup, oraya uzanılarak terlenir. Bunun etrafında kurnalı musluklar bulunmaktadır. Kurnaların yanına ve zeminden yirmi otuz santim yüksekliğinde çepeçevre dolaşan bir set üzerine oturularak yıkanılmaktadır. Kurnaların duvara dayandıkları yerde sıcak ve soğuk su musluklarının arkasında ayna taşı denilen, mermer taşlar bulunmaktadır. Bu kısmın köşelerinde, tek başına ve halk tarafından görülmeksizin yıkanmaya mahsus küçük hücre şeklinde bölmeler yer almaktadır ki bunlara 'halvet' denir. Bazı hamamlarda, sıcaklıktan daha da sıcak olan, külhan ateşinin üzerine denk gelen ayrı bir kısım vardır ki, sıcak halvet diye isimlendirilmektedir [2,12].

Genellikle kare planlı olan sıcaklık düzeninde, ortada büyük bir kubbe, yanlarda eyvanlar üzerinde yarım kubbe veya tonozlar yer almaktadır. Kubbenin üzerinde filgözü[1] denilen camlı bir ışıklandırma sistemi bulunmaktadır. Türkler'in Orta Asya'dan getirdikleri, Selçuklu ve Osmanlılar'ın geliştirdikleri klasik dört eyvanlı plan tipi, ortada göbektaşı, dört yanında açık yıkanma yerleri (eyvan) ve dört köşede de, özel yıkanma yerleri olan halvetlerin yer aldığı, en sık görülen plan tertibidir [2].

Diğer bir düzenleme biçimi ise yuvarlak sıcaklık mekânının çepeçevre duvarlarında hücreler açılmasıdır. Daha çok kaplıcalarda kullanılan bu biçim, Anadolu'daki Roma devri kaplıca ve hamamlarının tesiriyle Osmanlı sanatına girmiştir [1].

---

[1] Hamamlarda aydınlatma, camekân bölümünde aydınlık feneri ve pencerelerle, ılıklık ve sıcaklıkta kubbelere yerleştirilen fanus veya büyük kandil şeklindeki yuvarlak ve bombeli biçimde yapılmış olan, ***filgözü*** diye de adlandırılan camlardan gelen gün ışığıyla tabii olarak sağlanmaktadır [1].

Su deposu

Genellikle sıcaklığın gerisinde ve sıcaklık boyunca uzanan, beşik tonoz ya da sivri tonozla örtülü bir bölümdür. Tonozun tepesinde aydınlatmaya yarayan ışıklıklar bulunmaktadır. Su deposunun ortasında yer alan daire şekilli yuvaya, suyun ısınmasını sağlayan bir bakır kazan yerleştirilmiştir. Bazı hamamlarda soğuk ve sıcak su depoları ayrı olarak yer almaktadır. Sıcaklıktaki eyvan ya da halvetlerden birinin su deposu ile ortak olan duvarında, su deposuna açılan bir pencere vardır. Bu pencere, su seviyesini kontrol etmek ve su deposunun tamiratı sırasında geçiş için kullanılmaktadır [14].

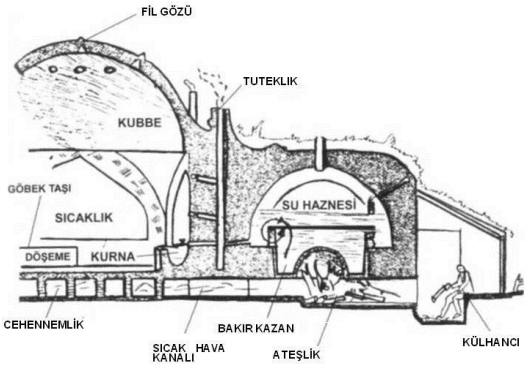
Külhan

Dere, nehir gibi akarsulardan, kuyu veya sarnıçlardan ya da çeşitli kaynaklardan sağlanan su, pişmiş topraktan yapılmış borular ile toprak altından hamamlara ulaştırılır. Künk, merbah veya pöhrenk adını alan bu borular, birbirine geçebilecek şekilde, bir uçları dar olarak üretilmiştir [13]. Hamama getirilen su, maslak ya da maksem denilen bir dağıtım merkezinden geçirilerek içerideki bölümlere sevkedilir. Maslağa gelen su, sandığın dibindeki deliklerden biri ile su deposuna, diğer bir delikten de soyunmalıktaki şadırvan ile ılıklıktaki tuvalet ve traşlığa sevk edilmektedir [14].

Hamamın ve suyun ısıtılması, su deposunun altında ve hamamın taban döşemelerinden alt seviyede bulunan külhanda yakılan ateş ile sağlanır (Şekil 2.30). Yanan ateşle birlikte ısınan kazan, depoda bulunan suyu ısıtmaya başlar. Isınan su yukarıya doğru çıkarken, soğuk su dibe iner. Böylelikle depodaki suyun tümü ısıtılmış olur. Soğuk ve sıcak suyun hamamın çeşitli yerlerine ulaştırılması, duvarlar içindeki yatay boşluklara kireç harcı ile yerleştirilmiş, pişmiş topraktan yapılmış künklerle sağlanır [13].

Hamamın ılıklık ve sıcaklık zeminin altında cehennemlik adını alan bir boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk, bodur ayaklar üzerine oturan kemerlerle sağlanmıştır. Külhan'da yanan ateşin dumanları cehennemlikte dolaşarak hamamı zeminden ısıtır. Diğer yandan, duvarların içine yerleştirilmiş tüteklik denilen bacalar ise duvarların ısınmasını ve dumanın dışarı atılmasını sağlar. Sıcaklık kısmının ısısı, 30- 40°C, ılıklığın ise 20- 30°C derece arasında değişmektedir [14].

Hamamların tuvalet ve sıcaklık mekânlarında kullanılmış pis suların atılması ise, zemin döşemesinde bulunan su kanalları aracılığı ile sağlanmaktadır [13].

Şekil 2.30. Türk Hamamında Külhan ve Isıtma Sistemi [2,21]

Aydınlatma Sistemi

Hamamlar fonksiyonları gereği dışa kapalı yapılardır. Mekânların gündüz aydınlatılmaları genellikle üst örtülerde yer alan ışıklıklar aracılığı ile sağlanmaktadır. Soyunmalık mekanının aydınlatılması, üst örtünün ortasında bulunan, genellikle altıgen veya sekizgen biçimli aydınlatma fenerleri ile sağlanmaktadır. XV. yy'dan itibaren hamamların soyunmalıklarında ve kubbe kasnakları üzerinde pencereler açılmaya başlandığı görülmektedir. Böylelikle soyunmalığa daha fazla ışık girmesi sağlanmıştır. XVI. yy'dan itibaren ise pencereler iki ya da üç katlı olarak düzenlenmiştir. Hamamların soyunmalık dışındaki diğer bölümleri kubbe veya tonozlar üzerine açılmış dairesel ya da poligonal biçimli ışıklıklar ile aydınlatılmaktadır. Dışarıya doğru daralan bu ışıklıklar, dıştan filgözü adı verilen cam fanuslarla kapatılmıştır [14].

Süsleme Öğeleri

Anadolu Türk hamamları dışa kapalı yapılar oldukları için, süsleme öğeleri genellikle iç mekânlarda toplanmıştır. Bu öğeler, kubbe ve kubbe geçişleri, tonozlar, iç mekân duvarları, şadırvan ve kurna taşlarında bulunmaktadır [14]. Türk hamamlarında görülen süslemeler malzemelerine göre;

a-Taş veya mermer, **b-** Sıva üzerine baskı, **c-**Çini, **d-** Kalem İşi Boyama

olmak üzere dört grup altında toplanmıştır [13].

Taş ya da mermer ile bezemenin genellikle zemin döşemelerinde, girişlerde, şadırvan ve kurnalarda kullanıldığı görülmektedir. XV. yy'dan itibaren, hamamların şadırvan, kurna teknesi ve bunların ayna taşlarında dekorasyon önem kazanmaya başlamıştır. Hamamlarda, içeride en sık görülen süsleme malzemesi sıvadır. Duvarlar,

kemerler, tonoz ve kubbeler, sıva ile oluşturulmuş silmeler ve mukarnaslarla bezenmiştir. Duvarlarda sıva üzerine yapılan baskı ve malakâri tekniğindeki süslemeler, Anadolu Selçuklu devrinden beri görülmektedir. Hamamlarda çini ise, sıvaya oranla daha az kullanılmıştır [14].

Keçe Hamamı

Geçmiş yıllarda, Anadolu'nun hemen her kentinde keçe üretimi yaygın olup genellikle yün yapağılarının bir dizi işleme tabi tutulmasıyla keçe elde edilmekteydi. Bu işlemlerin bir etabı da, hamamda gerçekleşmekteydi. "Keçe pişirmek" hamamda bir metre yüksekliğindeki mermer tezgâhlar üzerinde, kucağa sığacak şekilde katlanmış ham keçenin göğüsle vurularak pişirilmesi, yani sıcak ve ıslak ortamda su verip dövülerek, yün liflerinin bir birine kaynaşmasını sağlamaktır. Keçe hamamları, erkek hamamlarının klasik tertibine keçelerin ıslatıldığı ve dövüldüğü mahallerin ilavesiyle yapılmıştır. Bu bölümlere hamamın ana giriş ve soyunmalığından sonra geçilmekteydi [2]. Keçelikler, enine dikdörtgen planlı ve genellikle tonoz örtülüdür. Keçeliklerin, sıcaklığa geçişi sağlamak üzere ılıklık ile tertibatı bulunmaktadır [14]. Örneğin, Edirne Gazi Mihal Bey Hamamı, Konya'da Keçeciler Hamamı (Şekil 2.31) [17].

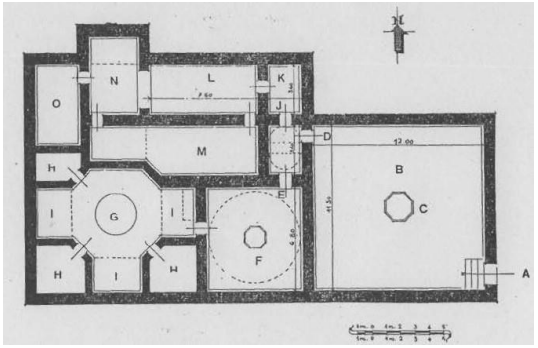
A. Giriş kapısı **B.** Camegah (Soyunma Yeri) **C.** Havuz

D. Hamamın İç Kısmına Giriş Kapısı **E.** Soğukluğa Giriş Kapısı **F.** Soğukluk

G. Göbek Taşı **H.** Halvetler **I.** Yıkanma Yerleri **J.** Keçeciler Kısmına Giriş kapısı

K. Keçecilerin Soyunma Yeri **L,M,O.** Keçe Dövülen Yer

N. Keçecilerin Yıkanmasına Mahsus Yer [17]

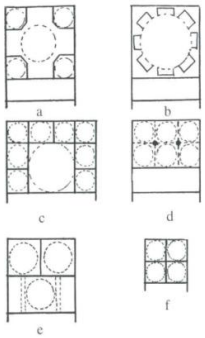
Şekil 2.31. Konya Sahip Ata Türbesi Karşısında Bulunan Keçeciler Hamamı Planı [17]

2.4.3. Türk Hamamı Tipolojisi

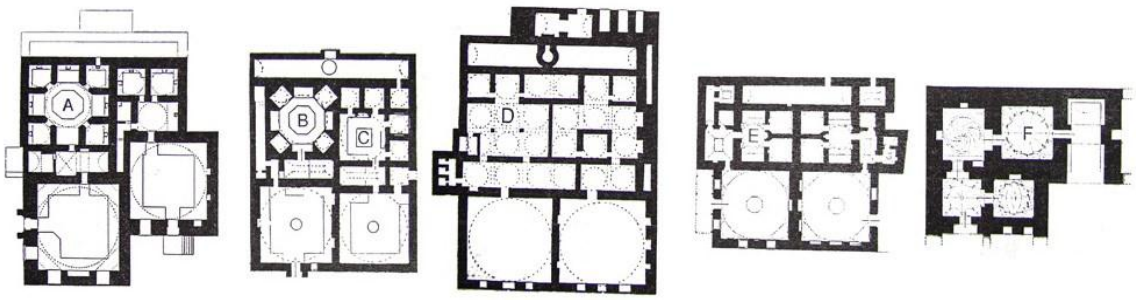
Türk hamamları içinde, Osmanlı dönemi hamamlarıyla ilgili olarak, çeşitli tipolojik analizler ve sınıflandırmalar mevcuttur. Ancak bu sınıflandırma çalışmaları içerisinde, en yaygın olanı Semavi Eyice tarafından yapılmış olan tipolojik analizdir (Şekil 2.32).

Osmanlı hamamlarının tipolojisi üzerine Prof. Dr. Semavi Eyice tarafından yapılan geniş çaplı bir araştırmada sıcaklığın düzenlenmesine göre altı temel plan tipi belirlenmiştir (Şekil 2.33) [1,15]. Bunlar:

- Haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli tip (A),
- Yıldızvari sıcaklıklı tip (B),
- Kare bir sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli tip (C),
- Çok kubbeli sıcaklıklı tip (D),
- Ortası kubbeli, enine sıcaklıklı ve çifte halvetli tip (E),
- Ilıklık-sıcaklık ve halveti eş odalar halinde olan tip (F)

Şekil 2.32. Osmanlı Hamamlarında sıcaklık mekanının kurgusuna göre olan S.Eyice'nin sınıflandırması [22]

Şekil 2.33. Osmanlı Hamamlarında altı temel plan tipi [1]

-A Tipi: Sıcaklığı dört eyvanlı ve köşelerde halvet hücreleri olan tip:

Anadolu'nun en eski hamamlarında da kullanılmış olan yaygın bir tiptir. Dört yöne tonozlu eyvanlarla açılan sıcaklık, âdeta bir haç şeklinde olup kollarla dış beden duvarları arasındaki köşelerde dört halvet hücresi yer almaktadır. Hamamın ölçüleri veya oturduğu yerin gereği olarak, halvet hücresi sayısı üçe ya da ikiye düşürülebilir. Çok nadir olarak, tek halvetli hamamlar da yapılmıştır. Edirne'de Saray Hamamı erkekler kısmı, Tahtakale Hamamı erkekler kısmı, Beylerbeyi Hamamı, Sokullu Mehmed Paşa Hamamı erkekler kısmı bu tipte inşa edilmiştir.

Bu plan tertibinde yapılmış olan sıcaklık düzenlemelerinde, XII-XIII. yy'a kadar eyvanların derinlik ve genişlikleri köşe halvetlerle eş boyutlarda iken, XIII. yy sonlarından itibaren eyvan genişlikleri artmıştır [13].

-B Tipi: Sıcaklığı yıldızvari tip

Bu tip, ortadaki sıcaklık sofasının altılı, yedili ve sekizli bir çokgen biçiminde olduğu, etrafında birçok durumda duvar kalınlığı içinde tonozlu nişlerin sıralandığı bir plana sahiptir. Dairesel veya çokgen mekan etrafında, ışınsal olarak sıralanan nişler ile bunların gerisinde veya aralarında bulunan halvetlerden oluşan plan tipidir [14]. Antik Çağ mimarisinden esinlenilerek geliştirilen bu plan tipine, Türk hamam mimarisi içinde, kaplıcalarda rastlanmaktadır.

-C Tipi: Kare sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli tip

A ve B tiplerine oranla daha sade bir düzenlemeye sahip bu plan tipinde, dikdörtgen veya kare şeklindeki sıcaklık orta mekanına; bir, iki veya üç kenarına bitişik olarak sıralanan halvet hücreleri açılmaktadır. Bu tip, Osmanlı mimarisinde az kullanılmıştır. Anadolu'da XIV. yy'dan itibaren görülmeye başlanmış ve XIX. Yy sonlarına kadar uygulanmıştır [14]. Edirne-Sokullu Mehmet Paşa Hamamı kadınlar kısmında bu plan tipini görmek mümkündür.

-D Tipi: Sıcaklığı çok kubbeli tip

Bu tipte, kemerlerin yardımıyla sıcaklık eş bölümlere ayrılmış olup, her bir bölmenin üzeri aynı büyüklükteki kubbelerle örtülmüştür. Ortada kemerleri iki sütun taşımaktadır. Büyük kubbe altında göbek taşı yoktur. Örneklerine çok az rastlanan bir plan tipidir. İstanbul Haseki Hamamı, nadir örneklerinden biridir.

-E Tipi: Sıcaklığı kubbeli dikdörtgen şeklinde olan çifte halvetli tip:

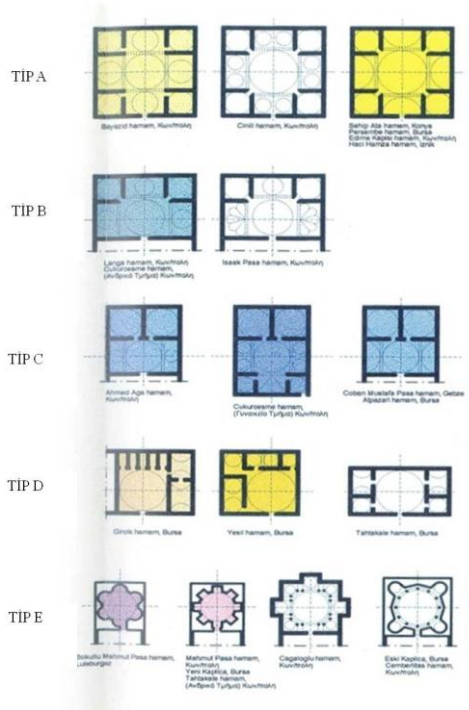
Bu tip hamamlarda, sıcaklığı dar ve enlemesine uzanan dikdörtgen bir mekan teşkil etmektedir. Üç bölümlü olan bu mekanın orta bölümü kubbe ile, yan mekanların üzeri beşik veya sivri tonozla örtülmektedir. Orta mekandan, üzeri kubbeli yan yana iki

odacık şeklindeki halvet hücrelerine geçilmektedir. Genellikle, halvet hücresi kapıları arasında kalan ayırma duvarı payesinde mihrap biçiminde birer niş bulunmaktadır. Edirne Sokullu Mehmet Paşa Hamamı kadınlar kısmında, Gazi Mihal Bey Hamamı'nda, Tahtakale Hamamı kadınlar kısmında, İbrahim Paşa, Abdullah Bey ve Mezit Bey Hamamlarında bu tip düzenlemeye rastlanmaktadır.

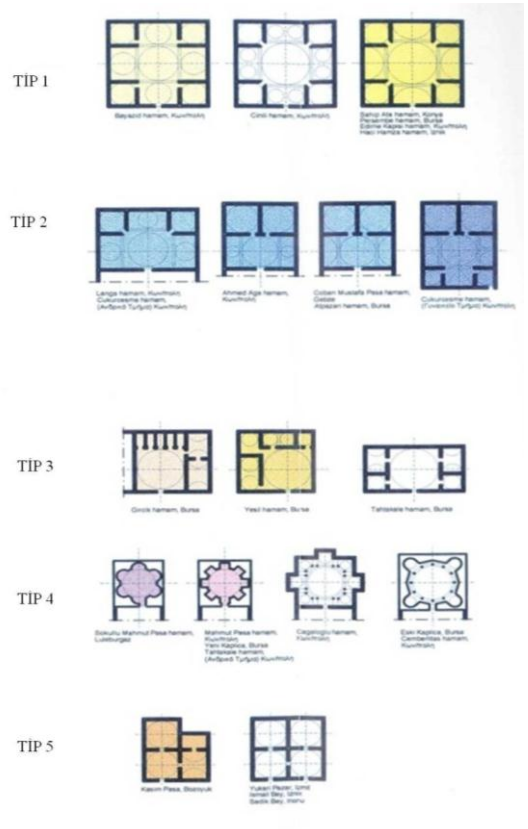
-F Tipi: Ilıklık- Sıcaklık ve halvetin eş odalar halinde olduğu tip:

Küçük ölçülerdeki genel ve özel hamamlarda rastlanan bu tipte, bütün mekanlar hemen hemen aynı büyüklükte, üstleri kubbeyle örtülü odalar halinde olup, bunların her biri diğeriyle bağlantılıdır.

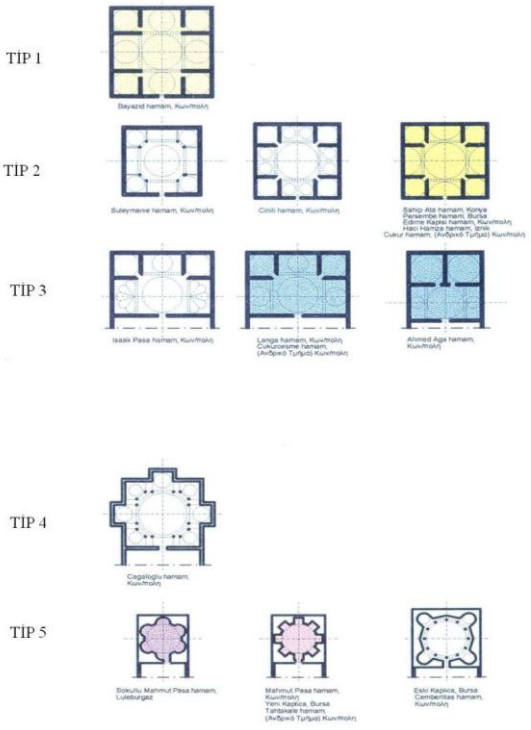
Osmanlı dönemi hamamlarıyla ilgili olarak, çeşitli araştırmacılar tarafından yapılmış olan tipolojik analizler ve sınıflandırmalar, aşağıda tablolar halinde verilmiştir (Şekil 2.34, 2.35, 2.36, 2.37).

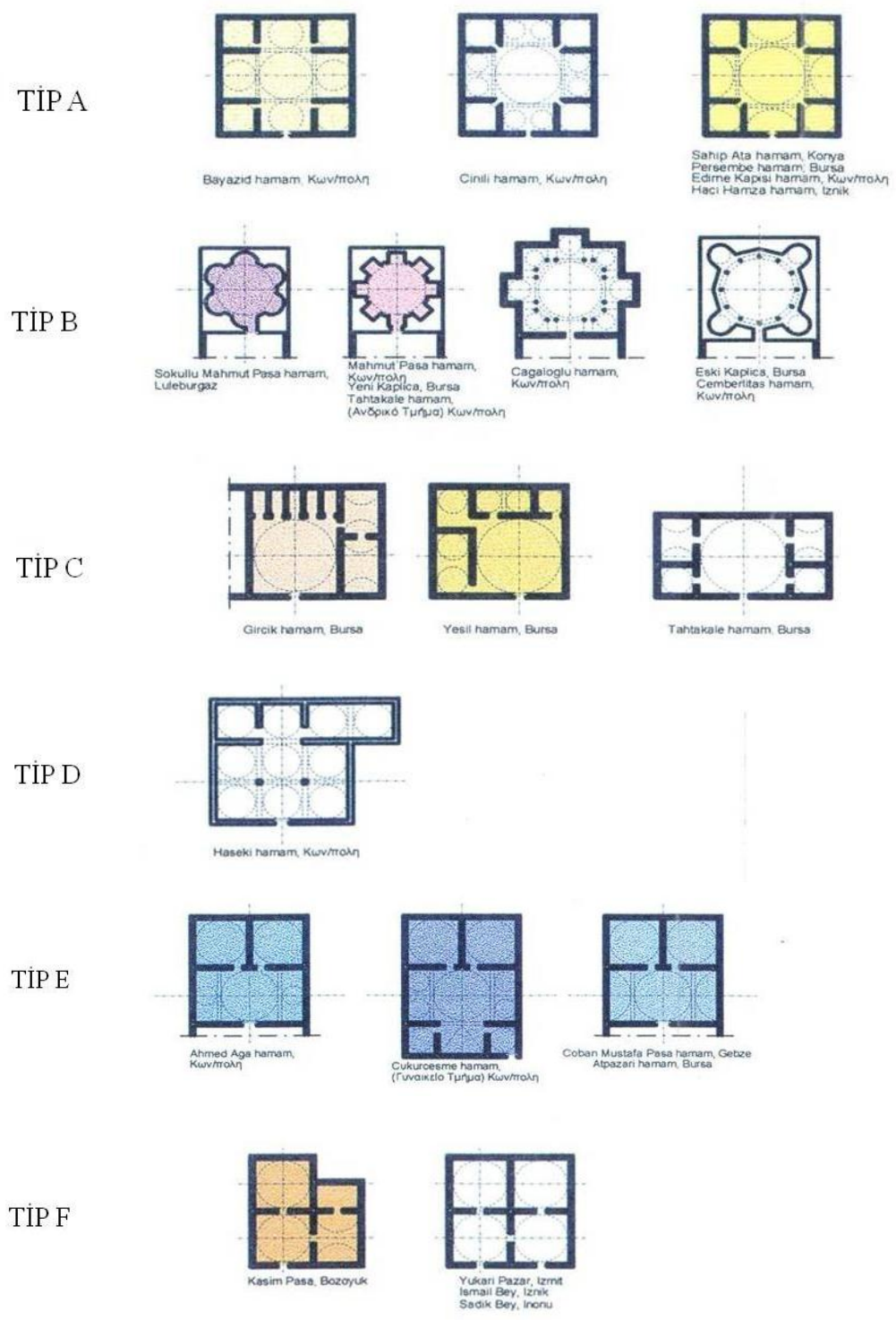
Şekil 2.34. M.Kiel'e göre tipolojik sınıflandırma [22]

Şekil 2.35. M.Klinghardt'a göre tipolojik sınıflandırma [22]

Şekil 2.36. H.Glück'e göre tipolojik sınıflandırma [22]

Şekil 2.37. S.Eyice'ye göre tipolojik sınıflandırma [22]

BÖLÜM 3

EDİRNE'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ ve EDİRNE HAMAMLARI

3.1. Kentin Konumu

Edirne, Marmara Bölgesi'nin Trakya kısmında yer almaktadır. Güneyinde Ege denizi, kuzeyde Bulgaristan, batıda Yunanistan, doğuda Tekirdağ, Kırklareli ve Çanakkale illeri ile çevrilidir (Şekil 3.1, 3.2). Şehir; Tunca, Meriç ve Arda nehirlerinin kesiştiği yerde ve Tunca nehrinin bu noktada çizdiği eğrinin doğu ve güneydoğusunda bulunmaktadır (Şekil 3.3, 3.4) [23]. Edirne, $41^0$40'41'' kuzey enlemi ve 26^0 33'50'' doğu boylamındadır.

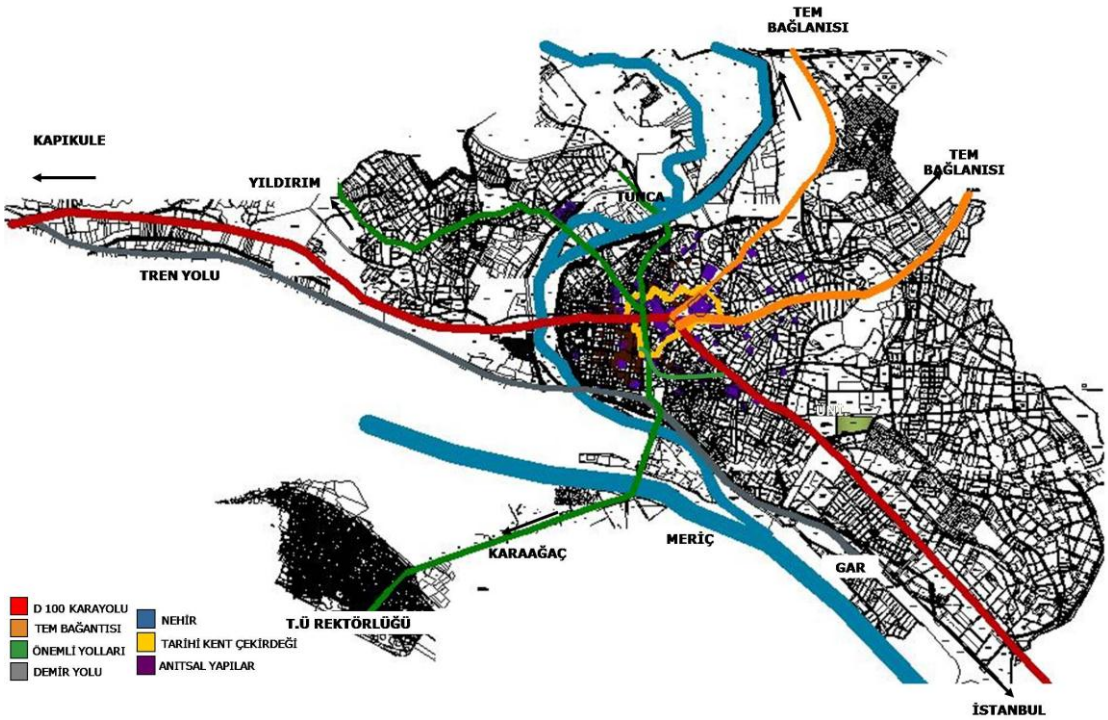
Şekil 3.1. Edirne İlinin Türkiye Haritasındaki Yeri [24]

Şekil 3.2. Edirne İlinin Komşuları [25]

Şekil 3.3. Edirne Hava Fotoğrafı - Kentin Genel Görünümü (Google Earth'ten düzenlenerek)

Şekil 3.4. Edirne İli Ulaşım Bağlantıları (Edirne Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden düzenlenerek, 2011)

3.2. Kentin Tarihsel Süreci

Arda (Arpessos) ile Tunca (Tonzos) Irmaklarının Meriç (Hebras) Irmağıyla birleştiği yerde, verimli bir ovada kurulmuş olan Edirne'nin tarihi kaynaklarda adı genellikle "Orestia" ya da "Oreatias" olarak geçmektedir. Şehrin 5 km kuzeybatısında bulunan Çardakaltı (Orestia) nda yapılan araştırmalar tarih geçmişinin MÖ 4000–3000 yıllarına geç kalkolitik ve ilk tunç çağlarına kadar indiğini göstermektedir [26].

Trak soylarından **Bettegerri**'ler ve daha sonra **Odrys**'lerin yerleştikleri bu yer, bu dönem içinde fazla gelişmemiş ve önemli bir merkez, bir "şehir" durumuna ulaşamamıştır [27]. Edirne'nin bulunduğu yerde Trak kabilelerinden birinin açık bir şehir veya Pazar yeri kurduğu, sonradan buranın Makedonyalılar ve Romalılar tarafından genişletildiği genel olarak kabul edilmektedir [28, 29].

Tarihi araştırmalar bu sahada bir değil birkaç küçük yerleşme yerinin mevcut olduğunu ortaya koymuştur. Bunlar içinde en eskisinin Trak kabilelerinden biri olan Odrisler tarafından Meriç ile Tunca'nın birleştiği mevkide yer aldığı tahmin edilmektedir. Yine çeşitli araştırmalarda bu civardaki iskân mahallelerinin Odrisia, Orestias, Uscudama adlarıyla belirlendiğinden söz edilmektedir [28].

MÖ 45'te Trakya bir eyalet olarak Roma İmparatorluğu'na dahil oldu. MS 123-124 yılında uzun bir seyahate çıkan İmparator Hadrianus o dönemde küçük bir yerleşim yeri olan ve bugünkü Edirne'nin yerinde bulunan Orestia Kasabasını stratejik konumunu değerlendirerek Hadrianus'un Şehri anlamına gelen Hadrianopolis şehrini kurmuştur. Hadrianopolis yaklaşık 360.000 m^2'lik bir alanı kaplamaktaydı ve yamuk dörtgen şeklindeki bu alanın etrafı kuvvetli duvarlarla çevriliydi. Tümüyle bir Roma Castrum'u planına sahip olan kalenin dört köşesinde dört yuvarlak burç vardı. Burçların arasında dört köşeli on ikişer küçük kule ve dokuz yapı dizilmişti (Şekil 3.5). Kent, uzun bir süre Roma ve Bizans egemenliği altında kalmıştır. Osmanlı öncesi dönemde Hun, Got, Avar, Bulgar, Peçenek ve Latin saldırılarına da maruz kalmıştır [29].

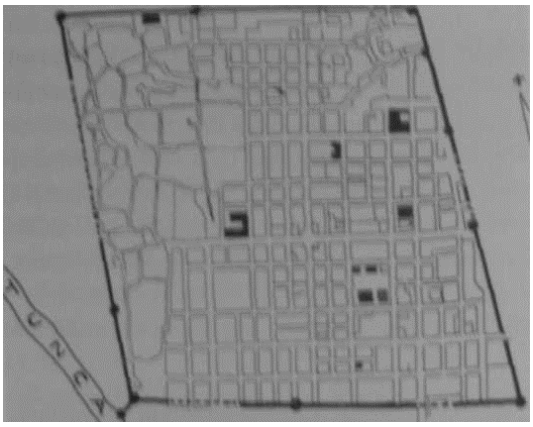
Abdurrahman Hıbri Efendi, Enis-ül Müsamirin adlı eserinde, o dönemin Edirnesi'nden şöyle bahsetmektedir: "Büyük şehir Edirne, yedi iklimin beşincisinde olup en uzun günü on beş saat ve bir derece, en kısa günü sekiz saat on dört derecedir. Ve İstanbul'la arası yaz mevsiminde beş yahut altı, kış mevsiminde sekiz yahut dokuz duraktır. Mil olarak doksan beş mildir. Bu şehrin hisarı, Tunca nehrine yakın yerde (ki, Bizanslılar döneminde beylerin sarayı olarak söylenir) dört köşe olarak yapılmıştır. Her

köşesinde birer yuvarlak (üstüvane şeklinde) kulesi vardır ki, biri üç şerefeli cami yanındaki büyük kuledir [30].”

‘Edirne’ kelimesi ise Roma İmparatoru II. Hadrianus (117–138) tarafından Oretiasın yerinde kurulan yeni tahkimata yani Hadrianapolis’e dayanmaktadır. Kaynaklarda bir taraftan Hadrianopolis adı yaygın olarak yer alırken bir taraftan Orestias ismi de unutulmamış ve kullanılması sürdürülmüştür. Erdene, XVIII. yy ilk yıllarından itibaren bugünkü söylenişini almıştır [28]. Bizans devrinin Edirne'sinin, Roma devrinin kalesinin (castrum) içinde inhisar ettiğine ve bütün Ortaçağ boyunca bunun dışına çıkamadığına kesin olarak bakmak mümkündür. Bizans devrinde Edirne, bir ordugâh-garnizon şehridir. (Şekil 3.6) [31].

Abdurrahman Hıbri Efendi, eserinde Edirne’nin fethinden ise şu şekilde bahsetmektedir: “Beylerbeyi olan Lala Şahin Paşa, kalabalık bir sipahi birliği ile Edirne tarafına gönderildi. Edirne tekfuru ile (ki Andriye denmekle tanınırdı) Lala Şahin Paşa'nın gelişini duyup Sazlıdere'de karşılaşma oldu. Savaş uzayıp şiddetlenince fetih ve zafer rüzgârı İslam tarafına esip, düşman bin güçlükle yenilgi vadisinden zorlukla hisara girdi, o güçlü kale kolaylıkla fetholundu [30].”

Evliya Çelebi ise Seyahatnamesi’nde bu tarihi olayı şöyle kaydetmektedir : “ Ta ki Gazi Murad Han-ı evvel başına buyruk padişah olunca, Edirne'nin fethine niyet ve azmedip yedi yerden beline kılıcın kuşanıp Tatar ve Rum gazilerinden 170.000 asker toplayıp Edirne kalesini kuşattı. Dört bir yandan gelen imdatçıları kılıçtan geçirince kale içinde bulunan kâfirlere «elaman ey güzide-i asker-i âl-i Osman» dedirtmiştir ve sonunda kaleyi aman ile almıştır [32].”

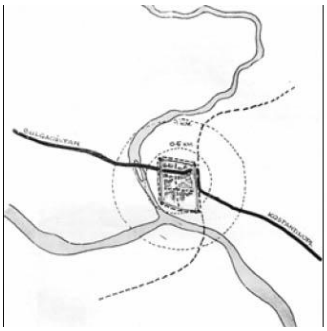

Şekil 3.5. Edirne Kalesi’nin takribi şeması [31]

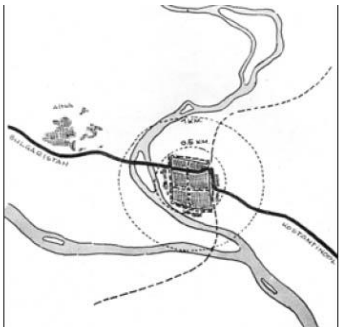
I.Murat Hüdavendigâr, Edirne'yi hemen başkent yapmayarak, kentin onarılmasını beklemiştir. Edirne, fetihten sonra bir ordugâh olarak değerlendirilmiş, Sipahiler'in dinlenmeleri için bir merkez olmaya başlamış ve harekat üssü haline gelmiştir. Edirne'ye yerleşen sipahi aileleri, Kale dışında yeni mahalleler oluşturmuşlardır [27]. Osmanlı fethi öncesi kentin, iki-üç kilise ile beş-on mahallenin bulunduğu Kaleiçi Bölgesi ve Mihalköprüsü'nün diğer tarafındaki Aina adlı yerleşme yerini ihtiva ettiği belirtilmektedir (Şekil 3.7) [28].

Edirne, II. Murat'ın yönetiminde geçirdiği 1424-1439 yıllarında gerçek bir başkent olma özelliğini kazanmıştır. Kent, II. Murat döneminde "Darü's saltana" unvanını kazanmıştır [27]. İstanbul'un fethedildiği 1453'e kadar Osmanlı Devletine başkentlik eden Edirne, 15. yy'da fiziki gelişmelerini sürdürdüğü gibi eski bir sınır kenti olarak hanedana ait meşruiyet gösterilerinin de merkezi haline gelmiştir (Şekil 3.8) [29].

Bir tarihçinin sözleriyle, "İstanbul'u kıskandıracak kadar mamur" olan kentte, XVI. yy'da yoğun imar faaliyetleri gerçekleşerek, önemli mimarlık eserleri inşa edilmiştir. Osmanlı döneminin değişim dönemi olarak kabul edilen XVII. yy'da Edirne önemini biraz daha artırmıştır (Şekil 3.9). Başkent İstanbul olduktan sonra da, İmparatorluk Edirne'den kopmayarak; şehir uzun bir dönem "İmparatorluk şehri" kimliğini korumayı başarmıştır [27]. Birçok hanedan mensubu burayı av eğlenceleri tertibiyle de çoğu zaman daimi ikametgâh olarak kullanmışlardır [29,31].

Şekil 3.6. II. yy'da Edirne

Şekil 3.7. XIV. Yy [33]

Şekil 3.8. XV. yy

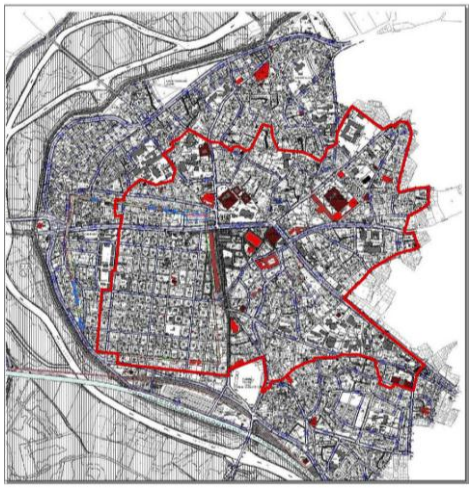
Şekil 3.9. XVII. yüzyıl

Şekil 3.10. XIX. yüzyıl [33]

Şekil 3.11. 1950'li yıllar

Şekil 3.12. Günümüz Edirne Kenti Koruma Amaçlı İmar Planı, 2010 (Edirne Belediyesi'nden düzenlenerek)

XVIII. yy ortalarında meydana gelen iki büyük afet olan, 1745'teki yangın ile 1751'deki deprem felaketleri kentteki birçok binanın yıkılmasına veya tahrip olmasına neden olmuştur. XIX. yy başlarında (1828–1829) Osmanlı- Rus savaşında ilk defa yabancı bir devletin istilasına uğramıştır. Savaşsız gerçekleşen bu olaydan sonra kentten Türk-Müslüman halkın göçü başlamış ve yerlerine yakın köylerdeki Hıristiyan halk yerleşmiştir. XIX. yy ikinci yarısında gerçekleşen ikinci Rus ve Balkan Savaşları sırasındaki işgaller Edirne'nin Osmanlı dönemindeki en zor ve sıkıntılı günler yaşamasına neden olmuştur (Şekil 3.10). 1. Dünya Savaşı sonrasında 1920'de Yunan işgaline de maruz kalan kent 1922 yılında kurtarılmış ve Lozan Antlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti'nin bir sınır kenti halini almıştır (Şekil 3.11, Şekil 3.12) [29,31].

3.3. Edirne Hamamlarının Tarihsel Gelişimi

Edirne'de XV. ve XVI. yy'lara ait çok sayıda hamam bulunduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bunlardan, bugüne ulaşan 2 tanesi orijinal işlevine uygun hamam olarak hizmet vermekte (Sokullu Hamamı ve Mezit Bey Hamamı), biri orijinal işlevinin dışında restoran olarak çalışmakta (Tahtakale Hamamı), biri depo olarak kullanılmakta (Abdullah Hamamı), biri yakın zamanda restore edilerek (Saray Hamamı) işlemeye hazır hale getirilmiş olup, toplam 5'i sağlam vaziyette; 9 tanesi harap halde olan, 14 adet hamam yapısı, dönemlerinin özgün örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Edirne hamamları hakkında yazılmış yazılar; isimleri, yerleri, banisi, inşa tarihi, tek ya da çifte hamam olup olmadığı gibi değerli bilgiler içermesine rağmen bu açıklamalar dışında daha ayrıntılı bir belge niteliği taşıyan kaynak yoktur [34]. Bilhassa Osmanlıların büyük yerleşme yerlerinden olan Bursa ve İstanbul hamamları hakkında tamamlayıcı bilgiler veren çeşitli kitap ve makaleler bulunmasına rağmen, Edirne hamamlarının bugüne kadar tipolojik araştırması yapılmamıştır [35]. Edirne hamamları ile ilgili olarak, Edirne tarihi hakkında bilgi vermeyi amaçlayan kitapların yanı sıra; Saray Hamamı ve Beylerbeyi Hamamları'nın restorasyon önerilerini içeren yüksek lisans tezleri, Mezit Bey Hamamı ve yakın çevresine ait alan çalışmasını içeren yüksek lisans tezi ile, İlter Büyükdığan'ın "II.Murat Çağı Edirne Hamamlarında Alçı Mukarnas Bezeme" adlı doktora tezi ve yine Kuban'ın İkinci Murat çağı hamamları mukarnas bezemeleri üzerine çalışması, dışında akademik anlamda sistematik bir çalışma bulunmamaktadır.

Edirne hamamlarından söz eden, bilinen en eski kaynak XVII. yy.ın birinci yarısında Abdurrahman Hıbrî Efendi'nin kaleme aldığı Enis-ül Müsamirin'dir. Bu eserin altıncı bölümünde, Hıbri Efendi, Edirne'de evvelce 33 hamam olduğunu, kendi zamanında ise 22'sinin sağlam ve çalışır, 11'inin de harap ve yok olduğunu bildirmektedir [30].

XVII. yy Türk seyyahı Evliya Çelebi Seyahatnamesi 'nde Edirne'den söz ederken, şöyle demektedir: " Edirne'nin ayanı tanıklık ederek dediler ki, bu şehirde tamamı üç bin yüz elli ev hamamı daha vardır. Vezir saraylarında ise ikişer üçer hamam bulunur. En az ihtimalle en küçük evde bile bir gusülhane olması gerekir. Gerçekten de hakir nicesini bilirim ki, ikişer üçer hamam vardır [32]."

Gene aynı eserinde Çelebi, yalnızca 18 adet önemli hamam yapısından ismen bahsetmektedir [32]. Bu rakama, ev ve konak hamamları eklense dahi rakama mübalağa katıldığı aşikardır.

Ahmet Badi Efendi'nin Riyaz-ı Belde-i Edirne adlı eseri, Edirne hamamlarının XIX. yy durumu hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Badi Efendi, eserin Ravza-t-ul Hamamat, Hamamlar Bahçesi kısmında 16 adet mevcut hamam yapısından; harap olan 19 adet olmak üzere toplam 35 adet hamam yapısından bahsetmektedir [36].

Edirne Tarihi adlı eserin yazarı O.Nuri Peremeci (1939) ise, eserini yazmış olduğu 1939 yıllarında, Edirne'de evvelce 33 hamamın bulunduğunu, fakat bunlardan ancak 15 tanesinin devrine ulaştığını, 3 tanesinin işlevini sürdürdüğünü kaydetmekte ve bunlardan sadece Kaleiçi'nde bulunan Çukur Hamamın Rumlar zamanından kalmış olduğunu belirtmektedir [37].

Rıfkı Melul Meriç ise, 16 mevcut hamamla birlikte, bugün mevcut olmayan 19 hamamın bulundukları yerleri ve yıkılış tarihlerini vermektedir. Meriç, Edirne hamamlarının bugün mevcut olmayanlarını şöyle sıralamaktadır [34,35,38].

Kasım Paşa Hamamı (YT (Yıkılış Tarihi): 1314 H); Sultan Bayezid Hamamı (YT: 1311 H); Ağa Hamamı (YT: 1294 H); Yıldırım Hamamı (YT: 1294 H); Fil Hamamı - Yeni Hamam (YT: 1297 H); Hıdır Ağa Hamamı yakın yıllarda yıkılmış; Mahmut Paşa Hamamı; Büyük Hamam,Cıngıllı Hamam; Saruca Paşa Hamamı; Ağaç Pazarı Hamamı; Taşlık Hamamı; Çukur Hamam; Yerekan Hamamı (YT: 1046 H); Delikli Kaya Hamamı; Dere Hamamı; Kilimli Hamamı [34,35,38].

Küçük Hamam, Ahi Çelebi Hamamı ve Çuhacılar Hamamı ise daha sonra yıkılmış hamamlar arasındadır [35].

Edirne iline ait tahrir defterleri, şehrin XVI. yy fiziki durumunu ortaya koymaktadır. 1530 tarihli Rumeli eyaleti İcmal Defteri'nde yer alan kayıtlara göre, altıncı kategoride 27 hamam yapısı geçmektedir. Yeni İmaret, Lutfi Bey, Tahtelkal'a, Abddullah Bey, Firuz Ağa, Mustafa Paşa, Kasım Paşa, Kadıasker, Saruca Paşa, Saray, Yeniçeri, Taşlık, İbrahim Paşa, İshak Paşa, Mahmud Paşa, Çukur, Yıldırım Han, Mihal, Delüklükaya, Seceriye adları yazılmıştır [31].

Tosyavizade Rıfat Osman (1994), Edirne Rehnüması adlı eserinde, Edirne'de 30' dan fazla çarşı hamamı yapıldığını söylemektedir [23]. Halen bakımlı ve kamuya açık olan çarşı hamamları şunlardır, diye eklemektedir: "Mezitbey Hamamı (Yediyol

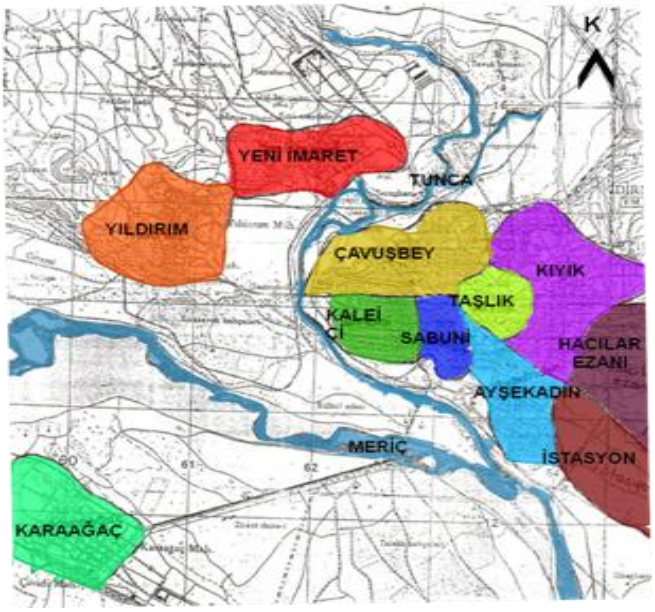
ağzında), Şifa Hamamı: (Kurşunlu Fırında), Tahtalı Hamam (Karanfiloğlu Caddesi'nde), Abdullah Hamamı (İstanbul yoluna yakın), Üç Şerefeli Hamamı (Üç Şerefeli Camii yakınında), Tahtakale, Topkapı, Beylerbeyi, Sultanselim, Muradiye, Kasımpaşa, Tahmis, Çubukçular Hamamları da sağlam iseler de kapalıdırlar [23]."

Dr. R. Osman Edirne Evleri ve Konakları adlı bir başka eserinde ise, nüfusu en kalabalık zamanlarda dahi 150.0(00)'i geçmeyen Edirne'de genel olarak 43 kadar büyük hamam yapıldığını, hamamsız 5 odalı bir eve rastlanmadığını bildirmektedir [39].
Tayyip Gökbilgin Edirne ve Paşa Livası isimli eserinde, XV. ve XVI. yy'a ait vakıflar, mülkler ve mukataalardan söz ederek, 883 H tarihinden itibaren bazı hamam mukataalarına yer vermektedir. Bu hamamlar şunlardır: Şahabeddin Paşa, Saray-ı Atik. Mezid Bey İmareti ve Mihal Bey İmaretleri vakıf olarak geçmektedir [40].

Büyükdığan'ın 'İkinci Murad Çağı Edirne Hamamlarında Alçı Mukarnas Bezeme' adlı doktora tezinde, Edirne ilindeki en eski hamam yapıları hakkında, Kaleiçi'nde varlığı kaynaklardan kesin olarak bilinen ve tek hamam olarak inşa edilen Çukur Hamamın dışında üç hamam daha olduğu kaydı geçmektedir1. Yine aynı kaynakta, sur dışındaki en eski hamamın, günümüzde Eski İmaret olarak bilinen semtte yapılmış İmaret'in Hamamı olma olasılığından bahsedilmektedir [34]. Kentin semtlerini gösteren bir harita aşağıda verilmiştir (Şekil 3.13).

Kentin, fetihten sonraki ilk hamamının sur içinde, 'Halebi' adı verilen ve kiliseden çevrilen ilk cami çevresinde olma ihtimali vardır. Fakat bunu saptayan bir belge ele geçmemiştir. Birçok yazar tarafından Yıldırım çağına çıkarılan diğer bir hamam, Selimiye'nin yapılışı sırasında tamir edilen ve Edirne'deki ilk saraya (Saray-ı Atik) ait olduğu kabul edilerek -buna ait bir belge yoktur- 'Saray Hamamı' adı verilen hamamdır. XV. yy'a tarihlendirilen bu hamamın Sultan I.Murat döneminde yapıldığı sanılmaktadır [41].

1 Bunlardan, Çuhacılar Hamamı hamamı hakkında Hıbri Efendi, hamamın II.Murat 'ın yanında yetişmiş Yakşi Fakih tarafından yaptırıldığını belirtir. Bugüne izi dahi kalmayan, bir başka hamam da Yerakan Hamamı'dır [34].

Şekil 3.13. Edirne Semtlerini Gösterir Harita (F.Aşut, 2010)

Günümüze ulaşan Edirne hamamlarının çoğu, Sultan II. Murat dönemine (1421-1451) aittir. Hamam sayısının ve su yapılarının artmasıyla kent yerleşmesinin gelişmesi arasında yakın bir ilişki olduğu için XV. yy Edirne'nin Osmanlı çağındaki en son sınırlarına ulaştığını ve en önemli örneklerinin bu dönemde verilmiş olduğunu söylemek yanlış olmaz [34,41].

3.4. Yok Olan ve Az Bilinen Hamamlar

Ahmet Badi Efendi, Riyaz-ı Belde-i Edirne isimli eserinin Ravza-tul Hamamat (Hamamlar Bahçesi) kısmında, Edirne'deki hamamlarının toplam sayısını 35 olarak vermektedir. Bunlardan, 11 tanesi (Kum Kasrı Saray Hamamı hariç) günümüze (2011) ulaşırken 24 tanesi harap olmuştur. Badi Efendi'ye göre, eserini yazmış olduğu 1840'lı yıllarda, harap olup yapısından iz kalmayan hamamlar şunlardır [36]:

1. Kasım Paşa Hamamı: Şerbettar Hamza Bey Mahallesi'nde, Kanatlı Köprü yakınında Kasımpaşa Hamamı Sokağı'nda beşinci numarada yer almaktaydı. Evliya Kasım Paşa tarafından yaptırılmış olan bu çifte hamamın câmekânı kubbeli inşa edilmişti. Hamam, Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından tamir ettirilmiştir [30]. Evliya Çelebi, hamamın Ayşe Kadın'a yakın olduğunu bildirmektedir [32]. H 1280 (M 1863) tarihinden sonra boş kalan hamam, H 1314 (M 1896) tarihinde, Hacı Hafız Salim Efendi tarafından tamamen yıktırılarak, kalıntılarının satılmıştır [36].

2. Sultan Beyazıd Hamamı: Sultan Bayezid Mahallesi'nde Nazır Baba Sokağı'nda yirmi sekizinci numarada bulunmaktaydı. Sultan II. Bayezid'in emriyle yapılmıştır. Çifte hamam olup, câmekânı kubbeli yapılmıştır. H 1172 (M 1758) tarihinde çalışır halde olduğu Örfi Ağa tarihçesinde yazılıdır. H 1311 (M 1893) tarihinde vakıflar tarafından temelinden yıktırılmıştır. Kalıntıları yeni köprünün kargalık tarafında Meriç Nehri üzerine yapılan sed ile Yıldırım tarafında Kum Mahallesi'nde yapılan seddede kullanılmış olup, yeri arsa haline gelmiştir [36]. Hıbri Efendi, hamam hakkında şöyle demektedir: "Suyu büyük bir dolap ile Tunca Nehri'nden çekilir. Kadınlar yaz mevsiminde "çarık suyu" diye büyük ilgi gösterirler. Adı geçen dolap, H 1088 (M 1677) yılında tamamen yıkıldı [30]."

3. Ağa Hamamı: Kıyık'ta, Çokalca Mahallesi'nde Ağa Hamamı Sokağı'nda altıncı numarada bulunmaktaydı. Kanuni döneminde, H 942 (M 1535) senesi ramazanında vefat eden maktul İbrahim Paşa'nın yaptırmış olduğu hamam, tek hamam tipindeydi. Buna Ağa Hamamı denilmesinin nedeni, eskiden yeniçeri odaları ve servi sarayı denilen yeniçeri ağası konağı bu hamamın yakınında olduğundan, yeniçeri ağalarının gerektiğinde bu hamama gelmeleridir. H 1294 (M 1878) istilası döneminde yıkıldığı için cizvit papazları, arsasına H 1303 (M 1885) senesinde bir hastane yaptırmış ve iç taraf kubbeleri kalıntısı da yıktırılarak arsa haline getirilmiştir [36].

4. Badi Efendi'nin eserinde isimsiz olarak bahsettiği bir hamam daha vardır ki, hakkında şöyle demektedir: "Yıldırımda Küpeli Camii yakınında Mustafa Paşa Caddesinde elli dördüncü numaradadır. Tek hamam tipinde küçük ve camekânı ahşaptandır. Suyu bir çark (dolap) ile kuyudan çıkarılır, acı su idi. H 1294 (M 1878) istilasında yıkılmış ve binasının izi kaybolmuştur [36]."

5. Fil Hamamı/ Saraçhane hamamı/ Şihabüddin Paşa Hamamı: Mihalkoç Mahallesi'nde, Saray ovası yakınında Saraçhane Köprüsü Caddesi'nde yirmi dördüncü numarada yer almaktaydı. Hadım Şahabeddin Paşa tarafından H 885 (M 1451) senesinde yaptırılmış olup, camekânı kubbe olan çifte hamam tipindeydi. H 1233 (M 1817) tarihinde Edirne'ye gelmiş olan filler, bir süre bu hamamın camekânında konaklatıldığı için adına "Fil Hamamı" denmiştir. Daha sonraları yakınında bulunan Saraçhane köprüsüne uydurularak 'Saraçhane Hamamı' adını almıştır. H 1285 (M 1868) tarihinde temelinden yıkılmış ve H 1304 (M 1886) tarihinde yerine şimdiki askeri karakol binası yapılmıştır [36,42]. Tuğrul ve Kazancıgil, Şihabüddin Paşa tarafından yaptırıldığından, yapıyı 'Şihabüddin Hamamı' olarak isimlendirmektedir [43].

T. Gökbilgin ise, hamamın mukataasını şöyle nakletmektedir: "Şihâbüddîn Paşa'nın Saraçhane Başı'nda câmi'ini gördü idik; köprüsü 855 tarihli olduğundan bu hamamın, câmi'in de o zamanlara âit olması büyük bir ihtimâlle, vâriddir. Bu hamamın yeri için 883 senesinde 2542 akçe mukaata'a ödendiği ve 887 de seneliği 16300 akçeye kiraya verildiği de görülmektedir [40]."

6. Yeni Hamam: Emir Mescit Mahallesi'nde Yeni Hamam Sokağı'nda on dördüncü numarada bulunmaktaydı. Boş kalıp harap olduğundan yıktırılarak yerine H 1297 (M 1879) tarihinde iki ev yapılmıştır. Tek hamam tipindeydi [36].

7. Hıdır Ağa Hamamı: Hıdır Ağa Mahallesi'nde eski Tophane Caddesi'nde su terazisi civarındaki Refik Bey bahçesinin yerine Hıdır Ağa adlı kişi tarafından yaptırılmış olup, uzun yıllardan beri harap ve yıkıntı halindedir [36]. Ancak Enis-ül Müsamirin'de kaydı şu şekilde geçmektedir: "Yedi yol ağzı yakınında olup tek hamamdır. Yaptıran maktul İbrahim Paşa'dır. Neden Hıdır Ağa diye adlandırıldığı bilinmemekle birlikte, Hıdırağa Mahallesi'nde olduğundan bu ismi almış olabilir [30]."

8. Mahmut Paşa Hamamı: Debbağ Hacı Halil Mahallesi'nde Debbağhane Caddesi'nde idi. Fatih döneminde veziriâzam olan Mahmut Paşa tarafından yaptırılmış büyük bir çifte hamam niteliğindeydi [36]. Hıbri Efendi, hamamdan şöyle

bahsetmektedir: “Soyunmalığı yüksek kubbeli olup, san'atkârlar sınıfından debbağlar ve keçeciler sınıfı için ayrı ayrı yerler vardır. Yazıklar olsun ki kırk seneden beri, yâni H 1000 (M 1591) tarihinden sonra boş kalmıştır [30].”

9. Yıldırım Hamamı: Yıldırım Bayezid Mahallesi’nde, Çukur Bakkal Sokağında, su terazisi olduğu söylenen kümbet yanında olup, hamamın izi kalmamıştır [36].

10. Çıngıllı Hamam: Molla Fahreddin Mahallesi’nde Hacı Şakir Bey Sokağı’nda Molla Fahreddin Camii bitişiğinde bulunmakta olup, harap olmuştur [36].

11. Sarıca Paşa Hamamı: Sarıcapaşa Mahallesinde, Sarıcapaşa medresesi köşesindeki çeşmeden Sultan Selim camiine yüz çevrildiğinde, sağ taraf hamam arsası olup, hamam yapısı yok olmuştur [36]. Ayverdi, hamamın Sevindik Fakih Mahallesi’nde olduğunu, hamamın tek olmasını kirasına dayandırarak söylemektedir [42]. T.Gökbilgin, hamamın iki dükkanıyla beraber senevi 3500 akçe kira getirdiğinin anlaşıldığını; bu kaydın 976 tarihli 1070 numaralı tapu defterine nazaran olduğunu belirtmektedir [40].

12. Ağaç Pazarı Hamamı: Gazi Hoca Mahallesi’nde, Ağaçpazarı Caddesi’nde, Ağaçpazarı Çeşmesi yakınında yer alan hamamı, Mirliva Hakkı Paşa’nın tamir ettirdiği İsmihan Sultan Camii’nin bitişiğindeki askeri inşaat komisyonu olan yerin, bu hamamın arsası olduğu ve hamamı yaptıranın İsmihan Sultan olduğu söylenmektedir [36].

13. Taşlık Hamamı: Medrese Ali Bey Mahallesi’nde, Taşlık Camii Caddesi’nde ve cami alanında olup, bulunduğu yer cami avlusuna dönüştürülmüş arsadır [36].

14. Kazasker Hamamı: Tek hamam olup, hangi kazaskere ait olduğunun bilinmediği Enis-ül Müsamirin'de yazılıdır [30]. Yeri belli olmayıp, Vavlı cami karşısındaki çeşmenin yerinde olduğu söylenmektedir [36].

15. Çukur Hamam: Kaleiçi’nde tek hamam olup, kafiri idi. İçerisinde, şifalı olduğuna inanılan bir kurna mevcuttu [30]. Bulgar Katolik okulundaki kilisenin yerinde olduğu kaydı geçmektedir [36].

16. Yerekan Hamamı (Rehan Hamamı): Kaleiçi’nde Yerekan Hamamı’nın içinde sarılık hastalığına karşı kan taşından bir kurna olduğundan, o ad ile tanınmış ise de, H 1046 (M 1637) senesinde yıkılıp, binasından eser kalmamıştır [30].

17. Delikli Kaya Hamamı: Daye Hatun Mahallesi’nde bulunmaktaydı [36].

18. Dere Hamamı

19. Kilimli Hamam: Cami sahibi İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır [30].

Günümüzde (2012) mevcut olmayan diğer hamamlar ise şunlardır:

20. Şifa Hamamı (Yekta Hamamı): Köseç Balaban Mahallesi'nde, Kurşunlu Fırın Şifa Hamamı Sokağı'nda üçüncü numarada yer almaktaydı. Karanfiloğlu Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır. Tek hamam olup camekânı ahşaptandı. Ali Efendi tarafından H 1106 (M 1694) tarihinde yaptırılmış olup, Edirne'de en son yapılmış hamamdır. İçinde, hastalar için ayrılmış bir bölüm olduğu için bu ad verilmiştir [36]. Büyükdığan makalesinde, bu hamamın konutlar arasında kalmış birkaç duvar parçasından oluşan kalıntısı olduğunu yazmaktadır [44] (Şekil 3.14).

21. Tahtalı Hamamı: Kuşçu Doğan Mahallesi'nde Karanfiloğlu Caddesi'nde kırk ikinci numarada bulunmaktaydı. H 888 (M 1483) tarihinde Selanik'te vefat eden İshak Paşa tarafından yaptırılmıştır. Tek hamam olup camekânı ahşaptandı. Kurnaları etrafında tahtadan kerevetler konmuş olduğundan dolayı 'Tahtalı Hamam' adıyla tanınmıştır [36]. Sokağa ismini vermiş olan hamamdan geriye günümüzde (2012), taş kalıntıları kalmıştır (Şekil 3.15).

22. Salahhane (Salhane) Hamamı: Mezit Bey İmareti Mahallesi'nde, Uzun Kaldırım Caddesi'nde otuz beşinci numarada yer almaktaydı. Gazi Mustafa Paşa tarafından yaptırılmış olan hamam, tek hamam tipinde olup camekânı kubbeli idi. Önceleri memleket salhanesi bu hamam yakınında Tunca nehri kenarında olduğu için 'Salahhane Hamamı' adını almıştır [36]. Enis-ül Müsamirin'de ismi, 'Mustafa Paşa Hamamı' olarak geçmektedir [30]. Büyükdığan ise, makalesinde Sal semtinde yer alan Mezit Bey Camii (Yeşilce Camii) karşısında bulunan 'Yeşilce Hamamı' adlı bir hamamdan bahsetmektedir ki, bu da hamamın diğer ismi olsa gerektir [45].

23. Oğlanlı Hamamı: Eski Cami yakınında Çamaşırcılar Sokağı'nda otuz dördüncü numarada yer almaktaydı. II. Beyazid ve oğlu II. Selim dönemi hekimbaşlarından, Mevlana Kemal (Ahi Çelebi) tarafından yaptırılmış olup,Oğlanlı Hamam[1] adıyla da bilinmektedir. Camekân kubbeli olup tek hamam tipindeydi. Banisi, hamamı Edirne'de küçük arastada yaptırdığı okula vakfetmiştir [36]. Sayın Yrd.Doç.Dr.Ratip Kazancıgil ile yapılan sözlü görüşmeden, hamamın yerinin günümüzde (2011) Tunca Çay Bahçesi'nin yer aldığı arsa olduğu öğrenilmiştir (Şekil 3.17).

[1] Camekanında genç bir Hristiyana ait mermer bir büst bulunduğundan dolayı bu ad verilmiştir.

24. Çuhacılar Hamamı: Kaleiçi'nde Hıristos Mahallesi'nde Balıkpazarı Caddesi'nde altmış dördüncü numarada bulunmaktaydı. Fetih sırasında Yahşi Fakih adlı kişi tarafından tek hamam tipinde ve câmekânı ahşaptan yapılmıştı. Zamanla harap olmuştur [36]. Edirne ayanından Kızılbaş Hasan Ağa, H 1018 (M 1609) tarihinde hamamı satın alıp tamir ettirmiştir [30].

Edirne sakinlerinden, çocukluğu Kaleiçi'nde geçmiş olan, Suat ÖNENGÜT ile yapılan sözlü görüşmeden, Kaleiçi'nde şimdiki (2011) Şehit Asım İlköğretim Okulu'nun bahçesi altında kalmış olan eski bir hamam yapısı olduğu öğrenilmiştir (Şekil 3.18).

Şekil 3.14. Şifa Hamamı Arsası (EKVTVKBK (Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu), 2012)

Şekil 3.15. Tahtalı Hamam Arsası (14.08.2011)

Şekil 3.17. Oğlanlı (Ahi Çelebi) Hamamı Yeri- Tunca Çay Bahçesi (07.02.2012)

Şekil 3.18. Kaleiçi'nde Yok olan hamamın yeri- Şehit Asım İlköğretim Okulu Bahçesi (20.08.2011)

Kaleiçi'nde yer alan üç adet hamam yapısı bulunduğunu, yukarıda listelemiştik. Bunlar; Çukur Hamam, Çuhacılar Hamamı ve Yerekan Hamamı'dır. Yukarıda adı geçen kaynaklardan edindiğimiz bilgi doğrultusunda, bir çıkarım yapmak istersek; Badi Efendi, eserinde Kaleiçi'nde yer alan Çukur Hamamı'nı harap olup, yapısından iz kalmayanlar hamamlar arasında göstermektedir [36]. Bu durumda; yukarıda bahsi geçen hamamın, yine aynı eserde Balıkpazarı Caddesi'nde tabir edilen Çuhacılar Hamamı olma olasılığı kesin olmamakla birlikte, daha yüksek gözükmektedir.

Abdurrahman Hıbri Efendi, eserini yazmış olduğu 1636-37'li yıllarda Edirne'deki hamam sayısını 33 olarak vermektedir [30]. Yukarıda listelenenlerden farklı olarak; hamamlar listesinde şu hamamlardan bahsetmektedir:

25. İshak Paşa Hamamı: Sultan II. Murat döneminde uzun yıllar vezir olan İshak Paşa tarafından kendi sarayı yakınında yaptırmış olduğu tek hamam tipindeydi. H 1080 (M 1669) yılında tamir geçirmiştir [30]. Bazı kaynaklarda ismi 'Tahtalı Hamamı' olarak geçmektedir [36].

26. Ekrem Hakkı Ayverdi, eserinde isimsiz olarak bir hamam yapısından bahsederek hakkında şöyle bilgi vermektedir: "II. Sultan Murad'ın Dâr'ül-Hadîs'ine vakıf olan Tahta Kale, Üç Şerefeli'ye âit Alaca Hamam'dan başka, Uzun Köprü hayratına tahsis ettiği, şimdi mevcut olmayan bir başka hamam daha görülmektedir; Saray Gılman-ı Yeniçeri yeni odaları civarında olan bu hamamın senevi 4773 akçe kirası olduğu da anlaşılmaktadır. Bu hamam çok evvelden harâp olmuş bulunmalı ki, yıkılmış ve mu'attal olanlar arasında zikredilmez. Uzun Köprü vakfiyesinde bu hamam Muradiye Câmi'i yakınında gösterilmiştir [42]."

Tuğrul ve Kazancıgil, yukarıda listelenen hamamlardan farklı olarak şu hamamlardan bahsetmektedir [43]:

27. Yakşi Fakih Hamamı

28. İbrahim Paşa (Çandarlı) Hamamı: Kaleiçi Kuruçeşme'deki bu hamamın mevcut değildir [43]. Bu hamam, günümüzde (2011) halen harap durumda olan Zen-i İbrahim Hamamı' ndan (Kıyık) farklıdır.

29. Hundi Hatun Hamamı

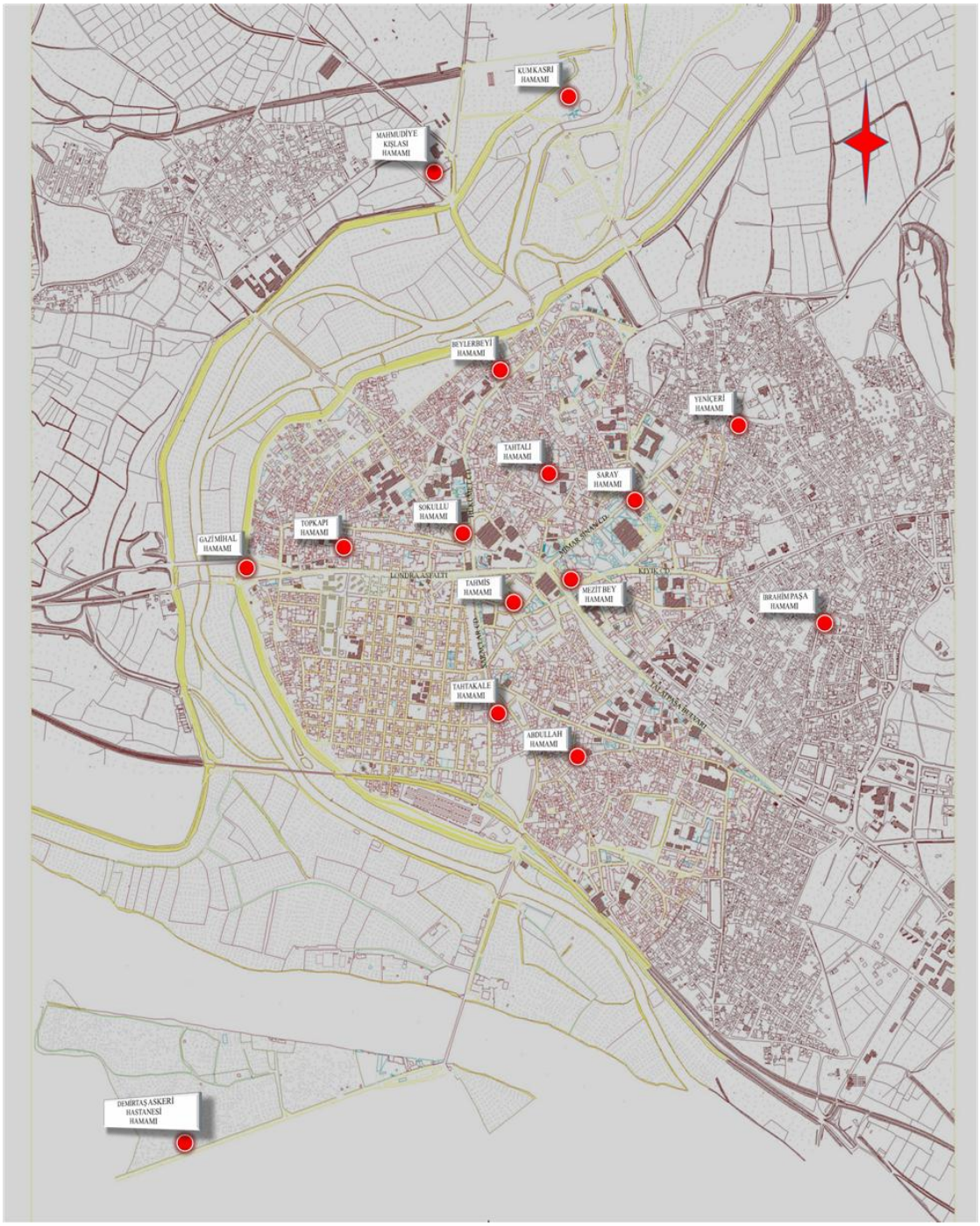
30. Rum Mehmed Paşa Hamamı: Hoca Hayrüddin Mahallesi'ndeki bu hamam da mevcut değildir [43].

3.5. Edirne'deki Mevcut Hamamlar

Mevcut Hamamlar Listesi (Kronolojik Liste)

1. Saray Hamamı (M.1365-1368)
2. Gazi Mihal Bey Hamamı (M. 1421-22)
3. Beylerbeyi Hamamı (M.1428-1429)
4. Tahtakale Hamamı (M.1434-35)
5. Yeniçeriler Hamamı (XV. Yy. ilk yarısı)
6. Mezit Bey Hamamı (XV.yy başı)
7. Alaca Hamam (Topkapı Hamamı) (M.1440-1441)
8. Kum Kasrı Hamamı (XV.yy)
9. İbrahim Paşa Hamamı (XV.yy sonu- Takribi 1480)
10. Abdullah Hamamı (XVI.yy başı)
11. Tahmis Hamamı (M.1524-1525)
12. Sokullu Mehmet Paşa Hamamı (M.1579)
13. Mahmudiye Kışlası Hamamı (19.yy başı)
14. Demirtaş Askeri Hastanesi Hamamı (19.yy sonu-M.1890)

Edirne'deki mevcut hamamların il haritası üzerindeki yerleri aşağıda verilmiştir (Şekil 3.19, 3.20).

Şekil 3.19. Mevcut Edirne hamamlarının İl haritası üzerindeki gösterimi

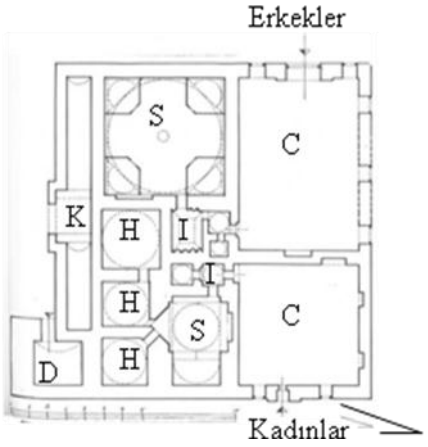

Şekil 3.20. Mevcut Edirne hamam yerlerinin İl haritası üzerindeki gösterimi

3.5.1. Saray Hamamı

Çizelge 3.1. Saray Hamamı

<table>
<tr><td colspan="2">ADI: Saray (Yıldırım) Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA:50L-IIa (45)</td><td>ADA: 381</td><td>PARSEL: 6</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="2">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ: Taş Odalar Mahallesi</td></tr>
<tr><td colspan="2">SOKAK ve KAPI NO: Mimar Sinan Caddesi No:2</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ: 14.yy sonu</td><td colspan="2">YAPTIRAN: Yıldırım Beyazıd / I.Murat</td></tr>
<tr><td colspan="7">GENEL TANIM: Edirne ilinin, günümüz (2011-2012) itibariyle merkezinde bulunan en eski hamamı niteliğinde olan Saray Hamamı'nın banisi ve yapım tarihi kesin olarak belli değildir. Selimiye Camii'nin kuzeydoğusunda ve cami avlusunun karşısında yer almaktadır (Şekil 3.21). Eski Saray (Saray-ı Atik)'ın müştemilatı iken, Selimiye Cami yapıldıktan sonra halka açılarak Selimiye Cami'ne vakfedilmiştir [30]. M 1365 tarihinde Sultan I. Murat buyruğuyla temeli atılıp M 1368 tarihinde tamamlanmıştır [36]. Bazı kaynaklara göre; Yıldırım Bayezit'ın, bir rivayete göre de I. Murad'ın yaptırdığı hamamın vakıf mukataa kayıtlarında, M 1482 tarihinde mukataaya tevcih edildiğine göre, XV. yüzyılın ilk yarısında yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir [35].</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td>X</td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td></td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td colspan="2">ORİJİNAL KULLANIM: Hamam</td><td colspan="2">GÜNÜMÜZ KULLANIMI: Hamam</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü</td></tr>
<tr><td colspan="4">KENT İÇİ KONUM:

Şekil 3.21. Saray Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]</td><td colspan="3">PLAN:

Şekil 3.22. Saray Hamamı planı [35]</td></tr>
</table>

YAPILAN ONARIMLAR: XVI. Yy.da tamirat geçirmiş olan hamam, Balkan Harbinin(1912-1913) son yıllarında ahır olarak kullanılmıştır [34,35]. Harpten sonra kapalı durumda kalan hamam, 2007-2008 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü kontrollüğünde restore edilmiştir (Şekil 3.23, 3.24, 3.25, 3.26, 3.27, 3.28).

AYRINTILI TANIM:	C: Camekan I: Ilıklık S: Sıcaklık H: Halvet K: Külhan

Hamamda, erkekler ve kadınlar kısmı yan yanadır. Plan, 24,7 x 25,30 m. boyutlarında, kareye yakın formdadır (Şekil 3.22). Soyunmalık duvarları, bir sıra taş iki sıra tuğla ile örülerek, taşlar arası dikey olarak XV. yüzyıl karakteristik işçiliğine uygun olarak tuğlalarla kasetlenmiştir. Soyunmalıkların üst örtüsü ahşap olup, kadınlar kısmı soyunmalığında daha az sayıda pencere kullanılmıştır [35]. Erkekler bölümü giriş kapısı 16.yy'da yapılmıştır. Buna göre, soyunmalık hacimleri de hamam umuma açıldıktan sonra eklenmiş olma ihtimali vardır [45].

Erkekler kısmı soyunmalığının güneydoğu köşesinde yer alan açıklıktan öncelikle küçük bir hücreye ulaşılmaktadır, bu mekanın hemen yanında traşlık yer almaktadır. Aralık işlevi gören küçük hücrenin güney kenarından ılıklık kısmına geçilmektedir. Üstü kademeli şekilde süslenmiş aynalı tonozla örtülü olan ılıklıktan batı yönünde sıcaklığa geçiş kapısı yer almaktadır (Şekil 3.33). Sıcaklık ana mekanı, 8,90x9,10 m. ebadında büyük bir kare teşkil etmekte ve tromplarla geçişi sağlanan merkezi bir kubbe ile örtülmektedir (Şekil 3.32). Dört köşede yer alan halvet hücreleri tavana kadar uzanmayan alçak, bölücü mermer levhalar ile sıcaklık ana mekanının bütünlüğünü bozmadan, mekandan ayrılmışlardır. Halvetlerin birinde, aslına uygun olarak yapılmış orijinal zemin döşemesi yer almaktadır (Şekil 3.34).

Kadınlar kısmında ise, soyunmalığın güneybatı köşesindeki kapıdan önce ılıklığa, devamında ise güney yönünde başka bir hücreye (traşlık) daha geçilmektedir. Erkekler bölümü sıcaklığına göre daha küçük ölçüde olan kadınlar sıcaklığı, diğer halvet hücreleri ile birlikte daha geniş bir alanı kaplamaktadır. Sıcaklık ana mekanına, üçgen niş ile geçiş sağlanan iki adet halvet hücresi açılmaktadır. Ancak, plana göre doğu yönünde yer alan ikinci halvet hücresinden yine doğu yönüne doğru üçüncü bir halvet hücresine geçiş sağlanmıştır. Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü (EVBM)'den edinilen, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) Eski Eser Fişi ve Restorasyon (2007-2008) öncesi rölöve

raporunda, iki hücre arasında bulunan kapının sonradan açılmış olduğu ve bu hücrenin orijinalinde erkekler kısmına ait dahil olabileceği geçmektedir. Yapının güney kenarı boyunca uzanan külhan kısmı ve onun güneydoğu köşesinde odunluk yer almaktadır.

YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: 2007-2008 Restorasyonundan önce oldukça bakımsız durumda ve yıkılmak üzere olan hamam, günümüzde (2011-2012) hamam olarak faaliyetine tekrar başlamış ve orijinal işlevine kavuşturulmuştur (Şekil 3.29, 3.30, 3.31, 3.32, 3.33, 3.34, 3.35, 3.37). Hamamın ısıtma ve sıhhi tesisat sistemi tertibatı günümüz koşullarına uyarlanmıştır (Şekil 3.36, 3.38).

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.23. Saray Hamamı erkekler kısmı genel görünüş [35]

Şekil 3.24. Saray Hamamı kadınlar kısmı- Kuzeydoğu cephesi (2005)

Şekil 3.25. Restorasyon öncesi genel görünüm (2005)

Şekil 3.26. Restorasyon öncesi ana kubbe görünümü (2005)

Şekil 3.27. Restorasyon aşamasında kubbelerin yapımı (2007)

Şekil 3.28. Rest. Sırasında Güneybatı Cephesi- Erkekler Kısmı (2007)

Şekil 3.29. Kuzeydoğu Cephesi, Kadınlar Kısmı- Günümüz (Restorasyon Sonrası- 2010)

Şekil 3.30. Kuzeybatı Cephesi, Erkekler Kısmı ve Dükkan Mahalleri - Günümüz (2010)

Şekil 3.31. Restorasyon Sonrası Erkekler Kısmı Soyunmalık Mahali (2010)

Şekil 3.32. Erkekler Kısmı Sıcaklık (2010)

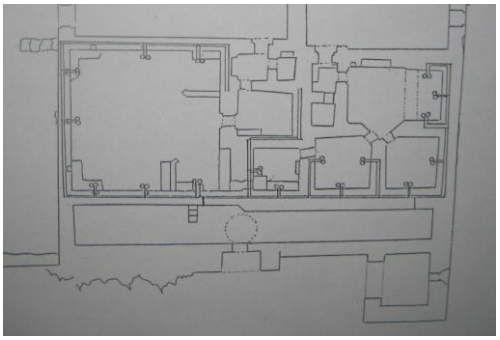
Şekil 3.33. Erkekler Kısmı Ilıklık Örtüsü-Mukarnaslı Kubbe (2010)

Şekil 3.34. Erkekler Kısmı Kapalı Halveti- Orijinal Zemin Döşemesi (2010)

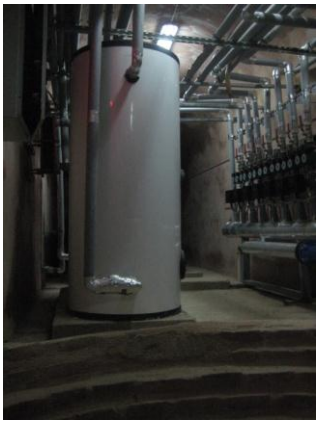
Şekil 3.35. Kadınlar Kısmı Soyunmalık Mahali (2010)

Şekil 3.36. Hamamın sıhhi tesisat şeması [47]

Şekil 3.37. Kadınlar Kısmı Soyunmalık Mahali Üst Kat Galerisi (2010)

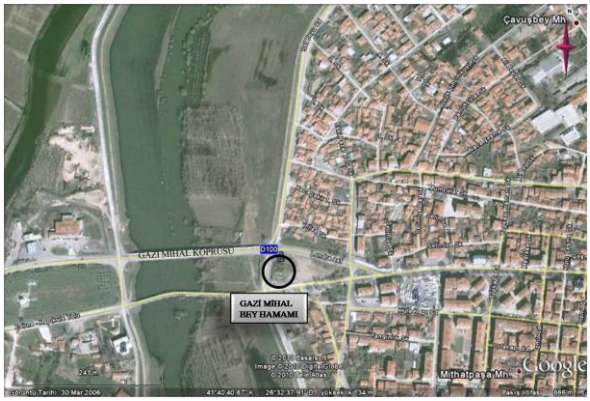
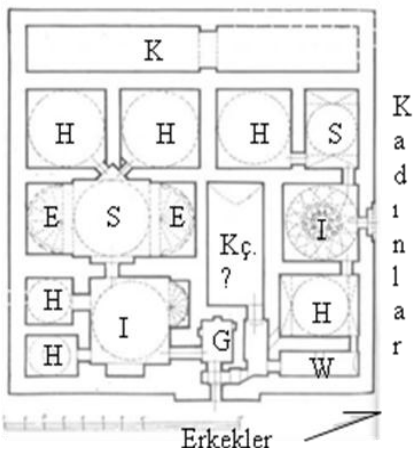

Şekil 3.38.Ocak Yanı Su Deposunda Yer Alan Isıtma Tes. ve Sıhhi Tesisat (2010)

3.5.2. Gazi Mihal Bey Hamamı

Çizelge 3.2. Gazi Mihal Hamamı

<table>
<tr><td colspan="2">ADI: Gazi Mihal Bey Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA: 50L-Ia</td><td>ADA: 171</td><td>PARSEL: 1</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="2">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Timur Biga Mahallesi</td></tr>
<tr><td colspan="2">SOKAK ve KAPI NO:
Hamam Ardı Sokak No:38
Gazi Mihal Köprüsü Yanı</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ:
H 825 /M 1421-22</td><td colspan="2">YAPTIRAN:
Gazi Mihal Bey</td></tr>
<tr><td colspan="7">GENEL TANIM: Edirne-Kapıkule sınır yolu üzerinde Tunca nehri kenarında yer alan hamam, Gazi Mihal Bey Camisi, imareti ve köprüsü ile birlikte bir külliye halinde bulunmaktadır [35] (Şekil 3.39). M 1421-22’ de II. Murat çağı başlarında Gazi Mihal Bey tarafından, çifte hamam olarak yaptırılmıştır [34,37,41]. II. Murad devrinin ulemalarından Saruca Paşa vakıflarının kayıtlı olduğu 976 H tarihli defterde, Saruca Paşa vakıflarından bahseden kısmında “Mihail Bey köprüsü başında Şah-Melek medresesi karşısında nalbant ve berber dükkanları, Mihail bey hamamı karşısında dört dükkan ve Köprü kapusu önünde Ağaç pazarında, kale içinde dükkan ve odalar vakfetmiştir”, denmektedir ki burada Gazi Mihail beyin hamamının bulunduğu yer de zikredilmektedir [35]. Gökbilgin, Gazi Mihal Bey İmareti vakfıyla ilgili şu bilgileri vermektedir: “Murad II. Devri ümerasından olup, Köse Mihal Bey’in oğlu gibi gösterilen fakat hakikatte torunu olan Mihal Bey, Edirne’de Tunca kenarında bir cami ve imaret ile, bugün de kendi ismini taşıyan bir köprü yaptırmıştır [40].”</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td>X</td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td colspan="2">ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="2">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Boş</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ:
Özel Mülkiyet</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPILAN ONARIMLAR: Yapının, Edirne İl Özel İdaresi’nce rölöve-restitüsyon-restorasyon projeleri hazırlatılmış olup, yakın zamanda onarımı yapılacaktır.</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:	PLAN:
	
Şekil 3.39. Gazi Mihal Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]	Şekil 3.40. Mihal Bey Hamamı planı [35]
AYRINTILI TANIM:	I: Ilıklık S: Sıcaklık E: Eyvan Kç.: Keçelik H: Halvet G:Giriş W: Hela K: Külhan

Çifte hamam olan Gazi Mihal Bey Hamamı 23 x 22,50 m ebadında kareye yakın dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır (Şekil 3.40). Beden duvarları, iki üç sıralı tuğla hatıllar arasında birer ikişer sıralı muntazam kesme taşların araları dikey olarak konmuş tuğlalarla kasetlenmiştir [35]. Hamamın, kubbe üst örtü düzeni ve kubbe geçişleri dikkat çekmektedir (Şekil 3.41).

Hamam, güneyinden geçen yol dolayısıyla arazinin yükseltilmesi sonucu etrafına göre daha alçak kotta yer almaktadır (Şekil 3.42). Batı yönünde ise Tunca kenarına yapılmış olan sedde, külhanın üzerini tamamen toprakla kapatmıştır. Kuzey cephesi tarafında, kadınlar kısmı girişi yer almaktadır. Kadınlar kısmı giriş kapısı dış kapı niteliğinde olup, ayrıca bir soyunmalık bulunmadığını göstermekte iken, doğu cephede beden duvarlarından ileri çıkıntı yapan erkekler kısmının giriş kapısı ayrıca bir soyunmalığın bulunduğunu göstermektedir [35] (Şekil 3.43). Mevcut yapı üzerinde soyunmalık izi bulunmamaktadır ancak soyunmalıksız hamam olamayacağından, girişin hemen sağında yer alan koridor aracılığıyla ulaşılan üzeri tonozlu dehliz niteliğindeki dikdörtgen mahali, soyunmalık olarak tanımlanmaktadır [42]. Bu mahallerin önü günümüzde (2011) tuğla ile kapatılmıştır. Bu mekanın hamama yaraşır uygun bir soyunmalık mahali olmadığı aşikardır.

Bu konuya çok daha ilginç bir yorum getirerek, bu mahali keçelik olarak değerlendirenler de mevcuttur [13]. Evliya Çelebi de XVII. Yüzyılda, debbağların bu hamamda sahtiyan boyadıklarından bahsetmektedir [32].

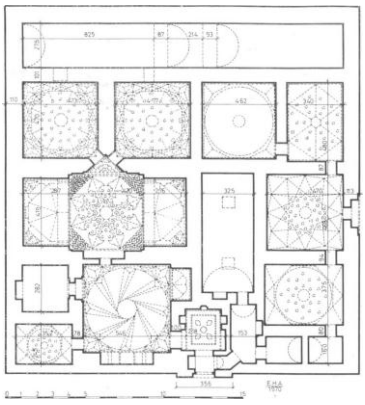
Erkekler kısmı ılıklık mekanı, 5 x 5 m ebadında kare bir alanı kaplamakta ve helezon yivli kubbe ile örtülmektedir (Şekil 3.44). Mekan, biri doğuda bursa kemerli, diğeri kuzeyde üzeri dilimli yarım kubbe ile örtülü iki büyük niş ile genişletilmiş bulunmaktadır. Ilıklığın güney kenarında bulunan iki küçük hücre, sıcaklığa göre daha az ısınan özel yıkanma hücreleridir [35] (Şekil 3.45, 3.46).

Ilıklık hücresinin batı kenarından sıcaklık kısmına geçilmektedir. Sekiz dilimli ve malakari işlemeli merkezi bir kubbenin örttüğü mekânda, kubbe geçişini sağlayan mukarnaslı pandantifler sekizgen kubbe kasnağını oluşturmaktadır [42]. Dilimlerin her birinde dörtlü ışık gözleri yer almaktadır (Şekil 3.47). Mekan, güney ve kuzeyinde yer alan üzeri dilimli yarım kubbe ile örtülü iki büyük niş ile enine yarı yarıya genişlemekte ve mekan büyüklüğü iki katına çıkmaktadır (Şekil 3.49, 3.50). Mekanın batı kenarında ise, dik üçgen niş ile geçiş sağlanan iki halvet hücresi daha yer almaktadır (Şekil 3.48, 3.51). Halvet duvarlarında yer alan yıkıntılardan, tamamen toprak altında kalmış olan tonoz örtülü sıcak su deposuna ulaşılmaktadır (Şekil 3.52).

Kadınlar kısmının giriş kısmından diğer mekanlara doğru ilerleyen bölüm kapatıldığından mekanları görmek mümkün olmamıştır. Giriş mekanı oüzerini örten kubbe kabartmalı spiral tuğla fitillerle süslenmiştir. Bu hücrenin doğu ve batı yanlarında bulunan hücreler ise sıcaklığı meydana getirmektedir [35]. Ayverdi ie, giriş mekanını ılıklık olarak, diğer mekanları ise halvet olarak tanımlamıştır. Bu durumda, hamamda ayrıca bir soyunmalığın varlığına gereksinim vardır [42].

YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: 1829 Rus İstilasına kadar işlevini sürdürmüş, sonrasında kapanmıştır [34]. Günümüzde (2011-2012) harap ve çok bakımsız haldedir.

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.41. Gazi Mihal Hamamı tavan planı [41]

Şekil 3.42. Gazi Mihal Bey Hamamı (02.10.2011)

Şekil 3.43. Gazi Mihal Bey Hamamı erkekler kısmı girişi (02.10.2011)

Şekil 3.44. Erkekler ılıklık bölümü üst örtüsü (02.10.2011)

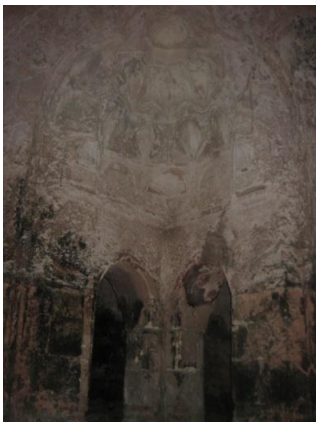
Şekil 3.45. Erkekler ılıklık bölümü halvet üst örtüsü (02.10.2011)

Şekil 3.46. Erkekler ılıklık bölümü diğer halvet üst örtüsü (02.10.2011)

Şekil 3.47. Erkekler sıcaklık ana mekanı üst örtüsü (02.10.2011)

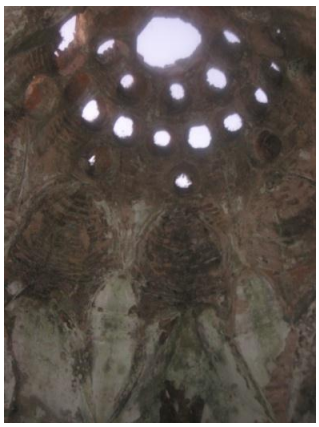
Şekil 3.48. Erkekler sıcaklık ana mekanından halvetlere geçiş (02.10.2011)

Şekil 3.49. Sıcaklık eyvanı (02.10.2011)

Şekil 3.50. Erkekler sıcaklık ana mekanı (02.10.2011)

Şekil 3.51. Halvet hücresi üst örtüsü (02.10.2011)

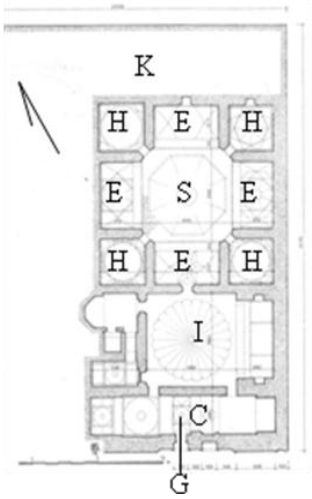

Şekil 3.52. Yol kotu altında kalmış sıcak su deposun iç kısmı (02.10.2011)

3.5.3. Beylerbeyi Hamamı

Çizelge 3.3. Beylerbeyi Hamamı

<table>
<tr><td colspan="2">ADI: Beylerbeyi Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA: 51L-IVc</td><td>ADA: 223</td><td>PARSEL: 14</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="2">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Mirimîran Mahallesi</td></tr>
<tr><td colspan="2">SOKAK ve KAPI NO:
Hükümet Caddesi No:5</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ:
H 832/M 1428-1429</td><td colspan="2">YAPTIRAN:
Yusuf Sinaneddin Paşa</td></tr>
<tr><td colspan="7">GENEL TANIM: II. Murat döneminin önde gelen komutanlarından Yusuf Paşa adında bir mîr-i mîran tarafından M 1428-1429 (H 832) yıllarında yaptırıldığı vakfiyesinde yazmaktadır [30]. Hamam, imaret ve camisiyle birlikte Sinaneddin Yusuf Paşa tarafından yaptırılmıştır [40]. Mirimiran Mahallesi, Hükümet Caddesi üzerinde, Beylerbeyi Cami, türbe ve haziresinin karşısında yer almaktadır (Şekil 3.53).
Vakfiyesinde çifte hamam olarak, camekânı kubbeli ve havuzlu olarak kayıtlıdır [36]. Beylerbeyi Hamamı'nın günümüzdeki kalıntıları, tek hamam izlenimi uyandırsa da, gerek kaynaklardan edinilen bilgiler gerekse mevcut izlerden edinilen bulgular, yapının çifte hamam olarak inşa edilmiş olduğunu açıkça ortaya koymaktadır [34].</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td>X</td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td colspan="2">ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="2">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Boş</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ:
Özel Mülkiyet</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPILAN ONARIMLAR: XVII. yüzyılda, Tunca Köprüsünü yaptıran Ekmekçioğlu Ahmet Paşa zamanında onarım geçirmiştir [48].</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:	PLAN:
	
Şekil 3.53. Beylerbeyi Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]	Şekil 3.54. Beylerbeyi Hamamı planı [42]
AYRINTILI TANIM:	C: Camekan I: Ilıklık S: Sıcaklık H: Halvet K:Külhan G:Giriş E: Eyvan

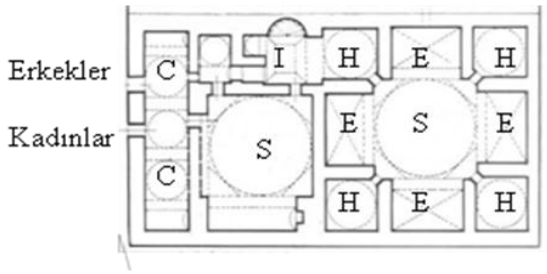
Hamamın Plan şeması, yola dik şekilde boyuna uzanan bir dikdörtgen şeklindedir (Şekil 3.54, 3.57). Bu hamamın da, esas sorunlu mekanı soyunmalık kısmıdır. Bu büyüklükte bir hamamın kubbeli bir soyunmalığının olması gerekmektedir [41]. Hamama girişi sağlayan yan yana iki kapı, kaynaklarda farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Erken, kadınlar ve erkekler soyunmalığın yan yana olduğunu ve kapıların yan yana yer aldığını belirtmektedir [35] (Şekil 3.55). Ancak birbirine bu derece yakın iki kapı dönemin sosyal yapısına aykırıdır. Buna göre, mekanın kuzeyinde bulunan kapıdan erkekler kısmına ve güneyindeki kapıdan da kadınlar kısmına geçilmektedir (Şekil 3.55). Erkekler kısmı ılıklığı, küçük koridor aracılığıyla ulaşılan dar bir mekan olup, devamında sıcaklığa geçiş kuzeybatı köşedeki halvet hücresinden sağlanmaktadır [35] (Şekil 3.61, 3.62). Ayverdi de girişteki 3.0x14 m. lik uzun dehlizin soyunmalık vazifesi görebileceğinden bahsederek, bu mekandan çifte kapı ile girilen 24 dilimli kubbe ile örtülü mekanı ılıklık olarak tanımlamaktadır [42] (Şekil 3.56). Bu durumda, hamamı tek hamam olarak değerlendirmiştir (Şekil 3.54).

Yapının yerinde yapılan tespiti neticesinde (2010-2011), kadınlar kısmına geçiş olmadığından, yorum yapmak zordur. Ancak, döneminin özgün örnekleri arasında olan hamamın, niteliksiz mekan düzeni yerine daha kapsamlı tertibata ihtiyaç duyacağı açıktır.

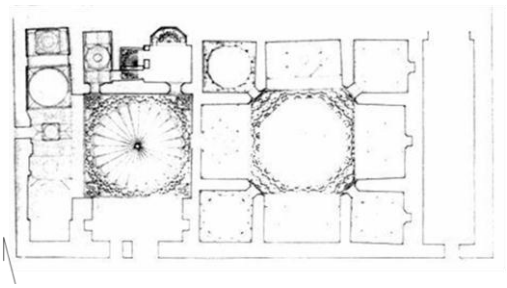
Erkekler kısmı sıcaklığı, ortada büyük bir kubbenin örttüğü merkezi bir hacim ile, bunun dört kenarında, büyük birer kemerle orta kısma birleşen haç planlı dört eyvan şemasını meydana getirmektedir (Şekil 3.64, 3.66, 3.67, 3.69, 3.70). Batı yönünde bulunan eyvan üzeri üst örtüsü ilginçtir (Şekil 3.68). Dört köşede bulunan kubbeli halvet hücreleri sıcaklık mekanının haçvari biçimini tamamlamaktadır (Şekil 3.60, 3.63, 3.65). Külhan ve sıcak su sarnıcı bütün kuzey kenar boyunca uzanmaktadır (Şekil 3.59). Günümüzde (2012), hamama giriş tonozla örtülü sıcak su sarnıcı içinden sağlanmaktadır (Şekil 3.58).

YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: XIX. yy sonlarına kadar faaliyetini devam ettiren hamam, Balkan Harbinden (1912-1913) sonra terk edilmiştir [35]. Günümüzde, hamam harabe halindedir.

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.55. Beylerbeyi Hamamı Planı [35]

Şekil 3.56. Beylerbeyi Hamamı Tavan Planı [41]

Şekil 3.57. Beylerbeyi Hamamı güney cephe duvarı- Yol cephesi (18.09.2010)

Şekil 3.58. Beylerbeyi Hamamı külhan kısmı- Hamama giriş (18.09.2010)

Şekil 3.59. Beylerbeyi Hamamı Sıcak Su Deposu (18.09.2010)

Şekil 3.60. Erkekler Kısmı Köşe Halveti Üst Örtüsü (18.09.2010)

Şekil 3.61. Erkekler Kısmı Nişle Genişletilen Ilıklık Mekanı (18.09.2010)

Şekil 3.62. Erkekler Kısmı Üst Örtüsü Yıkılmış Olan Ilıklık (08.10.2011)

Şekil 3.63. Erkekler Kısmı Köşe Halveti (18.09.2010)

Şekil 3.64. Erkekler Kısmı Sıcaklık Ana Mekanı (18.09.2010)

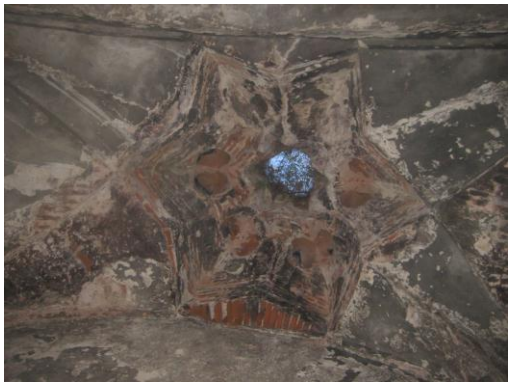
Şekil 3.65. Erkekler Kısmı Halvet Hücresi (18.09.2010)

Şekil 3.66. Sıcaklık eyvanı (18.09.2010)

Şekil 3.67. Sıcaklık eyvan kubbesi (18.09.2010)

Şekil 3.68. Sıcaklık eyvanı üzerinde altılı yıldız öğesi (08.10.2011)

Şekil 3.69. Yıkılmış olan Sıcaklık kubbesi (08.10.2011)

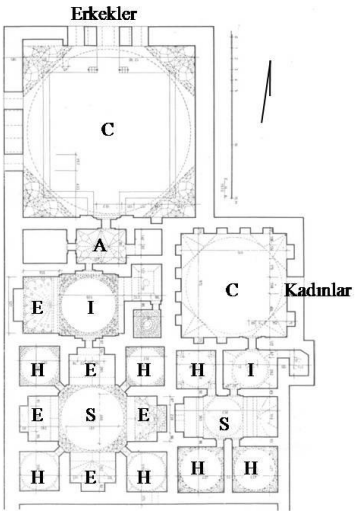

Şekil 3.70. Yıkılmış olan sıcaklık eyvan kubbesi (08.10.2011)

3.5.4. Tahtakale Hamamı

Çizelge 3.4. Tahtakale Hamamı

<table>
<tr><td colspan="2">ADI: Tahtakale Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA: 50L-Ic</td><td>ADA: 527</td><td>PARSEL: 11-29-30-31</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="2">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Tahtakale Mahallesi</td></tr>
<tr><td colspan="2">SOKAK ve KAPI NO:
Saraçlar Caddesi No:73
Balıkpazarı Yakını</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ:
M 1434-35</td><td colspan="2">YAPTIRAN:
II.Murat</td></tr>
<tr><td colspan="7">GENEL TANIM: II. Murat tarafından çifte hamam tipinde yaptırılmış olup camekânı kubbedir. Dar-ül Hadis Camii’ne vakfedilmiştir. Tahtakale Mahallesi yakınında olduğu için bu ad verilmiştir [36] (Şekil 3.71). Hamamın yapım tarihi M 1434-35’dir [45]. Mimarı belli değildir. Eşhasa aittir [49].</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td>X</td><td>ORTA</td><td></td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td colspan="2">ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Restoran-Bar</td><td colspan="2">MÜLKİYETİ:
Özel Mülkiyet</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPILAN ONARIMLAR: Hamam sahipleri tarafından 1970’de yapılan tadilat sırasında halvet iç düzeni değiştirilerek, erkekler kısmında yer alan orijinal kurnalar onarım esnasında sökülüp, giriş kapısı önüne bırakılmıştır [45] (Şekil 3.93).</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Yapı, günümüzde (2012) özel bir mülkiyete aittir. Hamamın, Saraçlar Caddesi'nden gözüken kısmı, erkekler soyunmalığı olup, günümüzde (2012) bar mekanına dönüştürülmüştür (Şekil 3.75). Bu kısım, hamamın geri kalanından tamamen ayrıdır. Erkekler soyunmalığına esas giriş, dükkanlar arkasında kalmış, ön yoldan muhdes bir giriş kapısı açılmıştır (Şekil 3.76). Yapının duvarları almaşık düzende olup, üç sıra tuğla ve bir sıra taş örülerek inşa edilmiştir (Şekil 3.95). Soyunmalık kısımları hariç, diğer mekanları örten kubbeler ve kubbe etekleri çimento harçla sıvanmıştır (Şekil 3.96).</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:	PLAN:
	
Şekil 3.71. Tahtakale Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]	Şekil 3.72. Tahtakale Hamamı planı [42]
AYRINTILI TANIM:	C: Camekan I: Ilıklık S: Sıcaklık H: Halvet A: Aralık E: Eyvan

Tahtakale Hamamı'nı tanımlayan en önemli özelliği, şüphesiz erkekler kısmı soyunmalığının 16 m açıklıklı kubbesidir (Şekil 3.73, 3.74). Edirne hamamları arasında en büyük açıklığa sahip sekizgen kasnağa oturan kubbenin ortasında aydınlık feneri bulunmaktadır (Şekil 3.83). Günümüzde (2012) bar olarak kullanılan erkekler kısmı soyunmalığına ana cadde üzerinden verilen giriş, pencereden bozularak sonradan açılmıştır [42]. Orijinal kullanımda, soyunmalık girişi kuzey cepheden verilmiştir, günümüzde (2012) bu giriş yola bakan dükkanlar arkasında kalmıştır (Şekil 3.77). Hamamın bu kısmı iki katlı olup, ikinci katı ahşap balkonla çevrili asma kat niteliğindeydi ve ortasında şadırvan bulunmaktaydı [42]. Günümüzde (2012) bar olarak kullanılan mekanda ortadaki şadırvan kaldırılmış, tavan kubbe kasnağı hizasında çadır malzemesi ile düz olarak kapatılmıştır (Şekil 3.79, 3.82). Asma kat niteliğinde olan ahşap balkonlar, sahneye hakim localar olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.81). Hamam sahiplerinden öğrenilen bilgilere göre, mekan iç ve dış dizaynı esnasında yapılan her türlü kaplama işlemi mantolama yoluyla yapılmış, duvarlara fiziksel hasar verilmemiştir (Şekil 3.80).

Çifte hamam tarzında yapılmış olan hamamın, erkekler kısmı kadınlar kısmına göre daha büyük olup, her iki kısmın sıcaklıkları yan yana bulunmaktadır. Bütünü kalın L harfini andıran plan düzenindedir. Boyu 48 m, eni 29 m ölçülerinde olan hamamın planı geniş bir alanı kaplamaktadır [42] (Şekil 3.72).

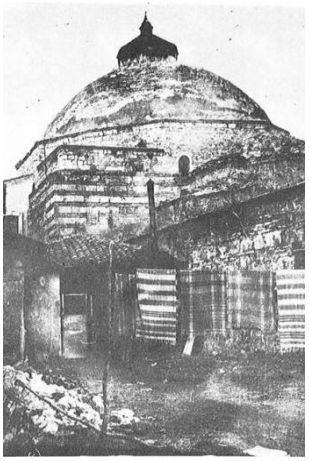
Erkekler kısmı ılıklığı, diğer hamamlara nispeten çok ferah ve geniştir. Ilıklık batı yönünde derin bir eyvan ve doğu yönünde iki küçük hücre ile genişlemektedir. Ilıklık ve soyunmalık arasında aralık denen mekanın iki yanında usturalık ve hela kısımları yer almaktaydı [35]. Günümüzde (2012), aralık mekanı bar mekanına katılarak, tuvalet olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.84). Aralık mekanından ılıklığa geçiş kapatılarak, bar kısmı ile hamamın diğer kısımları ile olan bağlantı kesilmiştir (Şekil 3.87). Ilıklık mekanına dışarıdan giriş verilerek, sonradan konulduğu anlaşılan ahşap soyunma kabinleri ile, soyunmalık olarak kullanılmıştır (Şekil 3.85, 3.86).

Erkekler sıcaklık kısmı, dört eyvan plan şemasına sahiptir. Mahal, Edirne'deki diğer hamamlar ile kıyaslandığında, en büyük ve en etkileyici sıcaklık planına sahiptir (Şekil 3.88, 3.90). Dört yönden nişli üzerleri yarım kubbe ve tonoz ile örtülü eyvanlarla ve dört köşede de halvet hücreleri ile mekan genişlemektedir (Şekil 3.89). Özellikle batı eyvan üzerindeki mukarnaslı tonoz, mekanın niteliğini daha da arttırmaktadır (Şekil 3.91).

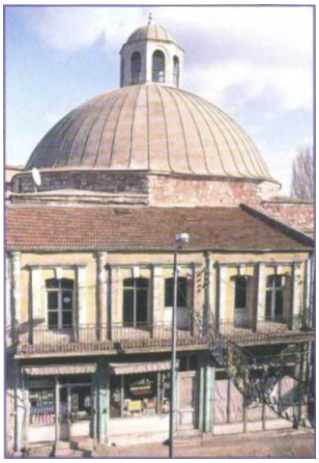
Kadınlar kısmı soyunmalığı, erkeklerinkine göre daha küçüktür, girişi ise arka yoldan verilmiştir (Şekil 3.76, 3.78). 10 m açıklığa sahip olup, iki katlıdır ve ikinci katı ahşap balkonla çevrili asma kat tarzındadır (Şekil 3.92). Soyunmalıktan sonra geçilen ılıklık, doğu yönünde küçük bir hücre ile genişlemektedir. Kare planlı sıcaklık, doğu ve batı yönlerinde iki eyvanla ve üç köşede yer alan halvet hücreleri ile plan şeması tamamlanmaktadır. Sıcak su sarnıcı ve külhan güney cepheyi boydan boya kaplamıştır (Şekil 3.93, 3.94). Günümüzde (2012) bu kısımların üzerini örten tonoz ve kubbeler, soyunmalık bölümleri dışında, tamamen çimento harçla kaplıdır (Şekil 3.96).

Kadınlar bölümünde ılıklığa bitişik sıcaklık halvetinin yakın zamana kadar Yahudi batağı olarak kullanılmaktaydı [45].

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.73. Tahtakale Hamamı Erkekler Kısmı Soyunmalığı [35]

Şekil 3.74. Tahtakale Hamamı [43]

Şekil 3.75. Saraçlar Caddesi'nden Günümüz Görünümü (15.10.2011)

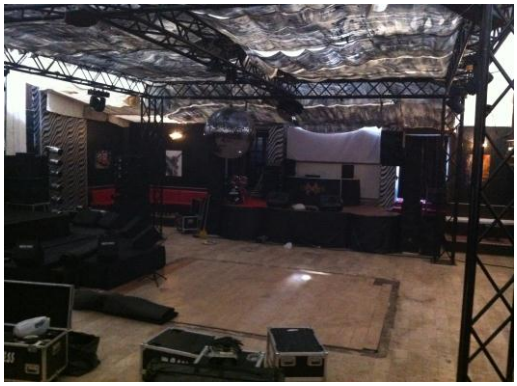
Şekil 3.76. Arkada erkekler ve kadınlar soyunmalık kubbeleri (25.02.2012)

Şekil 3.77. Erkekler Soyunmalık Orijinal Girişi (15.10.2011)

Şekil 3.78. Kadınlar Soyunmalık Girişi (15.10.2011)

Şekil 3.79. Günümüzde bar olarak kullanılan erkekler soyunmalık mekanı (25.02.2012)

Şekil 3.80. İç mekan tasarımının asma kattan görünüşü (25.02.2012)

Şekil 3.81. Servis barı ve üstte loca işlevi gören asma kat (25.02.2012)

Şekil 3.82. Tavan kaplama malzemesi ve taşıyıcı sistem (25.02.2012)

Şekil 3.83. Soyunmalık kubbe geçişi, altta mekanı örten tavan kaplaması (25.02.2012)

Şekil 3.84. Aralık kısmı- Mekana hizmet eden tuvaletler (25.02.2012)

Şekil 3.85. Ilıklık kısmı girişi (25.02.2012)

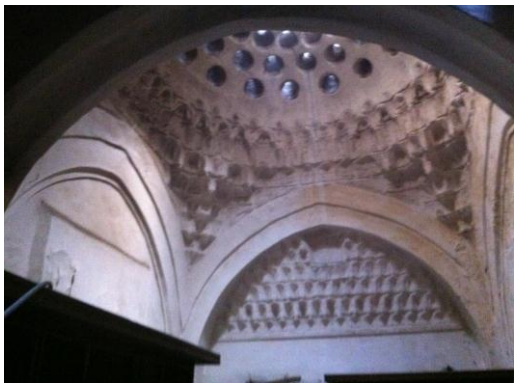
Şekil 3.86. Ilıklık mekanında ahşap soyunma yerleri (25.02.2012)

Şekil 3.87. Aralık ve ılıklık arası kapatılan geçiş (25.02.2012)

Şekil 3.88. Sıcaklık mekanı (25.02.2012)

Şekil 3.89. Sıcaklık mekanı kubbe geçiş öğeleri (25.02.2012)

Şekil 3.90. Sıcaklık kubbesi ve ışık gözleri (25.02.2012)

Şekil 3.91. Batı eyvan üst örtüsü (25.02.2012)

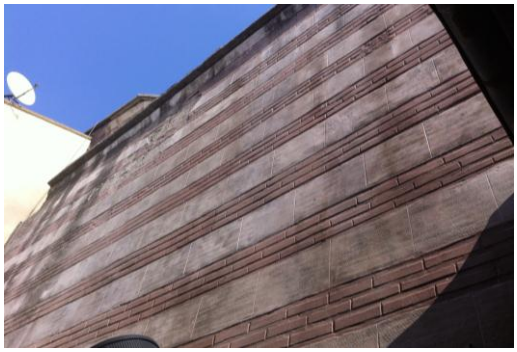
Şekil 3.92. Kadınlar soyunmalık bölümü (25.02.2012)

Şekil 3.93. Sıcak su deposu ve külhan kısmı (25.02.2012)

Şekil 3.94. Su deposu önündeki kuyu ve dışarı çıkarılmış orijinal kurna (25.02.2012)

Şekil 3.95. Beden duvarı-üç sıra tuğla bir sıra kesme taş almaşık örgü sistemi (25.02.2012)

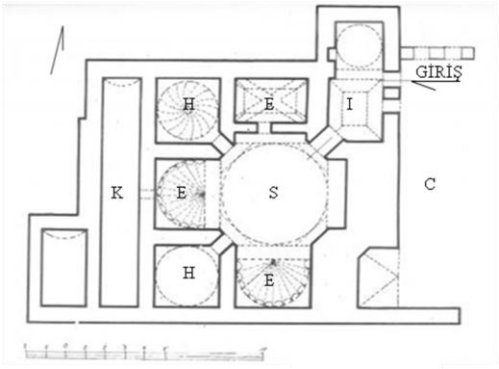

Şekil 3.96. Hamam üst örtü düzeni-çimento sıvayla yapılan tahribat(25.02.2012)

3.5.5. Yeniçeri Hamamı

Çizelge 3.5. Yeniçeri Hamamı

<table>
<tr><td>ADI: Yeniçeri Hamamı</td><td>PAFTA: 50L-IIa</td><td>ADA: 367</td><td>PARSEL: 2</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td>İLİ: Edirne</td><td>İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Muradiye Mahallesi</td></tr>
<tr><td>SOKAK ve KAPI NO:
Küçük Pazar Semti No:19
Çöplüce Hendek Sokak</td><td>YAPIM TARİHİ:
XV. yy ilk yarısı</td><td colspan="2">YAPTIRAN: ---</td></tr>
<tr><td colspan="5">GENEL TANIM: Muradiye Mahallesi’nde, bulunan yapı tek hamam olup camekânı ahşaptandır (Şekil 3.97). Yeniçeri Hamamı denmesinin, Yeniçeri odalarına yakın olup, onların daima bu hamama gelmesinden ileri geldiği söylemektedir [36]. Hıbri Efendi, hamamla ilgili şöyle bilgi vermektedir: “Adı geçen Ağa Hamamı ve Yeniçeri Hamamı hala harap olmakta olan yeniçeri odaları yakınında olduklarından akla şöyle geliyor ki, biri yeniçeri odalarına, biri de yeniçeri ağasına yakınlıkları nedeniyle, ağa ve yeniçeri adlarının bu hamamları bunların yaptırmış olmadıkları daha uygun bir düşüncedir [30].”
Büyükdığan(1989) da, hamamla ilgili, Küçük Pazar semtinde yer alan hamamın kesin yapılış tarihi ile ilgili kaynaklardan net bir bilgi elde edilemediğini, dile getirmektedir.
Yapımsal ve bezeme özellikleriyle II. Murat çağına giren hamamın, kesin yapılış tarihi bilinmemekle birlikte XV. yüzyılın ilk yarısına ait olduğu kabul edilmektedir [34,41].</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td>X</td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td>ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Boş</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ:
Özel Mülkiyet</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPILAN ONARIMLAR: Kaynaklardan ve çeşitli kurumlardan edinilen bilgi ve belgeler sonucu, yapılan onarımlarla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:	PLAN:
 Şekil 3.97. Yeniçeri Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]	 Şekil 3.98. Yeniçeri Hamamı planı [35]
AYRINTILI TANIM:	C: Camekan I: Ilıklık S: Sıcaklık H: Halvet K:Külhan G:Giriş E: Eyvan

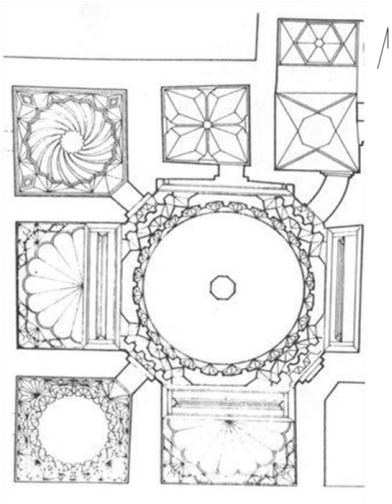
Yeniçeri Hamamı'nın tamamen yıkılmış olan soyunmalık bölümünün yalnızca ılıklığa bitişik duvarının bir parçası kalmıştır (Şekil 3.98). Bu duvarda ayrıca bir pencere izi de mevcuttur, ancak üst örtüsü hakkında fikir verebilecek bir iz elde edilememektedir. Sıcaklığa bitişik sol köşede, soyunmalığa açıldığı anlaşılan bir havlu kurutma nişi mevcuttur [45].

Soyunmalık günümüzde (2010) yıkılmış olduğundan, yapının yerinde yapılan incelemesi neticesinde (2010), yapıya doğu yöndeki açıklıktan girilerek ulaşılan kısım, ılıklık mekanıdır (Şekil 3.100). Burayı, iki küçük hücre oluşturmaktadır. Hücrelerden, ayna tonozlu örtülü olandan diyagonal açılmış kapıyla, doğruca sıcaklık mekanına ulaşılmaktadır (Şekil 3.102, 3.105). Hamamın sıcaklık mekanı, dört eyvan tipindedir (Şekil 3.104). Dört eyvandan doğu yönünde olanı niş durumunda bırakılmıştır. Bunun bir sonucu olarak, arka kısmı masif duvar olarak kalmıştır. Kuzey yönündeki eyvanın önü duvarla bölünerek halvet hücresine dönüştürülmüştür (Şekil 3.108). Bu mekanın üst örtüsü, diğerlerinden farklı olarak çapraz taş konsollar üzerine kurulu ayna tonoz şeklindedir (Şekil 3.106). Diğer iki eyvanın üzeri ise dilimli yarım kubbelerle örtülüdür (Şekil 3.99).

Hamamda, külhan ve sıcak su sarnıcı batı kenar boyunca uzanmaktadır (Şekil 3.103). Külhan duvarına bitişik halde bulunan iki halvet hücresinden kuzeyde yer alan halvetin üzeri spiral şeklinde yivli kubbe ile örtülmüştür (Şekil 3.107).

YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Yeniçeri Hamamı, 19.yy'da çalışır vaziyette iken son yüzyılda kendi haline terk edilmiştir [35]. Günümüzde (2010), hamamın soyunmalık kısmı tamamen yıkılmış ve diğer kısımları da harabe haline gelmiştir (Şekil 3.101).

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

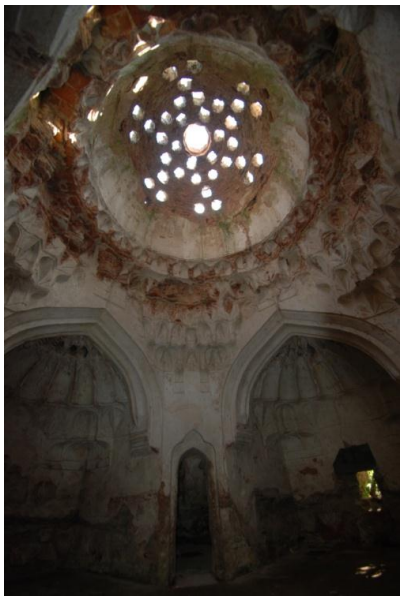
Şekil 3.99. Yeniçeri Hamamı Tavan Planı [41]

Şekil 3.100. Yeniçeriler Hamamı Ilıklık Girişi ve Yıkılmış olan Soyunmalık tarafı (18.10.2010)

Şekil 3.101. Yeniçeriler Hamamı Genel Görünüş (18.10.2010)

Şekil 3.102. Sıcaklık Ana Mekanı (18.10.2010)

Şekil 3.103. Külhan ve su deposu kısmı (18.10.2010)

Şekil 3.104. Sıcaklık eyvanları ve Halvete Giriş (18.10.2010)

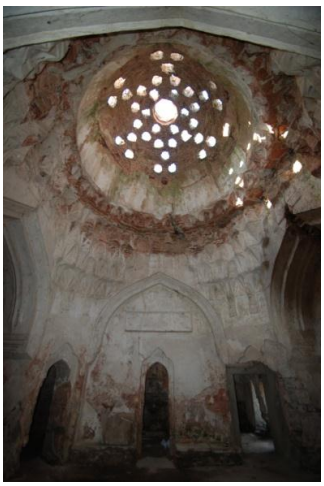
Şekil 3.105. Sıcaklık kubbesi ve ışık gözleri (18.10.2010)

Şekil 3.106. Kuzey eyvanın üstünde aynalı tonoz (18.10.2010)

Şekil 3.107. Halvet Kubbesi (18.10.2010)

Şekil 3.108. Sıcaklık kubbesi ve kapatılmış kuzey eyvanı (18.10.2010)

3.5.6. Mezid Bey Hamamı

Çizelge 3.6. Mezid Bey Hamamı

<table>
<tr><td colspan="2">ADI: Mezid Bey (Çukur) Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA: 50L-Ib</td><td>ADA: 408</td><td>PARSEL: 20</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="2">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Kıyık Semti</td></tr>
<tr><td colspan="2">SOKAK ve KAPI NO:
Yediyol Ağzı Caddesi No:48</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ:
XV. yy başı</td><td colspan="2">YAPTIRAN: Mezid Bey</td></tr>
<tr><td colspan="7">GENEL TANIM: Yine İkinci Murat çağına ait olduğu ileri sürülen Mezit Bey Hamamı, kesin yapım tarihi belli olmayan hamamlardan biridir. Peremeci, eserin yapılış tarihini M 1441-42 olarak vermektedir [37]. Ancak, hamamı yaptıran kişi olarak bilinen Mezit Bey 1442 tarihinde Eflâk'ta yapılan sefer sırasında şehit düştüğünden, hamamın yapım tarihinin bundan daha önce olması gerekmektedir [45]. XV. yy başlarına ait olduğu ileri sürülmektedir.
Hamamın, Cami-i Atik (Eski Cami) kurbinde yer aldığı belirtilmektedir [30]. Meriç'e göre, 1957'de hamam Belediyenin onayıyla sahibi tarafından yıktırılmıştır [38]. Fakat yıktırılan hamam, Mezit Bey Hamamı değil, Salhane semtinde Mezit Bey Camii (Yeşilce Camii) karşısında yer alan Yeşilce (Salhane) Hamamı'dır [42]. Bu iki hamam birbirleriyle karıştırılmaktadır. Mezid Bey, H 844'te Edirne'de cami, mescid ve imaret yaptırmıştır. Ayrıca, İmaret-i Mezid Bey mahallesinin de mevcut olduğunu ve Mezid Bey'in bu imaret için de han ve hamam yaptırdığını kaydetmektedir [40]. Nitekim, Kazancıgil ve Tuğrul, Mezit Bey'in, biri Ayşekadın semtindeki Yeşilce adı ile anılan câmi'i civarında, ötekisi de Eski Camii karşısında olan iki hamamından, birincisinin yıkılmış olup, ikincisinin hâlen çalışır vaziyette olduğunu belirterek, durumu açıklığa kavuşturmaktadırlar [43]. Ayverdi ise, hamam hakkında şöyle demektedir: " İmâret-i Mezîd Bey Câmi'i bahsinde, vakıf tahrir defterinde ismi geçen tek hamam budur; Yedi Yol Ağzı'nda Eski Câmi'nin karşısında Sultan Selîm'e kadar devam eden bahçenin içerisindedir [42]." (Şekil 3.109).</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td>X</td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td></td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td>ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Hamam</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ:
Özel Mülkiyet</td></tr>
</table>

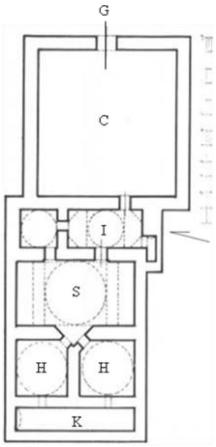
YAPILAN ONARIMLAR: Hamam, yakın zamanda restorasyon geçirmiştir (1990'lı yıllar) (Şekil 3.113, 3.114).

KENT İÇİ KONUM:

Şekil 3.109. Mezid Bey Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]

PLAN:

Şekil 3.110. Mezid Bey Hamamı plan şeması [35]

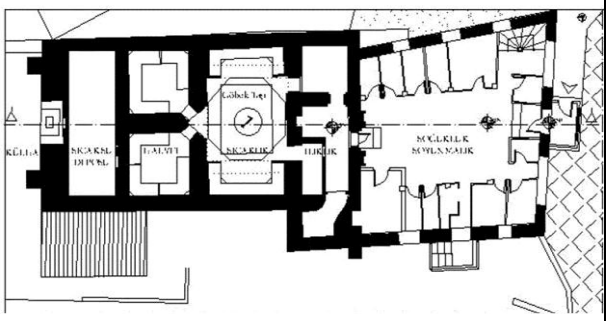
AYRINTILI TANIM:

C: Camekan I: Ilıklık S: Sıcaklık
H: Halvet K:Külhan G:Giriş E: Eyvan

Tek hamam olarak inşa edilen hamam, soyunmalık, ılıklık ve sıcaklık mekanlarından oluşmaktadır. Hamamın soyunmalığı iki katlı olup, beden duvarları kagir, çatısı ahşaptandır (Şekil 3.117). Soyunmalık planı, çarpık bir dikdörtgen şemasına sahiptir (Şekil 3.111). Ancak, bu çarpıklık yukarıdaki plan şemasında dikkate alınmamıştır (Şekil 3.110). Hamamın diğer bölümlerine uymayan çarpık biçimi zaman içinde yenilenmiş olabileceğini düşündürmektedir [45]. Ilıklıkta yıkanmak için kurnalar ve keselik bulunmaktadır (Şekil 3.118, 3.119). Ortada merkezi bir kubbenin örttüğü sıcaklık, iki yandan basık beşik tonozlu eyvanlarla genişleyerek; girişleri birbirine dik açı yapan, üstü kubbeli iki halvet hücresi ile son bulmaktadır (Şekil 3.120, 3.121, 3.122). Halvet hücrelerinin batısında arka kısmında, birer buhar penceresi ile halvete açılan sıcak su sarnıcı yer almaktadır [35].

YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Edirne hamamları içerisinde, en sade düzenlemeye sahip olan hamam, yalnız erkeklere hizmet vermektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde iken, yakın zamanda şahsa devrolmuştur [50]. Günümüz (2012), hamam çalışır durumda olup hamam olarak hizmet vermektedir (Şekil 3.112, 3.115, 3.116).

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.111. Mezid Bey Hamamı rölövesi-Zemin kat planı [50]

Şekil 3.112. Mezit Bey Hamamı Hava Görünümü (2010)

Şekil 3.113. Mezit Bey Hamamı Restorasyon Öncesi [43]

Şekil 3.114. Mezit Bey Hamamı Restorasyon Sonrası [43]

Şekil 3.115. Giriş ve Soyunmalık Kısmı Dış Görünüm (20.08.2011)

Şekil 3.116. Soyunmalık ve Sıcaklık Kubbeleri Yan Görünüş (20.08.2011)

Şekil 3.117. Soyunmalık Mekanı (20.08.2011)

Şekil 3.118. Ilıklıkta yer alan Keselik (20.08.2011)

Şekil 3.119. Ilıklıkta bulunan kurnalar (20.08.2011)

Şekil 3.120. Sıcaklık ve Göbek Taşı (20.08.2011)

Şekil 3.121. Sıcaklıktan halvetlere (sıcak odaya) geçiş (20.08.2011)

Şekil 3.122. Sıcaklık kubbesi ışık gözleri (20.08.2011)

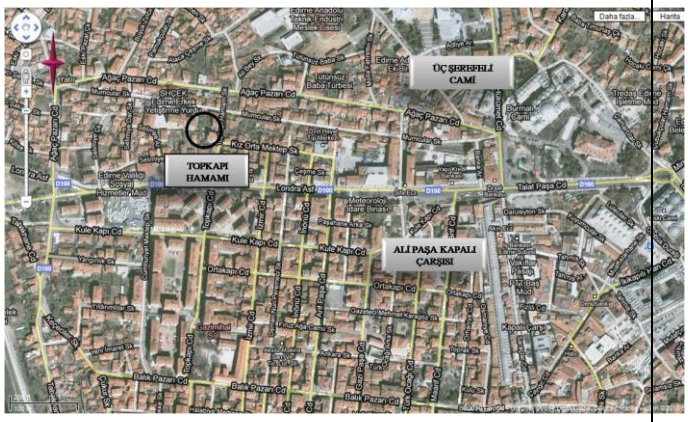
3.5.7. Topkapı (Alaca) Hamamı

Çizelge 3.7. Topkapı Hamamı

<table>
<tr><td>ADI: Topkapı (Alaca) Hamamı</td><td>PAFTA: 50L-Ia</td><td>ADA: 182</td><td>PARSEL: 23</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td>İLİ: Edirne</td><td>İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ: Kaleiçi</td></tr>
<tr><td>SOKAK ve KAPI NO: Mumcular Sokak No:51</td><td>YAPIM TARİHİ: H 844-M 1440</td><td colspan="2">YAPTIRAN:----- (II.Murat)</td></tr>
<tr><td colspan="5">GENEL TANIM: Çifte hamam planında olup, camekânı ahşaptandır. Edirne’de kitabesi olan yegane hamamdır (Şekil 3.125). Günümüzde (2012), Edirne Müzesi’nde olan 80x146 cm ebatlarındaki mermer kitabede, şunlar yazılıdır [36, 42]:
«Emere bi imaret-i hâzel hamam el mübarek el sultan el gazi fi sebil-ül Rahman Murat bin Mehmet bin Bayezid han:
Tarih: Erbaa ve erbain ve semâni mâe»

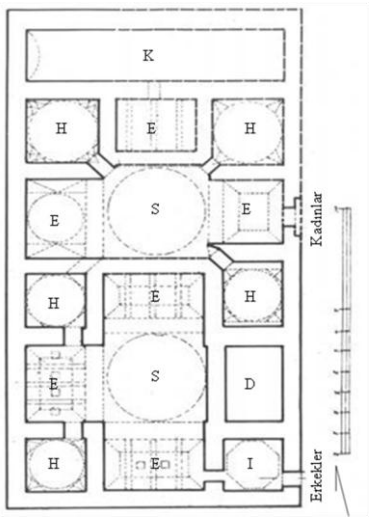
II. Murat döneminde yapılan hamam, plan özelliğinden dolayı erkekler bölümü soğuk olduğundan kışın rağbet görmemektedir [30,32]. Edirne surlarının hemen yanında bulunan hamama, Tophane yakınında bulunan ve dokuz sur kapısından biri olan sur kapısından dolayı, Topkapısı Hamamı denmektedir [30].
Ayverdi, Alaca Hamam’ın Üç Şerefeli’nin vakfı olduğunu ve 13 aylık hasılının 8000 akçe tuttuğunu da kaydetmektedir [42].</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td>X</td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td>ORİJİNAL KULLANIM: Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI: Boş</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ: Özel Mülkiyet</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPILAN ONARIMLAR: Kaynaklardan ve çeşitli kurumlardan edinilen bilgi ve belgeler sonucu, yapılan onarımlarla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:

Şekil 3.123. Topkapı Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]

PLAN:

Şekil 3.124. Topkapı Hamamı planı [35]

AYRINTILI TANIM:

C:Camekan I:Ilıklık S:Sıcaklık D:Depo
H: Halvet K:Külhan G:Giriş E: Eyvan

Çifte hamam plan düzeninde yapılmış olan Topkapı Hamamında, her iki kısmın da soyunmalıkları yıkılarak ortadan kalkmıştır [35]. Hamamlarda, genel kaide olarak, her iki kısmın da eşit miktarda ısınabilmesi için külhan ve su deposu bölümü, kadınlar ve erkekler sıcaklığına bitişik olarak inşa edilir [45]. Ancak Topkapı Hamamı'nda külhan ve sarnıç, yalnızca kadınlar sıcaklığına bitişik durumdadır (Şekil 3.124). Bazı kaynaklarda, hamamın erkekler kısmı sıcaklığının iyi ısınmadığı ve kışın rağbet görmediğinden bahsedilmektedir ki, sebebi yukarıda bahsedilen plan özelliğinden ileri gelmektedir.

Hamam, günümüzde (2012) Edirne Erkek Yetiştirme Yurdu bahçesi içerisinde kalmıştır (Şekil 3.123, 3.127). İçinde kaldığı yurdun bahçe duvarından doğruca ulaşılan bölüm, külhan kısmıdır (Şekil 3.129). Kuzey kenarda boydan boya uzanan külhan ve sarnıç kısmının, günümüze (2012) yıkılmadan gelen az bir bölümü ulaşmıştır (Şekil 3.130). Külhan ve su deposunun güney bitişiğinde yer alan mekan, kadınlar sıcaklık kısmıdır. Üç eyvanlı ve üç halvet hücresi ile genişleyen sıcaklık üst örtüsü olan kubbenin yarıya yakını yıkılmıştır (Şekil 3.131). Eyvanlardan her birinin üzeri farklı örtü sistemiyle örtülmüştür. Doğu eyvan aynalı tonozla, batı eyvan üçgen satıhlarla kubbe kasnağına geçilerek kubbe ile örtülmüştür (Şekil 3.132). Kuzey eyvan yıkılmış durumdadır.

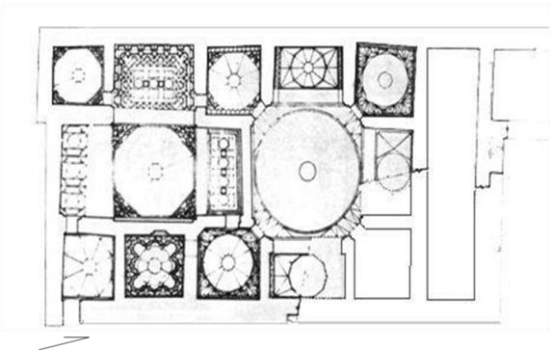
Hamamın başka bir özelliği de, kadınlar kısmı ılıklığının bulunmamasıdır. Kadınlar kısmı batı eyvanında yıkık duvardan ulaşılan halvet hücresi, aslında erkekler kısmına aittir. Erkekler sıcaklığı ortada yivli pandantiflerle geçilen büyük bir kubbenin örttüğü kare mekân ve bunun dört kenarında bulunan dikdörtgen eyvanlarla, haçvarî plânlıdır (Şekil 3.133). Ancak bu eyvanlardan doğudakinin önü örülerek kapatılmış ve soğuk su sarnıcı haline getirilmiştir (Şekil 3.134) [35]. Bu mekana halk arasında 'yahudi batağı' denmektedir ancak orijinal haline ilişkin belge bulunmamaktadır [45]. Eyvanların üzeri kaburgalı tonozla örtülmüş, açılan ışık gözleri ile mekan aydınlatılmıştır (Şekil 3.137). Özellikle batı eyvan üst örtüsünde kademeler halinde malakari mukarnaslar bulunmaktadır (Şekil 3.136). Batı eyvanın iki yanında kalan halvet hücreleri eyvana açılmaktadır (Şekil 3.135). Güneydoğu köşede yer alan hücreden ise, erkekler sıcaklık kısmına giriş yapılmaktadır [35]. Günümüzde (2012), bu giriş kapatılmış, arka tarafı da toprak altında kalmıştır.

YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: XIX. yüzyıla kadar faal olan hamam Balkan Harbi'nden (1912-1913) sonra terk edilmiştir [42]. Günümüzde (2012), Eski Bulgar Katolik Okulu olan Edirne Erkek Yetiştirme Yurdu'nun bahçesinde kalmaktadır. Beden duvarları, XV. yüzyıl hamamlarının karakteristik cephe özelliğine uygun şekilde iki sıra tuğla ve bir sıra taştan almaşık olarak yapılmış ve taşlar arası dikey tuğlalarla örülmüştür. Ahşap olan soyunmalık kısmı yıkılmış, kadınlar sıcaklık kubbesinin yarıya yakını koparak düşmüştür. Külhan ve su deposu bölümünün az bir kısmı günümüze (2012) ulaşmıştır. Kadınlar kısmı kuzey eyvanı ve halveti de yıkılmıştır. Genel olarak, harabe halindedir (Şekil 3.128). Üst örtü sisteminde geçişler ve malakari süslemeler zengindir (Şekil 3.126).

Şekil 3.125. Edirne'de Alaca Hamam kitabesi [42]

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.126. Topkapı (Alaca) Hamamı Tavan Planı [41]

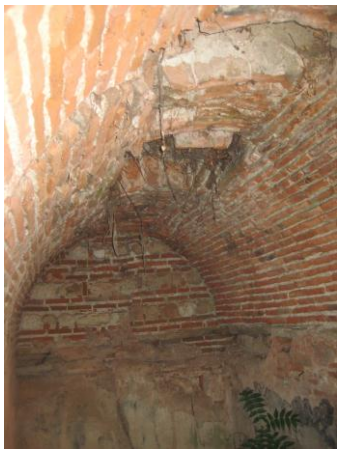
Şekil 3.127. Topkapı Hamamı Batı Duvarı (Günümüz, 05.09.2011)

Şekil 3.128. Topkapı Hamamı Genel Görünüş (05.09.2011)

Şekil 3.129. Kuzey tarafında külhan kısmı (05.09.2011)

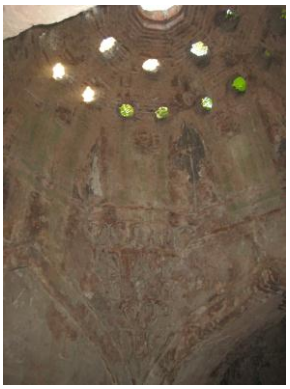
Şekil 3.130. Yıkılan su deposunun iç kısmı (05.09.2011)

Şekil 3.131. Yıkılan kadınlar bölümü sıcaklık kubbesi (05.09.2011)

Şekil 3.132. Kadınlar kısmı eyvan üst örtüsü (05.09.2011)

Şekil 3.133. Erkekler kısmı sıcaklık kubbesi (05.09.2011)

Şekil 3.134. Erkekler kısmı, duvarla kapatılan eyvan (05.09.2011)

Şekil 3.135. Erkekler kısmı zengin mukarnaslı batı eyvanı ve yanda halvet hücresi (05.09.2011)

Şekil 3.136. Erkekler kısmı mukarnaslı batı eyvanın kaburga tonoz üst örtüsü (05.09.2011)

Şekil 3.137. Erkekler kısmı eyvanında kaburgalı tonoz (05.09.2011)

3.5.8. Kum Kasrı Hamamı

Çizelge 3.8. Kum Kasrı Hamamı

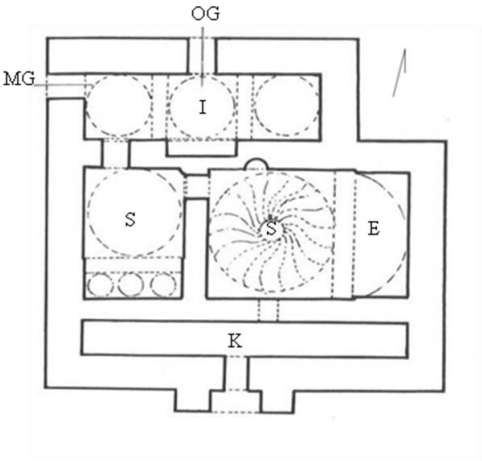
<table>
<tr><td colspan="3">ADI: Kum Kasrı Hamamı</td><td colspan="3">PAFTA: 51L-IVb</td><td colspan="2">ADA: ---</td><td>PARSEL: ---</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="3">İLİ: Edirne</td><td colspan="3">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="3">MAH. KÖY veya MEVKİ: Sarayiçi</td></tr>
<tr><td colspan="3">SOKAK ve KAPI NO: ---</td><td colspan="3">YAPIM TARİHİ: XV.yy</td><td colspan="3">YAPTIRAN:----- (II.Mehmet)</td></tr>
<tr><td colspan="10">GENEL TANIM: Edirne Sarayiçi'nde, Saray-ı Cedid (Eski Saray)'in, 18 adet hamamından günümüze (2012) ulaşan hususi hamam örneğidir [51]. Sarayiçi’nde, Cihannüma Kasrı’nın sağ tarafında yer alan Kum Kasrı Hamamı'nın, Fatih devrinde yapıldığı çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir [45] (Şekil 3.138, 3.140, 3.141).</td></tr>
<tr><td colspan="2">KORUMA DURUMU</td><td>X</td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td></td><td>KÖTÜ</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="2">ORİJİNAL KULLANIM: Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI: Müze</td><td colspan="4">MÜLKİYETİ: Kültür ve Turizm Bakanlığı</td></tr>
<tr><td colspan="10">YAPILAN ONARIMLAR: Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olarak yürütülen Edirne Sarayiçi Kazısı kapsamında, Edirne Valiliği İl Özel İdaresi Kontrollüğünde harabe durumundaki hamamın restorasyon çalışmalarına 28.03.2011 başlanarak, günümüzde (2012) tamamlanmıştır (Şekil 3.142, 3.143).</td></tr>
<tr><td colspan="10">YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Günümüzde (2012), yapının 28.03.2011 tarihli son restorasyonundan sonra, müze olarak işlevlendirilen hamamın sıcaklık mekanında yer alan cehennemlik ayakları ve künk sistemi görsel sunum için açıkta bırakılmıştır (Şekil 3.150). Dış mekanda ocak ve külhan kısımlarını görmek mümkündür (Şekil 3.146, 3.147).</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:

Şekil 3.138. Kum Kasrı Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]

PLAN:

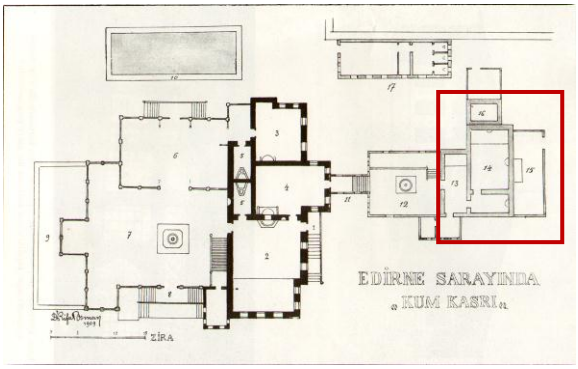
Şekil 3.139. Kum Kasrı Hamamı planı [35]

AYRINTILI TANIM:

I:Ilıklık S:Sıcaklık OG: Orijinal Giriş
K:Külhan E: Eyvan MG: Muhdes Giriş

Özel (hususi) hamamlara güzel bir örnek teşkil eden hamam, saray hamamları sınıfına girmektedir. Gayet küçük mütevazi bir yapı olan Kum Kasrı Hamamı'nın beden duvarları, iki sıra tuğla ve moloz taşla örülü almaşık düzendedir. Taş araları dikey tuğlalarla kasetlenmiştir. Hamam, ılıklık, sıcaklık ve halvet bölümlerinden oluşmaktadır (Şekil 3.139). 28.03.2011 tarihinde yapılan restorasyonda, giriş kısımlarının üzerine kiremit örtülü sundurma saçak yapılmıştır. Güneybatı yönünde yer alan mekana uzunlamasına girişi sağlayan açıklık muhdes olup, orijinal giriş kuzeybatı yönündendir, son restorasyonda (28.03.2011) iki giriş de bırakılmıştır (Şekil 3.144, 3.145). Ilıklık kısmı üç küçük kubbe ile örtülüdür (Şekil 3.148, 3.149). İki bölüm halindeki sıcaklık ana mekanını yivli merkezi bir kubbe örtmektedir (Şekil 3.151). Kubbenin ortasında aydınlık feneri yer almaktadır. Büyük bir kemerle merkezi kubbeye birleşen eyvan yarım kubbe ile örtülmüştür. Sıcaklığın ikinci kısmını teşkil eden kısım ise, üç küçük kubbecik ve merkezi bir kubbe ile örtülmüştür. Güney duvar boyunca, su sarnıcı ve külhan kısmı yer almaktadır. Kubbe üst örtüsünde kaplama malzemesi olarak kiremit kullanılmıştır.

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.140. Edirne Sarayında Kum Kasrı ve Hamamı Planı [51]

Şekil 3.141. Edirne Sarayı Restitüsyon Çizimi- IV.Mehmet Köşkü ve Kum Kasrı Hamamı (Y.Mimar Orhan Çakmakçıoğlu-II. Beyazıt Külliyesi Müze Arşivi)

Şekil 3.142. Restorasyon Öncesi Genel Görünümü Külhan Kısmı (2010)

Şekil 3.143. Kum Kasrı Hamamı Restorasyon Esnasında (03.06.2011)

Şekil 3.144. Kum Kasrı Hamamı Restorasyon Sonrası Ilıklık Giriş Kısmı (08.10.2011)

Şekil 3.145. Kum Kasrı Hamamı Restorasyon Sonrası Giriş Kısmı (08.10.2011)

Şekil 3.146. Restorasyon Sonrası Külhan ve Ocak Kısmı (08.10.2011)

Şekil 3.147. Restorasyon Sonrası Külhan Cephesi (08.10.2011)

Şekil 3.148. Girişte Ilıklık Mekanı (08.10.2011)

Şekil 3.149. Girişte Ilıklık Mekanı Üst Örtüsü (08.10.2011)

Şekil 3.150. Sıcaklık döşemesi altında cehennemlik ayakları (08.10.2011)

Şekil 3.151. Sıcaklık Helezonik Kubbesi (08.10.2011)

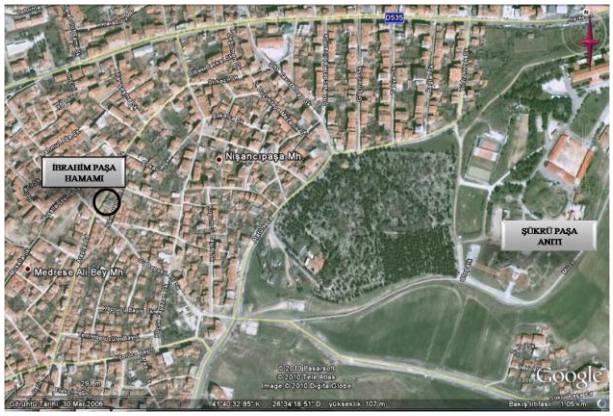
3.5.9. İbrahim Paşa Hamamı

Çizelge 3.9. İbrahim Paşa Hamamı

<table>
<tr><td>ADI:İbrahim Paşa Hamamı</td><td>PAFTA: 50L-IIc</td><td>ADA: 723</td><td>PARSEL: 3</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td>İLİ: Edirne</td><td>İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Araplar Mahallesi/ Kıyık Semti</td></tr>
<tr><td>SOKAK ve KAPI NO:
Araplar Caddesi/ Hamam Sokak No:23</td><td>YAPIM TARİHİ:
XV.yy sonu-M 1480</td><td colspan="2">YAPTIRAN: İbrahim Paşa zevcesi Hundi Hatun</td></tr>
<tr><td colspan="5">GENEL TANIM: Araplar Mahallesi’nde, bir tepenin yamacında bulunan, XV.yy sonuna tarihlenen bu yapıya Kazasker Hamamı da denilmektedir [30,45]. İbrahim Paşa Hamamı'nın da kesin yapım tarihi belli olmamakla beraber H 889 (M 1480) tarihli vakfiyede, Çandarlızade İbrahim Paşa adına zevcesi Hundi Hatun tarafından yaptırıldığı belirtilen hamamın kaydı bulunmaktadır [45]. Ancak, hamamı yaptıran kişi olan Hundi Hatun, yukarıda bahsedildiği gibi Çandarlızade Sadrazam İbrahim Paşa’nın hanımı değil, Fatih dönemi vezirlerinden olan Vezir İbrahim Paşa’nın hanımıdır. Her iki İbrahim Paşa’nın hanımlarının ismi Hundi Hatun olarak geçmektedir. Bütün bu benzerlikler, yaptırılan eserlerin birbiriyle karışmasına neden olmaktadır. Çandarlızade Sadrazam İbrahim Paşa’nın Kıyık Semtinde ‘Cami-i İbrahim Paşa’ mahallesinde camii, medrese, zaviye gibi yapıları içeren imareti bulunmaktadır. Ancak, bu yapılardan günümüze eser kalmamıştır. Zen-i İbrahim Paşa mahallesinde bulunan İbrahim Paşa Hamamı ise, vezir İbrahim Paşa’nın zevcesi Hundi hatun tarafından yaptırılmıştır [52] (Şekil 3.152). Hamamın karşısındaki arsada, aynı kişi tarafından yaptırılan ve günümüze(2012) ancak minare temel taşları ulaşan bir de mescid bulunmaktaydı.</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td>X</td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td>ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Boş</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ:
Özel Mülkiyet</td></tr>
</table>

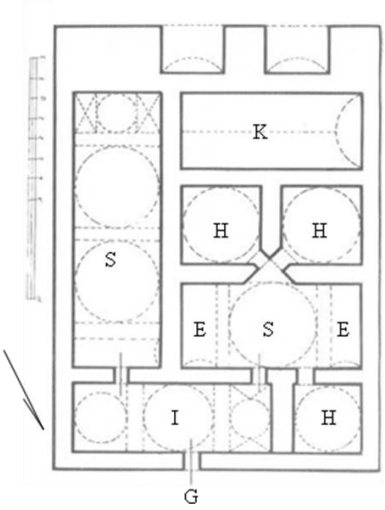
YAPILAN ONARIMLAR: Kaynaklardan ve çeşitli kurumlardan edinilen bilgi ve belgeler sonucu, yapılan onarımlarla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

KENT İÇİ KONUM:

Şekil 3.152. İbrahim Paşa Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]

PLAN:

Şekil 3.153. İbrahim Paşa Hamamı planı [35]

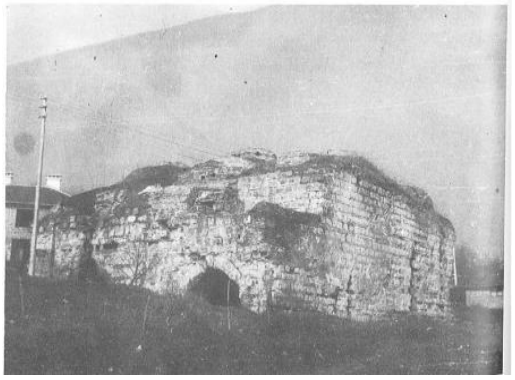
AYRINTILI TANIM:

G:Giriş I:Ilıklık S:Sıcaklık
H: Halvet K:Külhan E: Eyvan

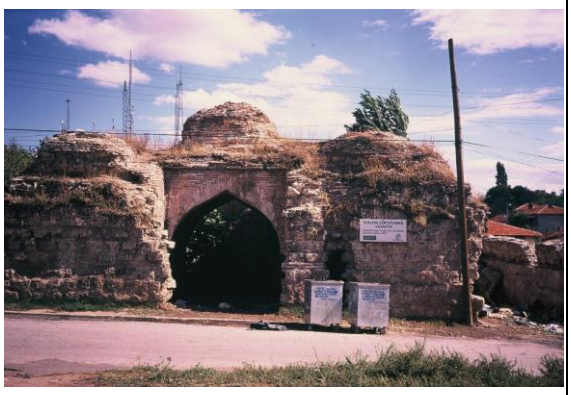
Tek hamam tipinde olup, câmekânı ahşaptandır [36]. Hamamda, XV. yy mimarisinin karakteristik taş ve tuğla işçiliği görülmektedir. Kuzeydoğu cephede bulunan küçük bir açıklıktan içeri girildiğinde karşılaşılan mekan olan ılıklık, yatay dikdörtgen planlı olup, iki büyük sivri kemerle üç bölüme ayrılmıştır (Şekil 3.153, 3.159, 3.161). Bu mekan bazı kaynaklarda soyunmalık olarak değerlendirilmiştir [45]. Ancak, yukarıda bahsedildiği üzere, hamamın ahşap tavanlı soyunmalığı olduğuna dair kaynaklarda bilgiler mevcuttur [35]. Ilıklık üst örtüsünde iki yanda altıgen kasnaklı iki kubbe ve ortada sekizgen kasnağa oturan kubbe kullanılmıştır (Şekil 3.162). Ilıklığın güney kenarında yer alan kapılardan biri ana mekan olan sıcaklık kısmına, diğeri ise ikinci sıcaklığa açılmaktadır. İkinci sıcaklık kısmı, yine iki büyük sivri kemerle kendi içinde üç bölüme ayrılmış olup, hamamın doğu kenarı boyunca uzanmaktadır (Şekil 3.163). Dikdörtgen şeklindeki mekanın üzeri sekizgen kasnaklı üç adet kubbe ile sonlamaktadır (Şekil 3.164). Sıcaklık ana mekanı, doğu ve batı yönünde iki eyvanla genişlemekte, kuzey kenarda bir adet, güney kenarında birbirine dik üçgen nişle girişi sağlanan iki adet halvet hücresini barındırmaktadır (Şekil 3.165, 3.166, 3.167, 3.168).

YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Hamam, günümüzde (2012) harabe halindedir (Şekil 3.154, 3.155, 3.156). Sıcaklıkta bulunan eyvanların üzeri tamamen yıkılmıştır (Şekil 3.157). Ana kubbede ve diğer mekanları örten kubbelerde ciddi hasarlar olup, yıkılma tehdidi altındadır. Güneyde yer alan su deposu üzerini örten tonoz yıkılmıştır (Şekil 3.158, 3.160). Külhan girişi, toprak altında kalmış olup, sadece kemer izinden yeri belli edilmektedir. İçerisi, mahalle sakinlerinin çöp yığını haline dönüşmüştür.

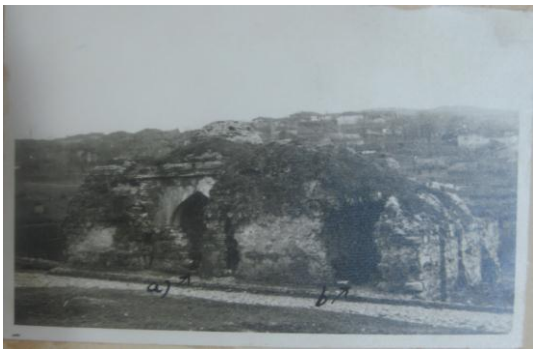
YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.154. İbrahim Paşa Hamamı genel görünüş [35]

Şekil 3.155. Genel görünüş (Y.Mimar Lale Süman Arşivi, 1980'li yıllar)

Şekil 3.156. 1961 tarihli rapor eki (EKVTVKBK, 2011)

Şekil 3.157. Ön Görünüş- Yıkılmış olan Sıcaklık Eyvan Kemeri (12.10.2010)

Şekil 3.158. İbrahim Paşa Hamamı Ön Görünüş- Külhan Kısmı (12.10.2010)

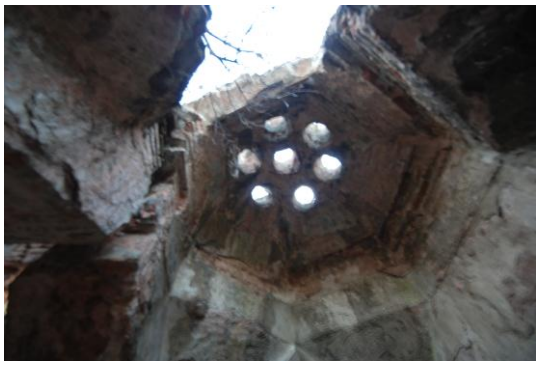
Şekil 3.159. Ilıklık Giriş Cephesi (12.10.2010)

Şekil 3.160. Yıkılmış olan külhan kısmı (12.10.2010)

Şekil 3.161.Ilıklık mekanı (16.09.2011)

Şekil 3.162. Giriş kısmında yer alan ılıklık kubbesi (12.10.2010)

Şekil 3.163. İkinci sıcaklık olarak tabir edilen mekan (16.09.2011)

Şekil 3.164. İkinci sıcaklık kısmı orta kubbesi (12.10.2010)

Şekil 3.166. Sıcaklık mekanı (12.10.2010)

Şekil 3.168. Sıcaklık mekanı (12.10.2010)

Şekil 3.165. Halvet bölümü (16.09.2011)

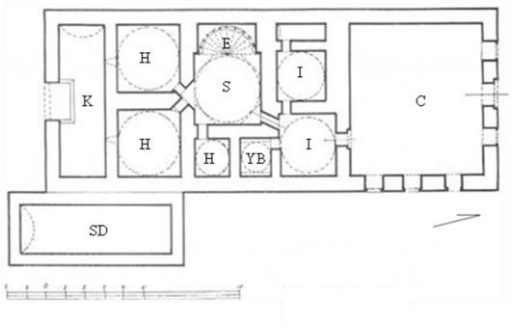

Şekil 3.167. Sıcaklık kısmı kubbesi (12.10.2010)

3.5.10. Abdullah Hamamı

Çizelge 3.10. Abdullah Hamamı

<table>
<tr><td colspan="2">ADI: Abdullah (Yeşil Direk) Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA: 50L-Ic</td><td>ADA: 537</td><td>PARSEL: 2</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="2">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Eskici Hamza Mahallesi</td></tr>
<tr><td colspan="2">SOKAK ve KAPI NO:
Koğancılar (Kovacılar) Semti Abdullah Hamamı Sokak No:2</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ:
XVI.yy başı</td><td colspan="2">YAPTIRAN: Şarabdar (Şerbettar) Abdullah Bey (Tahminen)</td></tr>
<tr><td colspan="7">GENEL TANIM: Koğancılar semtinde bulunan yapı, tek hamam olup camekânı ahşaptandır (Şekil 3.169). Sinan vakfından olup eskiden Yeşil Direk Hamamı da denmekteydi [36]. Gökbilgin, H 935 tarihinde Edirne mahalleleri arasında bulunan "Oday-ı Abdullah der mahalley-i sevindik" odalarının bu hamamın banisi ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir [40]. Bu durumda, hamamın 16.yy başında yapılmış olduğu tahmin edilmektedir [45]. Hamamın kim tarafından yaptırıldığı kati olarak bilinmemekle beraber, H 1018 (M 1610 yılı) tahrir defterindeki Odahayı vakfı Abdullah bey tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. XVI. yy' da yaşamış olan Şarabdar (Şerbettar) Abdullah bey ismiyle tanınan bu şahsın Edirne'de bir hamamı olduğuna dair herhangi bir kayda rastlanmaması hamamın yapılış tarihini şüpheli bırakmaktadır. Tamamı ayakta kalabilmiş olan hamam, son yüzyıla kadar faaliyette iken kapatılarak kendi haline terk edilmiştir [35]. Günümüzde (2011), bu hamam depo olarak kullanılmaktadır.</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td>X</td><td>ORTA</td><td></td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td>ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Depo</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ:
Özel Mülkiyet</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPILAN ONARIMLAR: Hamam muhtemel bir onarım geçirmiş ve soyunmalık kısmı onarım sırasında yeniden inşa edilmiştir [35,45] (Şekil 3.171).</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:	PLAN:
	
Şekil 3.169. Abdullah Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]	Şekil 3.170. Abdullah Hamamı planı [35]
AYRINTILI TANIM:	C: Camekan I:Ilıklık S:Sıcaklık H: Halvet K:Külhan E: Eyvan SD: Su Deposu YB: Yahudi Batağı

Tek hamam olarak inşa edilmiş olup, hamamın plan şeması uzunca bir dikdörtgen şeklindedir (Şekil 3.170). Hamamın soyunmalık kısmı ile sıcaklık kısımlarının yapısı birbirinden farklıdır. Geç devir mimari özelliğinde yapılmış olan soyunmalık ahşap ve kiremitli bir çatı ile örtülmüştür. Sonraki devir ekleri ile ilgili, en belirgin örnek olan bu hamamın; soyunmalık kısmı onarım esnasında yeniden inşa edilmiştir [35,45] (Şekil 3.171, 3.172).

Soyunmalık arkasında ılıklık ve diğer hücreler bulunmaktadır (Şekil 3.173). Ilıklık batı yönünde kendi ebatlarına yakın ikinci bir hücre ile genişlemekte ve mekanın uç kısmında yer alan küçük hücre ile sonlanmaktadır. Ilıklığın güney yönünde zeminden üç basamak ile yükseltilmiş başka bir hücre daha yer almaktadır. Burada duvarla çevrilmiş bir tekne (Yahudi Batağı) bulunmaktadır. Sıcaklık kare planlı olup, batı yönünde üzeri dilimli yarım kubbe ile örtülü bir eyvanla genişletilmiştir. Sıcaklık duvarında İbranice bir kitabe bulunmaktadır [45]. Güneyde iki halvet hücresi ve doğuda küçük bir hücre ile mekan genişlemektedir. Halvet hücrelerine girişler, birbirine dik açı yapacak şekilde genişletilerek sağlanmıştır. Halvet hücrelerinin arka tarafında (güneyinde) ve yapının güneydoğu köşesinde su sarnıçları yer almaktadır.

YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Günümüzde (2012), hamamın soyunmalık

kısmı depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.171, 3.172). Hamamın arka tarafında bulunan sıcaklık kısmı çok bakımsız durumda olup, sıcaklık kubbelerinin ve diğer hücrelerin üzerine çıkılmakta, ancak içeri girilememektedir (Şekil 3.173, 3.174, 3.175, 3.177, 3.178). Sıcaklık kubbesinin merkezinde yer alan aydınlık feneri açıklığı, günümüzde (04.03.2012) çimento harçla kapatılmıştır (Şekil 3.176).

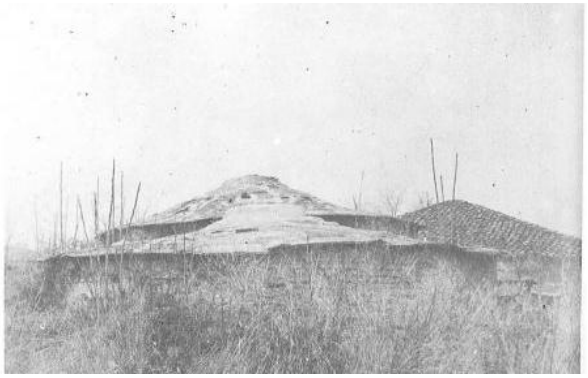
YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.171. Günümüzde depo olarak kullanılan soyunmalık kısmı (21.08.2011)

Şekil 3.172. Abdullah Hamamı Genel Görünüm (21.08.2011)

Şekil 3.173. Abdullah Hamamı Sıcaklık Kubbeleri [35]

Şekil 3.174. Sıcaklık Kubbesi (04.03.2012)

Şekil 3.175. Sıcaklık Kubbesi (04.03.2012)

Şekil 3.176. Günümüzde çimento harçla sıvalı sıcaklık kubbesi (04.03.2012)

Şekil 3.177. Halvet kubbesi (04.03.2012)

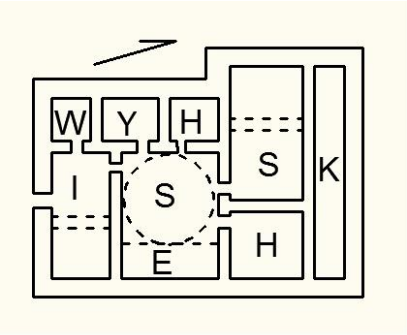

Şekil 3.178. Halvet kubbesi (04.03.2012)

3.5.11. Tahmis Hamamı

Çizelge 3.11. Tahmis (Boyacılar) Hamamı

<table>
<tr><td colspan="2">ADI: Tahmis (Boyacılar) Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA: ----</td><td>ADA: 661</td><td>PARSEL: 36</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="2">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Sabuni Mahallesi
Tahmis Meydanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">SOKAK ve KAPI NO:
Tahmis Sokak</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ:
H 931
(M 1524-1525)</td><td colspan="2">YAPTIRAN:
Çoban Mustafa Paşa</td></tr>
<tr><td colspan="7">GENEL TANIM: H 931 (M 1524-1525) tarihinde yapılmıştır. Soyunma yeri kubbelidir. Tek hamam şeklinde olup, Süleyman Han dönemi başlarında vezir olan Çoban Mustafa Paşa yaptırmıştır. Tek hamam olduğundan, haftada iki gün kadınlara, diğer günler erkeklere tahsis edilmektedir [30]. Hamamın eski adı Boyacılar Hamamı olup, Tahmis Sokağı'nda elli birinci numaradaki iki kapılı hanı yaptıran Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. M 1751 büyük depreminde kubbesi yıkılmış olduğundan camekânı ahşap olarak tekrar yapılmıştır [36].
Günümüzde (2011), Bedesten'in karşı tarafında bir işhanının içinde kalmış ve etrafı dükkanlarla çevrili olan hamamın, soyunmalık bölümü mevcut değildir (Şekil 3.179). Dükkanların içinde kalan duvarların saptanmasıyla, mevcut olmayan soyunmalık bölümünün ortaya çıkması mümkündür [45].</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td>X</td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td colspan="2">ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Boş</td><td colspan="2">MÜLKİYETİ:
Özel Mülkiyet</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPILAN ONARIMLAR: Hamamın M 1751 tarihli büyük depreminde kubbesi yıkıldığından camekânı ahşap olarak tekrar yapılmıştır [36]. Sıcaklık kubbesi, yakın zamanda onarım geçirmiş olmalıdır ki, büyük bir kısmı çimentoyla sıvanmıştır (Şekil 3.181, 3.183).</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:	PLAN:
 Şekil 3.179. Tahmis Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]	 Şekil 3.180. Tahmis Hamamı plan şeması [45]
AYRINTILI TANIM:	I:Ilıklık W: Hela Y: Yahudi Batağı H: Halvet K:Külhan E: Eyvan S:Sıcaklık
Tek hamam plan şemasına sahip olan Tahmis Hamamı'nın, günümüzde (2012) soyunmalık kısmı tamamen yıkılarak, izleri çevre dükkanlar altında kalmıştır. Plan şemasına bakıldığında, güney yönünden girilen ılıklığa bağlı küçük bir hücre (hela) bulunmaktadır (Şekil 3.180). Ilıklık mekanından kuzey yönünde devam edildiğinde, ana mekan olan sıcaklık doğu yönündeki eyvanla ve batıda iki küçük hücre ile genişlemektedir (Şekil 3.185, 3.186). Bu hücrelerden birinde, üç basamakla çıkılan Yahudi batağı bulunmaktadır [45]. Sıcaklık ana mekanı kuzey yönünde, bir halvet hücresi ve dikdörtgen şeklindeki ikinci bir sıcaklık mekanı ile sonlanmaktadır. Bu mekanların arka tarafında ve kuzey yönünde külhan boydan boya uzanmaktadır (Şekil 3.182).	
YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Günümüzde (2012), hamam sahipleri Edirne dışında ikamet ettiğinden, hamam kilitli durumdadır ve içeriye giriş mümkün gözükmemektedir. Ancak, hamamdan geriye kalan ve dışarıdan izlenebildiği kadarıyla sıcaklık kubbesi olduğu anlaşılan bir büyük kubbe ve gerisinde iki küçük kubbe yer almaktadır (Şekil 3.183, 3.184). Hamamın çatı örtüsüne tırmanarak, mevcut kubbelerin ışıklıklarından içerisini görebildiğimiz kadarıyla yaptığımız gözlem sonucu; hamamın taban döşemesi kotunun, dıştaki toprak seviyesine göre çöktüğü anlaşılmaktadır. Dışarıdan harabe şeklinde olan hamamın, iç mekan duvarları iyi durumdadır (Şekil 3.185, 3.186).	

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.181. Sabuni Mahallesi'nde Tahmis Hamamı genel görünüm [43]

Şekil 3.182. Hamamın dış beden duvarları (Külhan tarafı) (26.08.2011)

Şekil 3.183. Sıcaklık kubbesi dış görünüş (26.08.2011)

Şekil 3.184. Halvet hücresi kubbesi üstten görünümü (26.08.2011)

Şekil 3.185. Eyvan hücresi (solda) ve ılıklığa geçiş kapısı (sağda) (26.08.2011)

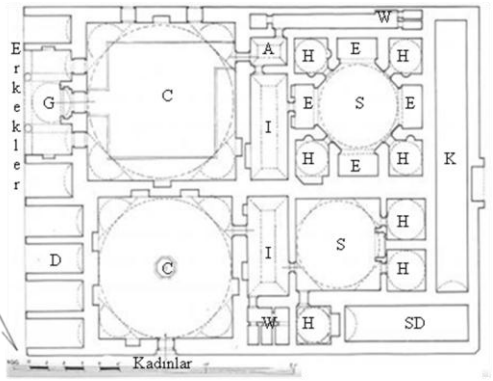

Şekil 3.186. Sıcaklık mekanı batı yönündeki halvet geçişi (26.08.2011)

3.5.12. Sokullu Mehmed Paşa Hamamı

Çizelge 3.12. Sokullu Mehmed Paşa (Üç Şerefeli) Hamamı

<table>
<tr><td colspan="3">ADI: Sokullu Mehmed Paşa (Üç Şerefeli) Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA: ----</td><td colspan="2">ADA: 206</td><td>PARSEL: 2</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="3">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="3">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Üç Şerefeli Cami Yanı</td></tr>
<tr><td colspan="3">SOKAK ve KAPI NO:
Hükümet Caddesi
Mehmed Paşa Sokak No:13</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ:
M 1579</td><td colspan="3">YAPTIRAN:
Sokullu Mehmed Paşa (Mimar Sinan Yapısı)</td></tr>
<tr><td colspan="9">GENEL TANIM: Üç Şerefeli yanında, Paşa Kapısı Caddesi’nde on üçüncü numarada yer alan hamam, yapım tarihi olan M 1579 (H 987) yılında şehit edilen, vezir-i azam Sokullu Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır (Şekil 3.187). Mimarının ise, Koca Mimar Sinan olduğu Tezkire-tül Bünyan'da bildirilmiştir [36]. Günümüzde (2012) mevcut olan, Edirne’de yapılmış son hamamdır.</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td>X</td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td></td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td colspan="3">ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Hamam</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ:
Vakıflar Genel Müdürlüğü</td></tr>
<tr><td colspan="9">YAPILAN ONARIMLAR: II. Dünya savaşı sırasında bir ara hamam işlevinden uzaklaşmış ve ot deposu olmuş, bu arada içerisindeki mermer taşları yok olmuştur. Savaş sonrası onarılan hamam, günümüzde (2012) işlevini sürdürmektedir. Hamamın, yakın zamanda tekrar onarımı düşünülmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, hamamın Rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri 2007 yılında hazırlatılmıştır (EVBMA, 2012).</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:	PLAN:
	
Şekil 3.187. Sokullu Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]	Şekil 3.188. Sokullu Hamamı planı [35]
AYRINTILI TANIM:	G: Giriş C: Camekan I:Ilıklık W: Hela A: Aralık H: Halvet K:Külhan E: Eyvan S:Sıcaklık SD: Su Deposu

Çifte hamam tipinde olup, soyunmalık kısımları kubbelidir. Hamamda, kadınlar ve erkekler kısmı yan yana bulunmakta, fakat girişleri ayrı yönlerdedir (Şekil 3.188). Erkekler girişi, ana cadde (Hükümet Caddesi) üzerinden, kadınlar girişi ise yan yoldan (Mehmed Paşa Sokak) verilmiştir (Şekil 3.187). Beden duvarlarında, iki sıra tuğla ve bir sıra kesme taş kullanılmıştır. 1960'lı yıllarda belediyenin imar faaliyetleri kapsamında, Sarayiçi'ne giden yolu genişletmek amacıyla hamamın ön tarafında bulunan dükkanlar kesilerek, yok edilmiştir [35] (Şekil 3.189, 3.190). Hamamın soyunmalıkları boyunca uzanan ve adeta kesiti alınan, zemini dükkan üst katı ocaklı oda olan mahallerin beden duvarlarında izleri bulunmaktadır ve son restorasyonda durumlarını muhafaza edecek şekilde dondurulmuştur (Şekil 3.191).

Kadınlar kısmı soyunmalığının oldukça sade girişine karşılık, erkekler soyunmalığı giriş kısmının önünde iki sütun ve yan duvarların taşıdığı üç kemerli revak, abidevi bir portik durumundadır (Şekil 3.194, 3.201). Beden duvarlarından revak içine çıkıntı yapan abidevi portal iç içe profilasyonlarla çevrilmektedir. Dikdörtgen nişin iki yanında küçük mihrabiye nişleri bulunmakta ve bunların üst kısımları büyük nişin üzerinde olduğu gibi kademeli bir şekilde stalaktitlerle daralmaktadır. Çift kanatlı giriş kapısının üzerindeki yay kemer bir ters bir düz sıralanan renkli taş palmetlerle birbirleri ile kenetlenmekte, kemer profilasyonu üzerinde kitabe yeri bulunmakta ise de, kitabe günümüze (2012) ulaşamamıştır [35].

Erkekler kısmı soyunmalığını, zeminden 60 cm yükseklikteki sekiler çevrelemektedir

(Şekil 3.195). Seki altlarında terlik koymaya yarayan küçük nişler bulunmaktadır (Şekil 3.196). Girişin yanında yer alan ahşap merdivenle asma kat durumundaki ikinci kata ulaşılmaktadır. Onikigen kasnaklı kurşun kaplamalı soyunmalık kubbesinin ortasında, sekizgen aydınlık feneri yer almaktadır. Aydınlık fenerinin izdüşümünde ise, dairesel dilimli şadırvan mevcuttur. Giriş kapısının karşısına denk gelen, soyunmalığın kuzeybatı duvarı ortasından tonoz örtülü uzun dikdörtgen bir mekan olan ılıklığa geçilmektedir (Şekil 3.197, 3.198). Planda gösterilen, soyunmalıktan ılıklığa geçişi sağlayan ara hücre (aralık) girişi kapatılarak, doğruca ılıklığa giriş sağlanmıştır. Batı kenarda, uzunca koridor şeklinde dehliz niteliğindeki mekan tuvalet ve temizlik kısmına aittir (Şekil 3.199). Soyunmalıktan ılıklığa geçişi sağlayan kapının karşısına da, sıcaklık girişi yer almaktadır (Şekil 3.200). Sıcaklık, merkezi bir kubbenin etrafında bulunan dört eyvan ve dört köşede yer alan halvet hücresinden müteşekkil olup, haçvari plan tipindedir.

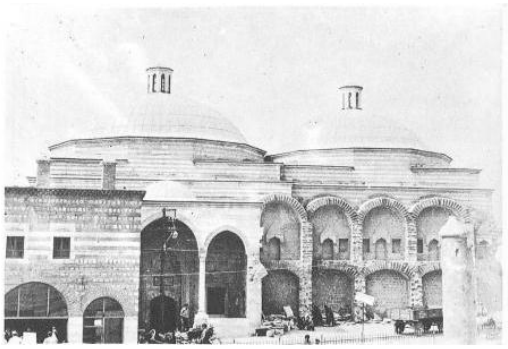
Kadınlar kısmı soyunmalığı, erkekler kısmına göre daha sade ve daha küçük ebatlardadır. Dört köşede büyük tromplarla kubbe geçişi sağlanan mekanın ortasında erkekler kısmına olduğu gibi bir şadırvan ve kubbe ortasında da aydınlık feneri bulunmaktadır (Şekil 3.202). Soyunmalığın kuzeybatı duvarından, yine tonozlu bir mekan olan ılıklığa geçilmektedir (Şekil 3.203). Ilıklığın kuzey uç kısmında tuvalet ve temizlik bölümü yer almaktadır. Ilıklığın batı kenar sonundan, sıcaklığa geçilmektedir. Eyvanı bulunmayan sıcaklık ana mekanı, kuzey ve batısında üç halvet hücresini barındırmaktadır (Şekil 3.204). Burada bulunan orijinal gelin ve kaynana kurnalarından, kaynana kurnası daha büyük ve gösterişli, gelin kurnası ise daha zarif görünümlüdür (Şekil 3.205, 3.206). Halvet hücrelerinin yanına ve arka tarafında yer alan su depoları ve külhan, plan bütünlüğünü bozmayacak şekilde yerleştirilmiştir.

YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Günümüzde (2012), Edirne'de hamam olarak işlev veren üçüncü hamamdır (Şekil 3.192, 3.193). Yukarıda belirtildiği gibi, imar faaliyetleri kapsamında, ana caddeyi genişletmek amacıyla hamamın ön tarafında bulunan dükkanların kesilmesi neticesinde, hamamın ön cephesi tuhaf bir görünüm sergilemektedir (Şekil 3.191).

YAPININ PLAN VE RESİMLERİ:

Şekil 3.189. Sokullu Hamamı (EVBMA, 2010)

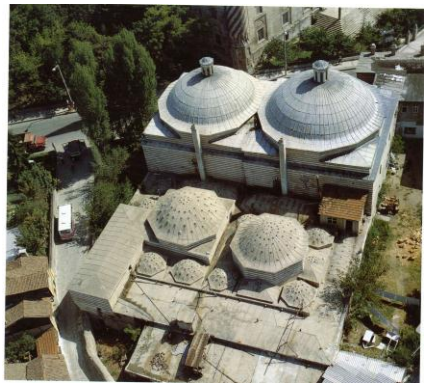
Şekil 3.190. Sokullu Hamamı 1986 yılı genel görünüm (EVBMA, 2010)

Şekil 3.191. Sokullu Hamamı kadınlar kısmı soyunmalık duvarı- Günümüz (2010)

Şekil 3.192. Sokullu Hamamı hava fotoğrafı- Günümüz (2010)

Şekil 3.193. Sokullu Hamamı sıcaklık kubbeleri hava fotoğrafı (2010)

Şekil 3.194. Erkekler Kısmı Soyunmalık Girişi (15.10.2011)

Şekil 3.195. Erkekler Kısmı Soyunmalığı (27.02.2012)

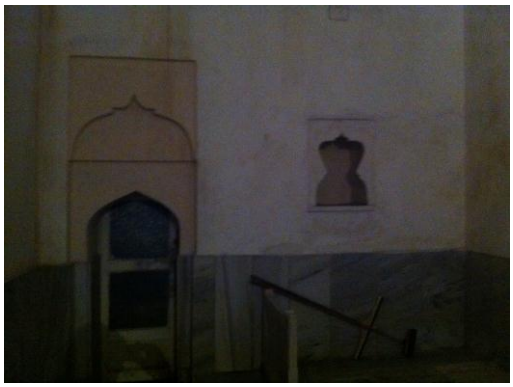
Şekil 3.196. Soyunmalık sekisi altında yer alan nişler (27.02.2012)

Şekil 3.197. Erkekler ılıklık mekanı (27.02.2012)

Şekil 3.198. Erkekler ılıklık mekanı aynalı tonoz üst örtüsü (27.02.2012)

Şekil 3.199. Ilıklık mekanından tuvalet ve temizlik kısmına geçiş kapısı (27.02.2012)

Şekil 3.200. Ilıklık mekanından sıcaklığa geçiş kapısı (27.02.2012)

Şekil 3.201. Kadınlar Kısmı Soyunmalık Girişi (15.10.2011)

Şekil 3.202. Kadınlar Kısmı Soyunmalık Mekanı (15.10.2011)

Şekil 3.203. Kadınlar Kısmı Ilıklık Mekanı (15.10.2011)

Şekil 3.204. Kadınlar Kısmı Sıcaklık Mekanı ve ortada göbek taşı (15.10.2011)

Şekil 3.205. Kaynana Kurnası denilen orijinal mermer kurna (15.10.2011)

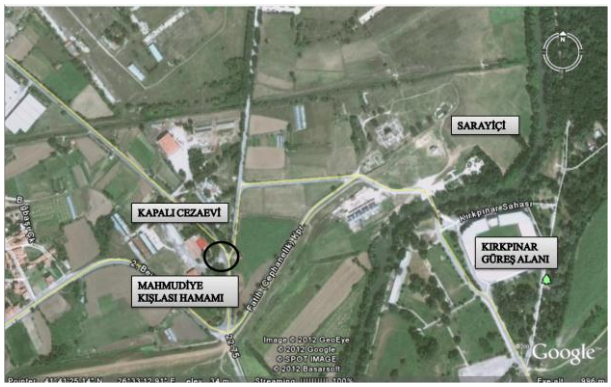

Şekil 3.206. Gelin Kurnası denilen orijinal mermer kurna (15.10.2011)

3.5.13. Mahmudiye Kışlası Hamamı

Çizelge 3.13. Mahmudiye Kışlası Hamamı

<table>
<tr><td colspan="2">ADI: Mahmudiye Kışlası Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA: ----</td><td>ADA: ---</td><td>PARSEL: ---</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="2">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Sarayakpınar Yolu üzeri</td></tr>
<tr><td colspan="2">SOKAK ve KAPI NO:
Kapalı Ceza Evi</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ:
M 1827-1893</td><td colspan="2">YAPTIRAN:
II.Mahmut</td></tr>
<tr><td colspan="7">GENEL TANIM: Edirne Yeni Saray alanında, Yeni İmaret Mahallesi bölgesinde ve Sarayakpınar Köyü’ne giden yolun doğusunda yer alan kışla binaları, 1827-1893 yıllarında II.Mahmut tarafından yaptırılmıştır. Mahmudiye Kışlası (Yanık Kışla, Piyade Kışlası) içerisinde kalan hamam, kışla binaları ile aynı zamanda yapılmıştır [53,54]. Hamam, Kapalı Ceza Evi’nin güney doğusunda yer almaktadır.</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td>X</td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td colspan="2">ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="3">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Boş</td><td colspan="2">MÜLKİYETİ:
---</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPILAN ONARIMLAR: Mahmudiye Kışlası, 1876, 1884, 1892 yıllarında geçirilen yangınlardan sonra onarım görmüştür. 1933 yılında esaslı bir onarım geçirerek, 1936 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi’ne devredilmiştir. 1945 yılından itibaren ise kapalı cezaevi olarak kullanılmaktadır [53]. Hamama ait inşa kitabesi bulunmadığından, hamamla ilgili yapılan onarımları Mahmudiye Kışlası’ndan bahseden belgelerden öğrenmekteyiz.</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Kışlayı çevreleyen avlu duvarı içerisinde iki ayrı bloğun birleşimiyle oluşan“L” planlı ana bina ile bunun hemen güneydoğusunda, bir hamam kalıntısı bulunmaktadır. Ana binanın (L planlı), doğu-batı doğrultusunda uzanan kuzey kanadı halen kapalı cezaevi olarak kullanılmaktadır. L planlı yapının kuzey-güney yönünde uzanan batı kanadının bir bölümü ile hamam günümüzde (2012) kullanılmamaktadır.</td></tr>
</table>

KENT İÇİ KONUM:	RESİM:
	
Şekil 3.207. Mahmudiye Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]	Şekil 3.208. Mahmudiye Kışlası Hamamı günümüz görünümü (2012)
AYRINTILI TANIM:	
Hamam, soyunmalık, ılıklık ve sıcaklık bölümlerinden oluşmaktadır. Tek hamam olarak inşa edilen yapı, sıcaklığı dört eyvanlı ve dört köşede halvet hücresi bulunan haçvari plan tipine girmektedir. Kuzey güney yönünde bir eksen üzerinde yer alan yapının, batı cephesi Sarayakpınar yoluna, kuzey cephesi "L" planlı kışla binasına bakmaktadır. Oldukça bakımsız ve harap durumdaki hamamın ılıklık ve soyunmalığına ait üst örtüleri yıkılmıştır. Hamamın, sıcaklık bölümüne ait kubbesi ise yer yer bozulmuştur [53].	

3.5.14. Demirtaş Askeri Hastanesi Hamamı

Çizelge 3.14. Demirtaş Askeri Hastanesi Hamamı

<table>
<tr><td colspan="2">ADI: Demirtaş Askeri Hastanesi Hamamı</td><td colspan="2">PAFTA: ----</td><td>ADA: ---</td><td>PARSEL: ---</td><td rowspan="3">ANIT</td></tr>
<tr><td colspan="2">İLİ: Edirne</td><td colspan="2">İLÇESİ: Merkez</td><td colspan="2">MAH. KÖY veya MEVKİ:
Karaağaç Mahallesi</td></tr>
<tr><td colspan="2">SOKAK ve KAPI NO:
Korgeneral Celalettin Alkoç Kışlası</td><td colspan="2">YAPIM TARİHİ:
H 1308- M 1890</td><td colspan="2">YAPTIRAN:
II. Abdülhamit</td></tr>
<tr><td colspan="7">GENEL TANIM: Hamam, Edirne ili Karaağaç mahallesi General Celalettin Alkoç Kışlası'nın güney batısında bulunan, 88 pafta, 848 ada, 19 numaralı parselde yer alan Demirtaş Askeri Hastanesi'nin doğusunda kalmaktadır. Yapının batısında, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü, güneyinde T.M.O Siloları, Demirtaş Tabya, doğusunda Timurtaş Cami bulunur [53].</td></tr>
<tr><td>KORUMA DURUMU</td><td></td><td>İYİ</td><td></td><td>ORTA</td><td>X</td><td>KÖTÜ</td></tr>
<tr><td colspan="2">ORİJİNAL KULLANIM:
Hamam</td><td colspan="2">GÜNÜMÜZ KULLANIMI:
Boş</td><td colspan="3">MÜLKİYETİ:
---</td></tr>
<tr><td colspan="7">YAPININ DURUM DEĞERLENDİRMESİ: Hamam günümüzde (2012) harap durumdadır.</td></tr>
<tr><td colspan="3">KENT İÇİ KONUM:

Şekil 3.209. Demirtaş Hamamı yerleşim yeri hava fotoğrafı [46]</td><td colspan="4">AYRINTILI TANIM:
Tek hamam olarak inşa edilen yapı, soyunmalık, sıcaklık ve halvet hücrelerinden oluşmaktadır. Oldukça bakımsız ve harap durumdaki hamamın ılıklık ve sıcaklığına ait kubbeli üst örtüleri sağlamdır. Kare planlı soyunmalığın üst örtüsü ahşaptandır [53].</td></tr>
</table>

3.6. Tipolojik Analiz

Edirne hamamlarının, en önemli ve özgün örneklerinin, Sultan II.Murad (M 1421-1451) döneminde verilmiştir [34,41]. XV. yy'dan günümüze gelebilmiş olan analojik örnekler olarak sayılabilecek bu eserlerin mimari özelliklerini, birbirleriyle olan ortak ve farklı noktalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Öncelikle, Edirne hamamlarını **tek** ve **çifte** hamam olarak ayırmak mümkündür.

Tek Hamamlar: Mezid Bey Hamamı, Tahmis Hamamı, İbrahim Paşa Hamamı, Yeniçeriler Hamamı, Abdullah Hamamı ve Kum Kasrı Hamamı.

Çifte Hamamlar: Saray Hamamı, Topkapı Hamamı, Tahtakale Hamamı, Gazi Mihal Hamamı, Beylerbeyi Hamamı (tek hamam olarak da değerlendirilmektedir) ve Sokullu Hamamı.

- Edirne Hamamlarında taşıyıcı sistemi oluşturan duvar ve kemerlerin tümü, üst örtülerin ise bir çoğu kagirdir. Yapı malzemesi olarak, dış duvarlarda taş ve tuğla dizileriyle oluşturulmuş almaşık düzen uygulanmıştır. Kemerlerin büyük çoğunluğu ve kagir olan üst örtülerde tuğla kullanılmıştır.

- Mimari organizasyonun yanı sıra iç mimaride tezyini elemanlara çok fazla yer verilmiş, bilhassa mukarnas dekorları fazlaca kullanılmıştır [35]. Alçı, geçit alanlarındaki mukarnas düzenlerde, tuğla üzerine bol miktarda uygulanmıştır [44]. Hamamların özellikle soyunmalık kısmında uygulanan tepe aydınlık fenerlerinin yanı sıra, ışık gözleri de, hamamların ılıklık, sıcaklık ve halvet bölümlerinde sık sık kullanılmıştır.

Edirne Hamamları, klasik işlev şemasına uygun olarak üç ana bölümden oluşmaktadır: Soyunmalık (camekan), ılıklık ve sıcaklık. Edirne hamamlarını, mekan dizilimi ve ilişkileri ile plan düzeni açısından irdeleyecek olursak;

Genel Plan Düzeni

Hamamların tek veya çift olması, tek bölümün planı üzerine değişiklik getirmemektedir. Ancak, genel olarak, hamamın erkek bölümünün daha büyük ve gösterişli, kadınlar bölümünün ise daha küçük ve sade bir tutumla inşa edildiğini söylemek mümkündür. Mekan dizilimine ve ilişkilerine daha çok önem verilen erkekler kısmı tipolojik plan özelliklerine daha uygun olarak yapılmıştır. Genel kaideyi bozan tek örnek olan Topkapı Hamamı'nda, kadınlar ve erkekler kısmı birbirine eşit büyüklükte ve yan yana planlanmıştır.

Soyunmalık

Edirne hamamlarının birçoğunda soyunmalık (camekân) bölümleri, günümüze (2012) ulaşamamıştır. Edirne hamamlarının soyunmalık kısımlarını, günümüzde (2012) mevcut ve yıkık olarak ayrılmasının dışında başlıca iki grup halinde toplamak mümkündür (Çizelge 3.15).

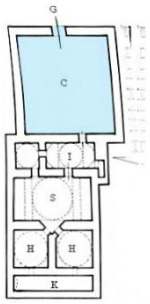
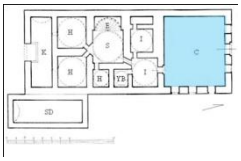
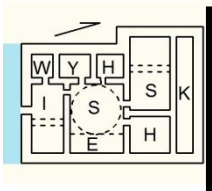
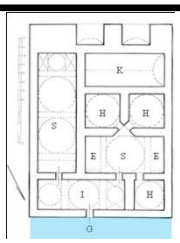
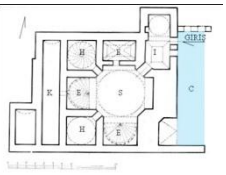
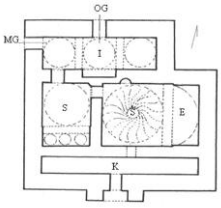
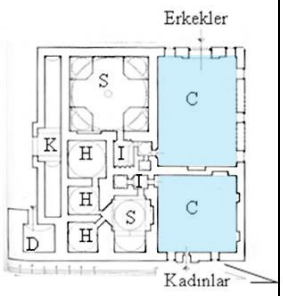
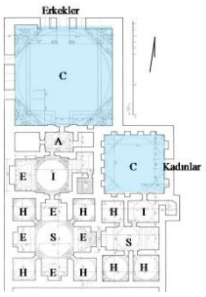
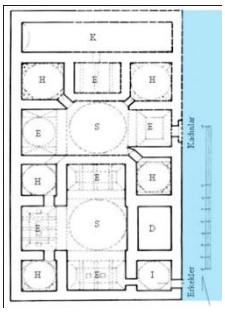
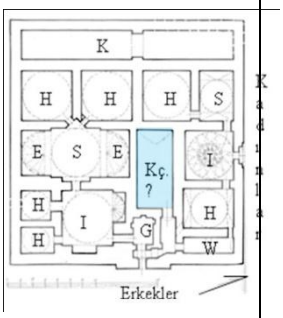
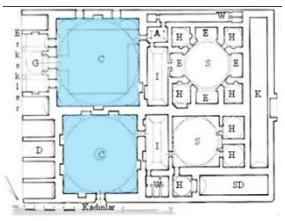
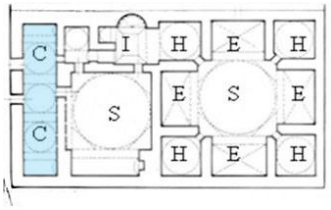
1- Ahşap Tavanlı Soyunmalıklar: Mezid Bey Hamamı, Abdullah Hamamı, Saray Hamamı, İbrahim Paşa Hamamı, Topkapı Hamamı. Geç devir özelliğinde olan Abdullah Hamamı dışında, Mezid Bey Hamamı'nın çarpık biçimi ve Saray Hamamı erkekler kısmı giriş kapısının 16.yy'da yapılması sebebiyle, bu hamamlarda soyunmalık kısmının sonradan eklendiği düşünülmektedir [45]. Günümüzde (2012), Mezid Bey ve Saray Hamamı ahşap tavanlı soyunmalık kısımları son restorasyon ile yenilenerek, hamam olarak işlev vermektedirler. Abdullah Hamamı soyunmalık kısmı, depo olarak kullanılmaktadır. İbrahim Paşa ve Topkapı Hamamı soyunmalıkları günümüze ulaşamamıştır ancak kaynaklarda ahşap tavanlı olduklarına dair bilgiler verilmektedir.

2- Kubbeli Soyunmalıklar: Tahtakale Hamamı, Sokullu Hamamı günümüze (2012) ulaşan ve orijinalliğinden şüphe duyulmayan soyunmalıklardır. Tahmis Hamamı soyunmalığı günümüze ulaşamamış ise de çeşitli kaynaklarda kubbeli olduğuna dair bilgiler mevcuttur.

Bunların dışında, geleneksel biçim ve boyutlara uymayan ve halen tartışma konusu olan soyunmalık hacimleri mevcuttur. Gazi Mihal Bey ve Beylerbeyi Hamamı'nda, önceden soyunmalık kısmının olup olmadığı, bu mekanın yıkılıp yıkılmadığı ya da hangi hacmin soyunmalık olarak kullanıldığı tam olarak tespit edilememiştir. Yeniçeri Hamamı'nda, soyunmalık hacminden geriye kalan izler mevcuttur. Ancak, tamamen yıkılan bu hacmin üst örtüsü hakkında fikir yürütmek mümkün olmamaktadır. Kum Kasrı Hamamı, saray hamamı olduğundan, soyunmalık mekanına sahip değildir.

Edirne'deki mevcut hamamların plan şemaları Erken ve Ayverdi'den düzenlenmiş olup, soyunmalık tiplerine göre sınıflandırması Çizelge 3.15'te verilmiştir [35,42].

Çizelge 3.15. Soyunmalık Tiplerine Göre Sınıflandırma

<table>
<tr><th rowspan="2">Soyunmalık</th><th rowspan="2">Ahşap Tavanlı</th><th colspan="3">Yıkık</th></tr>
<tr><th>Kubbeli</th><th>Ahşap Tavanlı</th><th>Belirsiz</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Tek Hamam</td><td>
Mezid Bey Hamamı

Abdullah Hamamı</td><td>
Tahmis Hamamı</td><td>
İbrahim Paşa Hamamı</td><td>
Yeniceri Hamamı

Kum Kasrı Hamamı (YOK)</td></tr>
<tr><td>Ahşap Tavanlı</td><td>Kubbeli</td><td>Ahşap Tv. Yıkık</td><td>Belirsiz</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Çifte Hamam</td><td>
Saray Hamamı</td><td>
Tahtakale Hamamı</td><td>
Topkapı Hamamı</td><td>
Gazi Mihal Hamamı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kubbeli</td><td colspan="2">Belirsiz</td></tr>
<tr><td colspan="2">
Sokullu Hamamı</td><td colspan="2">
Beylerbeyi Hamamı</td></tr>
</table>

Aralık- Ilıklık

Tahtakale ve Sokullu Hamamı plan şemalarında aralık mekanına rastlanmaktadır. Ancak, günümüzde (2012) Sokullu Hamamı'nda bu mekana soyunmalıktan geçiş kapatılmış, Tahtakale Hamamı'nda da ılıklık ile olan ilişkisi kesilerek, bar olarak kullanılan soyunmalık kısmının tuvaletleri olarak işlevlendirilmiştir.

Edirne hamamları içerisinde ılıklık mekanı değerlendirildiğinde, plan düzenlemesi açısından belli bir ılıklık düzeninin olmadığı görülmektedir. Küçük boyutlu hamamlarda, küçük ve koridor niteliğinde düzenlenmiştir. Örneğin Saray Hamamı, Yeniçeri Hamamı, Mezid Bey Hamamı. Birçoğunda, simetrik veya asimetrik olarak eyvan ve halvet hücreleri ile enine genişleyen bir mekan olarak yerini almaktadır. Örneğin İbrahim Paşa Hamamı, Abdullah Hamamı, Kum Kasrı Hamamı, Tahmis Hamamı. Ancak, sıcaklık mekanına eş ölçülerde planlanan ılıklık düzenlemeleri de yok değildir. Gazi Mihal ve Tahtakale Hamamı'nda ılıklık, boyutsal açıdan sıcaklık mekanı ile yaraşır düzeyde olup, süsleme açısından da ayrıca ele alınmıştır.

Ilıklıkla ilişkili bir mekan olan Yahudi havuzları ile ilgili olarak; günümüzde (2012) bu hacimlere giriş kapatıldığı için, mekanları görme olanağı bulunamamıştır. Ancak kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Topkapı Hamamı erkekler kısmı ılıklığa bitişik halvet hücresi, Tahtakale Hamamı kadınlar kısmı ılıklığa bitişik halvet hücresinde, buranın 'yahudi batağı' olduğunu düşündüren zeminden yükseltilmiş tekneler bulunmaktadır. Aynı şekilde, tek hamamlar olan Tahmis Hamamı ile Abdullah Hamamı ılıklıkla ilişkili halvet hücrelerinde benzer bir durum söz konusudur.

Sıcaklık

Edirne hamamlarını, sıcaklık planlarına göre başlıca iki grup başlığı altında toplamak mümkündür (Çizelge 3.16).

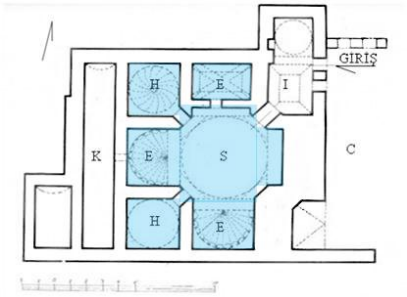
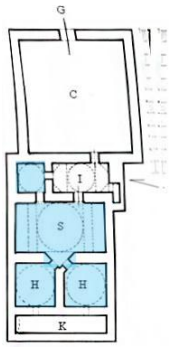
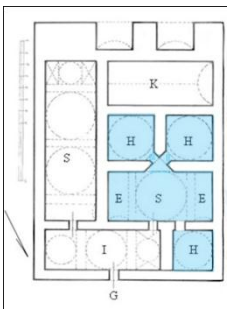
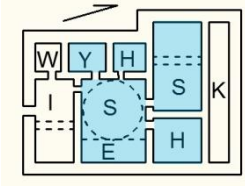
a) Haçvari, köşe hücreli ve dört eyvan şemalı tip: Merkezi sıcaklık mekanının artı şeklinde iki aks hizasınca bölündüğünü varsaydığımızda, iki aksı ortalayan çift taraflı uç kısımlarında dört adet eyvan hücresinin ve köşelerde de halvetlerin yer aldığı düzenleme biçimidir. Hamamın düzenlenme biçimine bağlı olarak halvet sayısı üçe veya ikiye düşebilmektedir. Çifte hamamlarda erkekler kısmının genellikle bu plan tipinde inşa edildiğini görmekteyiz. Değişik varyasyonların ihtiva eden bu tipe şu hamamlar girmektedir: Tek hamam olarak Yeniçeri Hamamı, çifte hamamlardan

erkekler kısmı; Saray Hamamı, Tahtakale Hamamı, Beylerbeyi Hamamı, Sokullu Hamamı ve hem kadın hem erkekler kısmı bu tipte olan hamamlardan Topkapı Hamamı, bu sınıfa girmektedir. Saray Hamamı erkekler kısmında, diğer hamamlardan farklı olarak halvet hücreleri tavana kadar uzanmayan mermer levhalarla bölünerek, sıcaklık ana mekanının bütünlüğünü bozmadan, ayrı birer hücre haline getirilmişlerdir.

b) Orta kubbeli, çifte halvetli, enine sıcaklıklı tip: Bu tipe giren hamamlarda, sıcaklık enlemesine uzanan dikdörtgen şeklinde olup, tek veya çit yönlü eyvanlarla enlemesine genişlemektedir. Genellikle üç bölümlü olan bu mekanın orta bölümü kubbe ile, yan mekanların üzeri beşik veya sivri tonozla örtülmektedir. Üç bölümlü olmayan sıcaklık mekanları dahi, tek yönlü üzeri yarım kubbe örtülü eyvanlarla enine genişlemektedir. Orta mekandan, üzeri kubbeli yan yana iki odacık şeklindeki halvet hücrelerine geçilmektedir. Halvet sayısı, planlama biçimine göre üçe veya dörde çıkabilmektedir. Tek hamamların ve çifte hamamlarda kadınlar kısmının genellikle bu plan tipinde yapıldığını görmekteyiz (Çizelge 3.16).

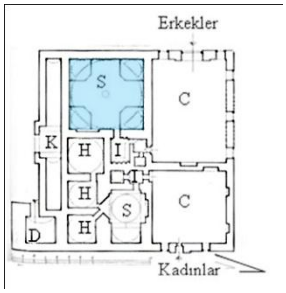
Bu tipe giren tek hamamlara örnek olarak; Mezid Bey Hamamı, İbrahim Paşa Hamamı, Abdullah Hamamı, Tahmis Hamamı; çifte hamamlardan kadınlar kısmı bu tipe girenlere örnek; Saray Hamamı, Tahtakale Hamamı, Sokullu Hamamı, hem erkekler hem kadınlar kısmı bu tipte yapılmış olanlara örnek de Gazi Mihal Hamamı olarak verilmektedir.

Çizelge 3.16. Sıcaklık Tiplerine Göre Sınıflandırma

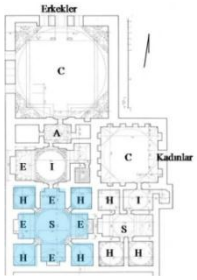
Sıcaklık	Haçvari, köşe hücreli ve dört eyvan şemalı tip	Orta kubbeli, çifte halvetli, enine sıcaklıklı tip
TEK HAMAM	 Yeniçeri Hamamı	 Mezid Bey Hamamı İbrahim Paşa Hamamı Abdullah Hamamı Tahmis Hamamı

ÇİFTE HAMAM

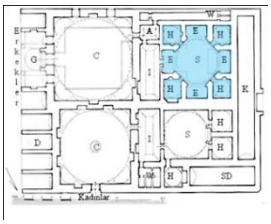
Erkekler Kısmı

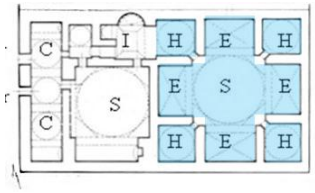
Saray Hamamı

Tahtakale Hamamı

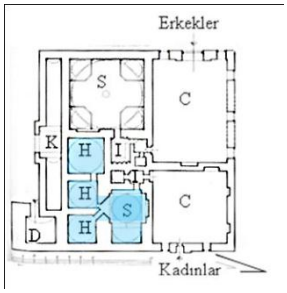

Sokullu Hamamı

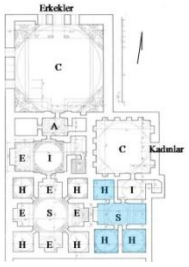

Beylerbeyi Hamamı

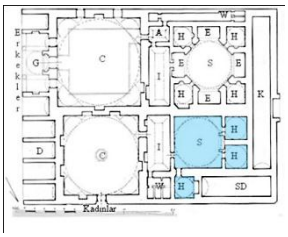
Kadınlar Kısmı

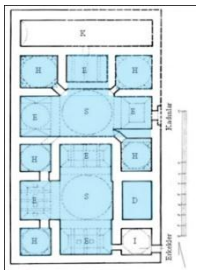
Saray Hamamı

Tahtakale Hamamı

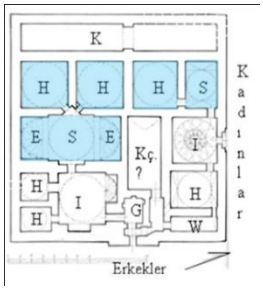

Sokullu Hamamı

Topkapı Hamamı

Erkekler/ Kadınlar Kısmı

Gazi Mihal Hamamı

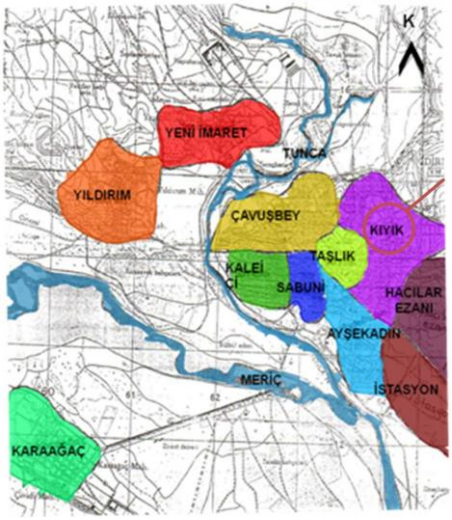
BÖLÜM 4

İBRAHİM PAŞA HAMAMI YAZILI TANIMI

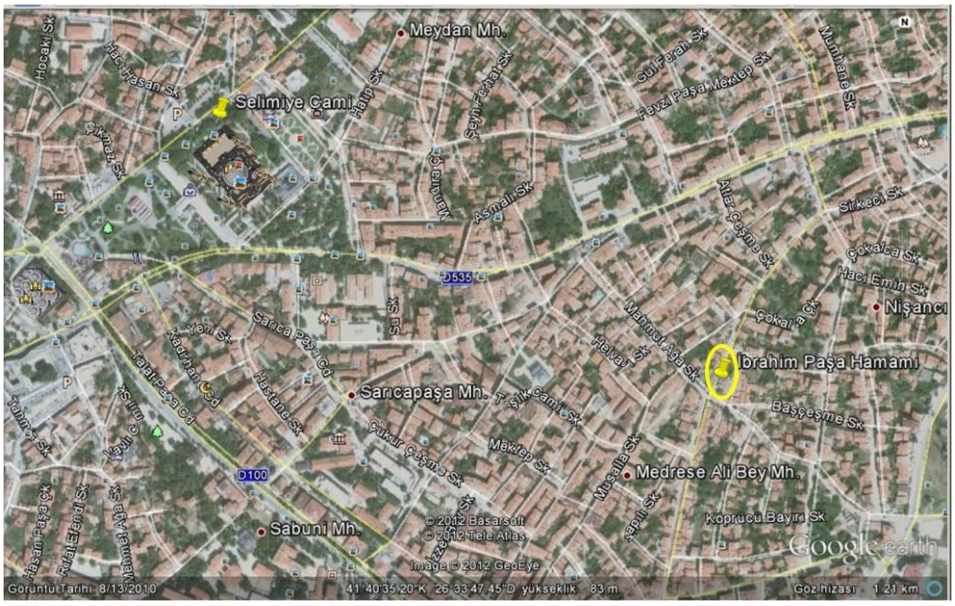
4.1. Tanım

4.1.1. Yapının Konumu, Çevresel Özellikleri

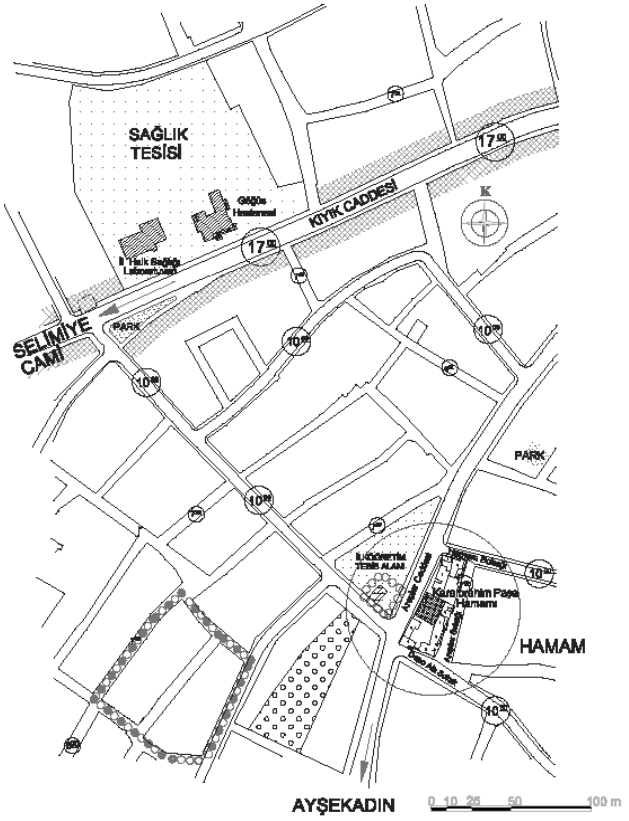
İbrahim Paşa Hamamı, Edirne ilinin, Kıyık Semtinde, Buçuktepe olarak tabir edilen mevkiide ve Araplar Mahallesi'nde bulunmaktadır (Şekil 4.1). Kıyık Caddesi'nin güneyinde ve Talatpaşa Bulvarı'nın kuzeyinde, iki ana cadde arasında kalan Araplar Caddesi üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.2, 4.3, EK-B/ Şekil 4). Ön cephesi Araplar Caddesi'ne bakan yapının, arka tarafı Araplar Sokak'tan cephe almaktadır (EK-B/ Şekil 5). Hamamın bulunduğu 723 No'lu Ada'yı kuzeyde Hamam Sokak, güneyde ise Mahmutağa Bayırı çevrelemektedir (EK-B/ Şekil 6). Ayşekadın'ın yukarısında, Selimiye Cami'nin arkasında bir tepenin yamacında konumlanmış olan yapı, şehir içindeki konumu itibariyle önemli bir noktadadır ancak bulunduğu mahalle bakımsız bir durumdadır. Hamam ise, mahalle sakinleri tarafından çöplük olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.1. Hamamın bulunduğu semt olan Kıyık'ın
Edirne semtleri arasındaki yeri

Şekil 4.2. Hamamın bulunduğu yerin kent içi konumu [46]

Şekil 4.3. İbrahim Paşa Hamamı Yerleşim Planı
(F.Aşut, Rölöve, 2012)

4.1.2. Yapının Tarihçesi

Hamam, Kıyık semti Zen-i İbrahim Paşa Mahallesinde bulunmaktadır [36]. XV.yy sonuna tarihlenen bu yapıyı, Fatih dönemi vezirlerinden İbrahim Paşanın hanımı Hundî Hatun yaptırmıştır [30,52]. Hamamın karşısında yer alan 731 Ada 1 Parselde yer alan arazi üzerinde bir de mescidi bulunmaktaydı. Ancak, mescit günümüzde (2012) yıkılmış olup, sadece minare küpünün taşlarından izler mevcuttur. Mescidin yer aldığı arazi üzerinde günümüzde tek katlı niteliksiz ahşap bir konut bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 9).

Ancak, hamamın bulunduğu mevkide Çandarlızade İbrahim Paşa tarafından yaptırılmış olan, içerisinde cami, medrese, aşevi gibi yapıları barındıran İbrahim Paşa İmareti bulunmaktadır. İbrahim Paşa İmareti, Kıyık semtinde Cami-i İbrahim Paşa Mahallesi Çokalca Sokak'ta yer almaktadır. Hamamın bulunduğu 'Mahalle-i Zen-i İbrahim Paşa' yani 'İbrahim Paşa Hanımı Mahallesi' ile imaretin bulunduğu Cami-i İbrahim Paşa Mahallesi iç içedir [52]. İmarete dahil olan İbrahim Paşa Cami'nin bulunduğu sokak olan Çokalca, hamamın kuzey yakınında kalmaktadır. Bu yüzden, iki yapı bazı kaynaklarda sık sık birbiriyle karıştırılmaktadır. Bazı kaynaklarda hamamın diğer adı Kazasker Hamamı olduğu ve Çandarlızade İbrahim Paşa'nın zevcesi Hundi Hatun tarafından yaptırıldığı geçmektedir [35]. Karışıklık, mahalle adlarının birbirine benzemesinin yanında her iki İbrahim Paşa'nın zevcesinin isminin Hundi Hatun olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, vezir İbrahim Paşanın hanımı Hundî hatunun babası Hızır Bey olup, Çandarlı İbrahim Paşanın hanımının babası Karaca Bey (Paşa) dır. Vezir İbrahim Paşa ile hanımı, mahallede daha başka pek çok hayrat yapmışlardır. Cami, medrese, aşevi, muallimhane gibi birimlerden meydana gelen bu kurumlara ait, 1454-1465 yılları arasında düzenlenmiş vakfiyeler bulunmaktadır [52].

Vezir İbrahim Paşa'nın yaptırmış olduğu cami ile ilgili olarak, Hıbri Efendi şunları söylemektedir: "Biri dahi merhum ebülfeth Mehmet Han Vüzerasından İbrahim Paşa Camii'dir ki H 867/ M 1462'de inşa olunmuştur. Ahşap çatılıdır. Adı geçen İbrahim Paşa H 873/ M 1468'de vefat edip camii yakınına defnolunmuştur [30]." Osman ise camiden Zen-i İbrahim Paşa Mescidi olarak bahsetmekte ve Araplar Mezarlığı'nın yanında yer alan taş duvarlar ile muhafaza altına alınmış bahçenin içinde bulunan mescidin, kiremit döşeli, çatılı ve tek minareli olduğunu kaydetmektedir [55].

Yapı sahibinin kim olduğuna geçmeden önce, Edirne'deki mevcut mimari eserler hakkında, anıt eserlerin derecelendirilerek sınıflandırıldığı, o dönemin adlandırması ile "Abideleri koruma heyeti üye ve mimari" Sedat Çetintaş tarafından "Yüce Kültür Bakanlığına" sunulan 16 Nisan 1938 tarihli rapordan söz etmek yerinde olacaktır. Kazancıgil'in belirttiğine göre, raporda, Zen-i İbrahim Paşa Camii ve İbrahim Paşa Hamamı Bakıyesi, Edirne şehri içinde üçüncü derecede kıymete haiz görülerek, ihtiyaç halinde yıktırılmasında mahsur görülmeyen eserler arasında sayılmaktadır. Ayrıca, Zen-i İbrahim Paşa Camii, aynı raporda üçüncü dereceye alınan camilerden mülkiyetlerinin satışı için mezuniyetleri alınıp satılan hayratlar cetvelinde gösterilmektedir [56].

Edirne'de resmi kayıtlardan ve gazete ilânlarından saptandığı üzere mevcut cami mescit ve tekkelerden 120 tanesinin satılmış veya satışa çıkartılmıştır [38]. Söz konusu raporun ait olduğu tarihten, Zen-i İbrahim Paşa Camii ve Hamamı'nın 1940'ların başına kadar sağlam olduğu, bu tarihten sonra satılarak eşhasa geçtiği ve sonrasında Camiinin yıktırılmış olduğu kanaatine varılabilmektedir [56].

EKVTVKBK (2012) 'dan edinilen belgeler içerisinde, 1960'lı yıllara ait olduğu sanılan Y.Mimar Mualla Eyüboğlu tarafından yazılmış hamamın durumunu belirtir rapor mevcuttur (EK-C/Şekil 17). Rapor ekinde, verilen fotoğraflarda günümüzde (2012) üst örtüsü tamamen çökmüş olan su deposu bölümünün tonozlu üst örtüsü sağlam vaziyettedir (EK-C/ Şekil 18).

4.1.3. Yapı Sahibi ve Yakın Çevresi

723 Ada 3 No'lu parselde yer alan ve yaklaşık 18 m x 14 m lik boyutları ile takribi 250 m2'lik alanı kaplayan hamam günümüzde (2012) özel mülkiyettir (Şekil 4.4). Tapu Müdürlüğü (2012)'nden edinilen bilgilere göre, 3 nolu parselin yüzölçümü 451,51 m2'dir. 3 nolu parsel, 20.11.1963 yılında, ½ hisse ile Akif oğlu Ali'ye ve ½ pay oranında Akif oğlu İsmail adına kayıtlanmıştır (EK-C/ Şekil 9). Parsel hakkında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün almış olduğu kamulaştırma kararı bulunmaktadır ve 2942 sayılı yasanın 7. maddesine göre 22.02.1993 tarihinde tapuya şerh düşülmüştür (EK-C/ Şekil 9). Ayrıca 15.11.1994 tarihinde Edirne Defterdarı kayyım tayin edilmiştir. Kadastro Müdürlüğü (2012)'den edinilen bilgilere göre, hamamın bulunduğu parselle ilgili 04.07.2003 tarih ve 7697 sayılı Koruma Kurulu (EKVTVKK) Kararı alınmıştır (EK-C/ 11, 12, 13, 14). Bu karar, anıtsal mimarlık örneği sayılan hamamın tescilinin

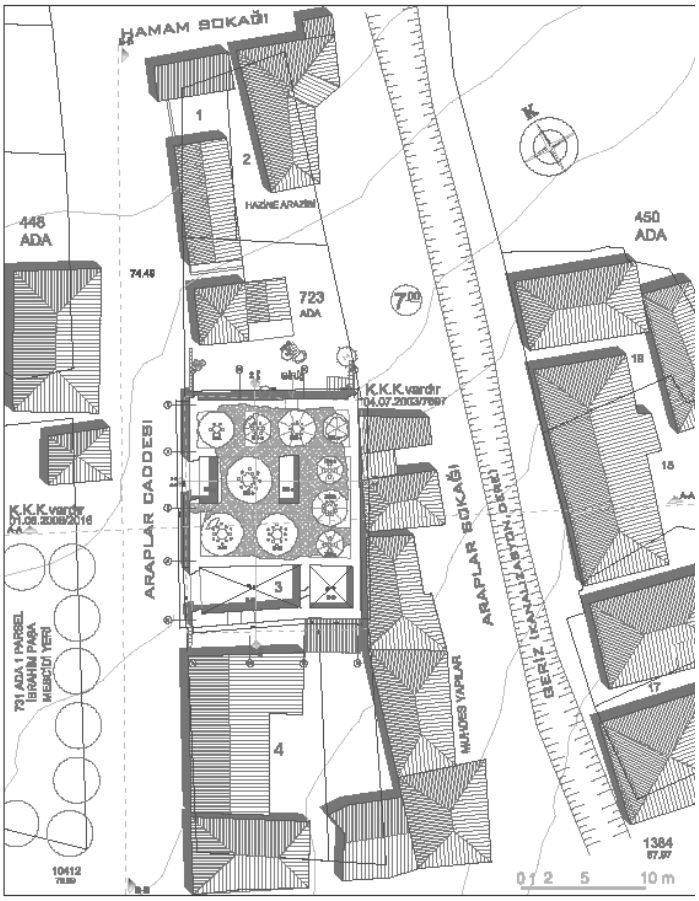
devamını içermektedir. Kadastro Müdürlüğü (2012), fen klasöründe bulunan 10/11/1961 tarihli röperli krokide 3 nolu parsel üzerinde herhangi bir konut bulunmamasına rağmen (EK-C/ Şekil 1), 17/5/1983 tarihli röperli krokide gözüken tek katlı konut günümüzde (2012) mevcuttur (EK-C/ Şekil 3, EK-B/ Şekil 12). Ayrıca, hamamın Araplar Sokağı'na cephe veren arka tarafında, hamamın beden duvarlarına bitişik niteliksiz tek katlı konutlar bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 64).

3 nolu parselin güneyinde yer alan 4 nolu parsel de yine aynı şahıslara ait olup, parsel üzerinde tek katlı bir konut ve parselin uç kısmında da iki katlı küçük bir konut bulunmaktadır (EK-C/ Şekil 9,10, Şekil 4.4, 4.5). 3 nolu parselin kuzeyinde yer alan 1 nolu parsel tam hisse ile Akif oğlu İsmail adına kayıtlı olup, tapuda Atik Feyzullah Paşa Vakfı adına şerh düşülmüştür. Söz konusu parsel üzerinde tek katlı konut bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 8). 1 nolu parselin yanında yer alan 2 nolu parsel ise, Hazine adına kayıtlıdır (Edirne Tapu Md.lüğü, 2012) (EK-C/ Şekil 6, 8).

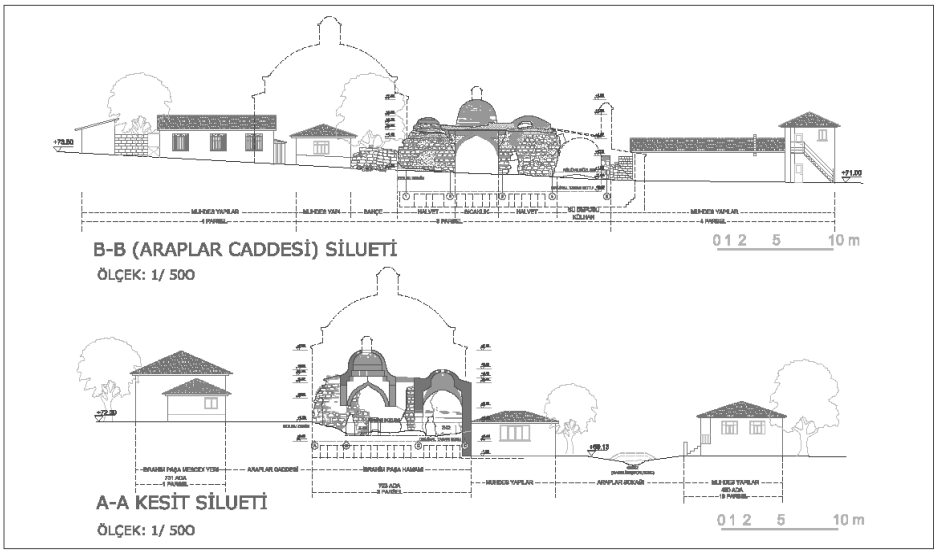
Hamamın karşı tarafında yer alan ve İbrahim Paşa Mescidi'nin arazisi olan 731 Ada 1 Nolu Parsel de 526 m2 olup, Zen İbrahim Paşa Vakfı'na aittir (Edirne Tapu Md.lüğü, 2012) (EK-C/ Şekil 5, 7). Bu parselle ilgili, 01.08.2008 tarihli ve 2016 nolu Koruma Kurulu (EKVTVKK) Kararı bulunmaktadır (EK-C/ Şekil 15). Bu karar, Kara İbrahim Paşa adıyla geçen hamamın kadastral bilgilerindeki yanlışlığın düzeltilmesi ile ilgilidir.

4.1.4. Orijinal İşlevi ve Günümüz Kullanımı

Edirne tarihinden bahseden en eski yazılı kaynaklardan edinilen bilgilere göre, yapı hamam olarak hizmet vermekte ve hamamın karşısında yer alan arazi üzerinde bir de mescidi bulunmaktaydı [30,36]. Günümüzde (2012), hamam harabe halindedir ve mahalle sakinleri tarafından çöplük olarak kullanılmaktadır (EK-B/ Şekil 50).

Şekil 4.4. İbrahim Paşa Hamamı parselizasyonu gösteren Vaziyet Planı (F.Aşut, Rölöve, 2012)

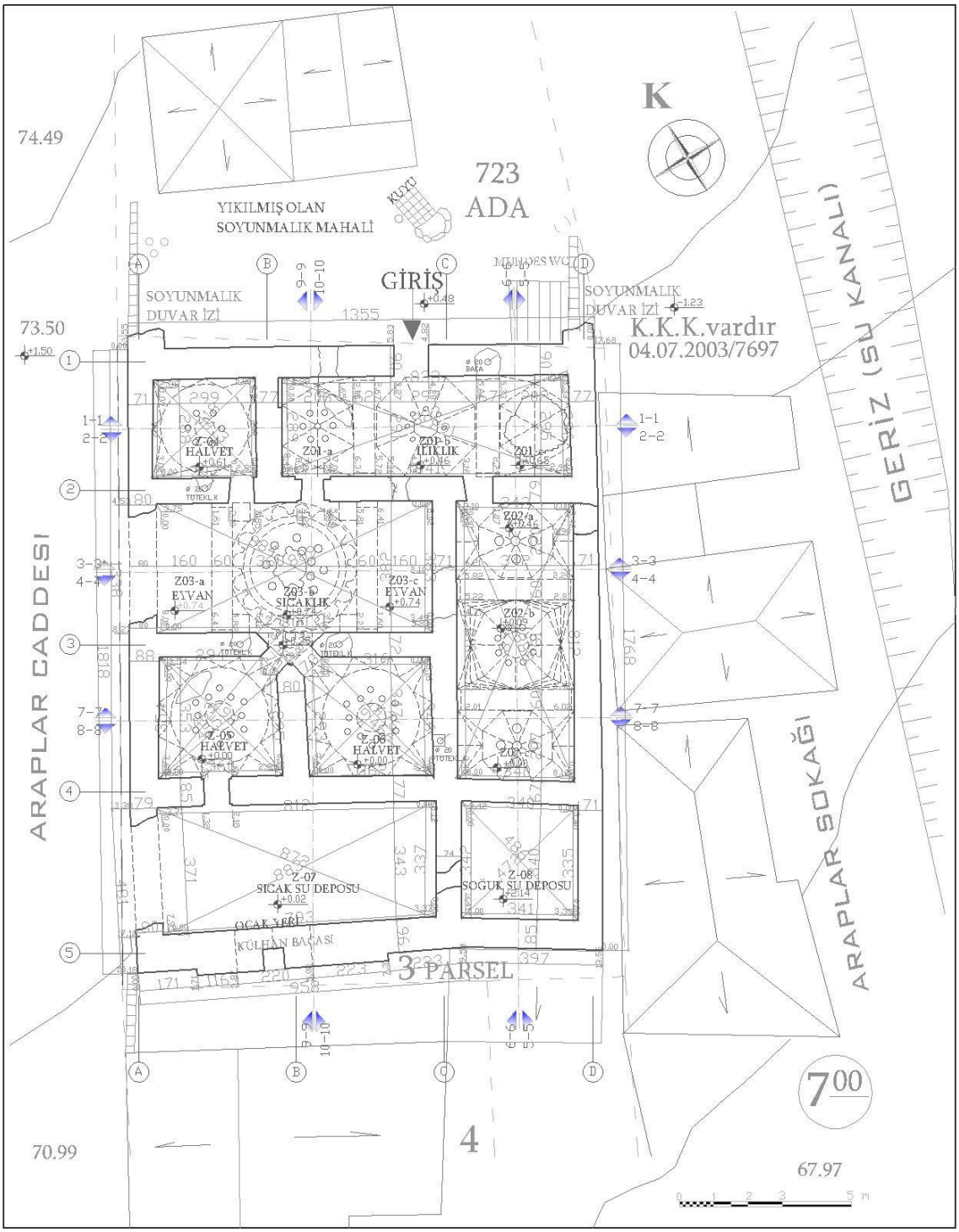
Şekil 4.5. İbrahim Paşa Hamamı ve yakın çevre silueti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

4.2. Mimari Özellikler

4.2.1. Plan Tanımı

İbrahim Paşa Hamamı'nın, tek hamam olduğu ve günümüzde (2012) mevcut olmayan ahşap tavanlı soyunmalığa sahip olduğu kaynaklarda geçmektedir [36] (Çizelge 3.15). Semavi Eyice'nin sıcaklık düzenine göre yapmış olduğu sınıflandırmada orta kubbeli, çifte halvetli, enine sıcaklıklı tipe giren hamamın diğer Edirne hamamları ile birlikte yapılan sınıflandırmada yeri, bir önceki bölümde verilmiştir (Çizelge 3.16). Bu tipe giren hamamlarda, sıcaklık enlemesine uzanan dikdörtgen şeklinde olup, tek veya çift yönlü eyvanlarla enlemesine genişlemektedir. Genellikle üç bölümlü olan bu mekanın orta bölümü kubbe ile yan mekanların üzeri beşik veya sivri tonozla örtülmektedir. Üç bölümlü olmayan sıcaklık mekanları dahi, tek yönlü üzeri yarım kubbe örtülü eyvanlarla enine genişlemektedir. Orta mekandan, üzeri kubbeli yan yana iki odacık şeklindeki halvet hücrelerine geçilmektedir. Halvet sayısı, planlama biçimine göre üçe veya dörde çıkabilmektedir.

İbrahim Paşa Hamamı'nın fotoğraf albümünün yer aldığı EK-B bölümünde, fotoğraf çekim yerleri anahtar paftalar üzerinde gösterilerek, hamamın daha iyi anlatılması amaçlanmıştır (Şekil 1, 2, 3).

Şekil 4.6. İbrahim Paşa Hamamı +0.00 kotu planı
(F.Aşut, Rölöve, 2012)

4.2.1.1. Z01 mekanı

Yıkılmış olan soyunmalık duvar izlerini, 1 aksı boyunca yer alan duvar üzerinde, A ve D aksları hizasında görmek mümkündür (EK-B/ Şekil 82, 83). Hamama, günümüzde (2012), 3 nolu parsel üzerinde yıkılmış olan soyunmalık tarafından 1 aksı hizasında ve B-C aksları arasında kalan, Z01-a mekanına açılan duvar açıklığından girilmektedir (Şekil 4.6, EK-B/ Şekil 15, 58). Z01-b mekanına açılan esas giriş kapısı ise taşlarla kapatılmış durumdadır (EK-B/ Şekil 16, 59). Hamama girildiğinde karşılaşılan ilk mekan olan Z01 mekanı, 1-2 aksları ile B ve D aksları arasında uzanan 8.41 m x 2.95 m lik enine dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Mekan, 60 cm kalınlığında iki büyük kemerle; Z01-a, Z01-b, Z01-c olarak adlandırılan üç mekana bölünmüştür. Z01-a ve Z01-c mekanları birbirine eş büyüklükte olup, Z01-b olarak adlandırılan orta mekan biraz daha büyük tutulmuştur (EK-B/ Şekil 17). 2 aksı üzerinde, Z01-a mekanından, hamamın ana mekanı olan Z03'e geçişi sağlayan kemerli kapı bulunmaktadır. Z01 mekanında, B aksında yer alan duvar üzerinde kemerli bir kapı nişi bulunmaktadır. Ancak, niş sadece duvarda 10 cm lik oyuntu şeklinde olup, kapalı durumdadır. Ayrıca, Z01-c mekanından, Z02 mekanına açılan bir kapı açıklığı daha bulunmaktadır. Yıkılmış olan soyunmalık ile hamamın ana mekanı olan Z03'ü ve Z02'yi birbirine bağlayan ara geçit olması nedeniyle Z01 mekanı ılıklık olarak nitelendirilmiştir. Mekanın tabanında bulunan yoğun çöpten dolayı, orijinal taban kotuna ve yer döşemesine ulaşılamamıştır (EK-B/ Şekil 14). 2 nolu parselde yıkılmış olan soyunmalık yeri bahçe kotu +0.48 olup, Z01 mekanında kot yoğun çöpten dolayı +0.46 olarak ölçülmektedir.

4.2.1.2. Z02 mekanı

2 aksı hizasında, C-D aksları arasında kalan kapı ile Z02 mekanına girilmektedir. Bu mekana tek geçiş, bu kapı ile sağlanmaktadır (EK-B/ Şekil 20). Günümüzde, C aksı üzerinde, Z03 mekanına geçiş imkanı veren açıklık, duvarda büyük kırık sonucu oluşmuştur (EK-B/ Şekil 35). 8.10 m x 3.40 m boyutlarında kuzey-güney yönü boyunca uzanan dikdörtgen şeklindeki mekan, plan şemasında 2-4 aksları ile C-D aksları arasında kalmaktadır (Şekil 4.6). Z01 mekanına benzer şekilde, 60 cm kalınlığında iki büyük kemerle; Z02-a, Z02-b, Z02-c olarak adlandırılan üç mekana bölünmüştür. Z02-a ve Z02-c mekanları birbirine eş büyüklüktedir (EK-B/ Şekil 25, 26). Z02-b mekanı ise, bu yan mekanlara göre orta mekan niteliğinde olduğundan biraz daha büyük durumdadır

(EK-B/ Şekil 23). Z02-a mekanından sonra kot giderek düşerek, Z02-c mekanında orijinal taban kotuna en yakın kot olan +0.00 kotuna ulaşılmaktadır. Z02 mekanı, plandaki konumu ve mimari özellikleri bakımından ikinci bir sıcaklık niteliğindedir.

4.2.1.3. Z03 mekanı

Orijinal plan düzeninde, 2 aksı üzerinde bulunan kemerli kapı ile Z01 mekanından verilen geçiş, Z01 mekanında bulunan çöp yığınının kapı açıklığını kapatması nedeniyle, Z02 mekanında C aksı üzerinde bulunan geniş duvar kırığından sağlanmaktadır (EK-B/ Şekil 33, 35). Z03 mekanı da, 60 cm lik kalınlıkta iki büyük tuğla kemerle Z03-a, Z03-b ve Z03-c olarak adlandırılan üç mekana ayrılmış durumdadır ancak bu bölümlenme Z01 ve Z02 mekanında olduğundan farklıdır. Z03-b olan orta mekan 3.60 m x 3.80 m lik kareye yakın formdadır (EK-B/ Şekil 28). Yan mekanlar olan Z03-a ve Z03-c ise dikdörtgen formda, 1.60 m lik derinliğe sahip eyvan niteliğindedir (EK-B/ Şekil 29). Z03-a mekanını kapatan A aksındaki dış duvar yıkılmış durumda olduğundan, mekan ön yol olan Araplar Caddesi'ne bakmaktadır (EK-B/ Şekil 32). Taban kotu olan +0.74 kotu, mekanın yer döşemesinin dolgu toprak nedeniyle yükseldiğini göstermektedir. 2 nolu aks üzerinde A-B aksları arasında bulunan kapıdan Z04 mekanına geçilmektedir (EK-B/ Şekil 33). 3 nolu aks ile B aksının kesiştiği yerde dik üçgen niş yaparak, Z05 ve Z06 mekanlarına geçiş sağlanmıştır (EK-B/ Şekil 31). Gerek plandaki boyutları ve konumu, gerekse üst örtü düzeni bakımından Z03 mekanı hamamın ana mekanı olan sıcaklığı teşkil etmektedir (EK-B/ Şekil 30).

4.2.1.4. Z04 mekanı

Z03 mekanından 2 nolu aks üzerindeki kemerli kapıdan girilen Z04 mekanı, 1-2 aksları ile A-B aksları arasında kalan 2.99 m x 2.88 m lik kareye yakın formda yer almaktadır (EK-B/ Şekil 38). Ana mekan olan Z03 mekanına açılan mekan, halvet hücresi niteliğindedir. Hamamın, en karanlık bölümü ve en küçük mekanıdır.

4.2.1.5. Z05 mekanı

Z03 mekanından 3 nolu aks ile B aksının kesiştiği yerde oluşan üçgen nişle geçiş verilen mekan, 3.53 m x 3.60 m boyutlarında kareye yakın formdadır (EK-B/ Şekil 41). Mekan, A-B aksları ile 3-4 aksları arasında yer almaktadır. Mekanın 4 aksında yer alan duvarında, Z07 mekanı olarak adlandırılan sıcak su deposuna açılan 85 cm genişliğinde buhar kontrol penceresi bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 42). Mekanın orijinal taban kotuna, çöp yığınından dolayı ulaşılamamıştır (EK-B/ Şekil 40).

4.2.1.6. Z06 mekanı

Z03 mekanından 3 nolu aks ile B aksının kesiştiği yerde oluşan üçgen nişle geçiş verilen mekan, Z05 mekanının yanında, B-C aksları arasında kalmaktadır (EK-B/ Şekil 45). 3.47 m x 3.62 m boyutlarına sahiptir. Yer döşemesi, hamamın orijinal taban kotuna en yakın kot olan +0.00 kotundadır.

4.2.1.7. Z07 mekanı

Hamamın güneyinde, 4-5 aksları ile A-C aksları arasında enine dikdörtgen şeklinde uzanan mekan, 8.12 m x 3.43 m ölçülerine sahiptir. Ancak, üst örtüsü ve A aksı boyunda yer alan dış duvarı yıkılmış olduğundan, yola bakan tarafında 4 ve 5 aksları arasında açılma mevcuttur (EK-B/ Şekil 48, 49). Bu mekanda da, orijinal taban kotunu bulmaya engel teşkil eden çöp yığını mevcuttur. Mekanın 5 nolu aks boyunca yer alan dış duvarında A-B aksları arasında 2.20 m açıklığa sahip ocak izine rastlanmaktadır (EK-B/ Şekil 67).

4.2.1.8. Z08 mekanı

Z07 mekanının yanında, C-D aksları arasında yer alan mekanın tüm dış duvarları yıkık durumdadır (EK-B/ Şekil 51, 52, 53). Z07 mekanından C aksında yer alan 74 cm lik duvar ile ayrılan mekan, 3.35 m x 3.41 m boyutlarında kareye yakın olup, taban döşeme kotu +2.14 tür. Yer döşemesi dolgu toprak ile kaplıdır.

4.2.2. Yapım Tekniği

4.2.2.1. Malzeme Özellikleri ve Mimari Elemanlar

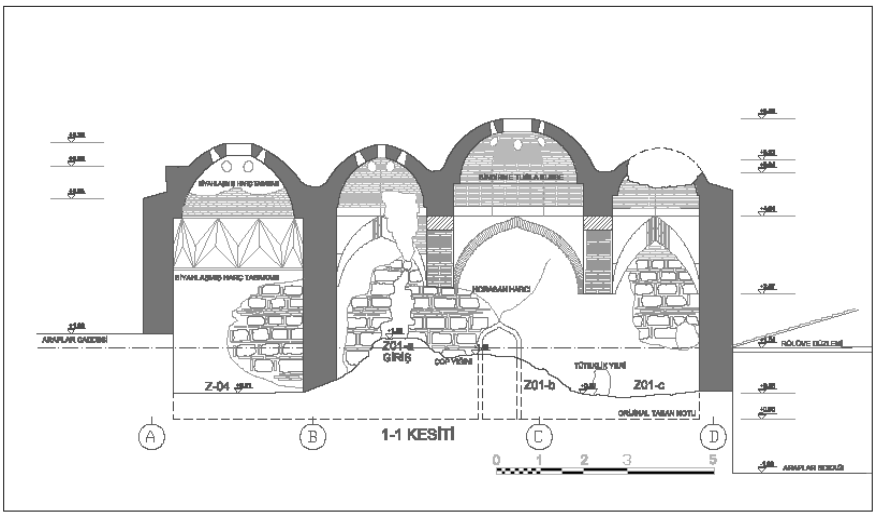
Z01 mekanı

Z01 mekanını üç bölüme ayıran iki sivri tuğla kemerin açıklığı 2.71 m olup, et kalınlığı 62 cm ve 67 cm arasında değişen çift sıra tuğla ile örülmüştür. Hamamda kullanılan tuğla boyutu 29 cm x 4 cm'dir. Kemer yükseklikleri 1.45 m olup, 3.00 m kotundan başlayan tırnaklara oturmaktadır. Mekan duvarlarında üç sıra tek yatay tuğla ve üç sırada bir üçlü yatay tuğla dizisi ile moloz taş almaşık olarak kullanılmıştır, taşlar her sırada dikey olarak tek tuğlalar ile kasetlenmiştir (Şekil 4.7). Kullanılan moloz taş boyutları 25 cm x 45 cm civarında değişmektedir. Hamamda yörede bulunan gözenekli dokuya sahip maktralı kalker (küfeki) taşı kullanılmıştır. Duvarlarda yer yer horasan harcına rastlanmaktadır. 1 aksında bulunan ve hamama girişi sağlayan sivri kemerli kapı açıklığı 81 cm olup, mekandaki çöp yığınından dolayı sadece kemer kısmı

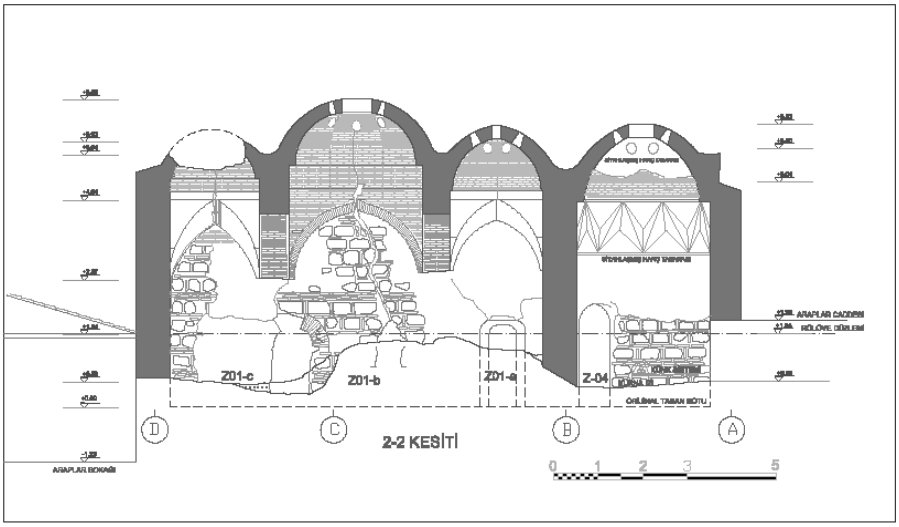
görülmektedir (Şekil 4.7, EK-B/ Şekil 16). Kemer yüksekliği 34 cm olarak ölçülmektedir. 2 aksında bulunan Z03 mekanına geçişi sağlayan kapı basık kemerli olup, açıklığı 62 cm gelmektedir (Şekil 4.8). Ancak açıklığın etrafında 20 cm eninde profil yer almaktadır. Mevcut çöp yığınından az bir kısmı görülen kapının Z03 mekanından ölçülen yüksekliği 1.83 m olmaktadır (EK-B/ Şekil 33). Yine 2 aksı üzerinde bulunan ve Z02 mekanına geçişi sağlayan kapı açıklığı 85 cm'dir (Şekil 4.8, EK-B/ Şekil 21). Kapı üzerinde dairesel tuğlalı kemer bulunmaktadır. Kemer yüksekliği 36 cm olup, kemerde kullanılan tuğla boyutu 34 cm x 29 cm x 4 cm olmaktadır. Mekanda 1 aksında bulunan duvarda C-D aksları arasında +0.58 kotunda daha önceden duvar kırılarak çıkarılan çapı 20 cm olan dairesel kesitli baca yeri bulunmaktadır.

Z02 mekanı

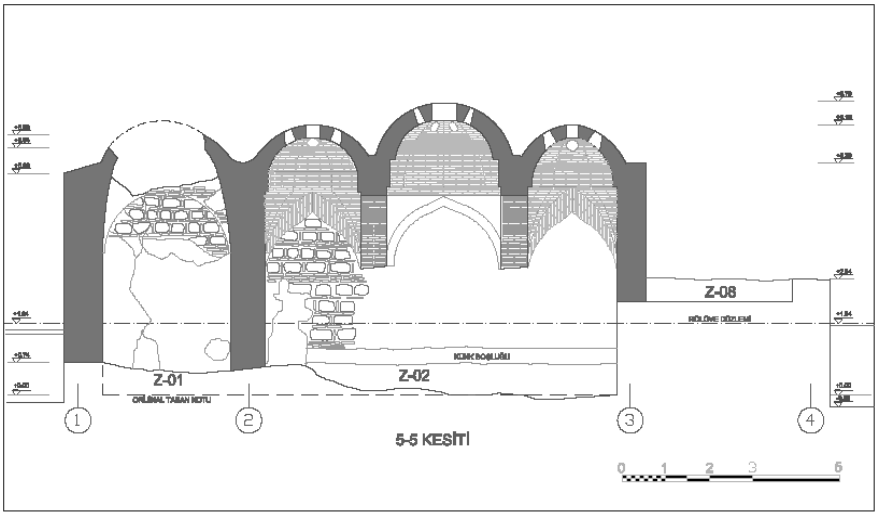
Z02 mekanını üç bölüme ayıran iki sivri tuğla kemerin açıklığı 3.21 m olup, kemer kalınlığı 60 cm olacak şekilde çift sıra tuğla ile örülmüştür. 2.90 kotundan başlayan kemerlerde yükseklik 1.65 m olarak ölçülmüştür. Mekan duvarlarında yer yer horasan harcına ve sıva izlerine rastlanmaktadır. Üç sıra tek yatay tuğla ve üç sırada bir üç sıra yatay tuğla ile yapılan almaşık düzen bu mekanın iç duvarlarında da devam etmektedir. Z02-a ve Z02-b mekanının tabanında 80 cm e yakın toprak yığını mevcuttur (Şekil 4.8, 4.9). Mekanın D aksında bulunan aynı zamanda dış duvar olma niteliği de taşıyan duvarında boydan boya +0.70 kotunda 25 cm eninde künk boşluğu uzanmaktadır (Şekil 4.8).

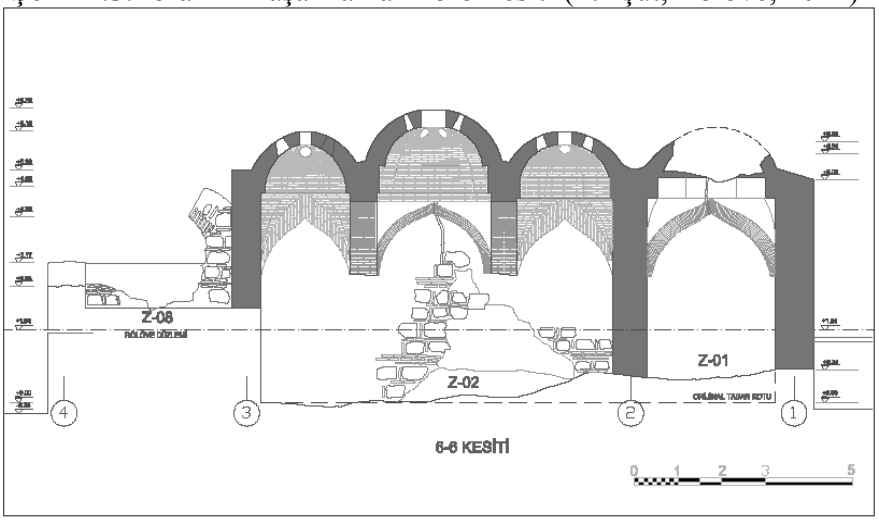
Şekil 4.7. İbrahim Paşa Hamamı 1-1 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

Şekil 4.8. İbrahim Paşa Hamamı 2-2 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

Şekil 4.9. İbrahim Paşa Hamamı 5-5 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

Şekil 4.10. İbrahim Paşa Hamamı 6-6 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

Z03 mekanı

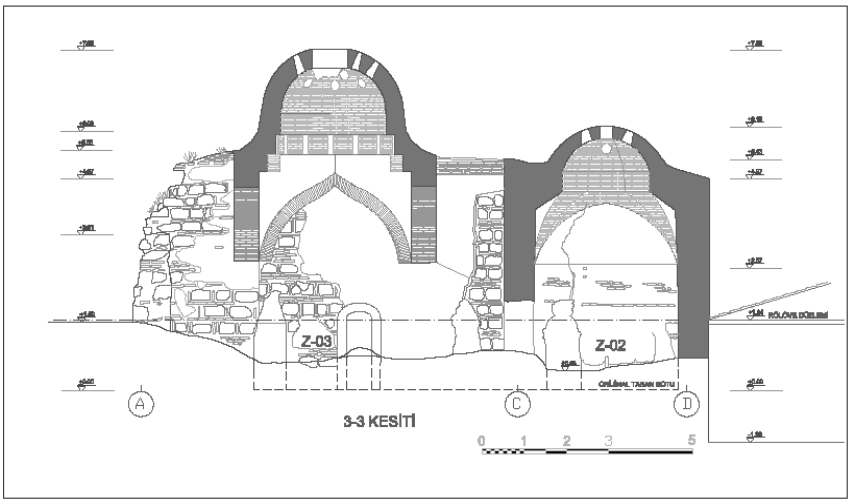
3.77 m ve 3.81 m kemer açıklığına sahip 60 cm kalınlığında iki sivri kemerin üzengi seviyesi +2.88 m kotunda, tepe noktası ise +4.76 m kotunda bulunmaktadır. Mekanı Z03-a, Z03-b ve Z03-c şeklinde üç parçaya ayıran bu kemerlerin hizasında, 3 aksında bulunan duvarda iki adet çapı 20 cm olan tüteklik izi mevcuttur (EK-B/ Şekil 86, 88, 89). Z04 mekanına geçişi sağlayan 75 cm açıklığa sahip kapının üst tarafı deforme olduğundan, kemer çeşidini belirlemek güçtür ancak Z04 mekanından sivri kemer olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 4.11). 3 aksı duvarında mekanın simetri merkezinde yer alan ve Z05 ve Z06 mekanlarına geçit veren dik üçgen nişin üzeri 1.89 m açıklığa sahip kaş kemer ile geçilmiştir (Şekil 4.12, EK-B/ Şekil 31). Kemerin tepe noktası +4.54 m kotunda sonlanmaktadır ve iç kısmında üçgenliğe geçişi sağlayan kademeli geçiş elemanları bulunmaktadır.

Z04 mekanı

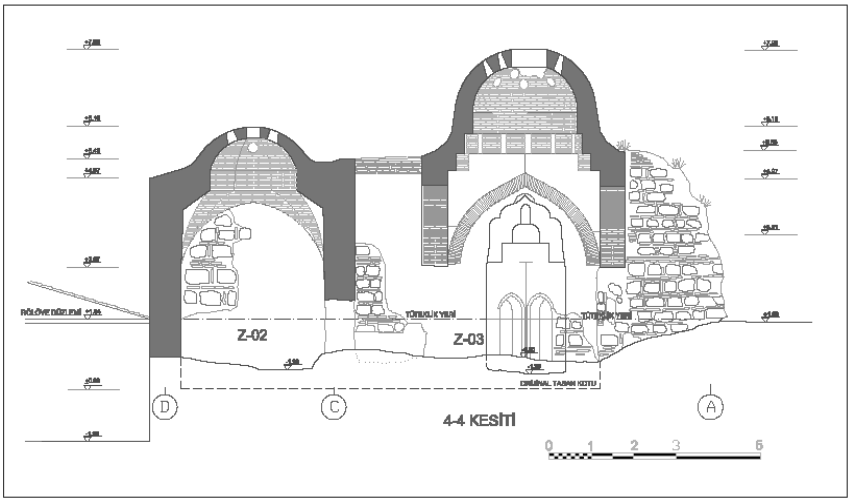
+0.61 m yer kotu ile zemininde bir miktar dolgu olan mekanda, kapının yüksekliği 1.70 m olarak ölçülmektedir ancak orijinal taban kotuna göre kapı iç yüksekliği 2.30 m olmaktadır. İç mekanda duvar örgüsü diğer mekanlardaki gibi üç sıra tek yatay tuğla ve bir sıra moloz taş almaşık örgü olarak devam etmektedir (EK-B/ Şekil 38, 39). 2 aksında yer alan ve kemer yüksekliği 37 cm olarak ölçülen kapının hemen yanında tüteklik izine rastlanmaktadır (EK-B/ Şekil 91). Ayrıca yine aynı duvar boyunca +0.80 m kotunda, 20 cm eninde künk boşluğu uzanmaktadır. Künk boşluğu bitiminde kurna yerini belli eden üçlü künk sistemi görülmektedir (EK-B/ Şekil 92).

Z05 mekanı

70 cm açıklığa, orijinal taban kotuna göre 2.18 m yüksekliğe sahip sivri kemerli kapı 7 cm eninde profile sahiptir. Kemer yüksekliği 30 cm olan kapıdan girildiğinde ulaşılan mekanda duvar örgüsü diğer mekanlardaki gibi almaşık sistemdir. Z07 mekanına bakan buhar kontrol penceresi 4 aksında uzanan duvarı ortalamaktadır (EK-B/ Şekil 42). +1.29 m kotunda yer alan pencere 88 cm lik açıklığa, 12 cm lik profile sahip olup sivri kemer şeklindedir ve dikdörtgen niş ile çevrilidir (Şekil 4.14).

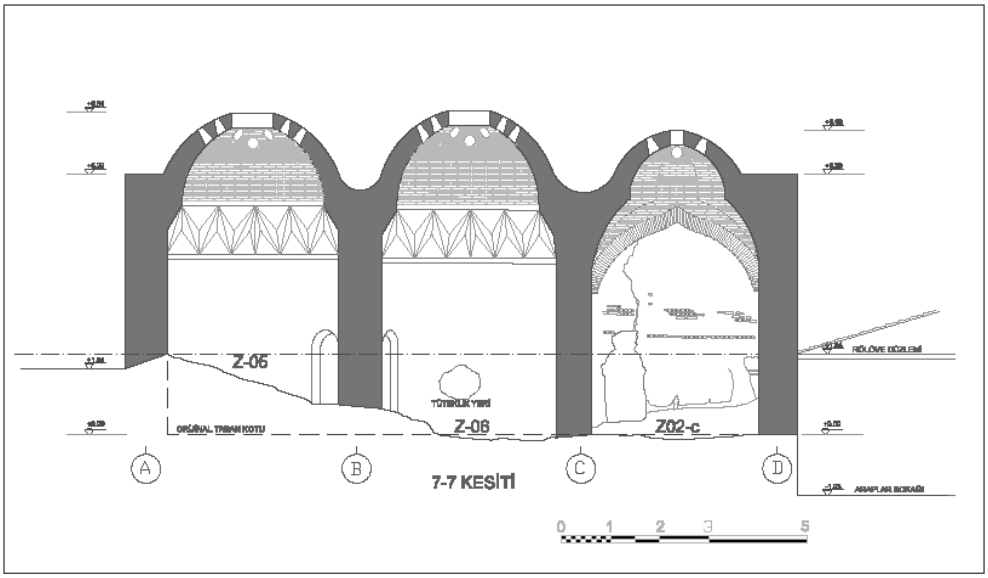
Şekil 4.11. İbrahim Paşa Hamamı 3-3 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

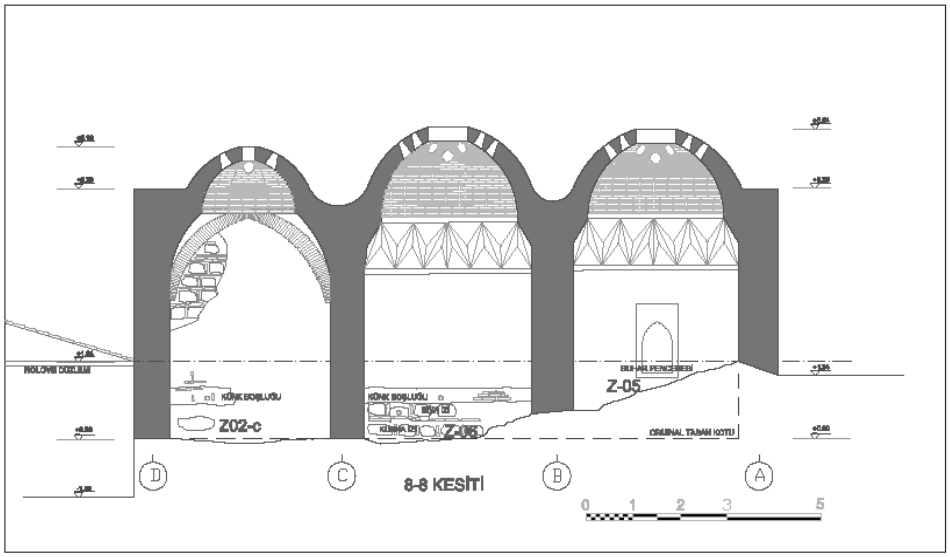
Şekil 4.12. İbrahim Paşa Hamamı 4-4 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

Z06 mekanı

Z05 mekanının simetriği niteliğinde olan mekana geçişi sağlayan kapı, Z05 mekanındakine benzer şekildedir (EK-B/ Şekil 45). Z04, Z05 ve Z06 halvet mekanlarına giriş kapılarında hamamın diğer mekanlarında kullanılan sivri kemer eğriliğinden farklı bir sivri kemer tipi kullanılmıştır. 3 aksında bulunan B-C aksları arasında bulunan tüteklik izi bu mekandan da görülmektedir (Şekil 4.13, EK-B/ Şekil 46). C aksında yer alan duvarda yine benzer bir tüteklik izi daha mevcuttur. Ayrıca C aksı ve 4 aksında yer alan duvar boyunca +0. 75 m kotunda uzanan künk boşluğu ve kurna yerini belli eden künk sistemi görülmektedir (EK-B/ Şekil 90, 93).

Şekil 4.13. İbrahim Paşa Hamamı 7-7 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

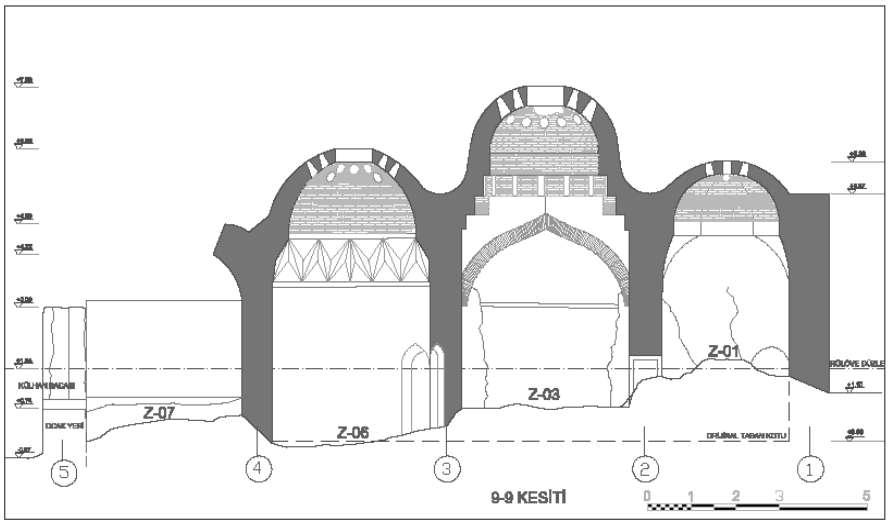

Şekil 4.14. İbrahim Paşa Hamamı 8-8 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

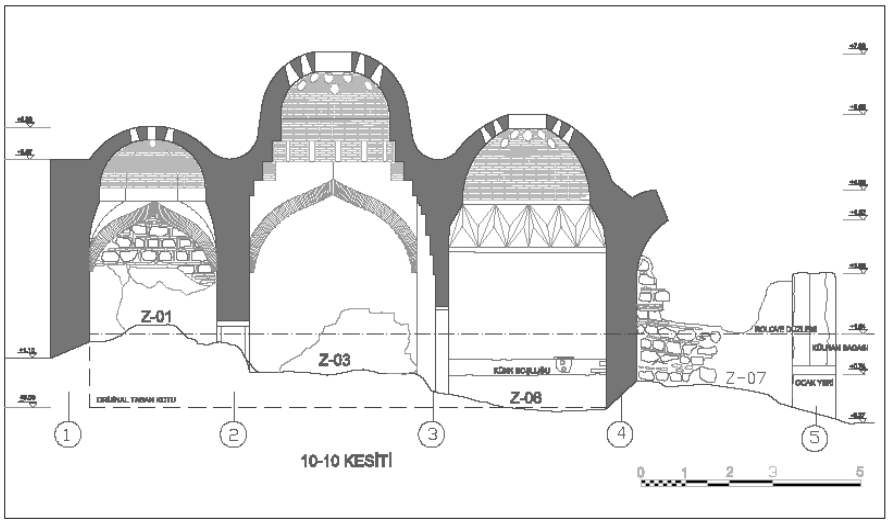
Z07 mekanı

Z05 mekanına bakan buhar penceresinin kemeri bu mekanda 29 cm x 4 cm lik tuğla ile çevrilidir. +3.00 m kotuna kadar moloz taş ve tuğla sıralı almaşık sistem devam ederken, +3.00 m kotundan itibaren sadece 29 cm x 4 cm lik tuğla örgüsü ile üst örtü olan tonoza geçilmektedir. Ayrıca yine aynı kotta, 3 m de bir 10 cm x 20 cm lik hatıl izlerine rastlanmaktadır (EK-B/ Şekil 48). Z07 ve Z08 mekanını ayıran C aksında bulunan duvarın üst kısımlarında duvar örgüsü, bir sıra moloz taş iki sıra tuğla dizisi

şeklinde devam etmektedir (Şekil 4.16, EK-B/ Şekil 53). Bu duvarda örgünün farklılık göstermesi, ayırıcı duvarın sonradan örülmüş olabileceğini düşündürmektedir. 5 aksında bulunan duvarda yer alan ocağın tepe noktası +0.74 m kotundadır, kemerde 29 cm x 4 cm lik tuğla kullanılmıştır (Şekil 4.15). Ocağın orta aksından çıkan baca yıkılmış olsa da, ölçülen genişliği 60 cm dir (EK-B/ Şekil 87). Hamamı oluşturan iç ve dış duvar kalınlıkları birbirinden farklılık göstermekte olup, 70 cm ile 90 cm arasında değişmektedir.

Şekil 4.15. İbrahim Paşa Hamamı 9-9 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

Şekil 4.16. İbrahim Paşa Hamamı 10-10 kesiti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

4.2.2.2. Üst Örtü Düzeni

Z01 mekanı

Z01-a mekanında altıgen dilimli kubbe kullanılmıştır. Kubbe merkezinin orta noktasında bir adet, etrafında altı adet çapı 20 cm olan dairesel filgözü ışıklığı bulunmaktadır. Kubbe örgüsünde 29 cm x 34 cm x 4 cm olan kubbe tuğlası kullanılmıştır. Kubbenin et kalınlığı 30 cm dir. Kubbenin içten yüksekliği 5.98 m dir. Kubbeye geçişte köşelerde türk üçgeni kullanılmıştır. Duvarda ise kubbe kasnağına geçiş için, tepe noktasında 45 cm et kalınlığına sahip çift sıra tuğla örgülü 23 cm derinlikli mızrakucu kemere benzer sivri kemer uygulanmıştır. Z01-c mekanında aynı uygulama söz konusudur. Ancak Z01-c üzerini örten kubbe yıkılmış durumdadır (Şekil 4.17, EK-B/ Şekil 20). Bu kemerlerin başlangıç ve bitiş kotları mekanı enlemesine bölen büyük kemerler ile aynı seviyededir. Z01-b mekanı ise orta mekan niteliğinde olduğundan, dilimli kubbe farklı olarak sekizgen kasnağa oturmaktadır. Kubbenin içten ölçülen yüksekliği 6.57 m dir. Kubbe merkezinde 67 cm genişliğinde kubbe feneri açıklığı mevcuttur. Kubbe fenerinin etrafında 15 cm çapında sekiz adet filgözü ışıklığı bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 17). Kubbeye geçiş öğelerinde kullanılan tuğlalarda deformasyon fazla olduğundan, geçiş öğesinin tipi tam anlaşılamamaktadır ancak türk üçgenine benzer sade bir geçiş uygulandığı tahmin edilmektedir.

Z02 mekanı

Z02-a mekanında üst örtü öğesi sekizgen kasnağa oturan sekizgen dilimli kubbedir. Kubbe merkezinde bir adet, kenarlarında simetrik dört adet 30 cm açıklığa sahip filgözü ışıklığı yer almaktadır (EK-B/ Şekil 26). Kubbe üst kotu +6.19 m dir. Kubbe et kalınlığı 30 cm olup, C ve D aksında bulunan duvarlarda kubbeye geçişi sağlamak amacıyla, 220 cm genişliğinde 45 cm kalınlığında çift sıra tuğla örülü, tepe noktası +4.18 m kotunda olan dar sivri kemer uygulaması görülmektedir. Ancak bu kemer tipinde, kemer karnında bulunan eğrilik ile kemer sırtını oluşturan kavisin eğriliği birbirinden farklıdır. Tepe noktası duvar yüzeyinden 65 cm içeride sonlanan kemer iki tip kemer çeşidinin bir arada uygulanmasının örneğidir. Kemer ile duvar arasında kalan bölgede ise kemer sırtının kavsinden gelen eğrisellikten dolayı pandatife yakın türk üçgeni kullanılmıştır. Z02-c mekanında da aynı tip uygulama görülmektedir (EK-B/ Şekil 25, 75, 76). Z02-b mekanında ise, orta mekan olduğundan dolayı sekizgen kasnak sekizgenin bir dış açısı olan 45°C'nin yarısı kadar bir açıyla döndürülerek

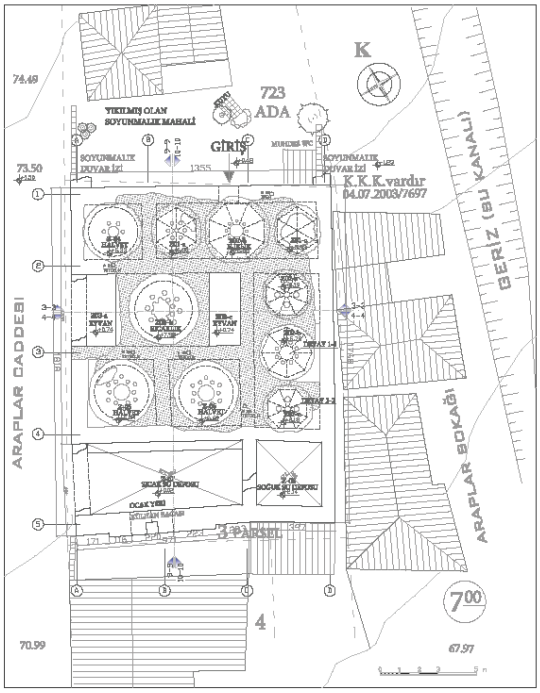
uygulanmıştır. Kubbeye geçişi de farklılaşarak bindirme tekniği ile yapılmıştır. Kubbe merkezindeki fener çapı 72 cm olup, sekiz adet 20 cm çaplı filgözü ışıklık bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 23, 74). Kubbe 1.5 tuğla ile örüldüğünden et kalınlığı 45 cm olmaktadır. Kubbenin üst kotu ise +6.70 m dir (Şekil 4.17).

Z03 mekanı

Hamamın merkezi olan bu mekanda, Z03-a ve Z03-c bölümlerinde üst örtü tamamen yıkılmış durumdadır (EK-B/ Şekil 7, 34, 71, 73). Bu mekan üst örtülerinin nasıl olduğuna dair herhangi bir iz tespit edilemediğinden, üst örtü hakkında kesin bir bilgi vermek güçtür. Ancak gerek dikdörtgen olan mekansal boyutlar gerekse benzer örneklerden hareketle bu iki eyvan üzerinde aynalı tonoz uygulandığı tahmin edilmektedir. Z03-b mekanı ise hamamın merkezi niteliğindedir (Şekil 4.17). Kubbenin üst kotu +7.98 m olup, içten ölçülen yüksekliği 7.55 m olmaktadır (EK-B/ Şekil 72). Kubbenin et kalınlığı 1.5 tuğla örülü 45 cm dir. Kubbenin ortasında yer alan fener yıkılmış vaziyettedir. Fener açıklığının etrafında çift sıra halinde çapı 20 cm olan 16 adet filgözü ışıklık bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 30). Bunların bir kısmı fenerin yıkılan kısmına dahil olmuştur. Plan düzleminde 60 cm kalınlığında tuğla kemerler ile 3.80 m x 3.60 m lik kareye yakın formdan çift sıra bindirme tekniği ile yapılan daraltma ile çapı 2.60 m olan kubbeye geçilmiştir. Kare formdan dairesele geçişte ilk sırada dört köşede bindirme küpleri konulmuştur. Oluşan dairesel kasnağı daraltmak amaçlı ikinci bir daire oluşturulmuştur. Geçişte, dairesel kasnağın içi çevresi etrafında 16 adet yarım daire şeklinde boşaltılarak hem yük hafifletilmiş hem de süsleme amacı güdülmüştür (EK-B/ Şekil 28, 30). Merkezi kubbe, geleneksel kubbe formundan uzaktır. İç yüksekliği kasnaktan itibaren 1.60 m olup diğer kubbelere göre dikey olarak fazla yükseltilmiş durumdadır. Kubbe kasnağı kubbe yüksekliği içerisinde çözülerek kubbeye '*stupavari*' bir görünüm verilmiştir (EK-B/ Şekil 72).

Z04 Mekanı

Mekanı oluşturan duvarlarda çepeçevre dönen 120 cm yüksekliğindeki iri prizmatik üçgenlerden oluşan mukarnas kuşak ile dairesel kubbeye geçilmiştir (EK-B/ Şekil 36, 37). 58 cm çapındaki kubbe fenerinin etrafında 20 cm çaplı altı adet filgözü ışıklık bulunmaktadır. Kubbe üst kotu +6.33 m olup, et kalınlığı tek sıra tuğla ile örülü 30 cm dir.

Şekil 4.17. İbrahim Paşa Hamamı +6.50 m kotu çatı planı
(F.Aşut, Rölöve, 2012)

Z05 Mekanı

Dairesel olan kubbenin üst kotu +6.54 m, et kalınlığı ise tek sıra tuğla örülü 30 cm dir. Kubbenin merkezinde 85 cm açıklığa sahip fener ve etrafında çift sıra kuşak halinde dizili 20 cm çapında 12 adet filgözü ışıklık yer almaktadır. Kubbeye geçişte duvarlarda 1.00 m yüksekliğinde iri prizmatik üçgenlerden oluşan kuşak kullanılmıştır (EK-B/ Şekil 44).

Z06 Mekanı

Z05 mekanı üst örtüsü benzer düzene sahip olan mekanda kubbe çapı 2.90 m olup, kubbe üst kotu +6.60 m dir. Et kalınlığı 30 cm olarak ölçülmektedir (EK-B/ Şekil 47).

Z07 Mekanı

Z07 mekanı üst örtüsü tamamen yıkılmış vaziyettedir. Ancak 4 aksında bulunan duvar boyunca +3.00 m kotunda başlayan tonozdan kalıntı mevcuttur (EK-B/ Şekil 48). Tuğla ile örülmüş olan tonoz kalıntısının çeper kalınlığı 75 cm yi bulmaktadır. Nitekim mekanın üst örtüsünün tonoz şeklinde olduğu, EKVTVKBK (2012) ‘dan edinilen 1960

yılına ait rapor ekinde verilen fotoğraftandan da görülmektedir (EK-C/ Şekil 18). Z08 mekanı üst örtüsü tamamen yıkılmış durumdadır (EK-B/ Şekil 52).

4.3. Cephe Özellikleri

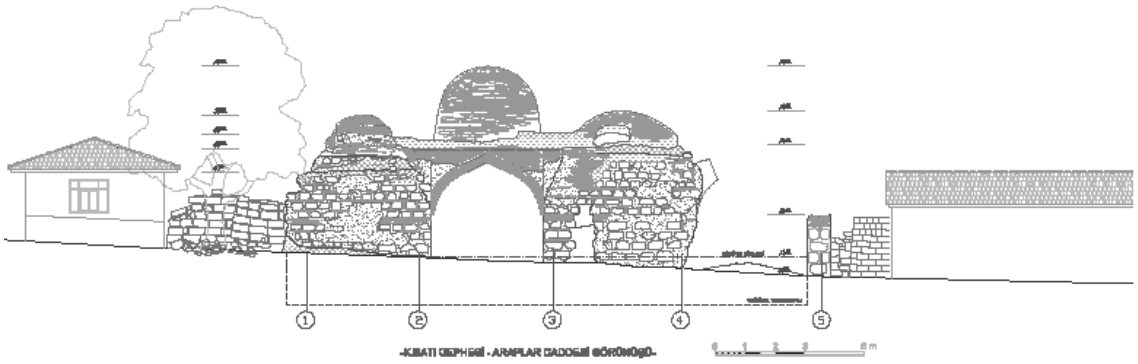
4.3.1. Kuzeybatı Cephesi

Hamamın, kuzeybatı cephesi Araplar Caddesi'ne bakmaktadır. Hamamın orijinal taban kotuna göre 1.00-1.50 m daha yüksekte bulunan yolda dolgu olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 4.18, EK-B/ Şekil 54). Günümüzde (2012) bu yol hamamın bulunduğu mevkiye göre ana cadde niteliğinde olduğundan, bu yola bakan hamam cephesi ön cephe olarak algılanmaktadır (EK-B/ Şekil 4). A aksını teşkil eden ve 2-3 aksları arasında kalan sıcaklık dış beden duvarının yıkılmış olması da bu algıyı arttırmakta, hamam girişinin buradan olduğu izlenimini uyandırmaktadır (Şekil 4.19, EK-B/ Şekil 55). Ancak, 1 aksının bulunduğu yerde yıkılmış olan soyunmalık kısmına ait duvar kalıntısı mevcuttur. Günümüzde (2012) yıkılmış olan soyunmalık duvarının olduğu 1 aksının devamına muhdes duvar örülmüştür (EK-B/ Şekil 84). Soyunmalık yeri olan 3 nolu parsele tek katlı konut inşa edilmiştir.

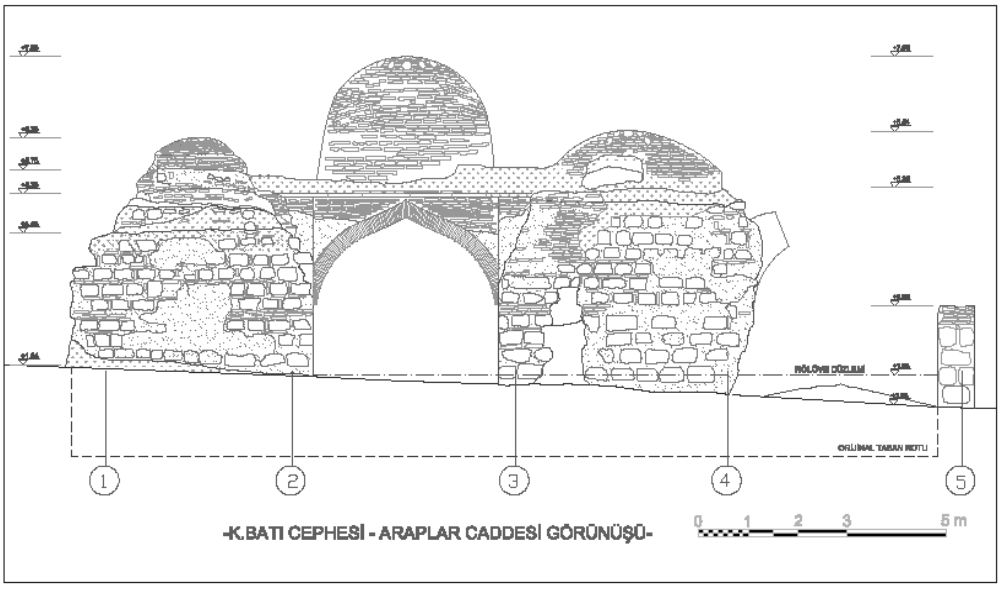
Sıcaklık mekanını üç bölüme ayırıcı niteliğinde olan 29 cm x 34 cm x 4 cm tuğla ile örülü sivri kemer, dış duvar yıkılmış olduğundan dolayı gözükmektedir. 2-3 aksları arasında kalan yıkılan bu dış duvarın yerine demir levha konularak, hamama yoldan giriş engellenmeye çalışılmıştır. Z03-a mekanı üst örtüsü tamamen yıkılmış durumdadır (EK-B/ Şekil 55). Ancak üst örtünün başladığı +5.20 m kotunda bu dikdörtgen mekanı çevreleyen sal taşlarına rastlanmaktadır (EK-B/ Şekil 34, 73). Hamamın ana mekanı olan Z03-b üzerini örten +7.98 kotu ile diğer kubbeler içerisinde en dik ve yüksek olan 'stupavari' kubbe gözükmektedir (EK-B/ Şekil 55). Ana kubbe olan bu kubbe üzerinde tüm harç ve sıvalar dökülmüş olup, kubbe örgüsünü oluşturan tuğlalar gözükmektedir. Cephede 1-2 aksı arasına tekabül eden Z04 mekanı üzeri yine tuğla kubbe ile örtülüdür. Kubbe kasnağı yıkılmış olsa da kotu +5.26 m ile +5.76 m arasında ayırt edilmektedir (EK-B/ Şekil 56). Cephede 3-4 aksları arasına denk gelen Z05 mekanını örten tuğla kubbenin etrafını dönen tek sıra moloz taştan oluşan kasnak kotu +5.38 m ile +5.68 m kotları arasındadır (EK-B/ Şekil 57). Hamamın üst örtüsünde bitkilenme ve toprak yığılması mevcuttur (EK-B/ Şekil 70).

Cephede 4-5 aksları arasında yer alan Z07 mekanı dış beden duvarı ve üst örtüsü tamamen yıkılmış durumdadır. Bu akslar arasında da yıkılan duvar yerine hamama girişi kapatmak amacıyla demir levha konulmuştur (EK-B/ Şekil 50). 4 aksında yer alan duvarda +3.00 m kotunda üst örtü olan tonoz izlerine rastlanmaktadır.

Cephede kullanılan örgü duvar tekniği, moloz taş ile karışık yatay tuğla örülü almaşık sistemdir. Yatayda üç sıra tek sıra tuğla ve üç sırada bir üçlü yatay tuğla ile birlikte kullanılan moloz taşların araları dikey olarak kasetlenmiştir.

Şekil 4.18. İbrahim Paşa Hamamı Araplar Caddesi silueti (F.Aşut, Rölöve, 2012)

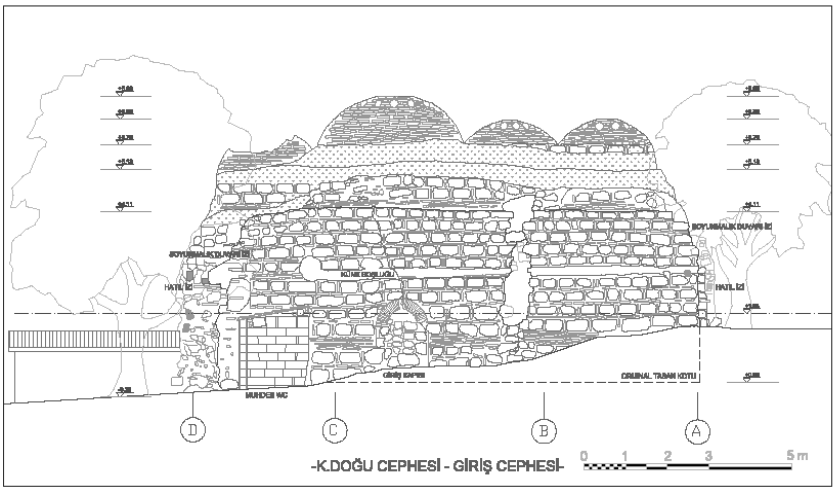
Şekil 4.19. İbrahim Paşa Hamamı kuzeybatı cephesi- (Araplar Caddesi) görünüşü (F.Aşut, Rölöve, 2012)

4.3.2. Kuzeydoğu Cephesi

Yıkılmış olan soyunmalık mahali yerine bakan bu cephe, günümüzde (2012) hamama girişi sağlamaktadır (EK-B/ Şekil 61). A ve D aksında köşe bitim noktalarında hamamın yıkılmış olan soyunmalık duvarı kalıntılarına ve yer yer hatıl izlerine rastlanmaktadır (EK-B/ Şekil 83, 84). C-D aksları arasında 3 nolu parselde bulunan tek katlı konuta ait muhdes hela bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 60). Helanın yakınlarında bir de kuyu bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 13).

Cephenin A aksı tarafı ön cadde niteliğindeki Araplar Caddesi'ne, D aksı tarafı ise arka yol olan Araplar Sokağı'na bakmaktadır. İki yol arasında 2.70 m lik kot farkı bulunmaktadır. Araplar Sokağı hamamın su kaynağı olan gerizin geçtiği yoldur, ön caddede ise sonradan dolgu yapılmıştır.

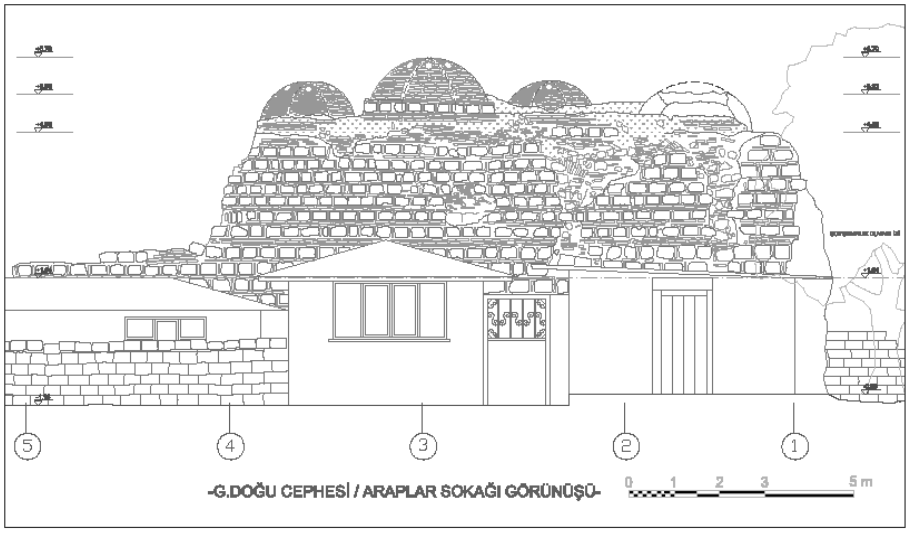
Cephede B-C aksları arasında bulunan 26 cm genişliğinde tuğla örülü dairesel kemerli giriş kapısı günümüzde (2012) taşlarla kapatılmış durumdadır (EK-B/ Şekil 59). 72 cm genişliğindeki kapı kemerinin yüksekliği 38 cm dir. Giriş kapısı kapatılmış olduğundan, hamama giriş B aksı yakınında olan 60 cm genişliğindeki duvar kırığından yapılmaktadır (EK-B/ Şekil 58). +2.60 m kotunda duvar boyunca uzanan 20 cm enindeki künk boşluğu muhdes helaya kadar devam etmektedir. Z01 mekanının üzerini örten tuğla kubbeleri çevreleyen +5.70 m kotundaki kasnak kotundan itibaren +4.65 m kotuna kadar yoğun bitkilenme ve deformasyon söz konusudur. C-D aksları arasında Z01-c mekanının üzerini örten yıkık kubbe yer almaktadır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20. İbrahim Paşa Hamamı kuzeydoğu cephesi (F.Aşut, Rölöve, 2012)

4.3.3. Güneydoğu Cephesi

Araplar Sokağı'na bakan bu cephede yol kotu -1.23 m dir. Hamamın bu cephesinde D aksında bulunan dış beden duvarına bitişik muhdes yapılaşma söz konusudur (EK-B/ Şekil 62, 64). Yaklaşık 3.00 m yüksekliğe sahip tek katlı konutlar hamam görüntüsünü bozmaktadır (Şekil 4.21). Bu cephede hamamda uygulanmış olan almaşık düzenin yer yer bozularak iki sıra tuğla dizisinin yer alması bu cephenin tamirat geçirmiş olabileceğini düşündürmektedir. 4-5 aksı arasında Z08 mekanının D aksında yer alan +1.97 m kotunda tek sıra moloz taş halinde yıkılmış olan duvar parçası gözükmektedir. 1 aksı üzerinde yıkılmış olan soyunmalık duvarının kalıntısını görmek mümkündür. Plan düzleminde D aksının devamında yer alan bu duvar yerine briket malzeme ile muhdes bahçe duvarı örülmüştür. Cephede 1-2 aksı arasında, 2 ve 3 aksı üzerinde, +4.60 m kotunda görülen yüksek deformasyon bu noktaların çatıdan su tahliyesini sağlayan yerler olduğunu düşündürmektedir (EK-B/ Şekil 63). 1-2 aksı arasında Z01-c mekanının üzerini örten yıkık kubbe görülmektedir. +4.70 m ve +5.80 m kotları arasında bitki oluşumu gözlemlenmektedir. 3 aksı üzerinde yer alan Z02-b mekanının üzerini örten sekizgen dilimli tuğla kubbenin, +5.80 m kotunda tek sıra moloz taş araları dikey tuğlalarla kasetlenmiş kasnağı gözlemlenmektedir.

Şekil 4.21. İbrahim Paşa Hamamı güneydoğu cephesi- Araplar Sokağı görünüşü (F.Aşut, Rölöve, 2012)

4.3.4. Güneybatı Cephesi

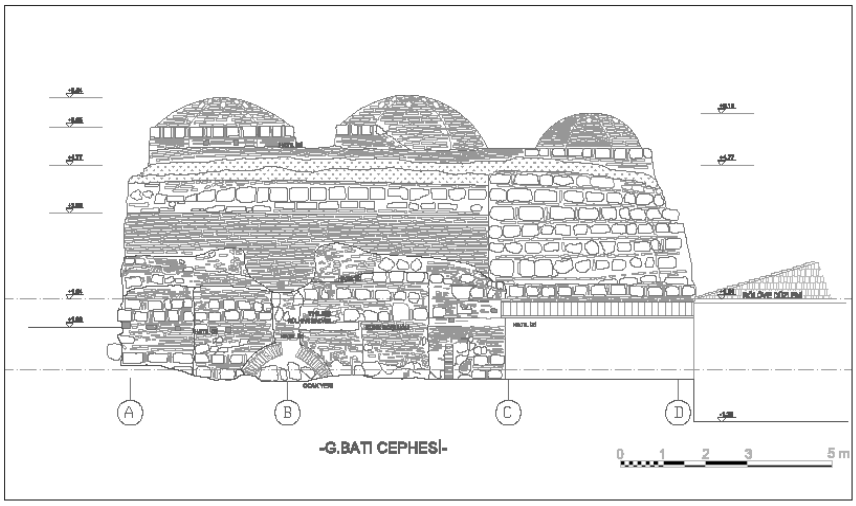
Hamamın külhan cephesi olan bu cephe, ön cadde olan Araplar Caddesi'nden 1.00 m aşağı seviyededir. B aksı üzerinde 1.55 açıklığa sahip ocak yerine ait tuğla kemer yüzeyden 10 cm çıkıntı yapan duvarda yer almaktadır. Kemer genişliği 30 cm olup, kemer sırtı tek sıra tuğla ile dönülmüştür. Kemerin yerden yüksekliği 62 cm olarak ölçülmekte ve ocak kemerinin az bir kısmı görülmektedir (EK-B/ Şekil 69). Bu durum, 4 parselin bahçesinde dolgu olduğunu ve külhan tabanının bahçe kotundan daha aşağı seviyede olduğunu göstermektedir (EK-B/ Şekil 68). Kemerde ölçülen tuğla ebatları 26 cm x 4 cm dir. Kemerin simetri ekseninden çıkan 60 cm açıklığa sahip külhan bacası yıkılmış durumdadır. Külhan bacasının yanında yer seviyesinden 1.00 m yukarıda künk boşluğunu görmek mümkündür. A ve C aksları arasında +1.00 m kotunda bulunan dört adet hatıl izi ve C aksı yanında bulunan 20 cm kalınlığındaki duvar kalıntısı, külhan üzerini örten saçak kotunu ve külhan önü mahalinin dış duvar yerlerini belli etmektedir (EK-B/ Şekil 85). C-D aksları arasında muhdes baraka yer almaktadır (EK-B/ Şekil 11). 5 aksını teşkil eden Z07 mekanı dış duvarı yıkılmış olduğundan +2.63 m kotunda sonlanmaktadır. Arkada Z07 mekanının +3.00 m kotunda başlayan tuğlalı tonoz örgüsü gözükmektedir. C-D aksları arasında kalan Z08 mekanı duvarında duvar örgü sistemi tek sıra yatay tuğla ve moloz taş şeklinde devam etmekte ve sonradan yapılmış değişiklik olabileceğini düşündürmektedir. D aksında mekanın yıkılmış olan diğer duvar izine rastlamak mümkündür. +4.33 m ve +4.77 m kotu arasında bitkilenme kuşağı yer almaktadır. +6.54 m ve +6.60 m kotlarındaki Z05 ve Z06 halvet kubbelerine ait kasnak +5.65 m kotunda görülmektedir. +6.18 m kotunda sonlanan Z02-c mekanı kubbe kasnağı da tek sıra moloz taş halinde +5.16 m kotunda gözlemlenmektedir (Şekil 4.22).

4.4. Bozulmalar

4.4.1. Malzeme Bozulmaları

İç Duvarlar

Hamamın tüm iç duvarlarında yer yer sıva ve harç dökülmeleri bulunmaktadır. Z01 mekanının tabanında çok yoğun çöp tabakası bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 14). Z01-c ve Z02-b mekanının yer seviyesinden yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki duvar yüzeyindeki taşlarda rutubete bağlı kahverengi renk değişimi gözlenmektedir.

Şekil 4.22. İbrahim Paşa Hamamı güneybatı cephesi (F.Aşut, Rölöve, 2012)

Z02 mekanı D aksında bulunan duvar sıva tabakası ve Z01 mekanı 1 aksı üzerinde yer alan duvardaki sıva tabakası yoğun kirliliğe bağlı olarak koyu gri hal almıştır. Z01-a mekanı B aksında yer alan duvarda ve kubbe geçiş öğelerinde, Z02-c mekanı 4 aksında yer alan duvarın köşe bitim yerlerinde, Z03-b mekanını bölen tuğla kemerlerin 2 nolu aks duvarı ile birleştikleri yerlerde ve aynı mekanı örten kubbe kasnağında kirliliğe bağlı siyah kabuk oluşumu gözlenmektedir. Z05 mekanı 4 aksı üzerinde yer alan duvar yüzeyinde ve kubbe geçiş öğelerinde, Z06 mekanında özellikle köşe birleşim yerlerinde yoğun siyah kabuk oluşumu mevcuttur (EK-B/ Şekil 40, 42, 44). Yapının gözenekli maktralı kalker (Küfeki) taşından yapılmış olması nedeniyle, suyu ve tuzları bünyesinde hapsederek kirli havada yoğun bulunan karbon ve sülfür gibi maddeler ile tepkimeye girmesi sonucu, yüzeyde yoğun kirlilik birikimi ve siyah kabuklanma oluşmaktadır. Z04 mekanında ise tüm iç duvarlar ve kubbede gözlenen yoğun siyah tabaka içeride ateş yakıldığı hissini uyandırmaktadır (EK-B/ Şekil 36, 37).

Dış Duvarlar

Araplar Caddesi'ne bakan, kuzeybatıda bulunan ve A aksında yer alan dış beden duvarında 1-2 ve 3-4 aksı arasında kalan cephede taş ve tuğların kopma ve düşmesi söz konusudur (EK-B/ Şekil 56, 57). Ayrıca, yerden 1.75 cm yüksekliğe kadar olan taş yüzeylerinde yüksek oranda erozyon (aşınma) gözlenmektedir. +4.00 m kotundan

itibaren özellikle üst örtünün bulunduğu seviyede biyolojik kolonizasyonlar ve bitkilenme bulunmaktadır.

Yıkılmış olan soyunmalık mahaline bakan kuzeydoğu cephede, 3 aksı hizasında ve +3.60 m kotlarında yeşil karayosunu oluşumu vardır. B-C aksları arasında, künk boşluğunun üzerinde +3.00 m kotlarında başlayan siyah-beyaz kabuksu liken oluşumu bulunmaktadır. +4.65 ve +5.70 kotları arasında üst örtü seviyesinde bitkilenme tabakası mevcuttur (EK-B/ Şekil 60).

Araplar Sokağı'na bakan güneydoğu cephede, 1-2 aksı arasında, 2 ve 3 aksı üzerinde, +4.60 m kotunda, taşlarda fiziksel aşınma (erozyon) ve kimyasal çözülme (alveolleşme) söz konusudur (EK-B/ Şekil 63). Taşlarda görülen yüksek deformasyon bu noktaların çatıdan su tahliyesini sağlayan yerler olduğunu düşündürmektedir. Taşların bir kısmı koparak düşmüş, bir kısmının yüzeyi erimiş durumdadır (EK-B/ Şekil 62). Yapının dış beden duvarları yumuşak bir malzeme olan, Mg oranı yüksek maktralı kalkerden yapılmıştır. Dolomitik kalker de denilen bu taş cinsi, iri gözenekli ve yumuşak yapısından dolayı, hava kirliliği ve uzun süre kötü hava koşullarına maruz kalması sonucu gözeneklerde biriken su ve tuzlar zamanla taş yapısında kimyasal çözülmeye sebep olmuştur. Gözeneklerde biriken kristalize tuzlar da taş yüzeyinde kirli siyah bir tabaka oluşturmuştur[57].

Yapının külhan cephesi olan güneybatı duvarında, taş yüzeylerinde görülen erozyon ve kimyasal çözülme had safhadadır (EK-B/ Şekil 65). Yer yer yeşil karayosunlarına ve biyolojik kolonizasyonlara rastlanmaktadır (EK-B/ Şekil 66). Z07 mekanında üst örtü yıkılmış olduğundan, 4 aksında bulunan tuğla tonoz kalıntısında suyun akış yerlerine bağlı nem etkisi ile oluşmuş kahverengi renk değişimleri bulunmaktadır.

Üst Örtü

Üst örtüyü oluşturan çatı kaplama malzemesi bulunmayan kubbelerde sıva ve harç tabakası da kalmamıştır. Koruyucu örtü veya tabaka bulunmadığından kubbe örgüsünü oluşturan tuğla malzemede yüksek deformasyon gözlenmektedir (EK-B/ Şekil 7, 77). Kubbe aralarında ve saçak taraflarında biyolojik kolonizasyon, bitkilenme ve karayosunları oluşmuştur (EK-B/ Şekil 70).

4.4.2. Strüktürel Bozulmalar

İç Duvarlar

Z01 mekanında, hamama giriş-çıkışı sağlayan 60 cm genişliğinde ve 2.00 m yüksekliğinde büyük bir duvar kırığı mevcuttur. Bu kırığın üst tarafında, kubbeye kadar devam eden geniş bir kırık daha yer almaktadır. 2 aksında yer alan duvarda, mekanı bölen tuğla kemerlerin arasında kalan merkezi bölgede 60 cm genişliğinde başka bir kırık daha yer almaktadır. Z03 mekanından da görülen, +1.92 kotunda sonlanan bu kırığın tepe noktasından kesme etkisiyle oluşmuş kubbeye kadar devam diyagonel çatlak bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 18, 19). Çatlak arasındaki boşluk 10 cm yi bulmaktadır. Z01-c mekanında üst örtü olan kubbe tamamen yıkılmış ve 2 aksında bulunan duvarda kubbeye geçişi sağlayan kemerden başlayıp kubbeye uzanan derin bir ayrılma çatlağı bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 21). Çatlağın aradaki boşluk mesafesi 6-7 cm ölçülmektedir. B-C aksı arasında bulunan mekanı bölen tuğla kemerin tepe noktasından başlayıp kubbeye doğru devam eden dik çatlak da, strüktürü tehdit etmektedir. Çatlak dik olarak çıkmakta ve enlemesine kubbeyi kesmektedir. Yıkılma tehdidi altında olan Z01-c mekanında, D aksı üzerinde yerden 1.00 m yüksekliğine kadar olan yerde yine bir duvar kırığı bulunmakta, kırığın tepe noktasından duvar boyunca 2-3 cm genişliğinde çatlak devam etmektedir. Z02 mekanına geçişi sağlayan kapı kemerinin tepe noktasında bulunan kilit taşı düşmüştür. 1 aksında bulunan esas giriş kapısı kemerinin üzerinden devam eden diyagonel çatlak ise 2-3 cm genişliğindedir (EK-B/ Şekil 16).

Z02 mekanında, 2 ve D aksının kesiştiği köşede 70 cm genişliğinde ve 2.00 m yüksekliğinde duvar kırığı bulunmaktadır (EK-B/ Şekil 27). Aynı mekanda C aksı üzerinde, Z03 mekanına geçiş sağlayacak nitelikte 1.50 m genişliğinde ve 1.50 m yüksekliğinde oluşmuş geniş bir duvar kırığı vardır (EK-B/ Şekil 35). Bu kırığın üzerinden kubbeye kadar devam eden diyagonel çatlak mesafesi 7-8 cm civarındadır (EK-B/ Şekil 24). Z02 mekanına girişi sağlayan 2 aksı üzerinde yer alan kapı kemerinin kilit taşı düşerek yarısı yıkılmış durumdadır ve kemer üzerinden dik bir şekilde 2-3 cm genişliğinde çatlak duvar boyunca devam etmektedir (EK-B/ Şekil 22).

Z03 mekanından Z04 mekanına geçişi sağlayan 2 aksında bulunan kapı kemeri de yıkılmış durumdadır. Z05 mekanı A aksı üzerinde yer alan ancak mekanın tabanında

bulunan çöplerden dolayı az bir kısmı görünen 50 cm genişliğinde duvar kırığı bulunmaktadır.

Dış Duvarlar

Araplar Caddesi'ne bakan kuzeybatı cephesinde 2-3 aksı arası ve 4-5 aksı arasında yer alan dış beden duvarları tamamen yıkılmıştır. 3-4 aksı arasında bulunan Z05 mekanı dış duvarında yerden 2.00 m yüksekliğinde duvar kırığına rastlanmaktadır. Hamama giriş-çıkışı sağlayan Z01 mekanı dış duvarında bulunan kırık, kuzeydoğu cephede görülmektedir (EK-B/ Şekil 57). Esas giriş kapısının kemeri üzerinden devam eden çatlak bu cepheden de gözlenmektedir. Güneydoğu cephede, özellikle 1-2 aksları arasında yer alan ve Z02-a mekanına denk gelen yerde, suyun oluşturmuş olduğu deformasyon strüktürü de tehdit etmektedir (EK-B/ Şekil 63). Güneybatı cephesinde, beden duvarları tamamen yıkılmış olan Z07 ve Z08 mekanından kalıntılar görülmektedir. Üst örtü olan tonoz da yıkılmış olduğundan, 5 aksında bulunan 2.00 m yüksekliğindeki duvar kalıntısı aksından şaşarak yatayda ayrılmış durumdadır ve yıkılmaya yüz tutmuştur (EK-B/ Şekil 49).

Üst Örtü

Z01-a mekanı kubbesinde 75 cm genişliğinde kırık mevcuttur. Z01-b mekanı kubbesini enlemesine, taşıyıcı kemerini dik olarak kesen ve 7-8 cm genişliğinde strüktürel çatlak bulunmaktadır. Z01-c mekanı kubbesi tamamen yıkılmıştır (EK-B/ Şekil 20). Z03-a ve Z03-c mekanları üst örtüsü tamamen yıkılmıştır (EK-B/ Şekil 34). Z03-b mekanı ana kubbesi fener açıklığında koparak düşmeler ve filgözü ışıklıklarda parçalanmalar söz konusudur. Z05 mekanı kubbe eteğinde yaklaşık 1.30 m genişliğinde kırık mevcuttur (EK-B/ Şekil 43). Z07 mekanı üst örtüsü olan tonoz ve Z08 mekanı üst örtüsü tamamen yıkılmıştır.

4.5. Restitüsyon Raporu

4.5.1. Hamam Suyunun Kaynağı

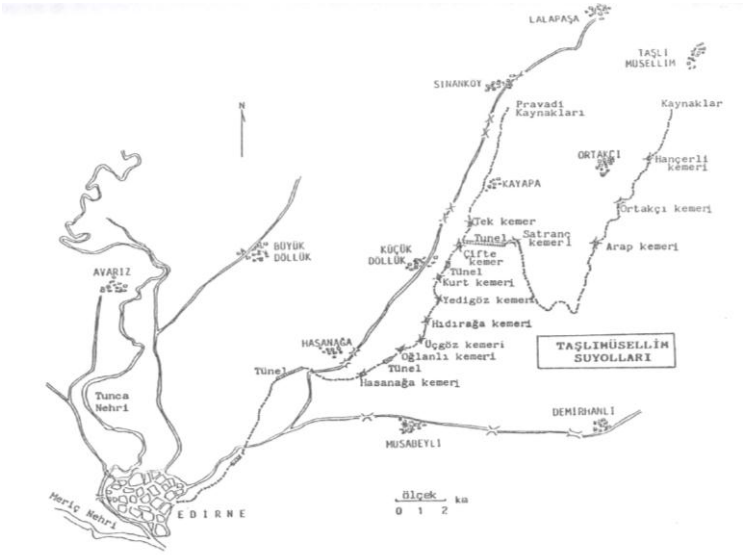
Edirne'de Osmanlı fethi öncesinde, halkın su ihtiyacını Meriç, Arda ve Tunca nehirlerinden karşıladığı ve bahçelerini bostan kuyuları ile suladıkları bilinmektedir [58]. Osmanlı fethi sonrasında ise, yakın köylerden su getirilerek ihtiyaç karşılanmışsa da, özellikle II.Murat devrinde görülen yoğun imar faaliyetleri sonucu su ihtiyacı giderek artmıştır. Artan su sorunu ancak 16.yy'da (M 1530) Kanuni Sultan Süleyman Han'ın hanımı Haseki Hürrem Sultan adına Mimar Sinan'a yaptırılan Taşlımüsellim su yolları, diğer deyişle 'Haseki Suyu' ile çözüme kavuşturulmuştur. Şehre suyu taşımak için kanallar, kemerler, maksemler, su terazileri yapılmış, nehirler üzerine köprüler kurulmuştur. Suyu dağıtan sebiller ve çeşmeler de yapılmıştır [59].

Edirne'ye su getiren bu kaynaklar üç tanedir (Şekil 4.23). Bunlar [59]:

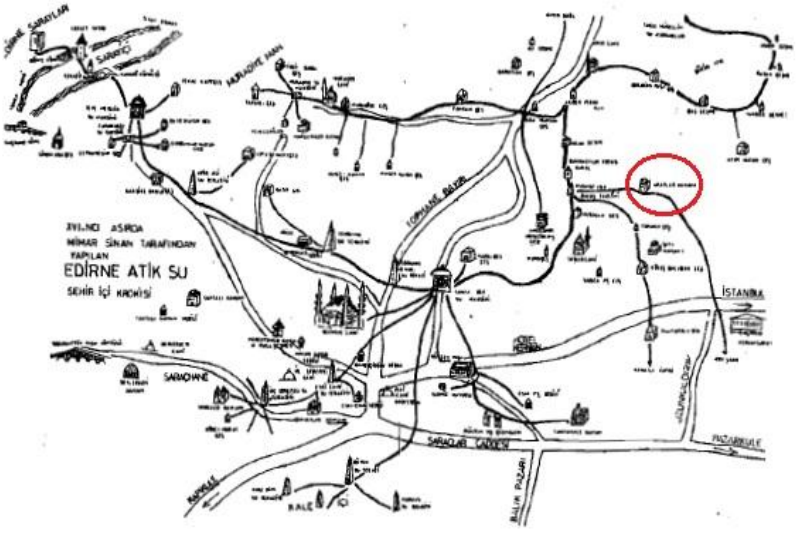
1. Taşlımüsellim köyü civarından,
2.Hıdırağa köyü yakınından,
3.Kurtalçağı deresinden -Ortakçı ve Pravadi'den geçirilerek çoğaltılan su.

Hibri Efendi, şehrin su taksimatından şöyle bahsetmektedir: "Şehrin içme suyunu Kanuni Sultan Süleyman bir menzil mesafeden borularla (*Kariz*) getirip Kıyık semtinden şehre ithal eylemiştir. Yol boyunca birçok vadilere uğradığı için bazı yerlerde kemerler bina olmuştur. Sonradan vezirlerden bazı büyük bina sahipleri de bir kısım suları buna katmıştır. Hepsi borularla Kıyık'dan aşağıya doğru Saruca Paşa mahallesindeki bir depoya akar ve buradan şehre taksim edilerek camiler, hamamlar ve hanlardan başka mahalleler arasından da 160'dan fazla çeşmeye ve 17 Sebilhaneye tevzi ve taksim olunur [30]."

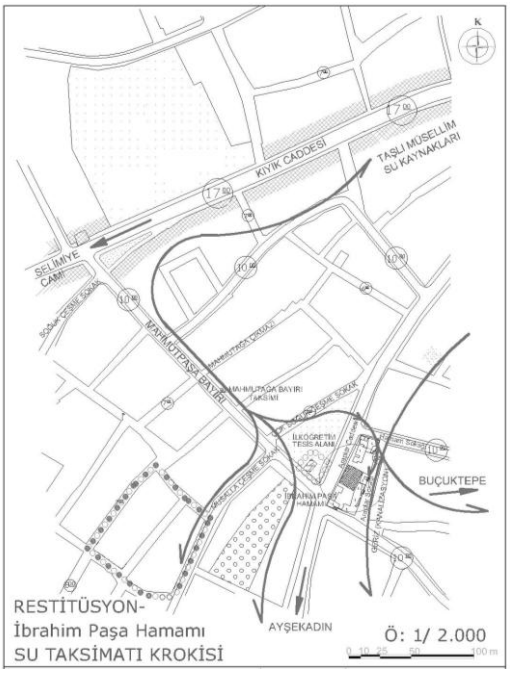
Taşlı Müsellim kaynaklarından gelen su, Kıyık'ta yokuş ağzında bulunan Mahmutağa Bayırı taksiminden ikiye ayrılarak bir kolu İbrahim Paşa Hamamı'na, bulunduğu mahalleden dolayı diğer adıyla Araplar Hamamı'na, diğer kolu ise Musalla Sokaktan Araplar Caddesi'ne inen yokuşun başlangıcında bulunan Musalla (İbrahim) Çeşmesi'ne (M 1684) gitmektedir (Şekil 4.24). Hamama su getiren künk düzeneği (Kariz-Gerhiz) 1961 tarihli röperli kroki üzerinde, Araplar Sokağı'nda gösterilmiştir (Şekil 4.25, EK-C/ Şekil 1). Kaynaklarda, hamama verilen su miktarı tek hamam olduğundan 16 çuvaldız olarak geçmekte, çifte hamamlara 32 çuvaldız su verildiği görülmektedir [58].

Şekil 4.23. Edirne su kaynaklarını gösteren kroki [57]

Şekil 4.24. Haseki Suyu şehir içi dağılımı [57]

Şekil 4.25. İbrahim Paşa Hamamı su taksimatı krokisi
(F.Aşut, Rölöve, 2012)

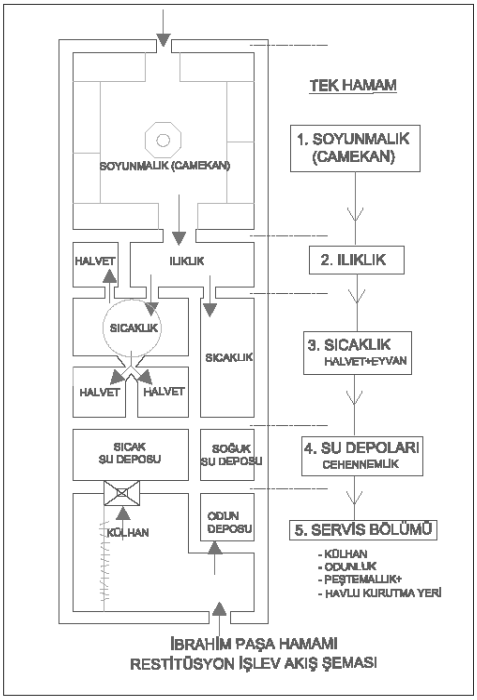
4.5.2. Restitüsyon Önerileri

Hamamın kuzeydoğu cephesinde, 1 aksı ile A ve D akslarının kesiştiği köşelerde bulunan soyunmalık duvarı ve hatıl izleri, soyunmalık yerini belli etmektedir (EK-B/ Şekil 10). Soyunmalık mekanının boyutlarını belirlemek için günümüzde (2012) 3 nolu parselde bulunan tek katlı muhdes yapının yıkılarak kazı yapılması gerekmektedir. Kazı sonrasında çıkacak olan sömel izlerinden soyunmalık duvarlarının kesin yeri belli olacaktır. Ancak, 15. yy sonuna tarihlenen hamamın, aynı dönemde yapılmış olan diğer Edirne hamamları ile yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucu üç farklı restitüsyon önerisi getirilmiştir. 14.yy sonuna tarihlenen Saray Hamamı çifte hamam olup, soyunmalığı dikdörtgen şeklinde ve ahşap kırma çatılıdır. Hamam yapımıza gerek yapıldığı dönem gerekse tek hamam olması açısından daha yakın bir örnek olan Mezid Bey Hamamı, XV. yy başına aittir. Mezid Bey Hamamı soyunmalığı ahşap kırma çatılı olup, çatı örtüsü alaturka kiremittir. XVI. yy başında yapılmış olan Abdullah Hamamı soyunmalık mekanı da, dikdörtgen formda, ahşap kırma çatılı ve kiremit kaplıdır. Diğer yandan, 15. yy hamam yapıları içerisinde soyunmalığı ayakta kalmış olan Tahtakale Hamamı'nda

soyunmalık büyük bir kareyi (16 m x 16 m) teşkil etmekte ve üst örtüsü kurşun kaplı devasa bir kubbe olmaktadır (Çizelge 3.15).

Semavi Eyice'nin tipolojisine göre, orta kubbeli, çifte halvetli ve enine sıcaklıklı tipe giren hamamda, Z03 mekanı esas mekan olan sıcaklık olarak karşımıza çıkmaktadır (Çizelge 3.16). Bu tipte, planlamaya bağlı olarak halvet sayısı üç veya dörde çıkabilmektedir. Z03-a ve Z03-c olarak nitelendirilen eyvanlar ile enine genişleyen mekana, üç adet halvet hücresi bağlanmaktadır. Z03-b mekanı orta mekan olup, üzeri mevcutta en yüksek merkezi kubbe ile örtülüdür. Planlamadaki konumları itibariyle, halvet hücresi olarak değerlendirilen mekanlar Z04, Z05 ve Z06 olmaktadır. Z02 mekanında, karşılaştırmalı çalışma yapılan diğer Edirne hamamlarından farklı bir durum söz konusudur. Benzer bir durumun, Kum Kasrı Hamamı'nda olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki, saray hamamı olan bu yapıda iki sıcaklık bulunmaktadır. İbrahim Paşa Hamamı'nda yaptığımız restitüsyon çalışmasında, Z02 mekanını yalnızca paşanın kullandığı sıcaklık, paşaya özel (VIP) mekan olarak değerlendirmek bir çözüm önerisi sunmaktadır. Z01 mekanı yıkılmış olan soyunmalık ile hamamın ana mekanı olan Z03'ü ve Z02'yi birbirine bağlayan ara geçit olması nedeniyle ılıklık olarak nitelendirilmiştir. Z07 mekanı, yıkılmış olan tonoz üst örtüsü, plandaki konumu ve 5 aksında bulunan ocak yeri ile birlikte sıcak su deposu olarak plandaki yerini almaktadır. Tamamen yıkılmış olan Z08 mekanını ise soğuk su deposu olarak nitelendirmek mümkündür. Dolgu zemin dolayısıyla sadece kemer kısmı görünen ocak yerinin önünde ise, yer seviyesinden daha aşağıda kotta bir külhan önü mahalinin olması gerektiği aşikardır (Şekil 4.26).

Hamamın, orijinal haline ilişkin, yıkılmış olan duvarları ve üst örtüsü hakkında bilgi veren, yapmış olduğumuz araştırma neticesinde; Edirne Belediyesi'nden ancak 2000 yılına ait eski hava fotoğrafları (EK-C/ Şekil 16) edinilmiştir. Y.Mimar Lale Süman (2011)'dan edinilen yapının 1980'li yıllara ait cephe fotoğrafları (EK-B/ Şekil 78-81) ile günümüz (2012) mevcut durum arasında fark bulunmamaktadır. EKVTVKBK (2012) 'dan edinilen rapor ekinde verilen 1960 yıllarına ait fotoğraf ise (EK-C/ Şekil 18), Z07 mekanının üst örtüsü olan tonozu açık bir şekilde belgelemektedir. Ancak Z03-a mekanı üst örtüsü bu fotoğrafta da yıkık durumda olduğundan, eyvan üzerlerini örten çatı örtüsü hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır.

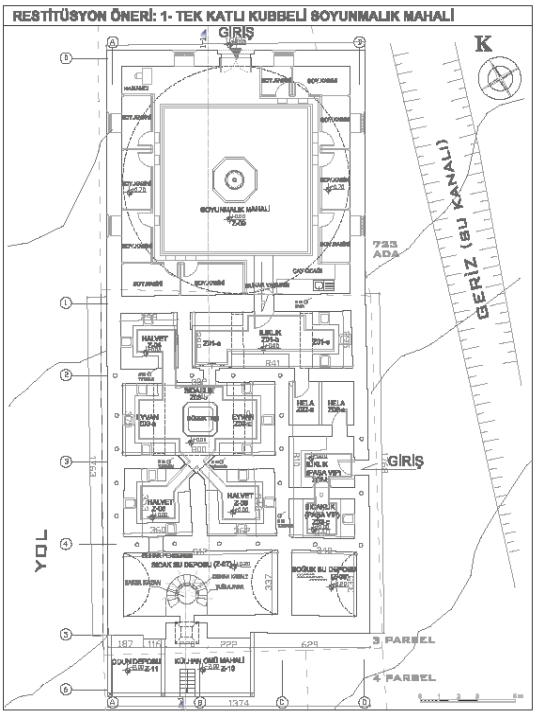
Şekil 4.26. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon işlev akış şeması
(F.Aşut, Restitüsyon 2012)

Plan özellikleri ve mekansal boyutlar dikkate alınarak yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucu, Z03-a ve Z03-c mekanlarının tonozla örtülü olduğu tahmin edilmektedir. Hamamın orijinal taban kotunu belirlemek için, döşeme tabanında kazı yapılması gerekmektedir. Özellikle Z01, Z05 ve Z07 mekanlarında döşeme çöp tabakasıyla kaplıdır. Ancak, orijinal taban kotuna en yakın döşeme seviyesi olan Z02 ve Z06 mekanlarına ait yer kotu, orijinal taban kotu kabul edilmiştir. Hamamın kuzeybatısında bulunan ana cadde niteliğindeki Araplar Caddesi'nde ve yapının külhan cephesi olan güneybatı cephesi tarafında 4 nolu parsel bahçesinde dolgu zemin söz konusudur (EK-B/ Şekil 4, 11). 5 nolu aks duvarında B aksı üzerinde yer alan ocak kemerinin 60 cm yüksekliğinde bir kısmı gözükmektedir. Bu kısımda külhan önü mahalinin taban kotunu belirlemek için kazı yapılması gerekmektedir. Ancak, +1.00 m kotunda A aksı üzerinde yer alan hatıl izi ve C aksına yakın yer alan hatıl izi ile birlikte duvar izi, külhan önü mahalinin sınırlarını belirlemektedir (EK-B/ Şekil 85). Buna göre, külhan önü mahali taban kotu -2.00 m olarak alınmıştır. Hamamın sıcaklık ve ılıklık olarak hizmet veren mekanların altında bulunan cehennemlik kotunu belirlemek için

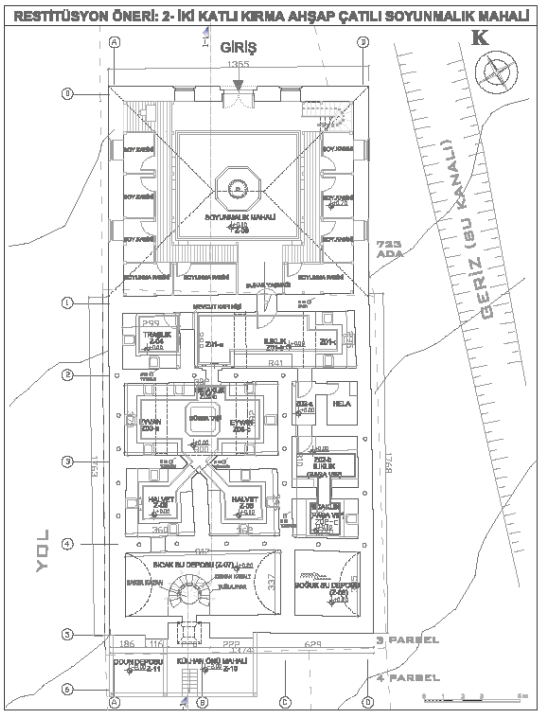
yine kapsamlı kazı çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Hamam döşemesi içinden açılacak kazı sondajı ile cehennemlik kotu ortaya çıkarılmalıdır. Diğer hamam yapılarından edinilen bilgilere göre, cehennemlik ayaklarının yüksekliği 80 cm ile 1.20 m arasında değiştiği tespit edilmiş olup, karşılaştırmalı çalışma sonucu çizilen cehennemlik kotu planında, kot -1.23 m alınmıştır.

Hamamın orijinal yer döşemesine rastlanmamıştır. Z03 mekanında göbek taşı izi bulunmamakla birlikte, Z03-b mekanının ortasında göbek taşı olması gerektiği düşünülmektedir. Hamamda orijinal kurnalara veya seki izi bulunamamıştır. Ancak, kurna yerlerinin künk sistemine bağlanış yerini gösteren üçlü ve ikili künk borularının duvara dik bir şekilde yer aldığı noktalar tespit edilmiştir. Buralar, Z04 mekanı 2 aksında yer alan duvar ve Z06 mekanı 4 ve C akslarında yer alan duvarlarda yer almakta ve yerden yüksekliği yaklaşık 80 cm olarak ölçülmektedir (EK-B/ Şekil 90, 92, 93). Hamamda bulunan 20 cm çapında tüteklik yerlerine, Z03 mekanı 3 nolu aks duvarında, halvet hücrelerine geçişi sağlayan dik üçgen nişin iki yanında, Z04 mekanı 2 nolu aks duvarında, Z06 mekanı C aksı duvarında rastlanmaktadır (EK-B/ Şekil 86, 88, 89, 91). Ayrıca, Z01-c mekanı 1 nolu aks duvarında tespit ettiğimiz 20 cm çaplı baca, ılıklık mekanında tüteklik olmayacağından, soyunmalıkta yer alan çay ocağı kısmına ait bir baca olabileceğini düşündürmektedir.

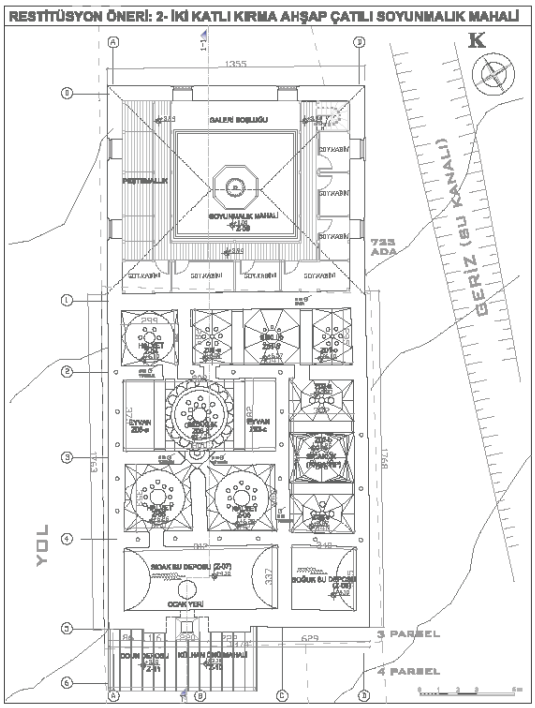
Soyunmalık mahalinin, yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucunda üç farklı şekilde çözümlendiği restitüsyon önerilerinde, soyunmalık mahali tek katlı kubbeli, iki katlı merkezi kubbeli, kurşun örtülü ve bunlardan farklı olarak iki katlı ahşap kırma çatılı, alaturka kiremit örtülü olarak verilmiştir (Şekil 4.27-4.38). Mevcut durumda 3 nolu parselde yer alan tek katlı konutun bahçesinde, hamamın kuzeydoğusunda bulunan kuyunun, yıkılmış olan soyunmalık mahaline ait şadırvanın yerini belli eden iz olma ihtimali vardır (EK-B/ Şekil 13). Soyunmalık iç mekan çözümlemesi ve soyunma kabinleri, karşılaştırma çalışma sonucunda oluşturulmuştur (Şekil 4.28, 4.29). Kubbeli olan restitüsyon önerisinde, mekan boyutları 13.55 m x 12.65 m olarak kareye yakın formda alınmış, kırma çatılı olan öneride ise mekan boyutları dikdörtgen olacak şekilde 13.55 m x 10.80 m alınmıştır (Şekil 4.27, 4.32, 4.33). Soyunmalık mekanına giriş, kuzeydoğu cepheden verilmiş, pencereler ise tepe penceresi olup alçı şebeke şeklindedir. Soyunmalık kubbesinin merkezinde, ışıklık feneri yer almaktadır (Şekil 4.35, 4.38).

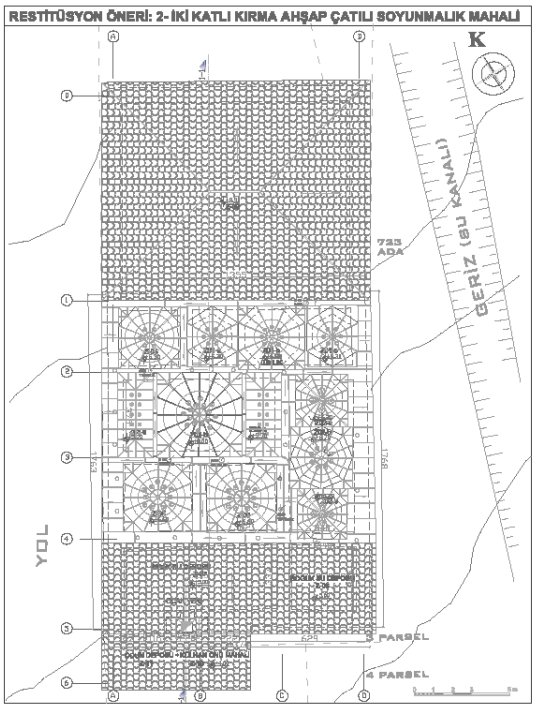
Şekil 4.27. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi1 plan (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

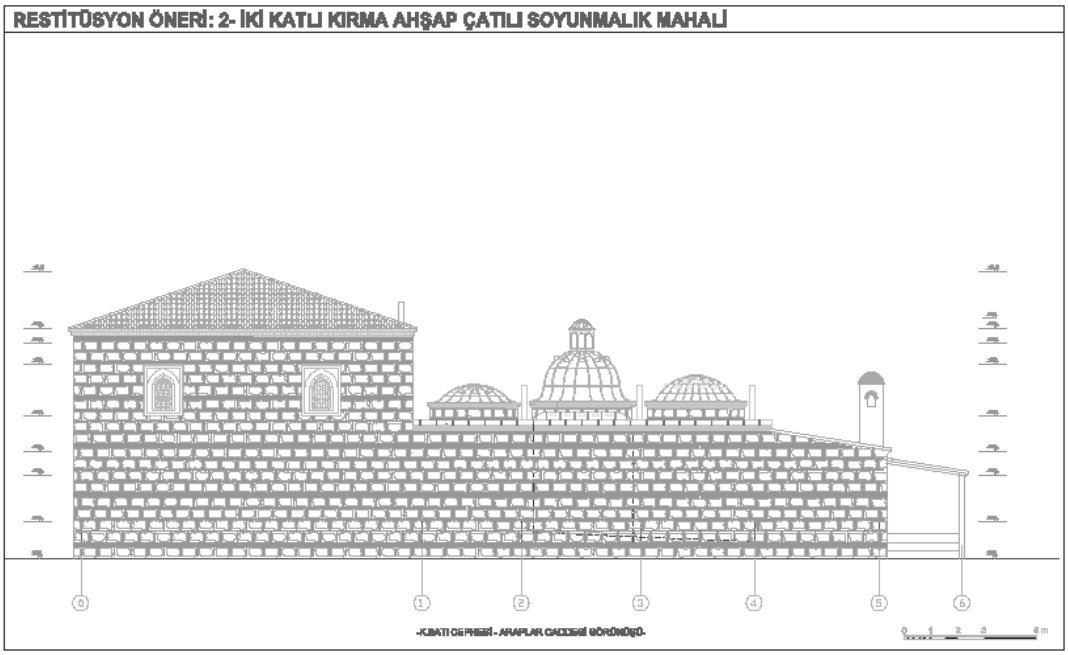
Şekil 4.28. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 2 zemin kat planı (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

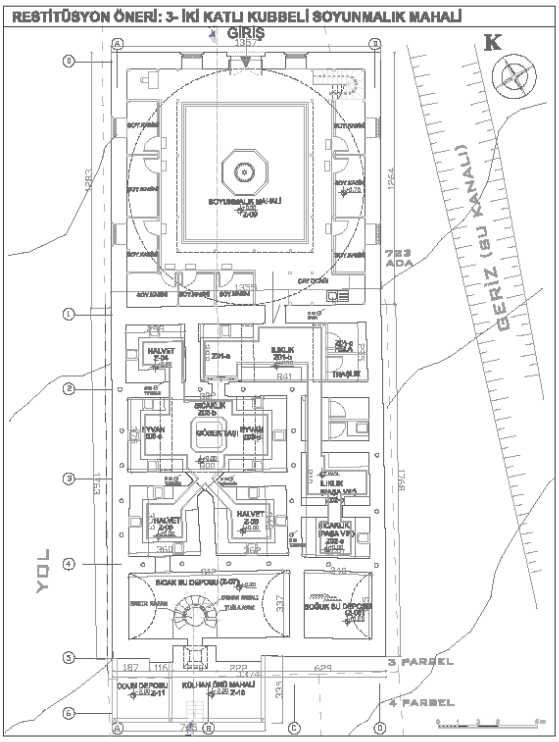
Şekil 4.29. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 2 üst kat planı (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

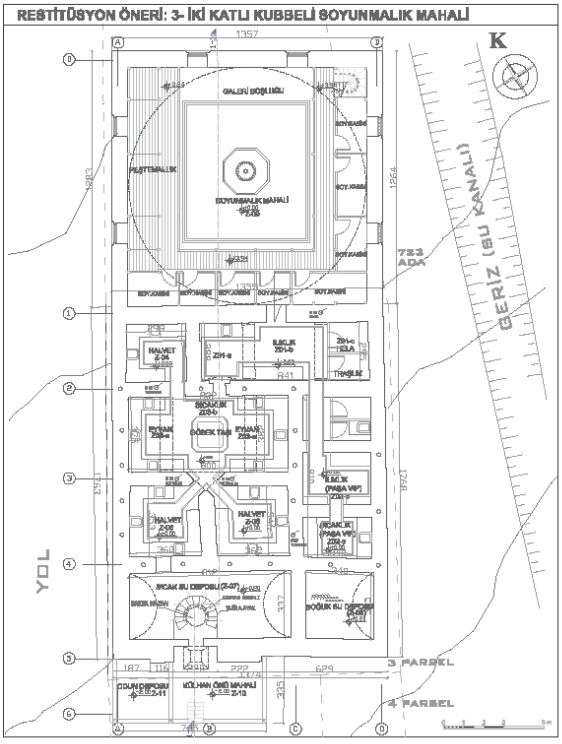
Şekil 4.30. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 2 çatı kat planı (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

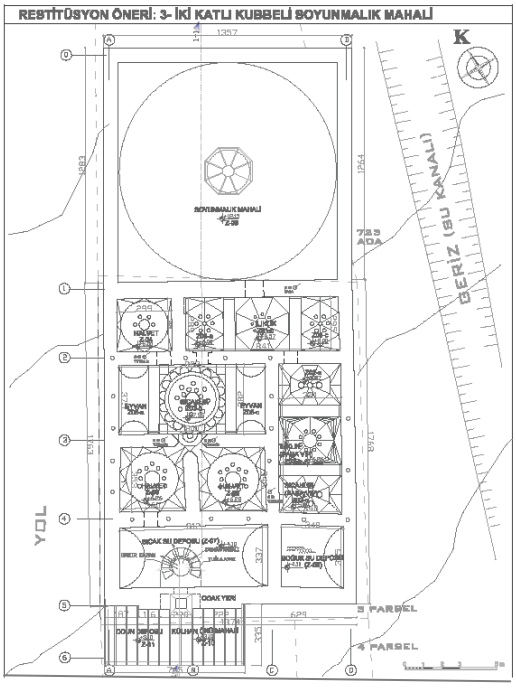
Şekil 4.31. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 2 kuzeybatı cephesi- Araplar Caddesi görünüşü (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

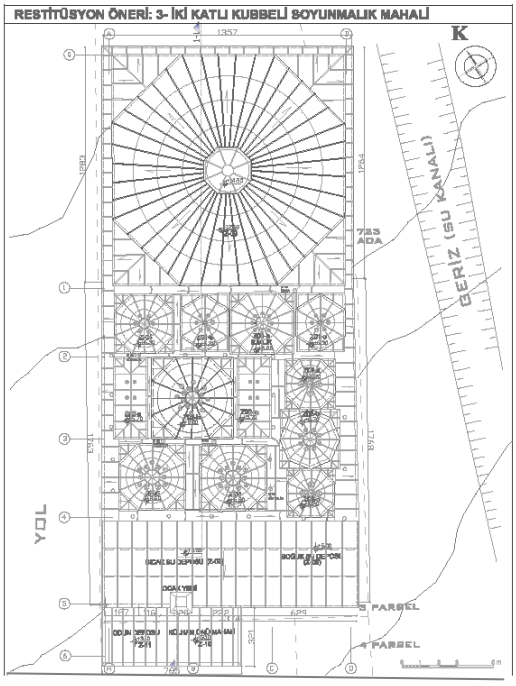
Şekil 4.32. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 zemin kat planı (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

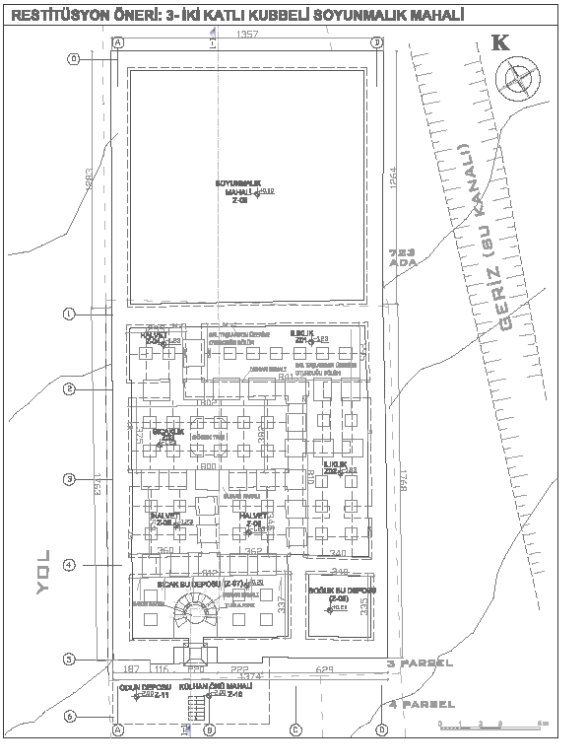
Şekil 4.33. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 üst kat planı (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

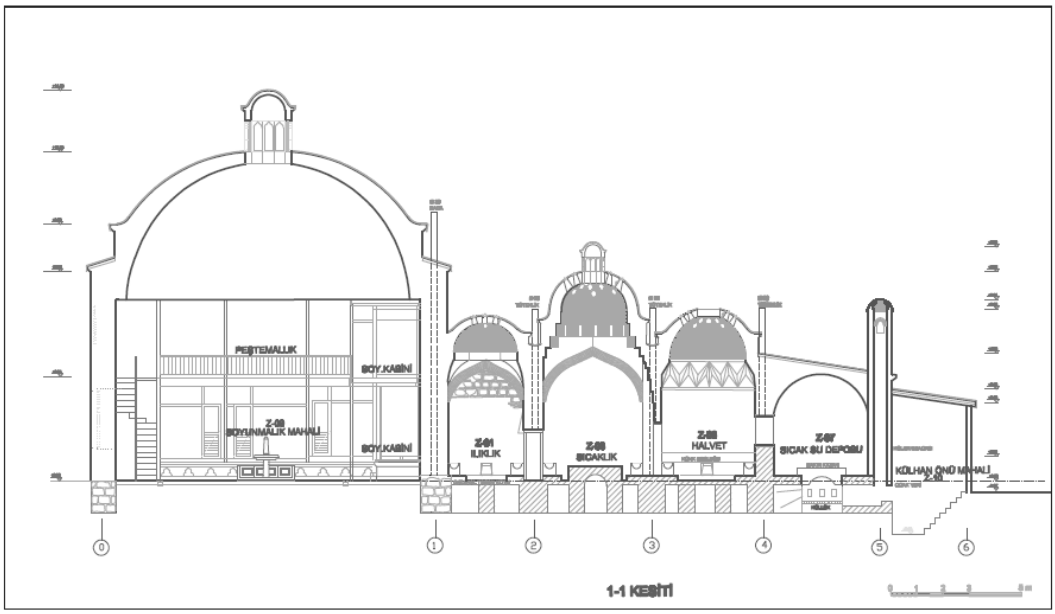
Şekil 4.34. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 tavan planı (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

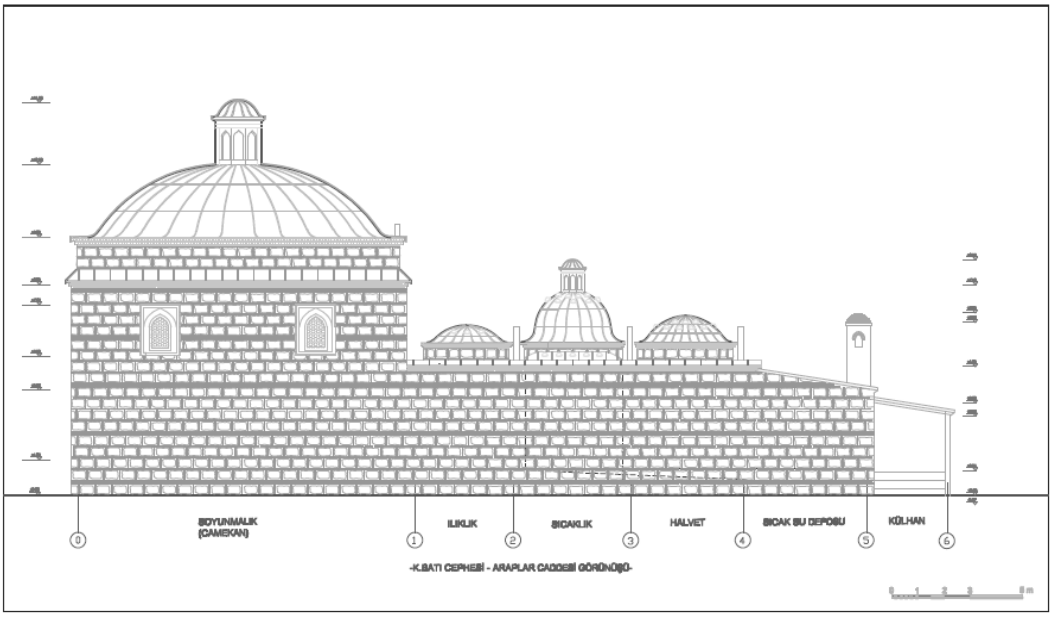
Şekil 4.35. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 çatı planı (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

Şekil 4.36. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 cehennemlik kotu planı (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

Şekil 4.37. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 1-1 kesiti (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

Şekil 4.38. İbrahim Paşa Hamamı restitüsyon önerisi 3 kuzeybatı cephesi-Araplar Caddesi görünüşü (F.Aşut, Restitüsyon 2012)

4.6. Restorasyon Raporu

Tarihsel-kültürel varlıklarımızın yaşatılması, kültürel mirasımızın gelecek nesillere aktarılması açısından zorunludur. Eski eserlere, toplumu etkileyici ve eğitici, yüceltici bir anlam kazandırmanın en etkin yolu onları: "yaşayan birer varlık" konumuna getirebilmektir. Bu amaçla, yapıya işlevsel bir içerik kazandırmak, onu topluma yararlı kılmanın en etkili yoludur [60]. Sayın Danışmanım, Prof. Dr. Nevzat İlhan'ın zaman zaman belirttiği gibi " Bir yapıda nefes yoksa, ölüm vardır." Koruma, şimdiye dek, genellikle, müzecilik anlayışı ile ele alınmış, korunan yapı ve alanlar 'yaşamayan, dondurulmuş anılar' görünümünde kalmıştır. Koruma konusunda yeni anlayış, 'yaşatma' kavramını da birlikte ele almaktadır. Kültür varlığının 'kullanılarak' korunması, korumaya doğru bir yaklaşım olacaktır [61,62].

4.6.1. Binaların Yeniden Kullanımı

Binaların yeniden kullanımını gerektiren nedenler:

- Binaların orijinal işlevini kaybetmesi (Yıpranma, terkedilme)
- Binaların işlevsel olarak eskimesi (Bina işlevinin çağa ayak uyduramaması, binaya çağdaş fonksiyon verilme gerekliliği)
- Tarihsel-kültürel nedenler (Gelecek kuşaklara kültürel mirasın aktarımı)
- Ekonomik nedenler (Enerji verimliliği, sürdürebilirlik, enerji yoğun yerine emek yoğun bir süreci yaşatma)
- Çevresel faktörler (Gelişen çevrenin değişimi)
- Ekolojik yaklaşımlar olarak özetlenmektedir [60,62].

Belli bir süreçten geçerek günümüze ulaşabilmiş anıtsal yapıların yeni işlevler yüklenerek yeniden örgütlenmesi, geçmişle gelecek arasında sürekliliğin sağlanmasında etkili olduğu kadar, ekonomik olma, kültürel ve tarihsel sürekliliği sağlama, enerji yoğun bir çaba yerine, insan gücünün ve el emeğinin daha fazla kullanıldığı emek yoğun bir süreci yaşatma ve çevresel anlamda enerji tüketimini azaltma bakımından avantajlar sağlamaktadır [63].

İşlevsel Olarak Eskime

Zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı istekler nedeniyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek için

uyarlanmaktadır. Hamam, kervansaray, tekke, manastır gibi tarihi yapı türleri ancak özel durumlarda özgün işlevlerini sürdürdüklerinden, bu yapı türlerinin farklı amaçlarla kullanılmaları zorunlu olmaktadır. Günümüzde saray, medrese, kervansaray gibi bazı yapılar özgün işlevlerini tamamen kaybettiklerinden, yapıların yaşatılması adına binalara ait işlevin değiştirilmesi gerekmektedir [60,64].

Sürdürebilirlik

Yeniden kullanım ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlamanın yanında sosyo-kültürel sürdürülebilirlik için de artı değer taşımaktadır. Tarihi çevrelerin / binaların bakımsızlık, günümüz gereksinimlerini karşılayamama, bilinçsizlik, koruma planı eksikliği gibi nedenlerle çöküntü alanlar haline gelmeleri ve devamında birbirini tetikleyen yıpranmalar, kültürel sürdürülebilirliğin de tehdit altında olması anlamına gelmektedir [62].

Yeniden kullanım sürdürülebilirlik kavramı analiz edildiğinde, yeni işlevin özellikle sosyal ve kültürel sürdürülebilirliğe katkı düzeyi ve yapının yaşamının devamlılığına olan katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Her yeni binanın, yapım sürecinde doğal çevreye zarar veren bir tutum sergilediği düşünülürse, binayı yıkıp yeniden yapmak yerine, mevcut yapı stokunu kullanmanın çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel yarar sağladığı görülmektedir. Yeniden kullanım potansiyeli olan bina belli bir döneme tanıklık etmiş, tarihi ve kültürel değer taşıyan bir yapı ise, korumada bir araç olan "yeniden kullanım" tarihi kültürü yaşatma gibi farklı yararları da beraberinde getirmektedir [62].

Geçmişle gelecek, eski ile yeni arasında bir köprü olan kültür varlığı, kültürel sürekliliğin gerçekleşmesini sağlayan bir araç, kültürel zenginliklerin gelecek kuşaklara aktarımı ise sürekliliğin amacı olarak tanımlamaktadır [62].

4.6.2. Yeniden İşlevlendirme Kavramı

Yeniden işlevlendirme, restorasyon türleri olarak düşünülen sağlamlaştırma, bütünleme hatta yeniden yapma gibi bütün klasik müdahale türlerinden farklıdır. Çünkü bu bir yapıya yeni bir işlev vermek demek, onu doğal bir mimari tasarım sürecine sokmak demektir [65].

Eski yapıların değerlendirilmesinde kullanılan kavramlar iki grup halinde ele alınabilmektedir:

1. Restoration (Koruma) / Restitution (Yapıya itibar iadesi) / Reconstruction (Yeniden inşa etmek) /Renovation (Yenileme)

2. Refunctioning (Yeniden işlevlendirme) / Re-Use (Yeniden Kullanım) / Rehabilitation (İyileştirme) / Regeneration (Yeniden Hayat Verme) / Revalorisation (Değer Kazandırma) /Conversion (Dönüştürme) / Readaptation (Yeniden Uyarlama) / Recycling (Geri Kazanım) / Yeni İşleve Uyarlama (Adaptive Re-Use)

Özel mülkiyete geçmiş olan hamam, tekke, gibi vakıf yapılarının yeniden işlevlendirilmeleri, önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni kullanım zorlamasıyla eklenen ara katlar, duvarlara açılan yeni geçitler özgün mekânsal özellikleri zedelemektedir. Bu binaların kurtarılması için tek ekonomik yol olan yeniden kullanım sırasında, iç düzenlemede daha esnek uygulamalara gidilmesi söz konusudur. Yangın, bakımsızlık nedeniyle döşeme ve tavanlarını yitirmiş ve ilk tasarıma ait yeterli veri bulunamayan 2. grup yapılarda, yeni bir iç düzenleme yapılmasına izin verilebilir. Çok önemli plan ve iç mekân değerlerine sahip olan yapılarda ise yeni kullanıma elverişli, serbest iç düzenlemeler uygulanmaktan çok tarihi mekanların anısını sürdüren düzenlemelere gidilmesi daha uygundur [64]. Örneğin, İstanbul'un merkezi bir noktasında yer alan, turistlerin en çok ziyaret ettikleri mekânlardan biri olan Mimar Sinan'ın eseri Haseki Hürrem Sultan Hamamı (Ayasofya Çiftehamam) günümüzde halı sergileme amaçlı olarak kullanılmaktadır [66].

Yeni İşleve Uyarlama (Adaptive Re-Use)

Kültür varlıklarının yeni bir işlevle yaşamını devam ettirmesi 'yeniden kullanıma adaptasyon' (*adaptive reuse*) kavramını karşımıza çıkarmaktadır. Yeni İşleve Uyarlama (Adaptive Re-Use) kavramı, binanın işlevsel olarak eskimesiyle birlikte ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmasını ifade etmektedir. Sahip olunan mekanların uygun bir işlevle değerlendirilerek, çağdaş yaşam koşullarını sağlayacak şekilde onarılarak yeni işleve adapte edilmesi süreci bu kavramı tanımlamaktadır [67].

Yeniden kullanıma adaptasyon, bir bina için yeni kullanım-işlev bulma eylemi olarak, "yapısal yönden kullanım potansiyeli olan eski binaların ekonomik olarak yaşayabilmesi için yeni kullanımlar geliştirilmesi" biçiminde tanımlanmakta ve rehabilitasyon sürecinin bir bileşeni olarak görülmektedir. Yeniden kullanıma adaptasyonda, binanın özgünlüğüne saygı göstermek ve çağdaş kullanıma uygunluğu,

başarı göstergesi olarak kabul edilmektedir. Yeniden kullanımla binanın güncel kullanımı sağlanırken, binanın yorumlanması ve binanın orijinalini yansıtan bir biçimde var olması söz konusu olmaktadır. Binanın özgün kullanımıyla fonksiyonunu devam ettiremediği durumda, adaptasyon aracılığı ile yeni bir kullanım, bina değerini korumak için tek yol olarak gösterilmektedir. Yeniden kullanıma adaptasyon ile bina kullanılmaya devam edecek, bina yaşamına yeni bir soluk kazandırılmış olacaktır [61].

4.6.3. Restorasyon Kriterleri

1 - (Madde 2) Bir anıtın bütünlenmesi birtakım varsayımlara değil, anıtın sağladığı kesin verilere ve büyük ölçüde anıtın özgün öğelerine dayandığı takdirde gündeme gelebilir [64].

2 – (Madde 4) Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanımlar verilmesi kabul edilebilir [64].

3 – (Madde 8) Ekler kesin ve açık olmalı ve özgünden farklı malzeme kullanılarak veya bezemesiz bir çerçeveyle sınırlanarak, ya da damga veya yazıtla belirtilmelidir. Bir restorasyon asla onu inceleyenleri yanıltacak veya tarihi bir belgeyi değiştirecek şekilde yapılmamalıdır [64].

4 – (Madde 5) Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür kullanma arzu edilebilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklik tasarlanabilir ve buna izin verilebilir [64].

5 – (Madde 6) Anıtın korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir [64].

6 – (Madde 9) Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı anıtın estetik ve tarihi değerlerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlanır. Faraziyelerin başladığı yerde onarım durmalı; yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyondan farkı anlaşabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işine başlamadan önce ve bittikten sonra, anıtın arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır [64].

7 – (Madde 12) Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir

biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir [64]. Yapılacak değişiklik ve ekler var olanla uyumlu, ancak özgün olandan ayırt edilebilir nitelikte olmalıdır. Yeni eklentilerin yapılması kaçınılmazsa; bunlar renk, malzeme, form ve ölçü bakımından bütünle uyumlu olarak seçilmeli, ancak özgün malzemeyi bastırmamalı ve yapıya sonradan eklendikleri anlaşılır biçimde düzenlenmelidirler [66].

8 – (Madde 13) Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir [64].

9 - Yapılan tüm müdahaleler, geriye döndürülebilir nitelikte olmalıdır. Reverzibilite (geriye dönülebilirlik) sözlük tanımı ile işlemlerin tüm detayları ile geriye döndürülebilir olması halidir [66]. Burada amaç, anıtın 'gençleştirilmesi' değil; bozulma ve hasarların önlenmesi, olası tehlikelerin uzaklaştırılması, özgüm malzemenin en üst düzeyde korunmasını sağlayarak zorunlu müdahalelerin geriye döndürülebilir olarak gerçekleştirmek olmalıdır.

4.6.4. Restorasyon Kararları

Bu aşamada, İbrahim Paşa Hamamı restorasyonunda yapılacak müdahalelere yön vermesi açısından ana kararları belirlemek yerinde olacaktır. Bir önceki alt başlıkta listelenen Restorasyon Kriterleri dikkate alındığında;

- **Kriter 2** ve **Kriter 4**'e göre, hamam binasının yaşatılması ve bakımının sürekli olması için, hamam yapısına yeni bir işlev verilmesi gerekmektedir. Yapının özgün plan ve cephe korunacaktır. Ancak, ana plan şeması bozulmadan yeni işlevin gerektirdiği bazı iç mekan değişiklikleri yapılabilir.
- Yapılacak olan restorasyon çalışmalarında, **Kriter 5**'e göre, hamam binasının tek başına ele alınmasından ziyade, hamam bulunduğu çevre ile birlikte değerlendirilmelidir. Yakın çevrede bulunan niteliksiz konutlar ile muhdes yapı ve ekler kaldırılmalıdır.
- Restitüsyon raporunda belirtildiği üzere, hamamın orijinal döşeme kotunu belirlemek için araştırma kazısı yapılması gerekmektedir.
- Yapının mevcut durum analizi yapıldığında rastlanan soyunmalık duvar kalıntılarına ait temel yerlerinin tam tespitini yapmak için, hamamın bulunduğu parselde araştırma kazısı yapılması gerekmektedir.

- Yıkılmış olan soyunmalık mahalinin tamamlanması **Kriter 1** ve **3** dikkate alınarak; **Kriter 6, 7, 8**'e göre yapılmalıdır. Yapılacak bütünleme, yapının mimari karakteri ile uyumlu olmalı ancak gününün izini taşımalıdır.
- Yapılacak tüm teknik müdahalelerde **Kriter 9** göz önünde bulundurulmalıdır.

4.6.5. Yeni İşlev Önerileri

Tez konumuzda ele alınan İbrahim Paşa Hamamı da, işlevini yitirerek terk edilmiş ve bakımsız kaldığından dolayı zamanla yıpranmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi, Restorasyon kriterleri olan **Kriter 2** ve **Kriter 4**'e göre, hamam binasının kurtarılması adına yapılacak olan onarım ve restorasyon çalışmalarının başarılı olması ve binanın uzun vadede yaşaması için, binaya yeni bir işlev verilmesi şarttır. Eski eserlerin korunmasında öncelikli olan yapıya orijinal işlevinin verilmesidir ancak çağımız koşulları göz önüne alındığında günümüzde her konutta banyo bulunduğundan hamamlara olan ilgi oldukça azalmış durumdadır. Tezimizin 3.5 bölümünde anlatılan mevcut Edirne hamamları içerisinde halihazırda üç tanesi çalışır vaziyettedir ve halkın ihtiyacını karşılar seviyededir. Söz konusu yapımızın, **Kriter 5** dikkate alınarak çevresiyle birlikte ele alındığı farklı işleve yönelik iki adet koruma ve yeniden kullanım önerisi getirilmiştir.

Öneri 1:

Hamamın çevresinde yaşayan ve herhangi bir sosyal faaliyette bulunmayan genç nüfus dikkate alınarak geliştirilen Restorasyon Önerisi 1'de gençlerin vakitlerini iyi değerlendirebilecekleri fitness salonu, termal havuz, spa havuzu ve ortak bir sosyal mekana sahip, aynı zamanda orijinal işlevi de içeren bir sağlık ve güzellik merkezi düşünülmüştür. Öneri kapsamında fitness salonu, masaj salonu, termal havuz, spa havuzu, soyunma kabinleri ile birlikte orijinal işlev olan hamam yer almaktadır (Şekil 4.39).

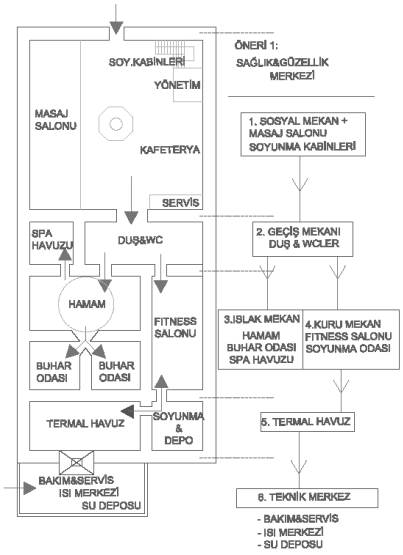
Araştırma kazısı sonucunda elde edilecek kesin veriler sonucu bütünlenmesi düşünülen soyunmalık mahalinin zemin katı, bu öneride (Z-09) sosyal mekan olarak kullanılacaktır. Fitness ve güzellik merkezine ait ana giriş buradan verilecektir. Danışma, yönetim gibi idari birimlerin haricinde masaj salonları, satış standı ve kafeterya bu mekanda çözümlenmiştir. (Z-09)'un galeri katında ise, ahşap soyunma kabinleri yer almaktadır.

(Z-09) sosyal mekanından geçilen (Z-01) mekanında duş ve wc'ler yer almaktadır. (Z-01) mekanı iki ayrı kapı ile iki ayrı mekana açılmaktadır. (Z-02) mekanı fitness salonu olarak değerlendirilmiştir. Dikdörtgen mekanın devamında bulunan bir kapı ile geçilen (Z-08) mekanı soyunma odası olarak düşünülmüştür. Ana plan şemasında hamamın sıcak su deposu olan (Z-07) mekanına orijinal işlevinden çok uzak olmayan bir işlev verilerek termal havuz olması düşünülmüştür. Böylelikle, (Z-08) soyunma odası hem fitness salonuna hem de termal havuza hizmet vermektedir.

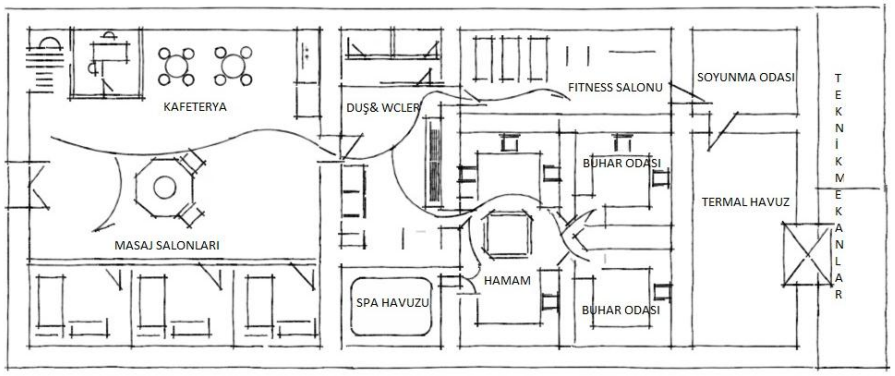
(Z-02) mekanında açılan diğer kapı ile ulaşılan (Z-03) mekanı ise orijinal işlevini koruyarak hamam olarak hizmet vermesi planlanmıştır. Mekanın ortasında yer alacak göbek taşı ve eyvanlarda bulunan kurnalar ile burası sıcaklık işlevini sürdürecektir. Halvet odaları olan (Z-05) ve (Z-06) yine orijinal işlevlerine benzer şekilde buhar odası olarak kullanılacaktır. Hamamın en küçük mekanı olan (Z-04) halvet hücresinde ise portatif bir spa havuzunun yer alması düşünülmüştür. Hamamın külhan bölümü olan (Z-10) mahali ise, ısıtma sisteminin bulunduğu teknik merkez olarak çözümlenmiştir. Böylelikle, hamamın orijinal işlevini barındıran mekanları ve çağımız gereksinimlerine adapte edilen mekanları ile hamam yapısının günümüze uyarlanması hedef alınmıştır (Şekil 4.40-4.44).

Bu önerinin cephe düzeni ve üst örtü sistemi seçiminde, yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucunda üç farklı şekilde geliştirilen restitüsyon önerilerinden, soyunmalık mahalinin iki katlı merkezi kubbeli ve kurşun örtülü olduğu öneri baz alınmıştır (Şekil 4.45-4.54). Hamamın, günümüze ayakta olan kısmının bir çok mekanında üst örtü sistemi açıkça bellidir. Mevcut kısımların üst örtü düzeni kubbe üzeri kurşun kaplama yapılacaktır. Ancak tamamen yıkılmış olan (Z03-a) ve (Z03-c) sıcaklık eyvanlarının üzeri yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucunda tonoz olarak tamamlanması uygun görülmüş, tonoz izi bulunan (Z-07) ve (Z-08) mekanı üst örtüsü de tonoz olarak çözülmüştür. (Z-10) teknik merkez üzeri mevcut hatıl izlerinden ve karşılaştırmalı çalışmalardan hareketle sundurma saçak olup, kaplaması kurşun örtüdür.

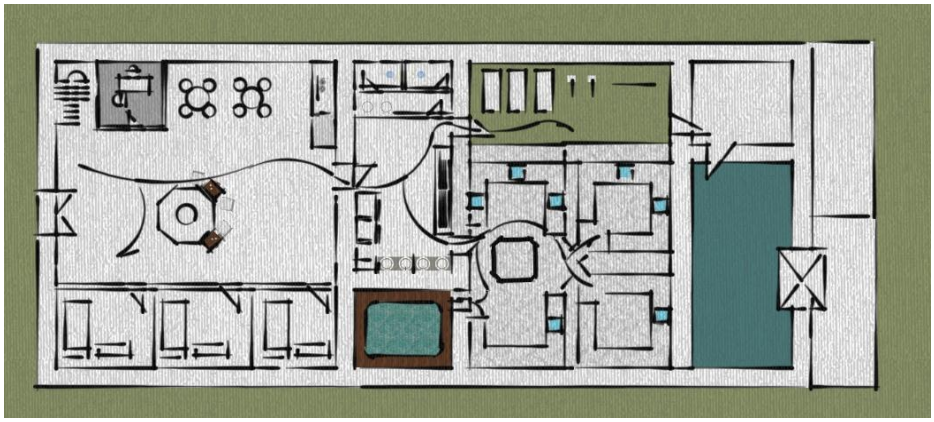
Mevcut kısımlarda orijinal duvar örgüsü olan düzgün moloz taş ve tuğla karışık almaşık sistem devam ettirilecektir. Yatayda üç sıra tek sıra tuğla ve üç sırada bir üçlü yatay tuğla ile birlikte kullanılan moloz taşların araları dikey olarak kasetlenecektir. Bütünlenmesi düşünülen (Z-09) soyunmalık mahali duvarı da mevcudun devamı şeklindedir. Külhan bacası ve ocak kısmı, aslına uygun şekilde tamamlanacaktır.

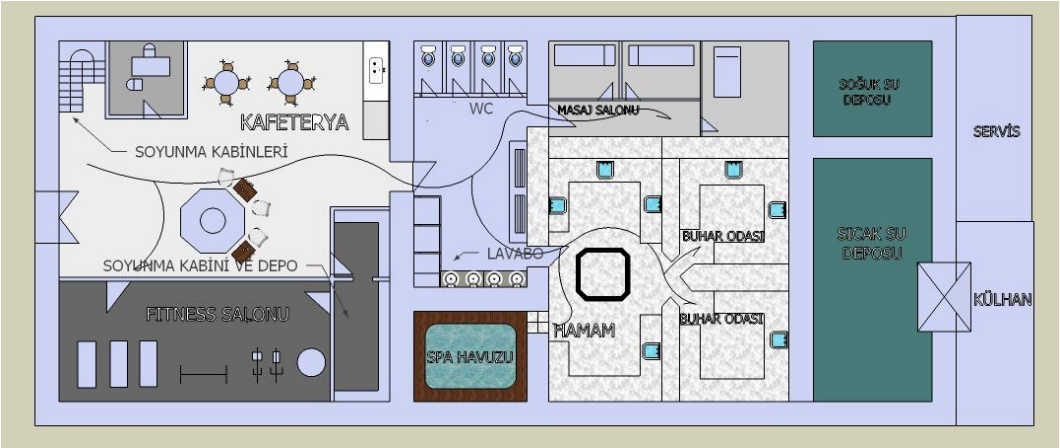
Şekil 4.39. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi işlev şeması (F.Aşut, Restorasyon 2012)

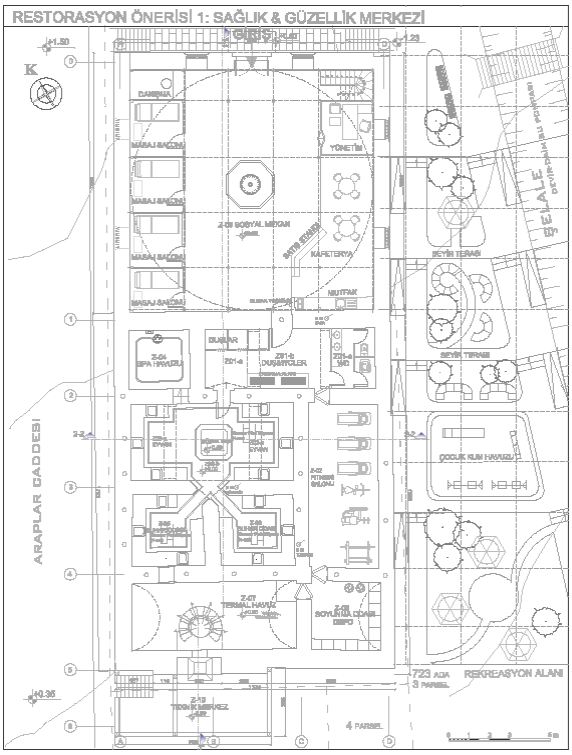
Şekil 4.40. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi eskiz çalışması (F.Aşut, Restorasyon 2012)

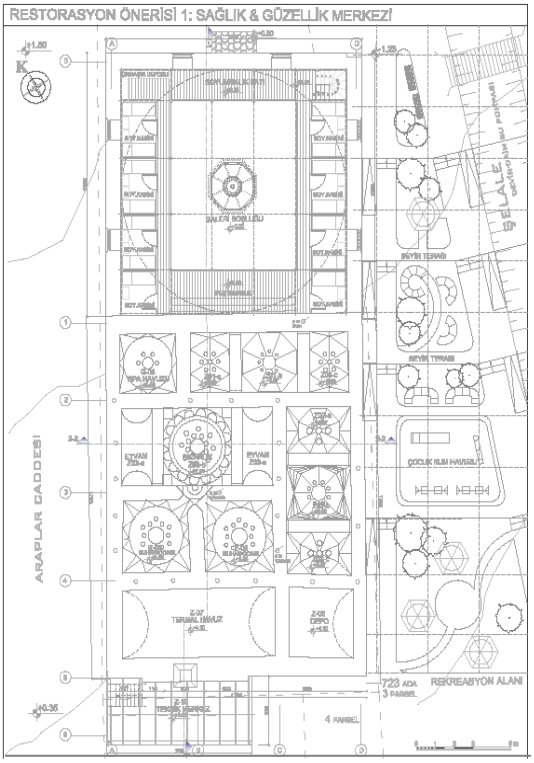
Şekil 4.41. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi renkli eskiz çalışması (F.Aşut, Restorasyon 2012)

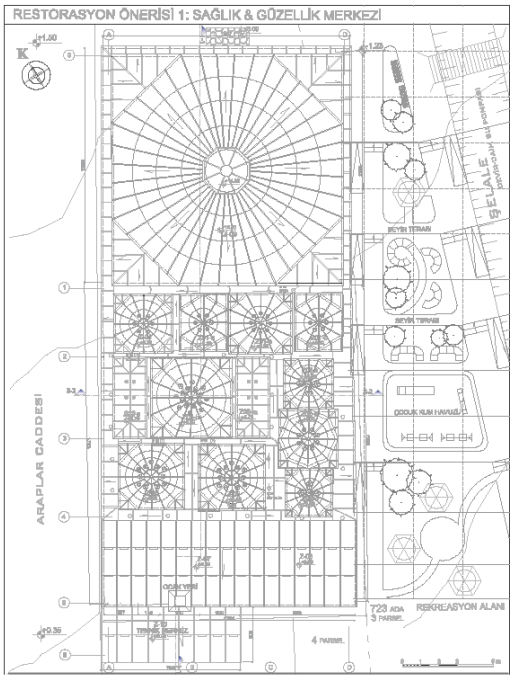
Şekil 4.42. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi plan şeması (F.Aşut, Restorasyon 2012)

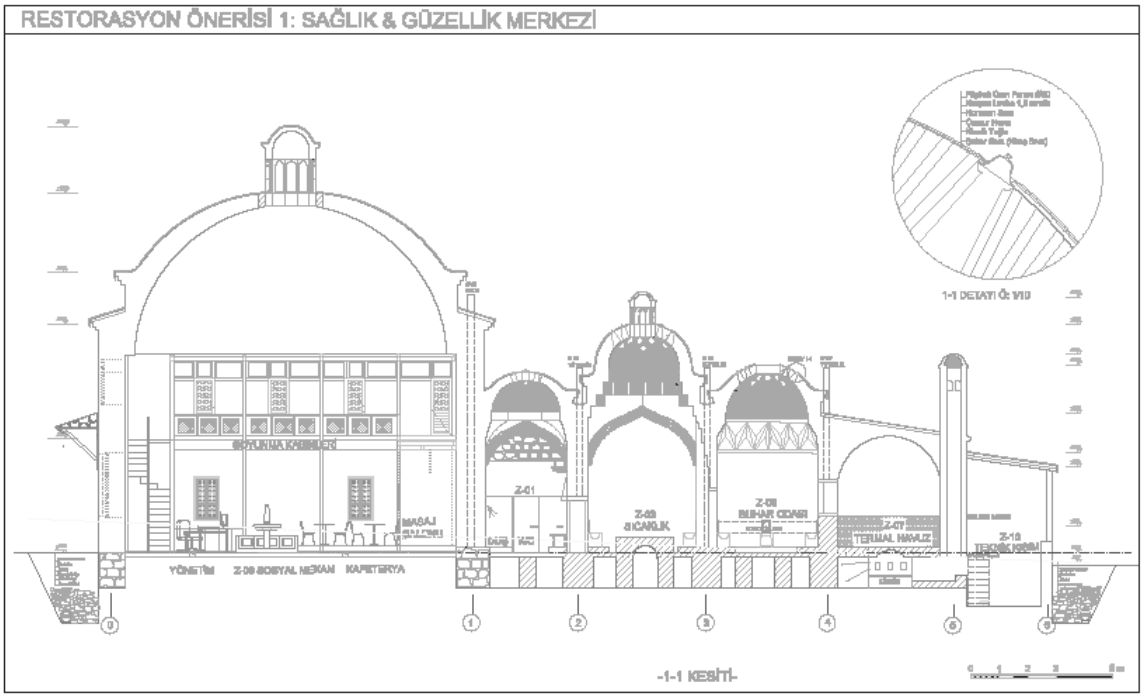
Şekil 4.43. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi zemin kat planı (F.Aşut, Restorasyon 2012)

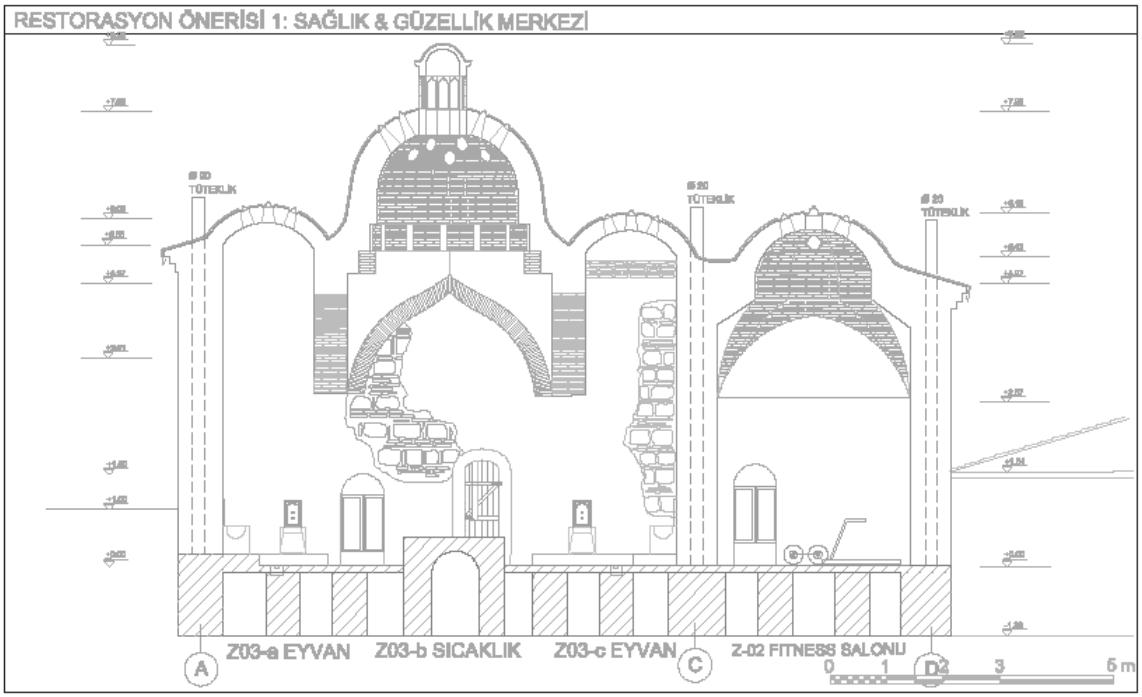
Şekil 4.44. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi üst kat planı (F.Aşut, Restorasyon 2012)

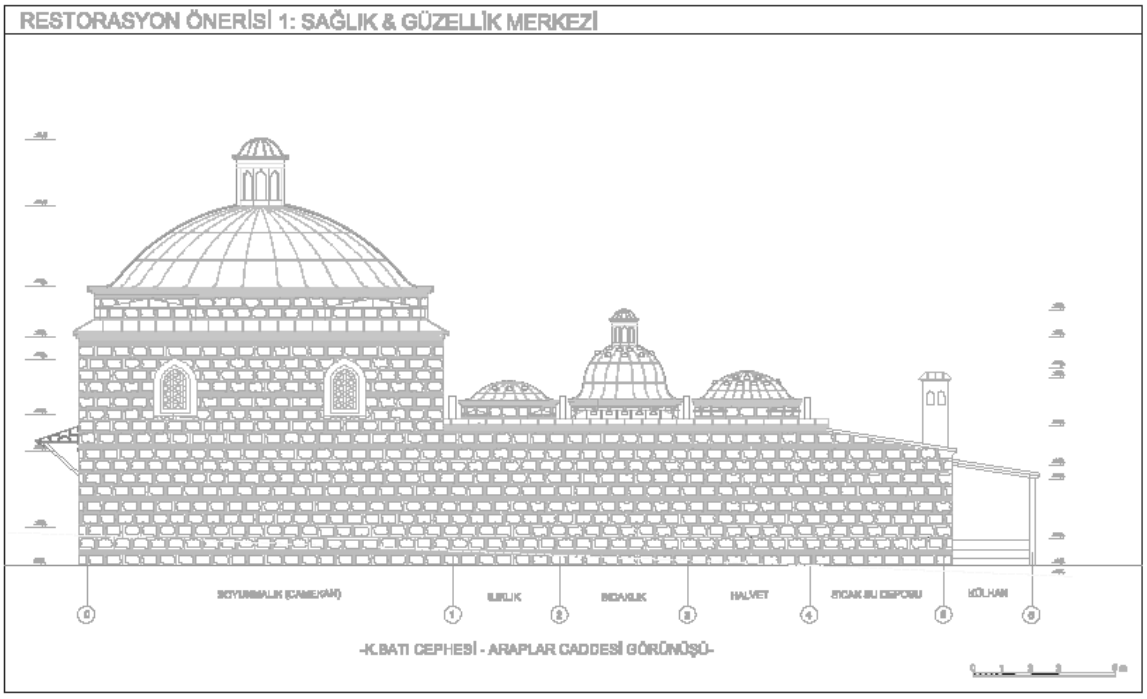
Şekil 4.45. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi çatı planı (F.Aşut, Restorasyon 2012)

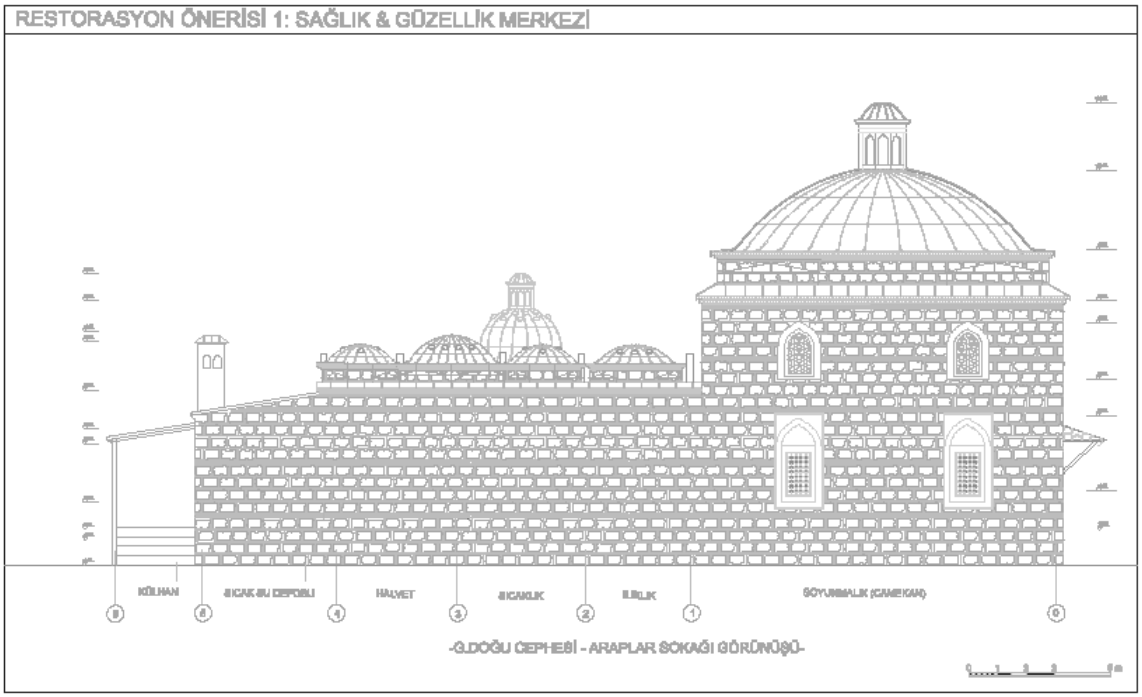
Şekil 4.46. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi 1-1 kesiti (F.Aşut, Restorasyon 2012)

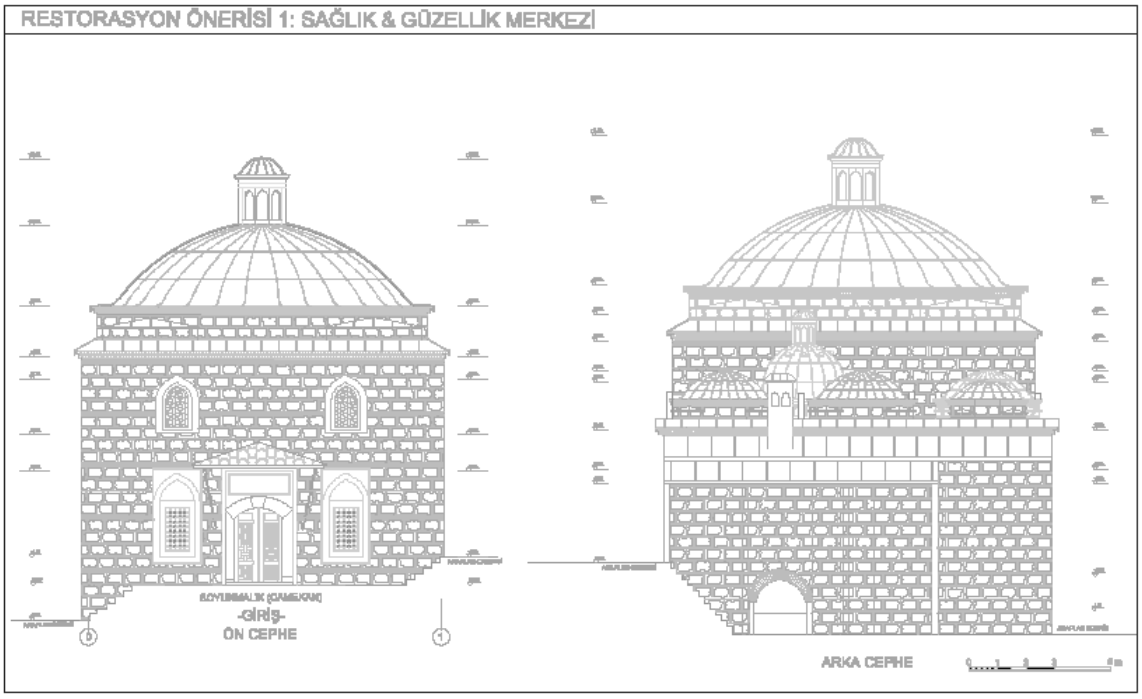
Şekil 4.47. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi 2-2 kesiti (F.Aşut, Restorasyon 2012)

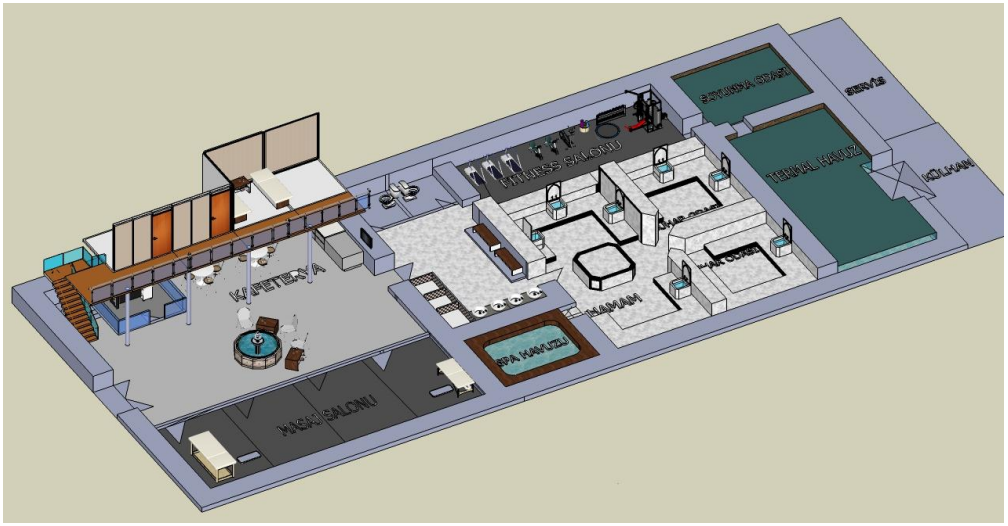
Şekil 4.48. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi kuzeybatı cephesi- Araplar Caddesi görünüşü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

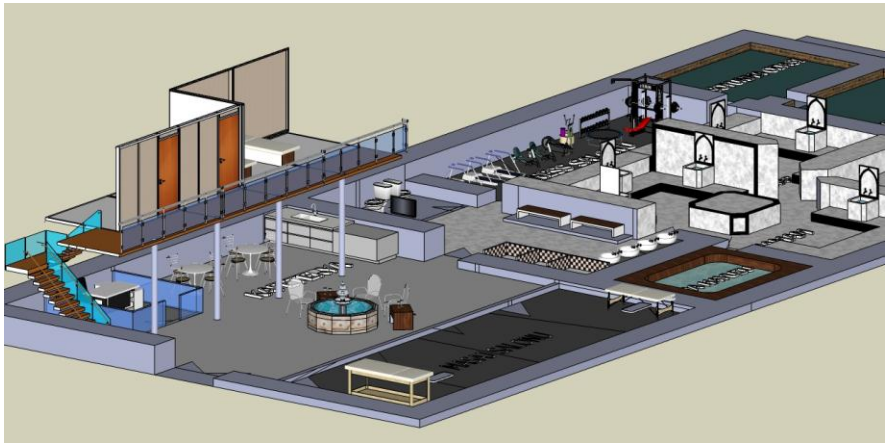
Şekil 4.49. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi güneydoğu cephesi- Araplar Sokağı görünüşü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

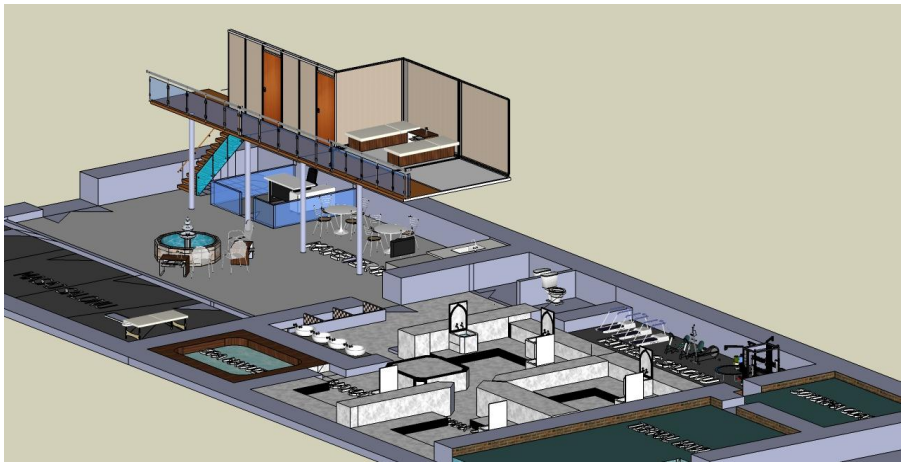
Şekil 4.50. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi ön (giriş) cephesi ve arka cephe (F.Aşut, Restorasyon 2012)

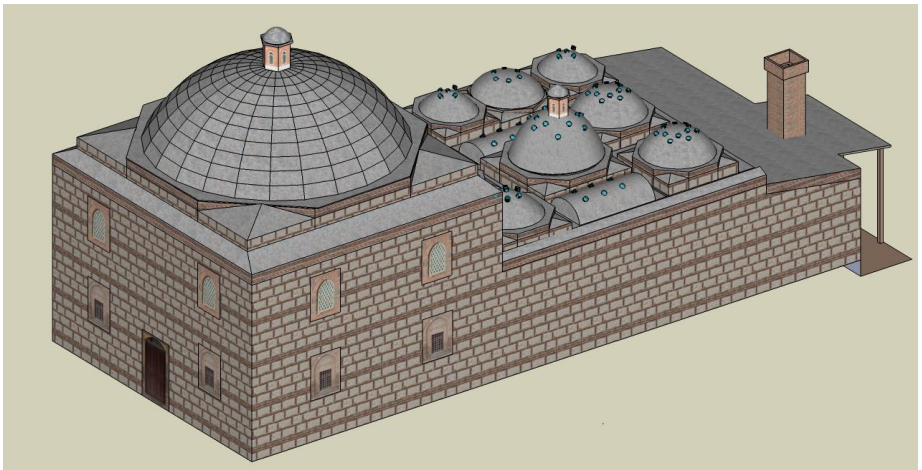
Şekil 4.51. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi iç perspektif (F.Aşut, Restorasyon 2012)

Şekil 4.52. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi iç perspektif çalışması (F.Aşut, Restorasyon 2012)

Şekil 4.53. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi iç mekanların görünümü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

Şekil 4.54. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 1 sağlık merkezi dış perspektif (F.Aşut, Restorasyon 2012)

Öneri 2:

Hamamın bulunduğu mahallenin yeri, demografik özellikleri ve dağılımı, bölgede yaşayan kadın nüfusu, eğitim düzeyi, sosyo-kültürel açıdan meslek gruplarının dağılımına bakıldığında, çevrede el sanatlarıyla uğraşılan dükkanların ve küçük girişimcilerin olduğu görülmektedir. Edirne'nin tarihi kent merkezine olan yakınlığı ancak bir o kadar unutulmuş olması, sosyo-kültürel faaliyetlerden mahrum olması, özellikle kadın nüfusunda görülen işsizlik sorunu ve herhangi bir zanaate sahip olmama durumu, bizi ikinci önerimizi bu ihtiyaç doğrultusunda geliştirmeye sevketmiştir. Restorasyon önerisi 2 olarak hazırlanan semt evi projesi ihtiyaç programında; ebru, ahşap boyama, Edirne'ye özgü küçük el sanatları olan meyve sabunu ve süpürgecilik yapımı, dikiş-nakış gibi faaliyetlere yönelik kurslar ve burada üretilen el emeği ürünlerin satılabileceği, sergilenebileceği çok amaçlı salonun olması düşünülmüştür. Çok amaçlı salon, gerektiğinde çeşitli eğitim kursları, seminer ve toplantıların düzenlendiği bir dershane şeklinde, gerektiğinde ise sergilerin kurulduğu, kermeslerin yapıldığı sergi ve satış salonu şeklinde kullanılabilir olmalıdır.

Sosyo-kültürel açıdan yeni işlevin değerlendirilmesi; binanın yeni işleviyle bulunduğu yere, dokuya sağladığı katkılar, işlevin bir gereksinimi karşılaması anlamında topluma sağladığı katkılar ve yeni işlev ile mevcut binanın adaptasyonu bağlamında kullanılabilir olma ve yaşatılabilir olma ölçütü olarak ele alınmalıdır [62].

Bu açıdan söz konusu hamam yapısı ile ilgili öneriler değerlendirildiğinde, önerilerden hangisinin daha rantabl olduğu, sıkı bir fizibilite çalışması sonrasında ortaya çıkacaktır ancak bizim görüşümüz ikinci öneri olan semt evinin ihtiyacı daha çok karşılayacağı ve topluma daha yararlı olacağı yönündedir. Bu nedenle, proje kapsamında yapılması düşünülen teknik müdahaleler semt evi işlevi düşünülerek çıkarılmıştır. Semt evinin temel mekansal gereksinimleri analiz edilerek aşağıda listelenmiştir (Çizelge 4.1).

Bu restorasyon önerisinde, aslına uygun şekilde bütünlenmesi düşünülen (Z-09) mekanı yukarıda bahsedildiği gibi, semt halkının faaliyetlerine hizmet eden çok amaçlı salon olarak düşünülmüştür. Ahşap yükseltilmiş (deck) döşemenin kullanıldığı mekanda tavan kaplaması ve duvarlar bütünle uyumlu şekilde ahşap malzeme seçilmiştir. Kuzeydoğu cephesinden verilen ana giriş kapısı ile mekana girilmektedir. Mekan içerisinde duvar aksları boyunca çiftli ahşap dikmeler ile oluşturulan 60 cm x 250 cm

lik nişlere ahşap dolaplar yerleştirilecektir. Böylelikle, gerektiğinde eğitim amaçlı dershane olarak gerektiğinde ise sergileme ve satış amacına yönelik faaliyetlerde kullanılacak olan mekanda her iki işleve yarayabilecek üniteler oluşturulmuştur. Ahşap dolapların arası mekanın ışıklandırılması için şeffaf bırakılmıştır.

Semt merkezinin ikincil temel işlevini gerçekleştirecek olan kursların düzenlendiği kısma giriş, Araplar Caddesi üzerinde mevcut durumda yıkık vaziyette bulunan (Z03-a) eyvanından verilmiştir. Buradan girildiğinde karşılaşılan (Z-03) mekanında danışmanın da bulunduğu fuayenin yer alması uygun olacaktır. Mekanın ortasında yer alacak olan göbek taşının sergileme amaçlı kullanılması mümkündür. (Z-03) mekanına bağlı, (Z-04) mekanı yönetime, (Z-06) mekanı eğitmenlere ayrılmıştır. (Z-05) mekanında dikiş kursu verilmesi düşünülmüştür.

Gerek (Z-03) mekanından gerekse çok amaçlı salon olan (Z-09) mekanından ulaşılabilen ara geçit niteliğindeki (Z-01) mekanında wc ve çay servisi yer almaktadır. (Z-01) mekanından geçilen (Z-02) mahali ebru, ahşap boyama, meyve sabunculuğu gibi çeşitli kursların verileceği alandır. Bu mekanın devamında bir kapı açılarak ulaşılması hedeflenen (Z-08) mekanı seramik atölyesi olarak kullanılacaktır. Yine bu mekandan açılacak kapı ile kullanılması amaçlanan (Z-07) mekanı semt merkezinin donatı ve tefrişatının depolanabileceği malzeme deposu olarak işlev vermesi planlanmaktadır (Şekil 4.55, 4.58, 4.59).

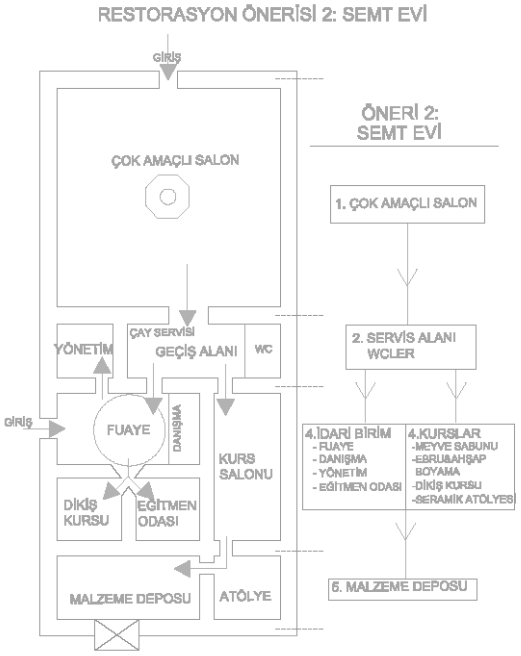
YÖNETİM	ORTAK MEKAN	KURSLAR	DONATILAR	SERVİS
Yönetici Odası Eğitmen Odası	Çok Amaçlı Salon -Sergileme&Satış -Kermesler -Diksiyon Kursu -Bilgisayar Kursu -Seminer&Toplantı	-Dikiş Kursu -Ebru Kursu -Ahşap Boyama -Meyve Sabunu -El Süpürgeciliği -Seramik	-Dikiş Makinaları -Şövale -Çalışma Tezgahları -Oturma Elemanları -Ahşap Dolaplar -Kurutma Rafları -Seramik Çarkları	Çay Servisi WC'ler Kafeterya

Çizelge 4.1. Semt Evi temel mekansal gereksinimleri

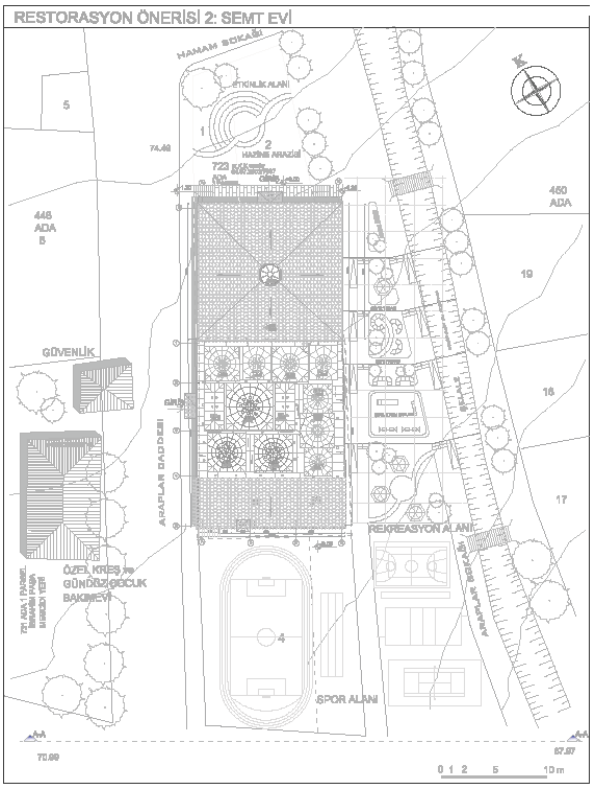
Restorasyon kriterlerine göre alınan restorasyon kararlarına göre, semt merkezinin çevresi ile birlikte ele alınması gerekmektedir (Şekil 4.57). Araplar Sokağı'nda bulunan niteliksiz muhdes konutlar yıkılarak kaldırılmalıdır. 4.3. Restitüsyon raporunda bahsedilen Araplar Sokağı boyunca uzanan ve hamam su getiren geriz (kerhiz) yerinde devir-daim düzenekli şelale yapılması günümüz koşullarına uygun bir yaklaşımdır. Kaldırılarak temizlenen niteliksiz konutların yerine kot farkının setler şeklinde düzenlendiği, çocuk oyun bahçelerini ve park alanlarını içeren seyir teraslarının yapılması semt merkezinin yaşatılmasında etkili olacaktır. Merkezin konumlandığı parselin yukarısında kalan hazine arazisinin çok amaçlı salona girişi sağlayan bahçe kısmında, dairesel basamaklar ve tiyatral sahnenin yer aldığı etkinlik alanında açık hava faaliyetleri gerçekleştirilecektir. Semt merkezinin karşısında yer alan İbrahim Paşa Mescidi alanına ait yerde bulunan tek katlı niteliksiz konut kaldırılacaktır. Burada semt merkezine el sanatları öğrenmeye gelen kadın kullanıcıların çocuklarına yönelik kreş ve gündüz çocuk bakımevinin planlaması uygun olacaktır. Merkezin bulunduğu parselin aşağısında düşük kotta yer alan 4 nolu parselde ise futbol, voleybol, basketbol sahaları ile tenis kortlarının bulunduğu spor alanının düzenlenmesiyle bölge rekreasyon alanına dönüşecektir (Şekil 4.65- 4.69).

Bu öneride asıl ölçülerine uygun şekilde ve karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda tamamlanacak olan hamama ait soyunmalık mahali kısmının, restitüsyon önerilerinde ele alınan iki kat yüksekliğinde ahşap kırma çatılı, alaturka kiremit örtülü olarak yapılması kararlaştırılmıştır (Şekil 4.60-4.64). Belirlenen restorasyon kriterlerine göre alınan restorasyon kararlarına uygun olarak bu kısmın tamamlanmasında hamamın bütünü ile uyumlu ancak sonradan yapıldığının anlaşılması için farklı malzeme seçilmesi uygun bir yaklaşım olacaktır. Mevcut kısımlar moloz taş ve tuğla almaşık duvar örgüsü olarak devam ettirilirken, bu kısımda ahşap malzeme tercih edilmiştir. Üst örtü sistemi kırma ahşap çatı üzeri alaturka kiremit kaplamadır. Kubbelerde kurşun levha kaplama yapılacaktır. Tamamlanacak olan (Z-07) mekanı üst örtüsü de alaturka kiremit olarak seçilmiştir. İç mekanda yer alan ahşap dolapların yer aldığı akslar ahşap kaplanarak, aks araları tavana kadar şeffaf malzeme olması tasarlanmıştır. Böylece cephede doluluk-boşluk oranının dengelenmesi söz konusudur (Şekil 4.57).

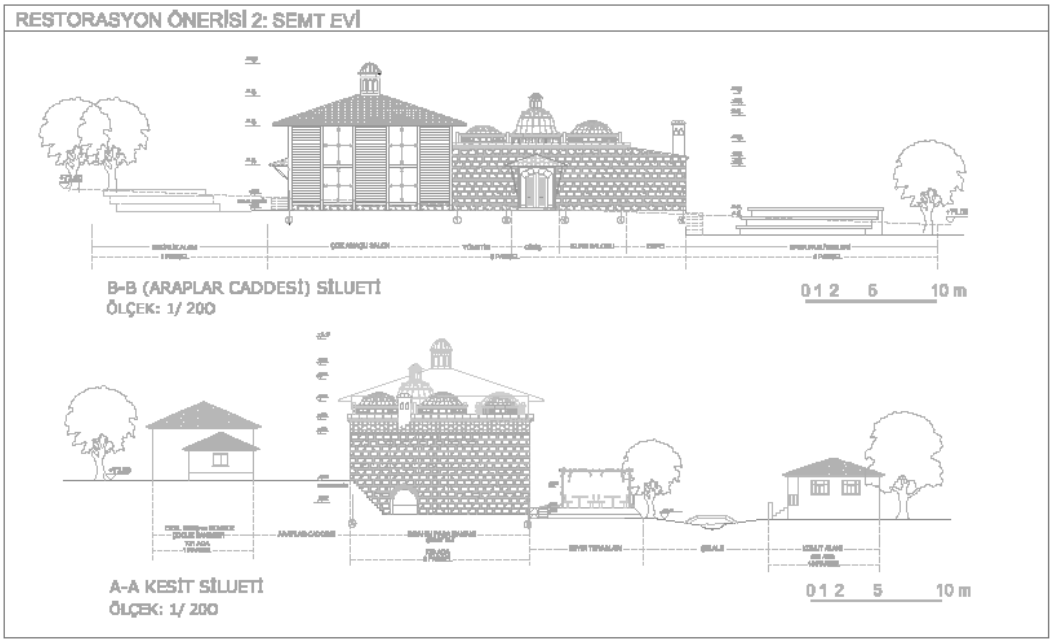
Orijinal işlevinde bulunan ocak ve külhan bacası gibi kısımlar sergileme amaçlı aslına uygun şekilde yapılacaktır.

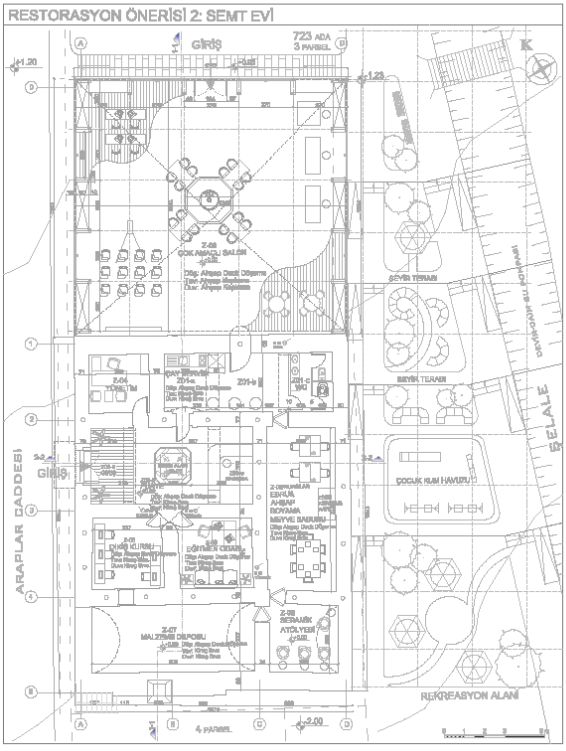
Şekil 4.55. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi işlev şeması (F.Aşut, Restorasyon 2012)

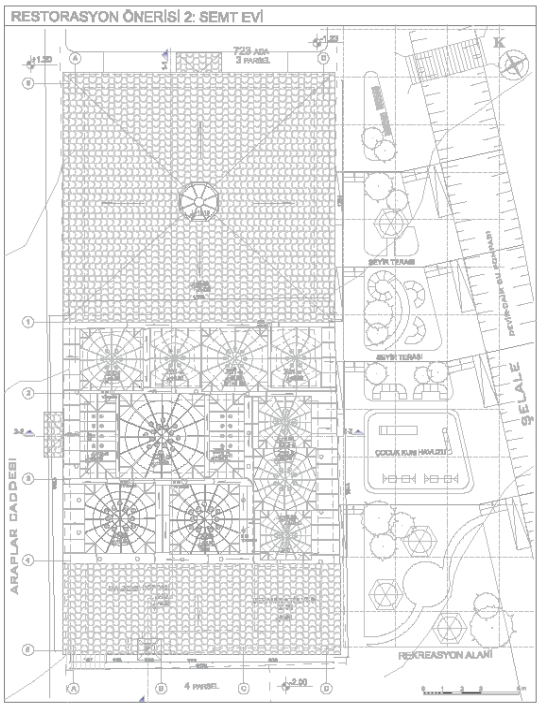
Şekil 4.56. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi vaziyet planı (F.Aşut, Restorasyon 2012)

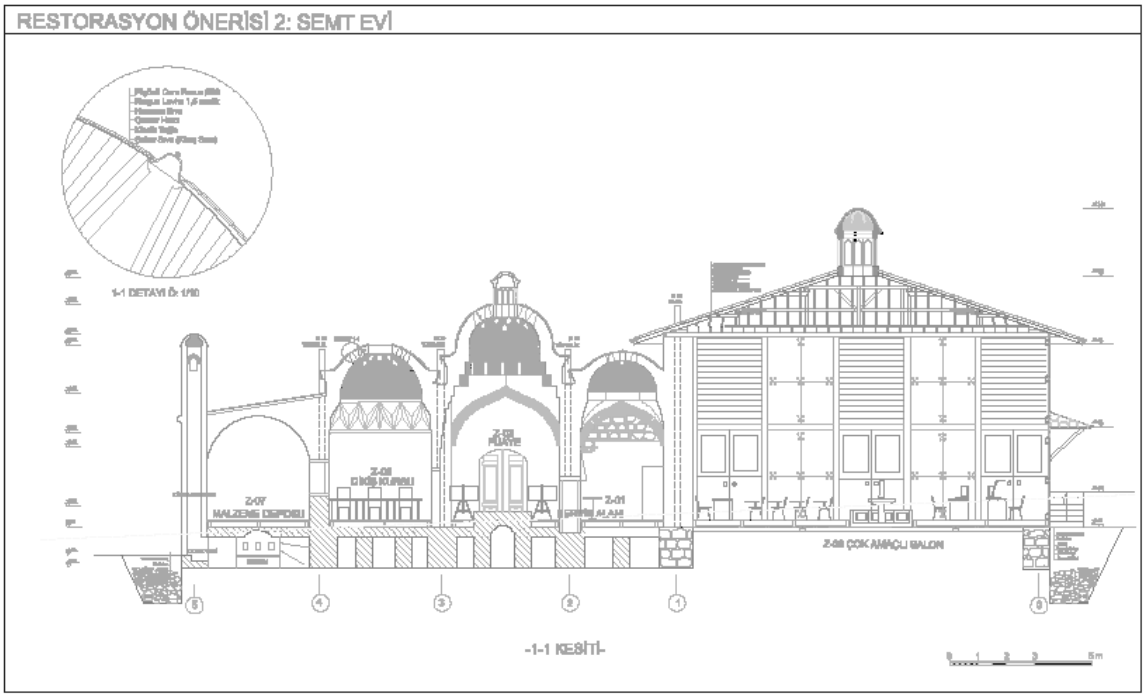
Şekil 4.57. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi sokak siluetleri (F.Aşut, Restorasyon 2012)

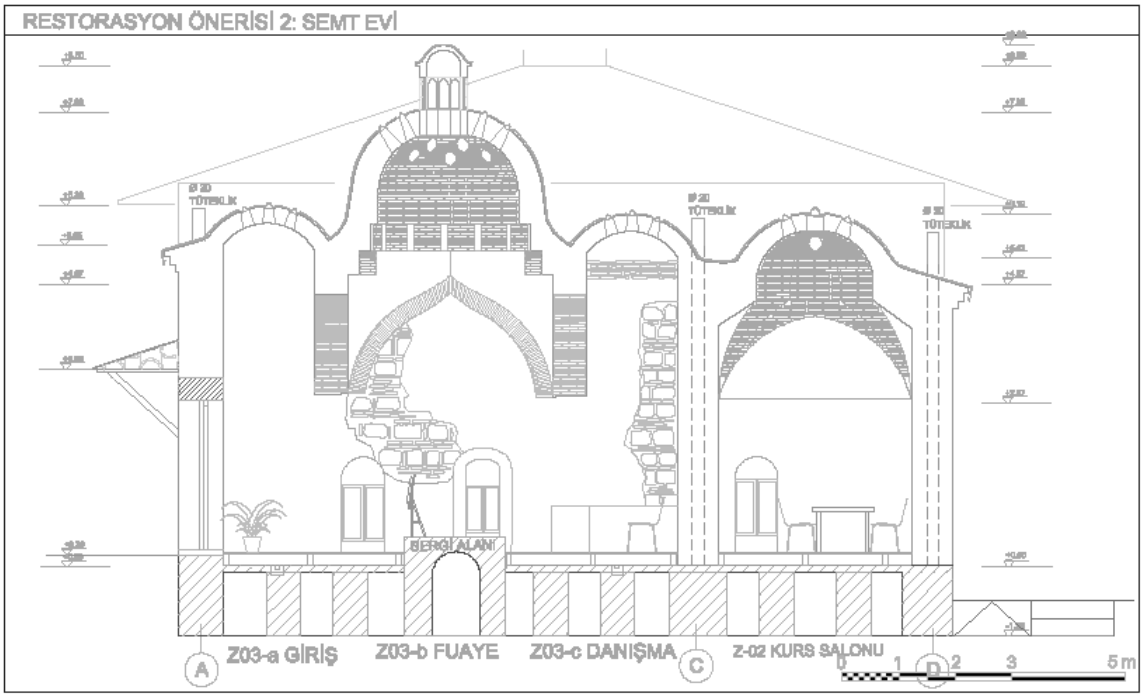
Şekil 4.58. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi planı (F.Aşut, Restorasyon 2012)

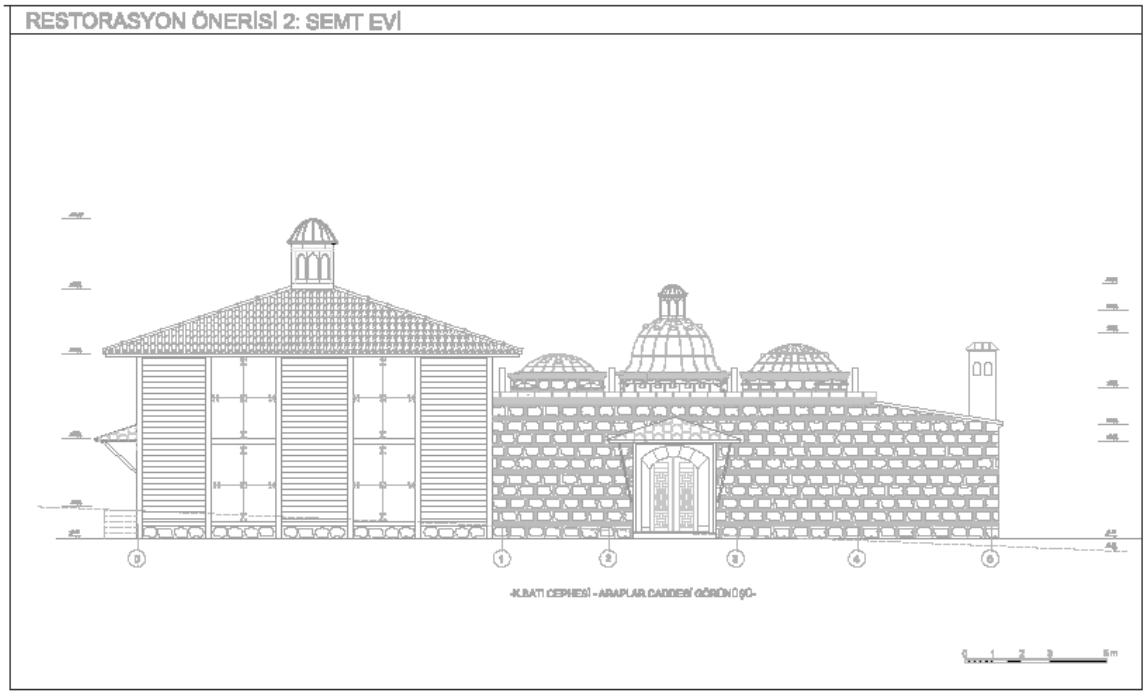
Şekil 4.59. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi çatı planı (F.Aşut, Restorasyon 2012)

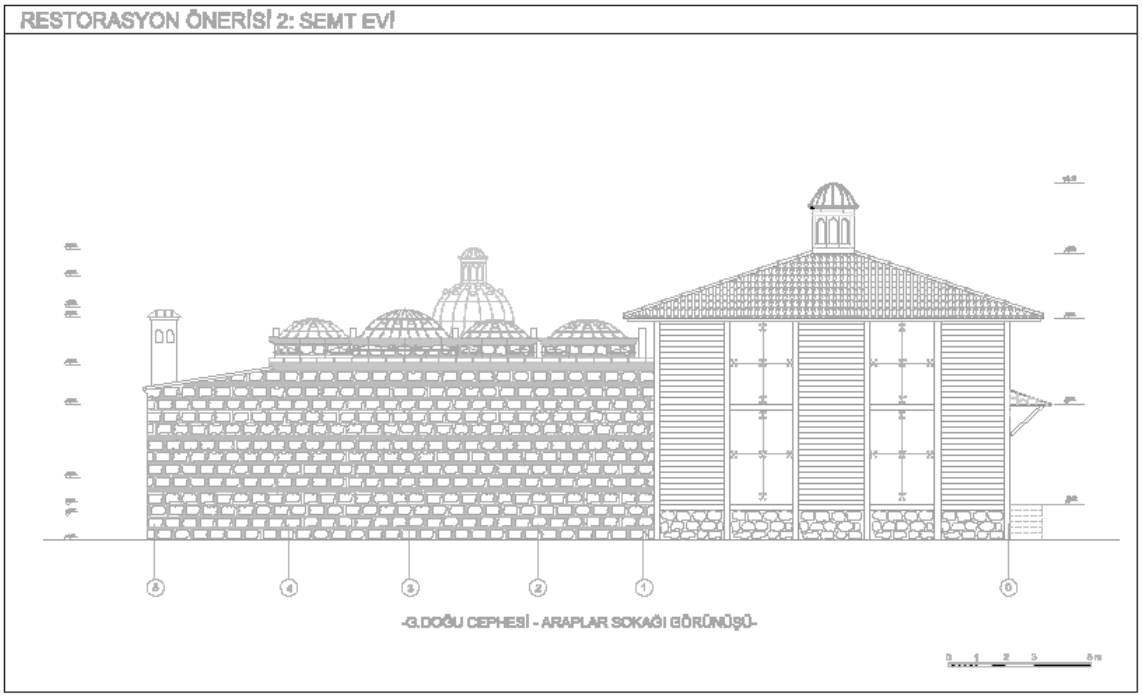
Şekil 4.60. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi 1-1 kesiti (F.Aşut, Restorasyon 2012)

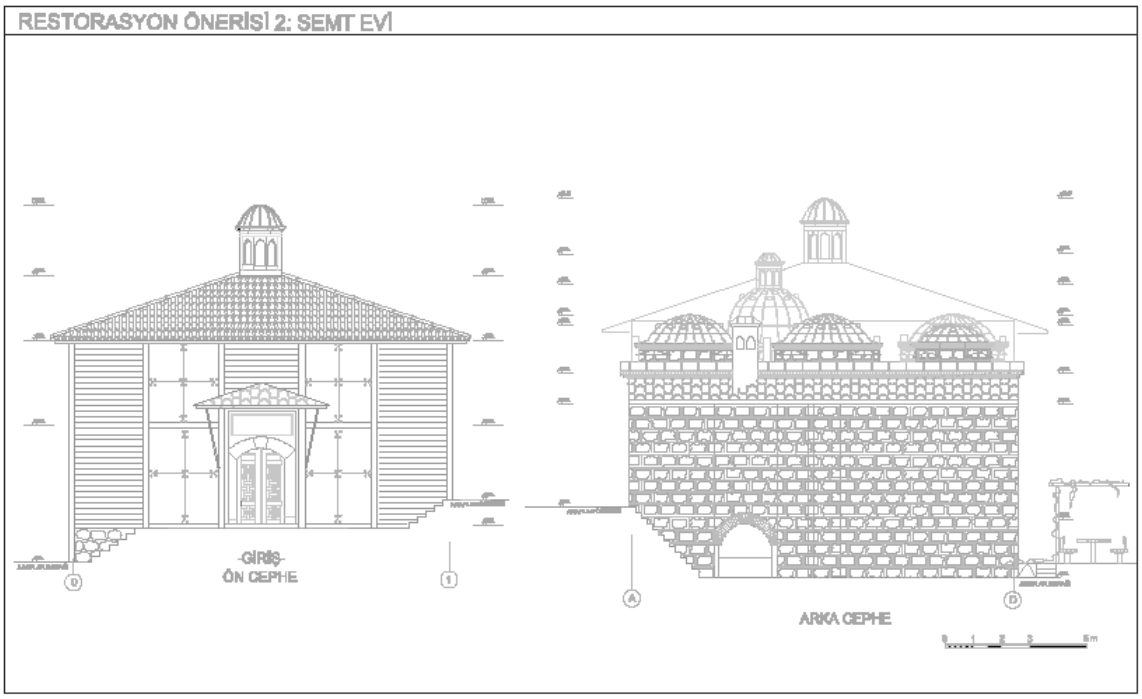
Şekil 4.61. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2
semt evi 2-2 kesiti (F.Aşut, Restorasyon 2012)

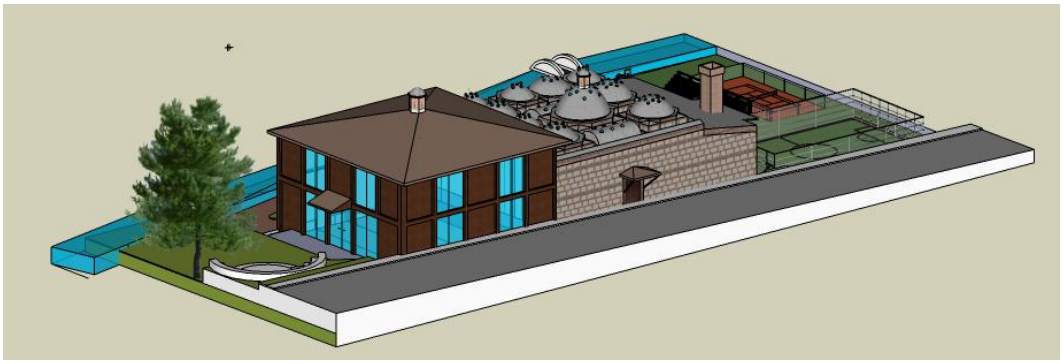
Şekil 4.62. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi kuzeybatı cephesi-
Araplar Caddesi görünüşü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

Şekil 4.63. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi güneydoğu cephesi- Araplar Sokağı görünüşü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

Şekil 4.64. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi ön (giriş) cephesi ve arka cephe (F.Aşut, Restorasyon 2012)

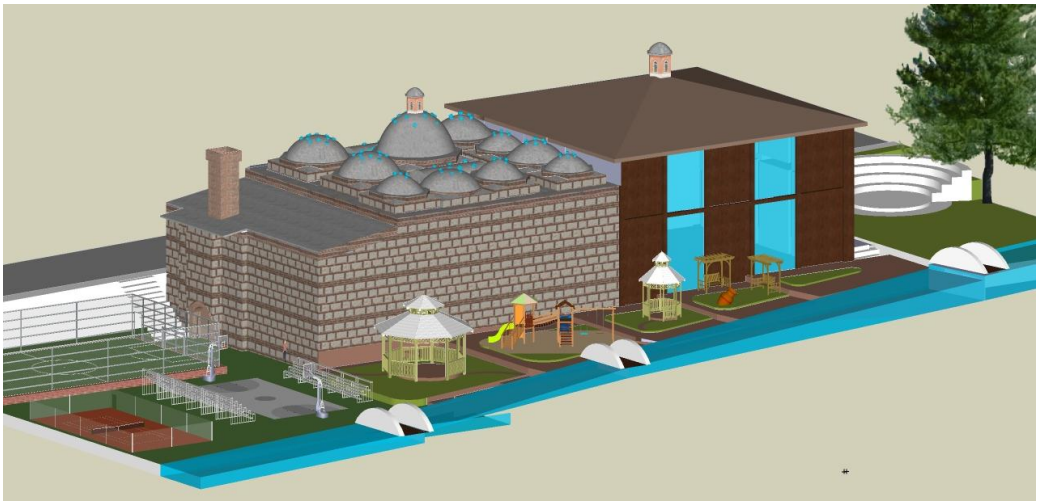
Şekil 4.65. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi perspektif görünümü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

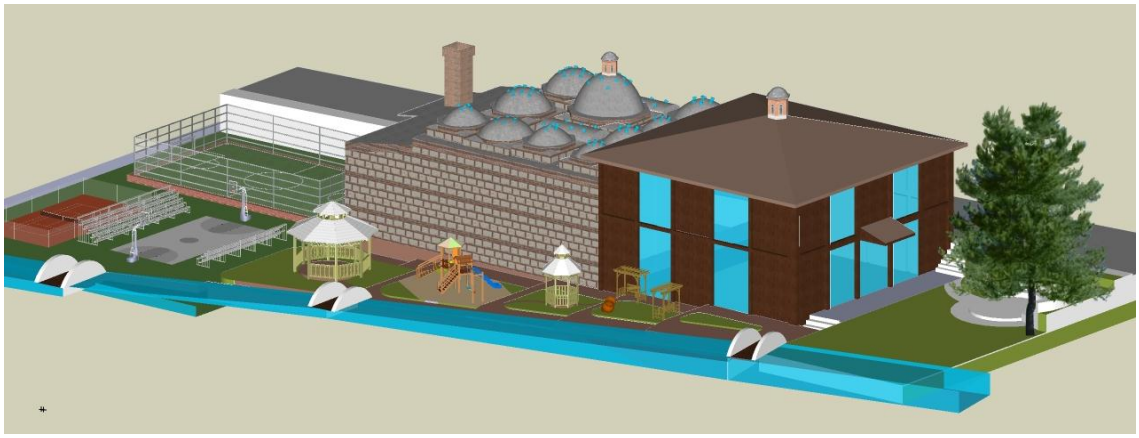
Şekil 4.66. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi Araplar Caddesi'nden perspektif görünümü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

Şekil 4.67. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi, seyir terasları ve oyun alanı perspektif görünümü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

Şekil 4.68. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi Araplar Sokağı'ndan perspektif görünümü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

Şekil 4.69. İbrahim Paşa Hamamı restorasyon önerisi 2 semt evi ve şelale görünümü (F.Aşut, Restorasyon 2012)

4.6.6. Teknik Müdahaleler

- Restorasyon çalışmalarına başlamadan önce uygun bir çalışma ortamı hazırlanmalıdır. Gerekli malzemelerin depolanabileceği uygun bir yer seçilerek, uygun çalışma ortamı oluşturulmalıdır.
- Restorasyon çalışmaları için cepheye iş iskelesi kurulmalıdır.
- Hamamın özellikle üst örtüsünde bulunan kubbelerin olumsuz hava koşullarından daha fazla etkilenmemesi için, yapı geçici bir örtü ile örtülmelidir.
- Yapının beden duvarları ve temellerinin sağlamlığı ile yapısal özelliklerinin

anlaşılması için çeşitli testler ve araştırma kazısı yapılmalı, zemin durumu etüt edilmelidir. Soyunmalık mahalinin beden duvarlarının tespiti ve hamamın orijinal kotunun belirlenmesi araştırma kazıları ile kesinliğe kavuşacaktır.

Niteliksiz Eklerin Kaldırılması:

- Hamamın yakın çevresinde bulunan niteliksiz ekler ve muhdes konutlar kaldırılarak, restorasyon çevresini de barındıracak şekilde yapılmalıdır. Hamamın bulunduğu adada bulunan tüm muhdes konutlar yıkılacaktır.
- 3 nolu parselin bahçesinde hamama bitişik bulunan niteliksiz hela ve 4 nolu parselde hamamın yıkılmış olan dış beden duvarına bitişik halde bulunan muhdes depo kaldırılacaktır. Hamamın sınırlarını belli etmek için konulmuş niteliksiz briket bahçe duvarları yıkılacaktır.
- Kaldırılarak temizlenen niteliksiz konutların yerine seyir terasları çözümlenecektir. Araplar Sokağı'nda hamama su getiren geriz sistemi çağdaş yaşama uyarlanarak, devir-daim su pompası ile çalışan şelale yapılacaktır. Seyir terasları şeklinde düzenlenen çocuk oyun alanları, parklar, yürüyüş yolları ve daha alçak kotta yer alan spor alanları ile merkezin bulunduğu bölge tam bir rekreasyon alanı olacaktır. Ayrıca, hamamın giriş bahçesinde oluşturulacak tiyatral düzen ile açık hava faaliyetleri için bir etkinlik alanı sağlanmış olacaktır. Hamamın karşında yer alan ve İbrahim Paşa Mescidi yeri olan vakıf arazisi üzerinde bulunan tek katlı niteliksiz muhdes konut kaldırılacaktır. Bunun yerine semt evini kullanan kadınların çocukları için yapılacak kreş ve gündüz çocuk bakımevi ile semt merkezinden yararlanan kullanıcı sayısının artması sağlanacaktır.

Temizleme:

- Hamam cephesini oluşturan dış duvarların üst kotlarında ve özellikle üst örtüsünde görülen bitkilenme, yosunlanma ve biyolojik kolonizasyonlar uygun bir yöntemle temizlenmelidir.
- Cephelerde moloz taş duvar yüzeylerindeki kararma ve kirlenmeler uygun bir yöntemle temizlenmelidir. Temizliğin hangi teknikle yapılmasının uygun olduğuna karar verilebilmesi için önce cepheyi oluşturan malzemelerin türü, kir tabakasının niteliği, yüzey bozulmaları ve ortam şartları incelenmeli, temizlik

için yüzey üzerinde ufak alanlarda değişik teknik ve kimyasallarla temizlik denemeleri yapılarak koruma açısından en uygun olan temizleme yöntemi seçilmelidir. Suyun zerreler halinde atomize şekilde püskürtüldüğü yöntemin seçilmesi uygun olabilir. Yüzey üzerinde deneme amaçlı küçük çaplı bir alanda yapılacak mekanik temizlik yöntemi sonuç vermezse, derinlemesine kirli tabakalarda uygulanan kimyasal yöntemlerden emici kil veya jel uygulanması mümkündür.

- İç mekanda öncelikle (Z-01), (Z-05) ve (Z-07) mekanlarında görülen yoğun çöp tabakası kaldırılmalıdır. Diğer mekanlarda hamamın orijinal taban kotuna ulaşıncaya kadar mevcut toprak dolgusu kazılarak temizlenmelidir.
- İç mekanda duvar, kubbe ve tonoz yüzeylerinde rutubetten dolayı kabaran ve dökülen sıvalar temizlenmeli, duvarların durumu kontrol edilip gerekli görülen müdahaleler yapılıp özgün horasan sıva harcı ile yeniden sıvanmalıdır. Bu aşamada rutubete karşı önlem almak, beden duvarlarından rutubet ve suyu uzaklaştırmak için gerekli teknikler uygulanmalı, gerekirse kimyasallardan yararlanılmalıdır. Horasan harcı üzerine (şeker sıva) kireç sıva uygulanmalıdır.
- Özellikle (Z-04), (Z-05) ve (Z-06) halvet bölümlerinin iç duvarlarında görülen nem ve yoğun kirlilik etkisiyle taşlarda oluşan siyah tabaka uygun bir kimyasal temizleme yöntemi seçilerek temizlenmelidir. Çok kirli bölgelerde uygulanan emici kil veya kağıt hamurunun yüzeye sıvanarak, kuruduktan sonra kaldırılması esasına dayanan yöntemin denenmesi uygun olabilir.

Bütünleme:

- Yıkılmış olan soyunmalık mahali kısmı, yapılacak araştırma kazısından sonra (Z-09) çok amaçlı salon işleviyle hizmet vermek üzere özgünden ayırt edilecek şekilde tamamlanacaktır.
- Tamamen yıkılmış durumda olan (Z-07) mekanının, tonoz kalıntısının bulunduğu kota göre üst örtüsü ve dış beden duvarları tamamlanacaktır.
- Yıkılmış olan (Z03-a) sıcaklık eyvanı dış beden duvarı aslına uygun şekilde devam ettirilecektir. Yıkılmış olan (Z03-a) ve (Z03-c) eyvan üst örtüleri hakkında elimizde kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucu, aynalı tonoz yapılması kararlaştırılmıştır.

- Tüteklikler, külhan bacası ve ocak kısmı aslına uygun şekilde yapılacaktır.
- Dış duvarlarda moloz taş ve tuğla derzlerinde görülen boşalmalarda, analiz sonucu elde edilecek uygun harç ile derz takviyesi yapılmalıdır.

Sağlamlaştırma:

- Restorasyon öncesi hazırlık olarak yapılacak sondaj ve kazılarda zemin ve temellerin durumu açığa çıkarılıp elde edilen bilgiler doğrultusunda gerekiyorsa temellerde sağlamlaştırma yapılmalı, zemin suyunu, temellerden ve duvarlardan uzaklaştıracak drenaj sistemi ile yapı çevresinde önlem alınmalıdır.
- Araştırma kazısı sonucunda ortaya çıkacak olan cehennemlik kısmı, strüktürel açıdan kontrol edilerek gerekirse cehennemlik ayaklarında sağlamlaştırma yapılacaktır.
- (Z-01), (Z-02), (Z-03) ve (Z-05) mekanlarında bulunan duvar kırıkları, boyut ve özellik bakımından aslına uygun moloz taşlar ve tuğla örgüsü ile örülerek, mevcut duvarla bağlanmasında dikiş yöntemi ile sağlamlaştırma yapılmalıdır. Özellikle Araplar Sokağı'na bakan güneydoğu cephede taşların yer yer yoğun deformasyonu, çürütme yöntemi ile taş yenilenmesini gerektirecek düzeydedir.
- (Z-01) ve (Z-03) mekanlarının duvarlarında yoğun bir şekilde görülen çatlak oluşumlarının onarımında öncelikle çatlak gelişimine, yerine ve genişliğine dikkat edilmelidir. Onarım yöntemi çatlak genişliğine bağlı olarak değişmektedir. 1 cm'e kadar olan çatlaklarda, epoksi harcı veya bağlayıcı hidrolik kireç harcının kullanıldığı enjeksiyon yöntemi kullanılmaktadır. Ancak, çatlak genişliği 1 cm'den fazla olan strüktürel çatlaklarda, enjeksiyon yöntemi çekme gerilmelerini alacak elemanlarla birlikte yapılmaktadır. Bu amaçla çatlağa bitişik taş ya da tuğlalar çıkarılır ve dikiş elemanları ya da çelik bağlantı elemanları yerleştirilip, taş ya da tuğla duvarın boşlukları, uygun bir karışımla düşük basınç altında doldurulmaktadır. Bu yöntem duvarın diğer yüzünde de uygulanmalıdır. Bu işleme de çatlağın dikiş yöntemi ile onarımı denmektedir. Hamam yapısında, çatlak genişliği 1 cm'den fazla olan strüktürel çatlaklar dikiş yöntemi ile sağlamlaştırılmalıdır.

- Tamamen yıkılmış olan (Z01-c) mekanı kubbesi, simetriği olan (Z01-a) mekanı kubbesine benzer şekilde altıgen kasnaklı dilimli kubbe şeklinde yeniden yapılacaktır. (Z01-a), (Z03-b) ve (Z-05) mekanları üzerini örten kubbelerde kırıklar ve kopmalar söz konusudur. Klasik tuğla örülü olan kubbelerde, gerekli tüm yerlerde 29 cm x 34 cm x 4 cm olan kubbe tuğlası ile onarım ve çürütme yapılacaktır.

Malzeme Seçimi:

- Semt merkezinde tüm mekanların yer döşemesi yükseltilmiş ahşap deck döşeme yapılacaktır. Elektrik tesisatı ve bilgi işlem ağı, yükseltilmiş döşemenin altında bırakılan boşluktan geçirilecektir.
- Ahşap karkas olarak yapılacak (Z-09) mekanında çiftli dikmeler ile oluşturulacak nişler içine ahşap dolaplar konulacaktır. Nişlere ait derinlik ve aks aralığı 60 cm x 250 cm dir. Ahşap dolapların yerleştirilmesinde birer aks atlanarak, aralara 250 cm x 270 cm lik şeffaf bölmeler konulacaktır. Cephede dolu paneller ahşap yalıbaskısı ile kaplanacaktır. Kuzeydoğu cephesinin orta aksında iki kanatlı ahşap kündekari kapı açılacak, üzerine alaturka kiremit örtülü sundurma saçak yapılacaktır.
- (Z-09) mekanı tavan kaplaması da ahşaptan yapılacak, kırma çatılı çözülen ahşap çatı üzeri alaturka kiremit kaplanacaktır. Mekanın simetri merkezinde yapılacak şadırvan üzerine çatıda sekizgen ışıklık feneri konulacaktır. Yapının ahşap kısımlarında ve çatısında, yangına, böceklenmeye ve rutubete karşı gerekli önlemler alınmalıdır.
- Merkezin mevcut kısımlarına ait iç duvarlarda moloz taş duvar örgüsü üzerine özgün horasan harcı ve kireç sıva uygulanacaktır. Tuğla örülü kubbe içleri de aynı şekilde sıvanacaktır.
- (Z-03) mekanına Araplar Caddesi üzerinden verilen giriş kapısı 1.60 m x 2.70 m boyutlarında, ahşap kündekari iki kanatlı yapılacaktır. Giriş kapısı üzerine alaturka kiremit örtülü ahşap sundurma saçak yapılacaktır.
- Üst örtüsü tamamen yıkılmış olan (Z-07), (Z-08), (Z03-a), (Z03-c) ve (Z01-c) mekanların üzeri restorasyon projesinde belirtildiği şekilde yeniden yapılmalıdır.

- Üst örtüsü tonoz olan (Z-07) ve (Z-08) mekanı üzeri alaturka kiremit ile üst örtüsü kubbe olan diğer mekanların üzeri ile kurşun kaplanacaktır.
- Mevcut kubbeler strüktür ve statik açıdan kontrol edilerek gerekli müdahaleler yapılmalıdır. Kubbelerde tespit edilen çatlak genişliğine göre, enjeksiyon harcı veya dikiş yöntemi tercih edilmelidir. (Z03-b), (Z-05) ve (Z01-a) kubbelerinde görülen hasarlı kısımlar onarılmalıdır. Gerekli kısımlar yeniden örülerek, eksik kısımlar tamamlanmalı, 29 cm x 34 cm x 4 cm ebatlarındaki tuğlalar eskitme (çürütme) yöntemi ile onarılmalıdır. Kubbelerin üzeri kıtıklı çamur sıva üstüne horasan harcı ile sıvanarak 1.5 mm lik kurşun levhalar ile kaplanmalıdır.
- Kubbe ve tonozlarda restorasyon projesi üzerinde verilen ebatlara uygun (Ø15- Ø 20 cm) olan cam fanuslar yerleştirilmelidir. (Z-03) mekanı üzerine aydınlık feneri konulmalıdır.
- Cephe temizliği yapılan moloz taş ve tuğla karışık almaşık duvar örgüsünde kırılmış, kopmuş ya da yoğun deformasyona uğramış olan malzemeler, eskitme (çürütme) yöntemi ile yenilenerek, derz araları özgün horasan harcı ile doldurulmalıdır. Özellikle (Z-01), (Z-02), (Z-03) ve (Z-05) mekanlarında görülen duvar kırıkları dikiş yöntemi ile sağlamlaştırma yapılarak yeniden örülmelidir. Güneydoğu cephesinde bulunan taşlarda görülen yoğun deformasyon ve kopmalar da, aynı şekilde dikiş yöntemi ile sağlamlaştırma yapılarak yeniden örülmeli, gerekli yerlerde eskitme (çürütme) yöntemi ile taş onarımı yapılmalıdır.
- Kullanılacak taşların seçiminden önce, mevcut taşların analizi yapılmalı, özgün taşın cinsi, boyutları, bileşimi ve içerdiği boşluk oranına uygun taş seçilmelidir. Benzer şekilde, yapıda kullanılan özgün harç ve sıvaların analizi yapılarak, kullanılacak harç bileşimi orijinaline uygun şekilde oluşturulmalıdır.
- Tüteklikler, külhan bacası ve ocak kısmı tefriş amaçlı aslına uygun şekilde tamamlanacaktır. Zemin suyunu uzaklaştırma amaçlı, yapı etrafında drenaj sistemi yapılmalıdır. Semt merkezi için, gerekli donatılar sağlanmalıdır.

BÖLÜM 5

SONUÇ

İnsanoğlu var olduğundan beri, gerek beden temizliği gerekse ruhani arınma için suyu kullanmıştır. Türklerin temizliğe vermiş olduğu önem, İslamiyetin kabulü ile birlikte daha da artarak, toplumun temizlik ihtiyacına cevap veren hamamları, Anadolu öncesi Türklerden başlayarak devirler boyunca Türk şehrinin değişmeyen yapı türü kılmıştır. Gelir getirici nitelikleriyle, çoğu zaman başka yapılara vakfedilerek kullanılan bu yapılar, temizliğin yanı sıra aynı zamanda cemaatin bir araya gelerek sosyalleştiği mekanlardı.

Osmanlı'ya başkentlik yapmış olan Edirne'de, her mahallenin odak noktasını teşkil eden her külliyede bir hamam olduğu görülmektedir. Bir dönem Osmanlı hayatına damgasını vurmuş olan bu yapıların özellikle Erken ve Klasik döneme ait en güzel örneklerini barındıran kentte, Cumhuriyet sonrası değişen süreçle birlikte yeni yaşam koşullarından türeyen farklı ihtiyaçlar, kente zamanla yeni işlevler yüklemiştir. Ekonomik etkenlerle değişen çalışma hayatı koşulları, pragmatik hayat düzeninin benimsenmesi ile evlere giren banyo, bir döneme tanıklık etmiş olan hamam kültürünün izlerini hızla silmiştir. Cumhuriyet sonrası vakıf mülkiyetindeki hamamların satışa çıkarılmasıyla çoğu hamamın mülkiyeti, şahıslara devredilmiştir. Bakım ve süreklilikleri vakıf kurumunca sağlanırken, kaderi şahısların insiyatifine terkedilen hamamlar kısa sürede tahrip olmuştur. Cumhuriyet sonrası yaşanan bir diğer olumsuz gelişme de, koruma imar planı anlayışından yoksun gerçekleşen imar faaliyetleri ile birlikte hamam yapılarına verilen tahribattır. Edirne'nin bir dönem tarihine tanıklık etmiş, kültürel birer varlık olan hamamların, işlevsel kayba uğraması ve terk edilerek, başıboş bırakılmasıyla birçoğu, metruk birer batağa dönmüştür.

Venedik Tüzüğü Madde 5'e göre, "Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir." Gerçekten de bir yapıda nefes yoksa, ölüm vardır. Günümüzde, mevcut yapı stoğunun iyileştirilerek yeni işleve uyarlanmasına, oldukça sık rastlanmaktadır. Kentsel dönüşüm yasasının

yürürlüğe konmasıyla birlikte, plansız yerleşme alanlarının kent ruhunu (Genius-Loci) bozan niteliğinden sıyrılarak, yaşanabilir kentsel örüntü alanlarına dönüşebilmesi, sürdürülebilirlik kavramını benimseyen çağdaş planlama yöntemi ile mümkündür.

Yok olmaya yüz tutmuş hamam kültürünün ve mimarlık tarihinde önemli bir yer tutan hamam yapılarının, kültürel devamlılığı sağlamak için gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda, her mahallede bulunan ekonomik ömrünü tamamlamış hamam yapılarının çevre ölçeğiyle değerlendirilerek, hamamlara mahallenin ihtiyaçlarına yönelik, kentsel gelişmeyi olumlu yönde tetikleyici yeni bir işlev yüklenerek, nitelikli ve kaliteli mekanlar oluşturulması, planlamada öncelikli olmalıdır. Hamamlara özgü mekansal özellikler zedelenmeden yapılacak esnek düzenlemeler ve pratik çözümlerle, uygulanabilir tasarımlar ortaya konmalıdır.

Kişi mülkiyetindeki hamamların bakım ve onarımını sağlayan maddi giderlerin karşılanmasında kişilere yardımcı olacak yasal düzenlemeler yapılması, sorunun çözümüne katkıda bulunacaktır. Ayrıca, hamam olarak işletilenlerde, hizmet koşullarının iyileştirilerek sürekliliğinin sağlanması, hamam kültürünün yaşatılmasına olanak tanıyacaktır. Ancak, unutulmamalıdır ki bir toplumda koruma bilinci olmadan yapılacak her restorasyon, onarımdan öteye geçemeyecektir..

EKLER

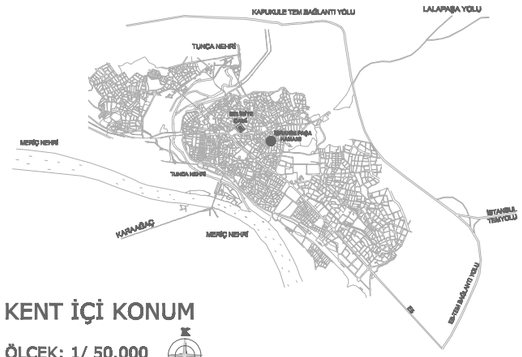
EK-A: İbrahim Paşa Hamamı Koruma Projesi

(Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Önerisi)

A-PDF Number Pro DEMO: Purchase from www.A-PDF.com to remove the watermark

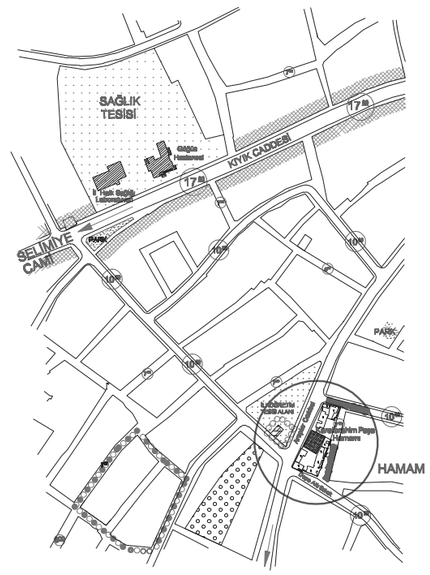
..YAPI KÜNYESİ..

BULUNDUGU YER:	EDİRNE ILI KIYIK SEMTI
ADA-PARSEL NO:	723 ADA- 3 NO'LU PARSEL
ADRES:	ARAPLAR CADDESİ
DÖNEMİ:	XV.YY SONU- ERKEN DEVİR HAMAM
YAPI TÜRÜ:	YIĞMA SISTEM
YAPIM SISTEMI:	MOLOZ TAŞ+TUĞLA (ALMAŞIK) KUBBE
MALZEME:	TERKEDİLMİS HAMAM
ÇATI ÖRTÜSÜ:	
BUGÜNKÜ İŞLEVİ:	

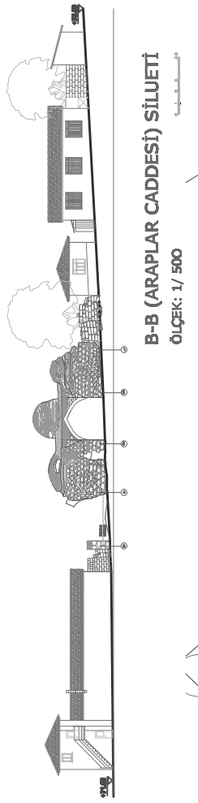
KENT İÇİ KONUM

ÖLÇEK: 1/ 50.000

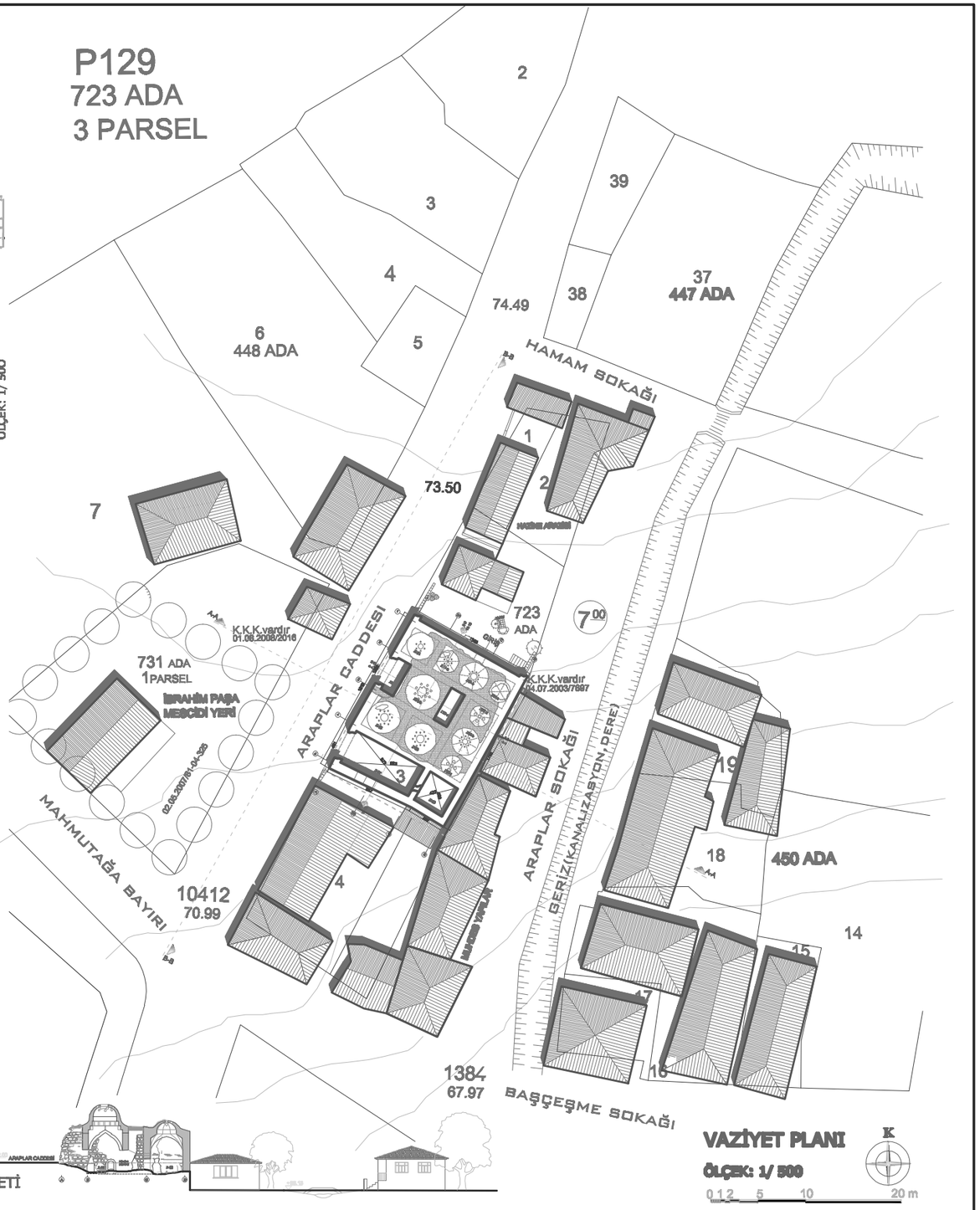
YAKLAŞIM PLANI

ÖLÇEK: 1/ 5.000

B-B (ARAPLAR CADDESİ) SİLUETİ

ÖLÇEK: 1/ 500

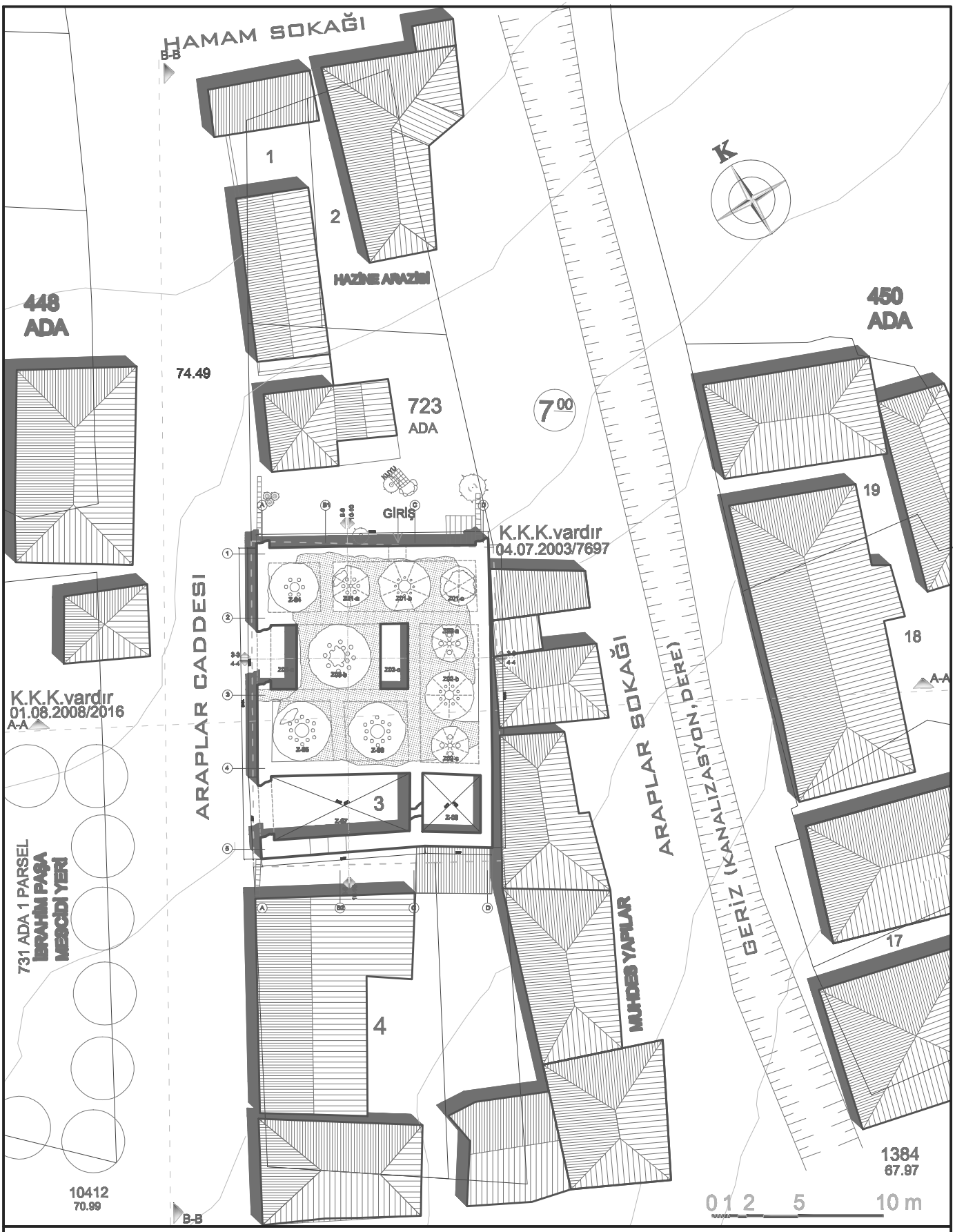
A-A KESİT SİLUETİ

ÖLÇEK: 1/ 500

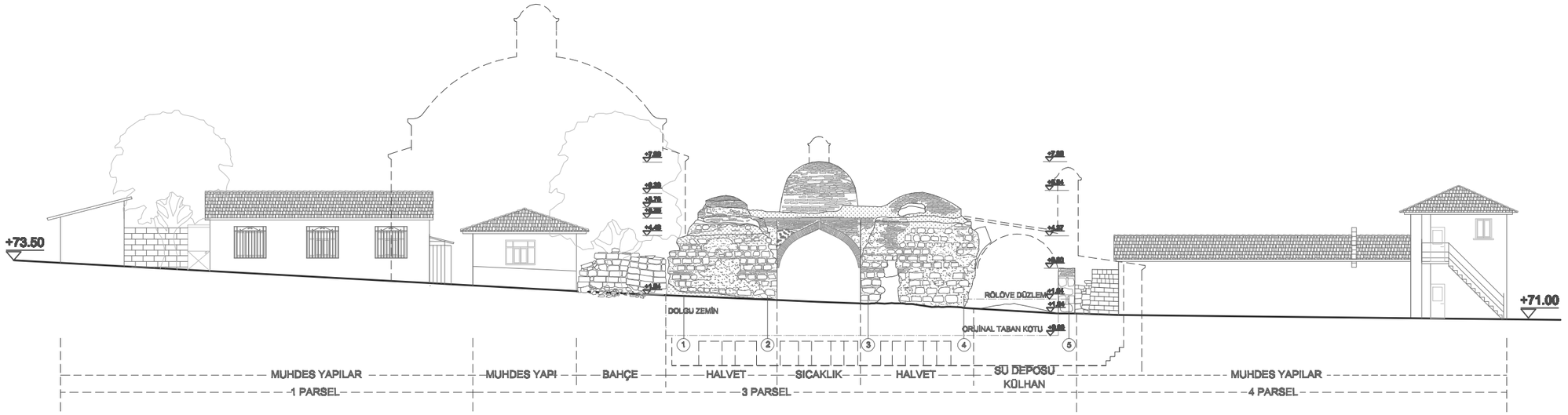
VAZİYET PLANI

ÖLÇEK: 1/ 500

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RÖLÖVE : VAZİYET PLANI	Ö	1/500	P1

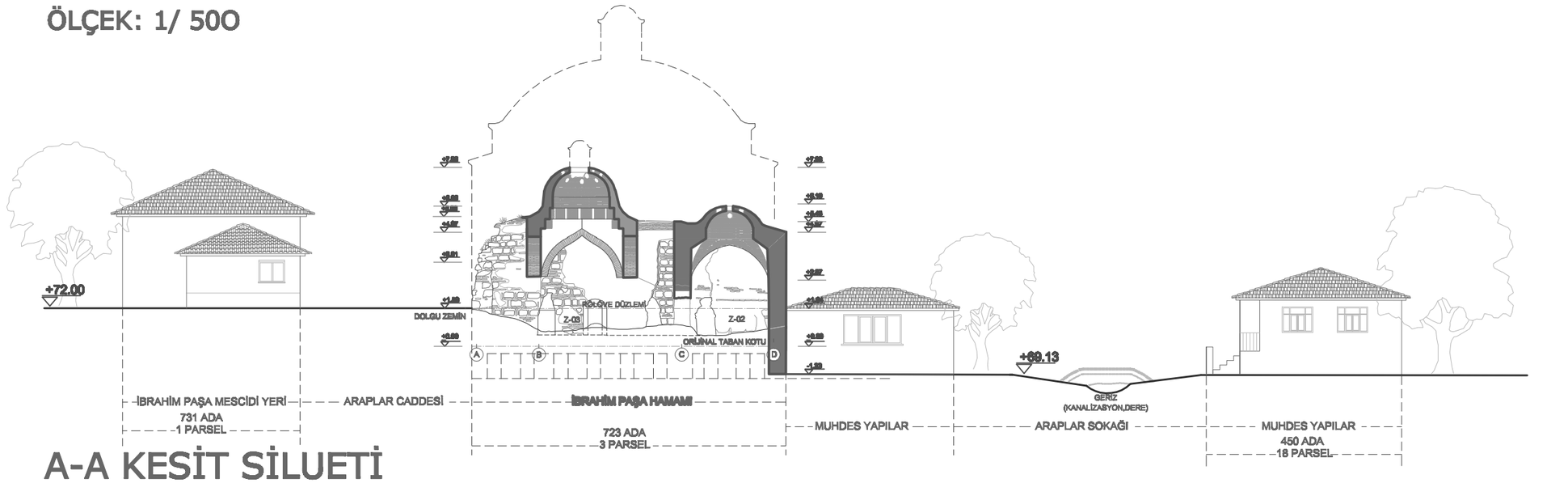

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RÖLÖVE : VAZİYET PLANI	Ö:	1 / 200	P2

B-B (ARAPLAR CADDESİ) SİLUETİ

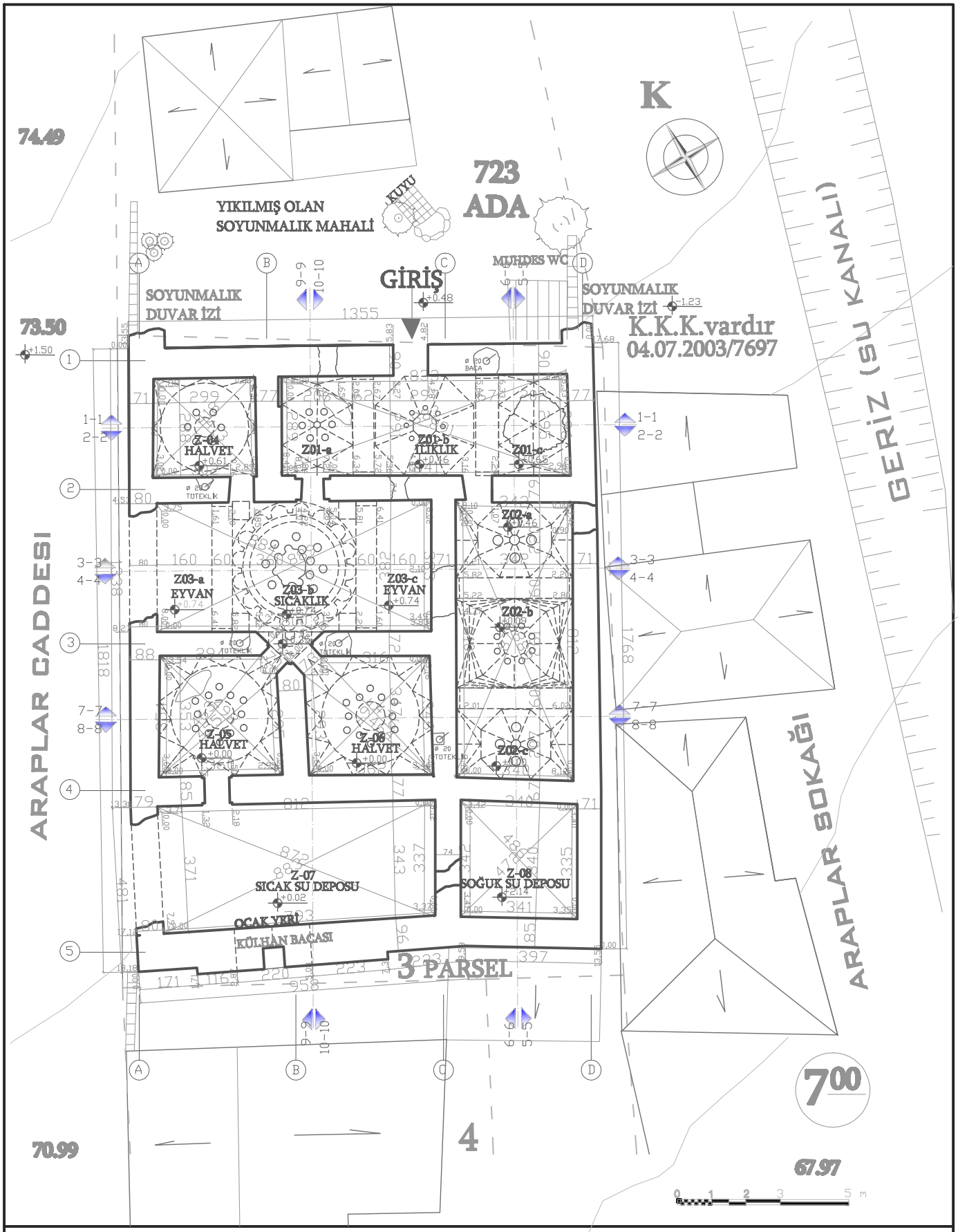
ÖLÇEK: 1/ 500

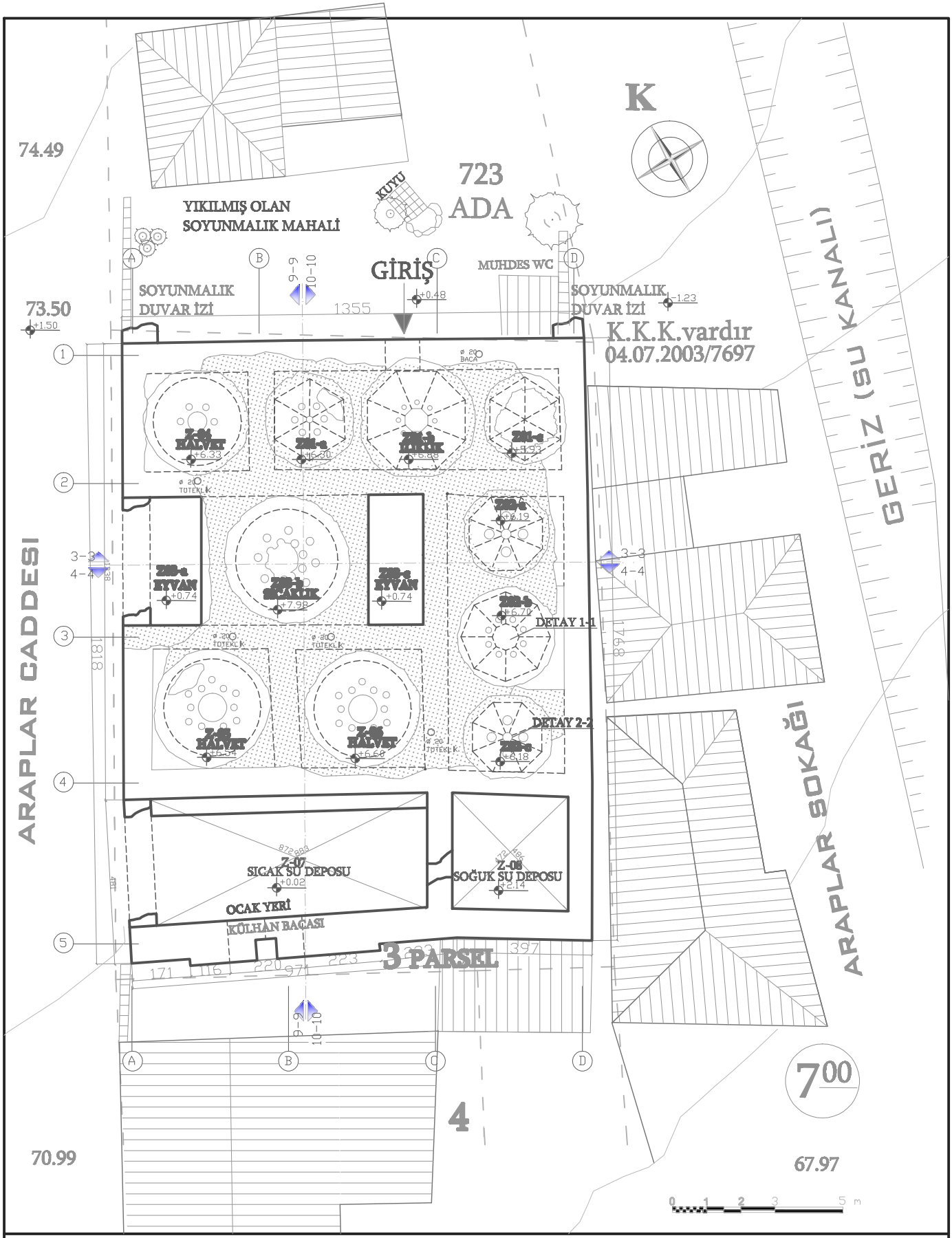
A-A KESİT SİLUETİ

ÖLÇEK: 1/ 500

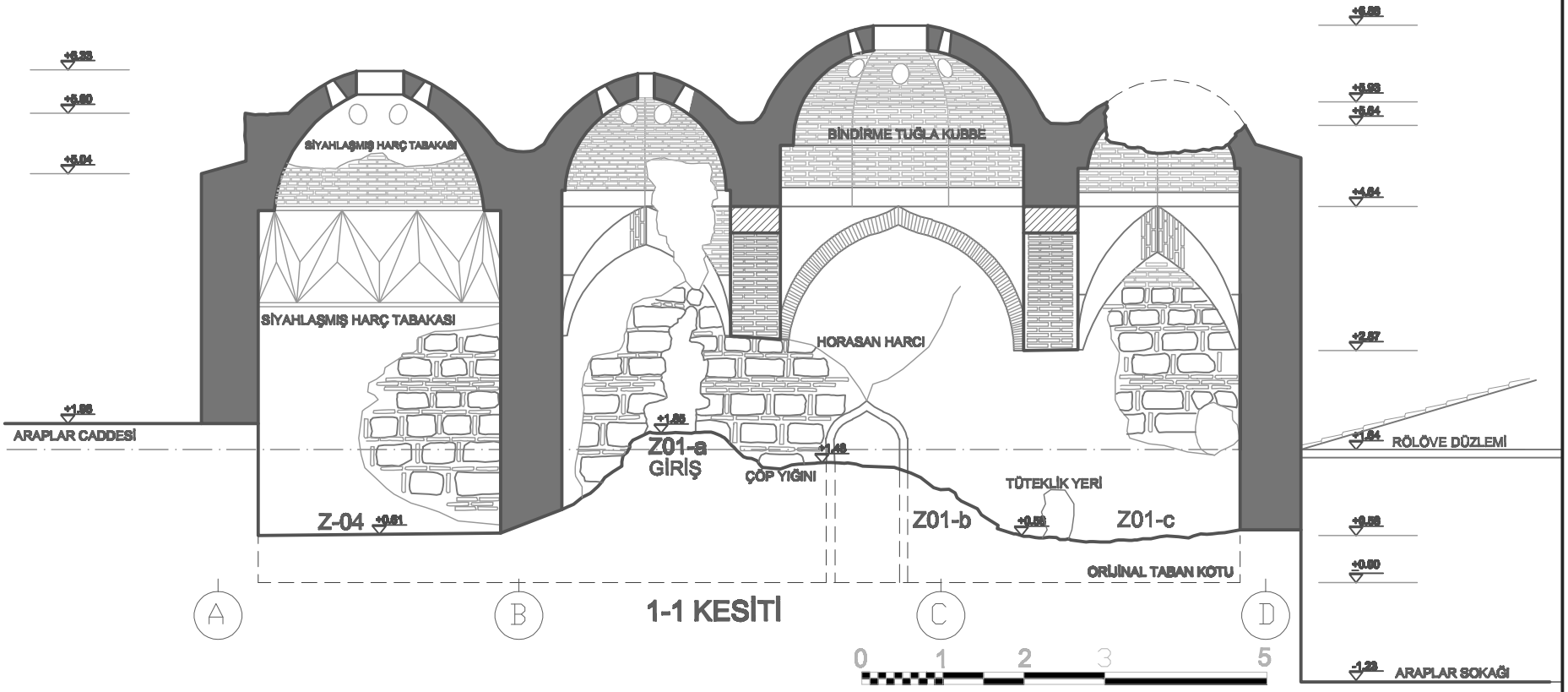
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : SİLUETLER	P3
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö: 1/200	

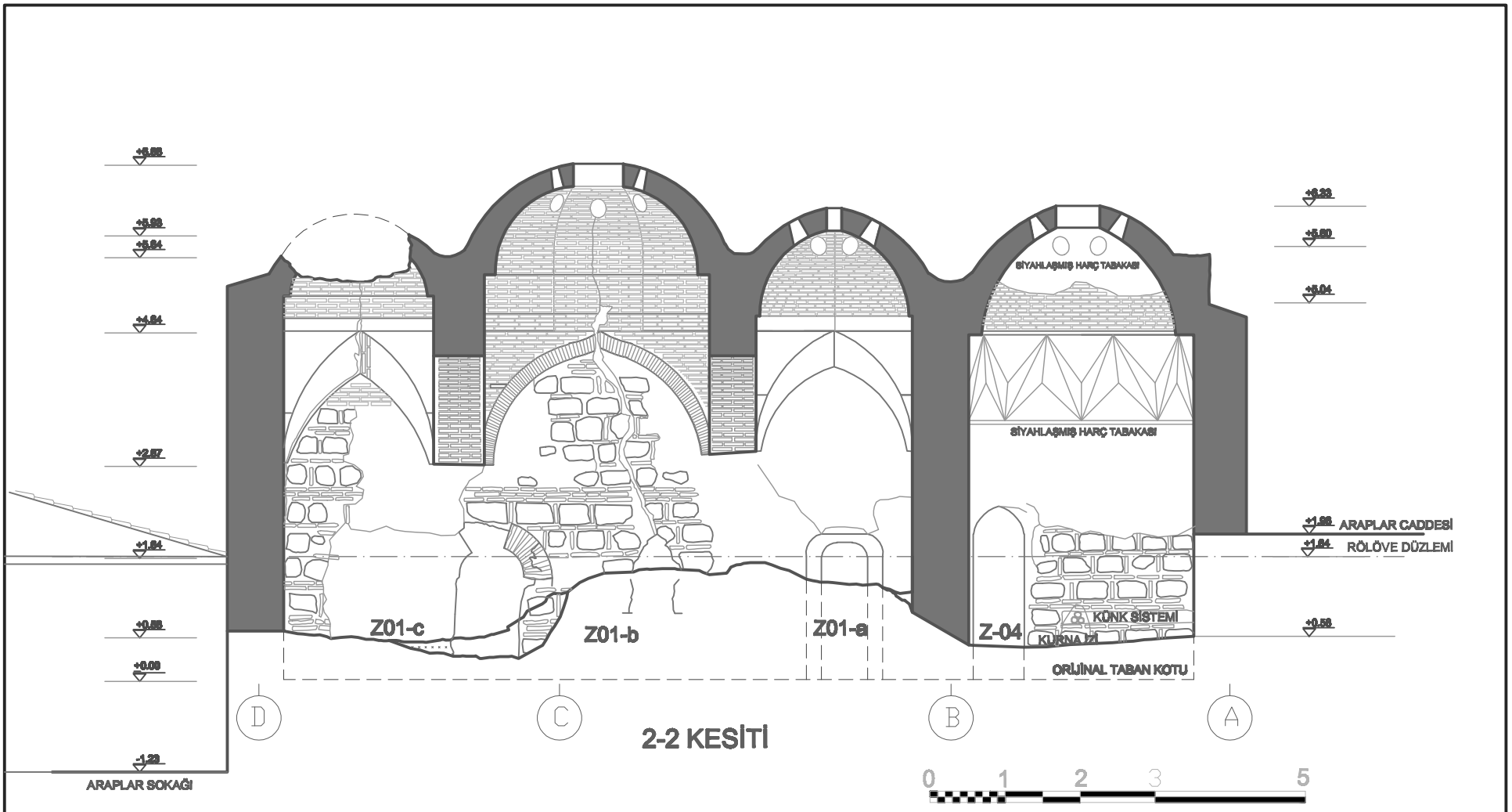
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RÖLÖVE : +0.00 KOTU PLANI ZEMİN KAT PLANI	Ö:	1/100	P4

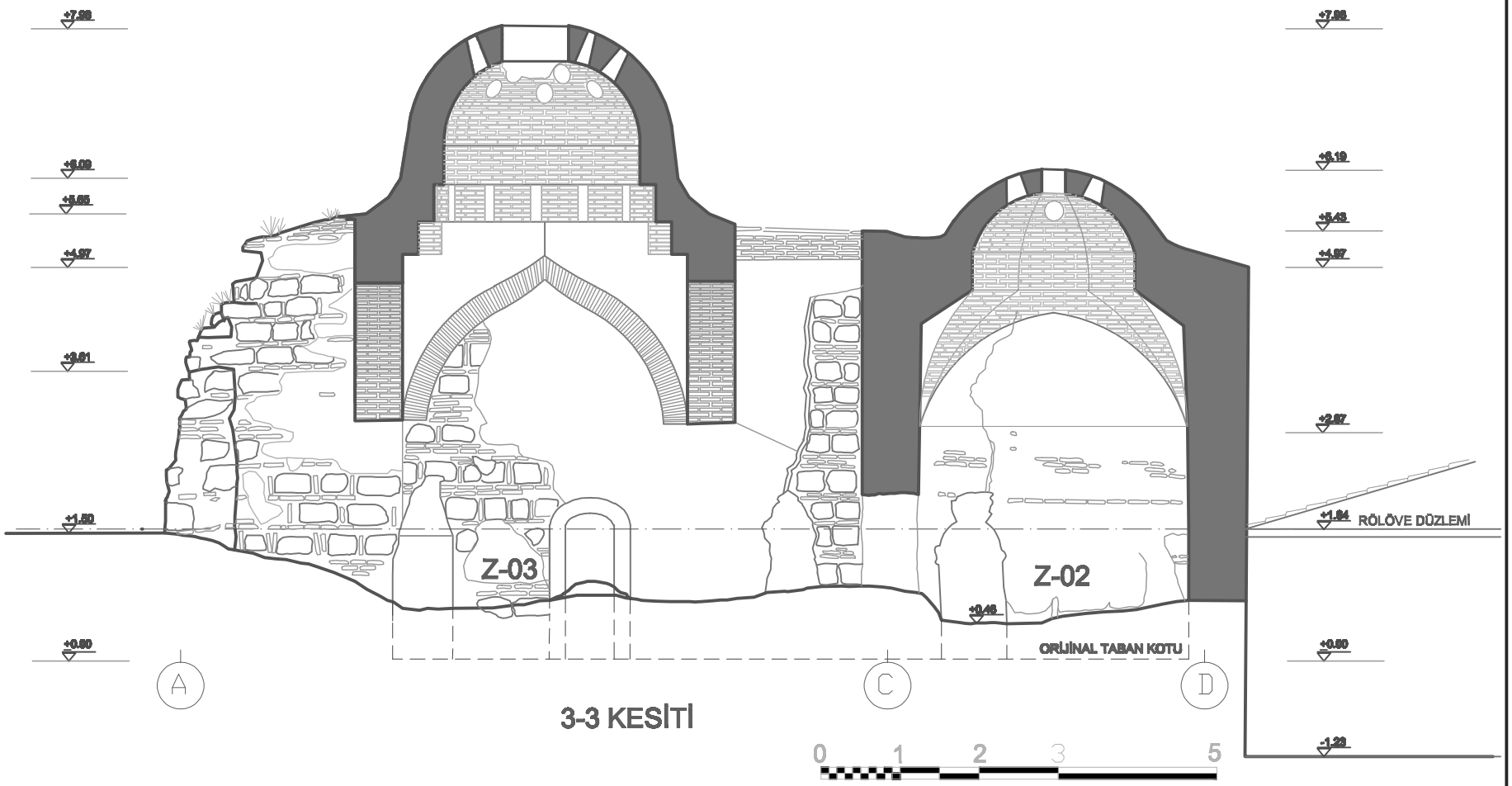
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RÖLÖVE : +6.50 KOTU PLANI ÇATI PLANI	Ö:	1/100	P5

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : KESİTLER / 1-1 KESİTİ	P6
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö: 1/50	

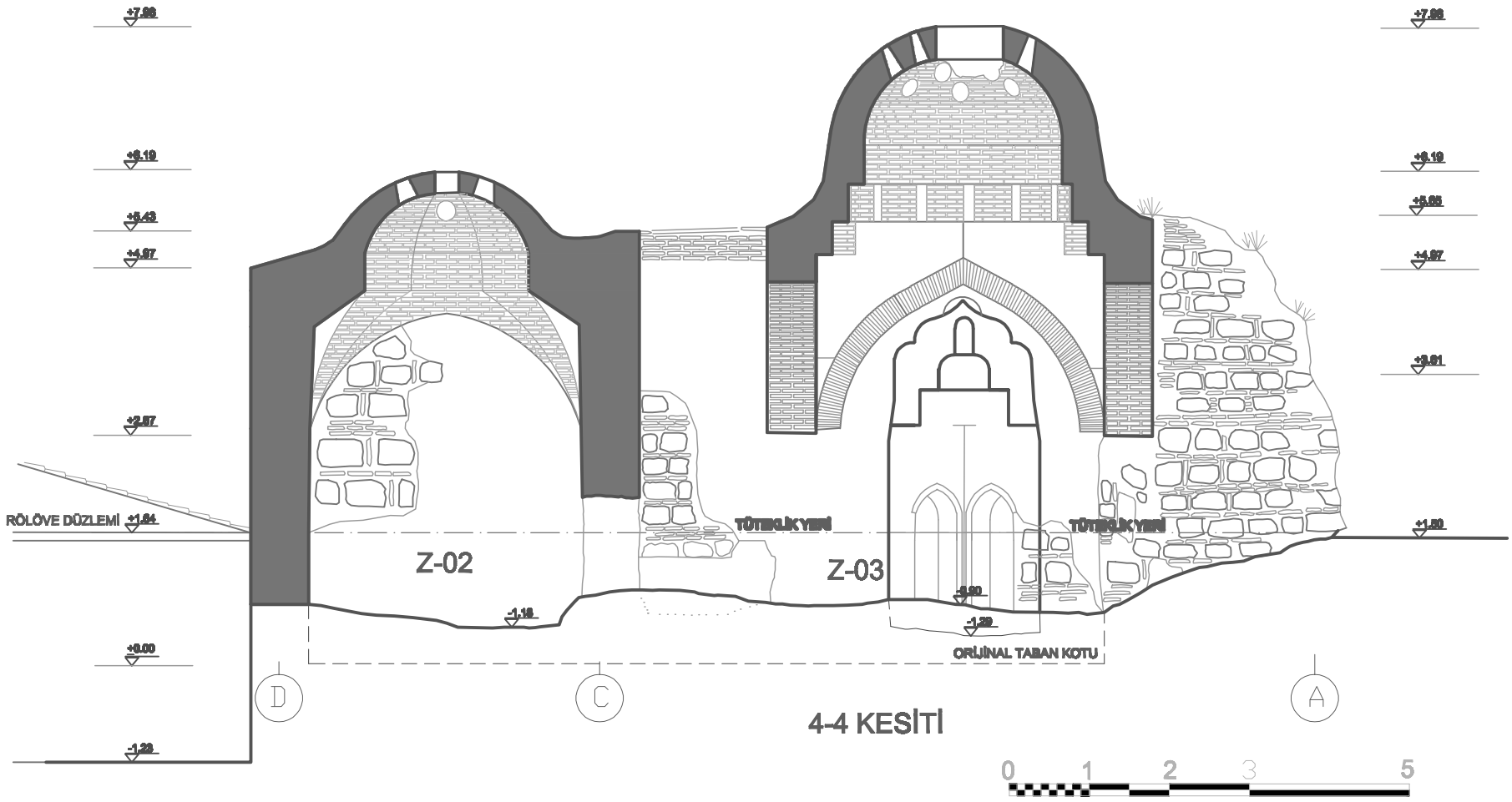

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : KESİTLER / 2-2 KESİTİ		P7
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö:	1 / 50	

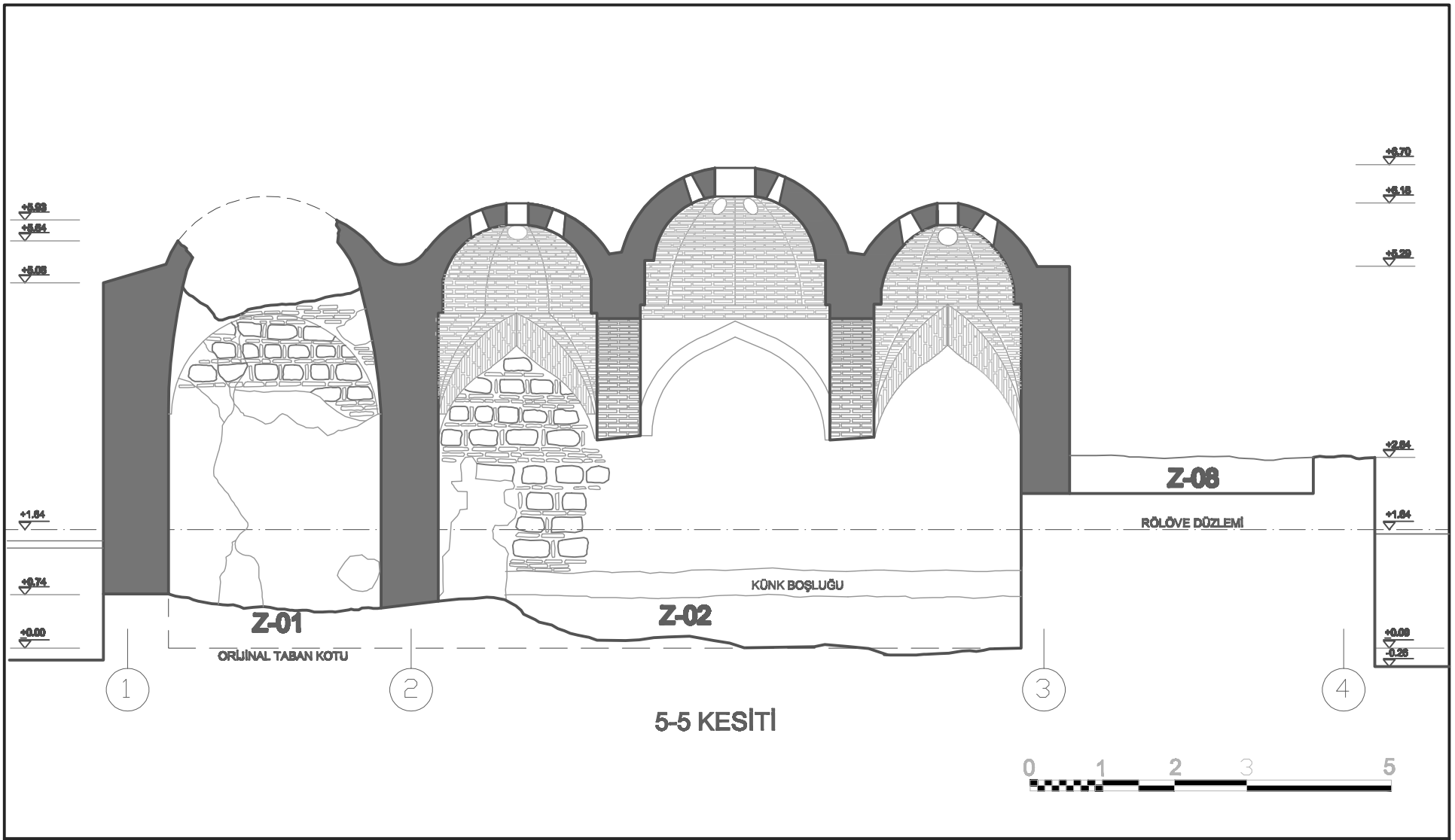

3-3 KESİTİ

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : KESİTLER / 3-3 KESİTİ		P8
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö:	1 / 50	

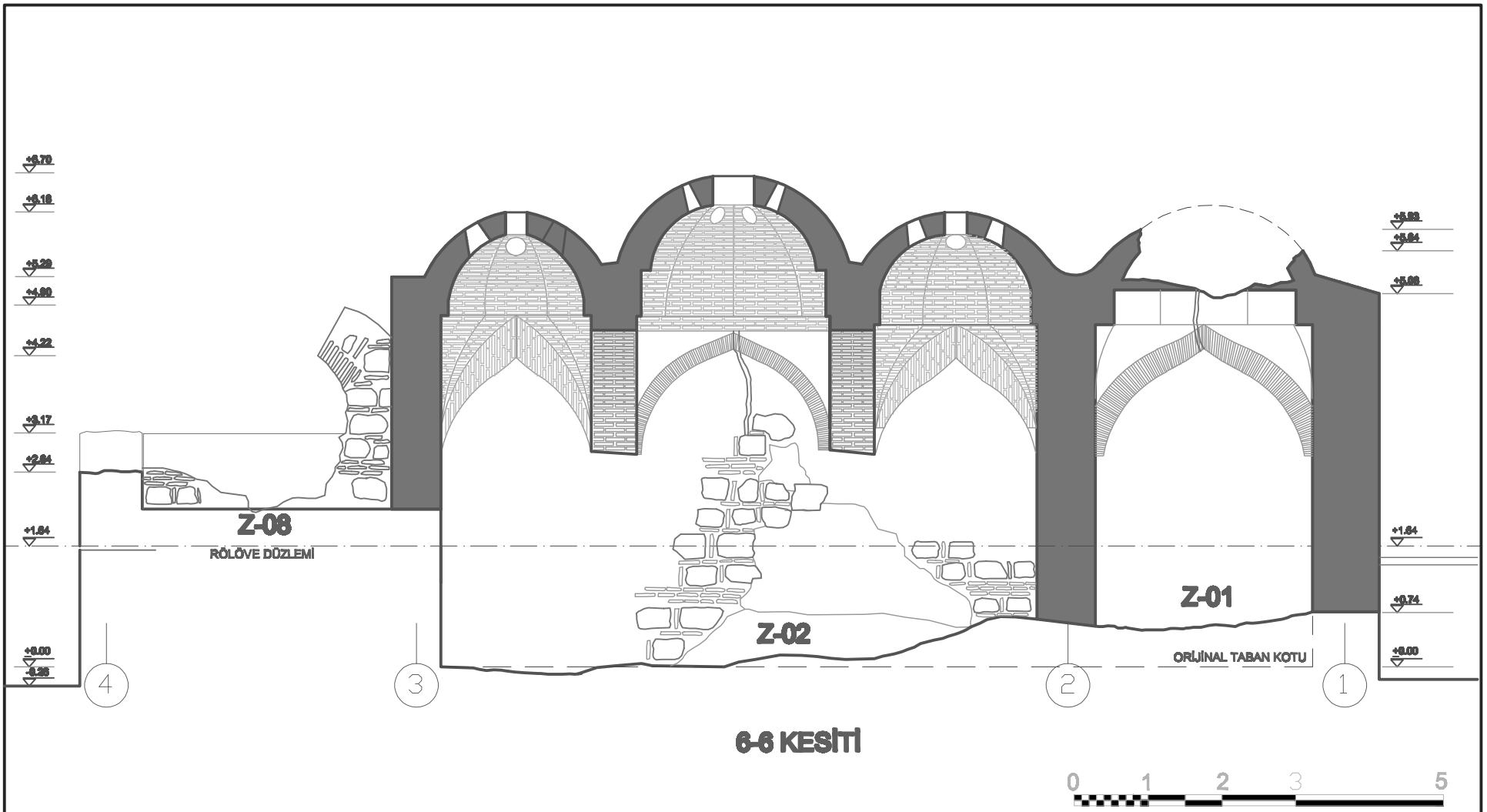

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : KESİTLER / 4-4 KESİTİ	P9
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö: 1/50	

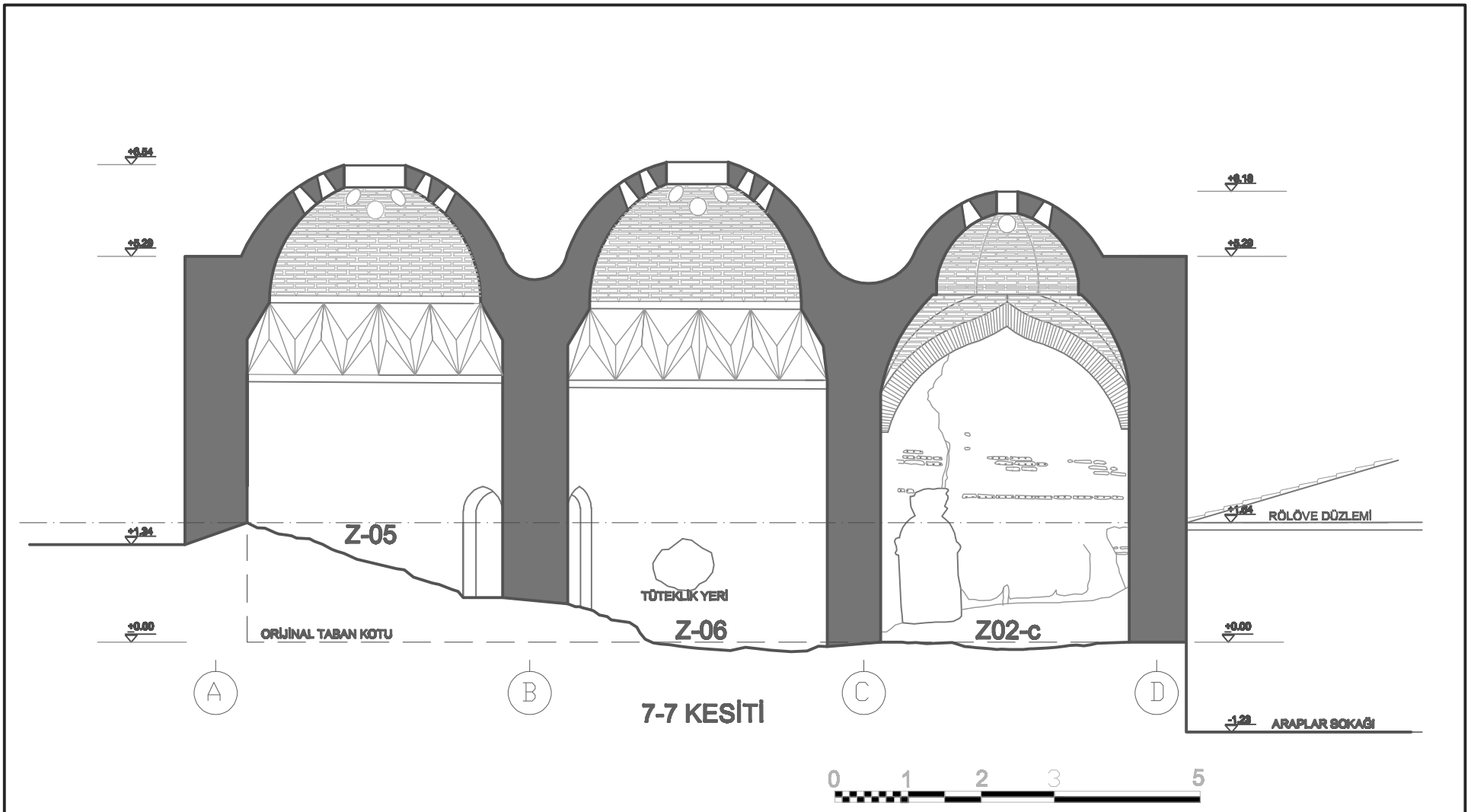
5-5 KESİTİ

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RÖLÖVE : KESİTLER / 5-5 KESİTİ Ö: 1/50	P10

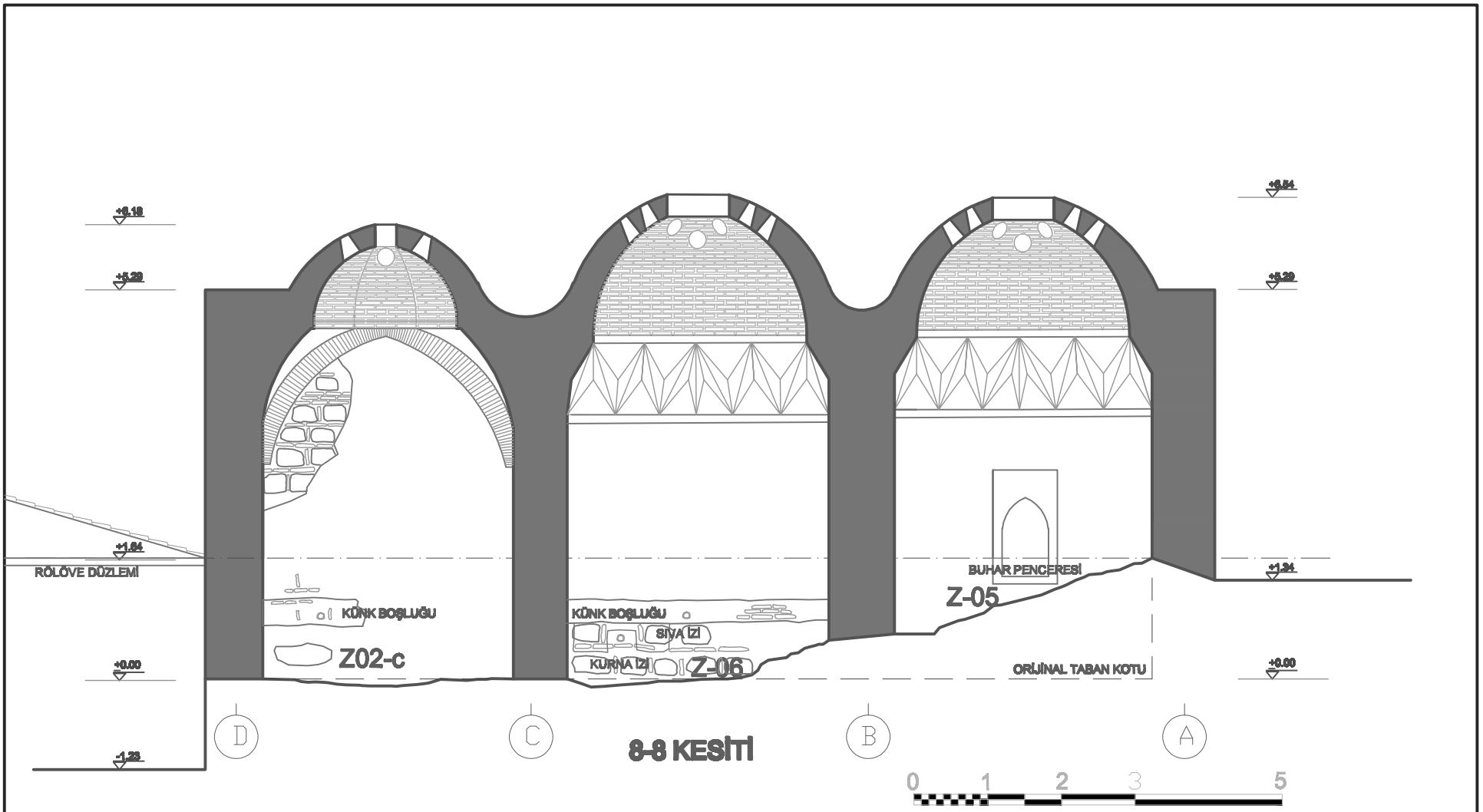

6-6 KESİTİ

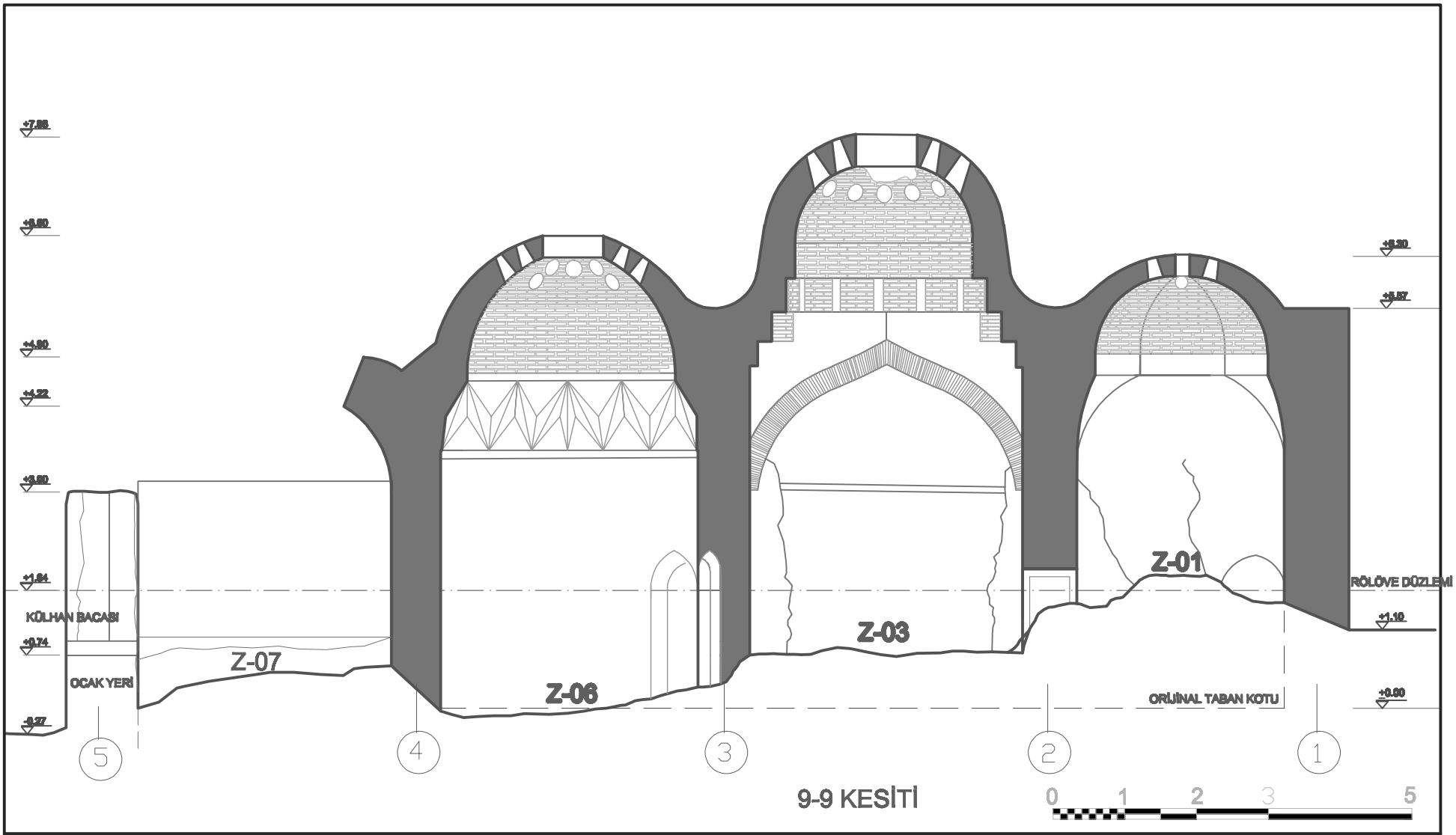
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : KESİTLER / 6-6 KESİTİ	P11
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö: 1/50	

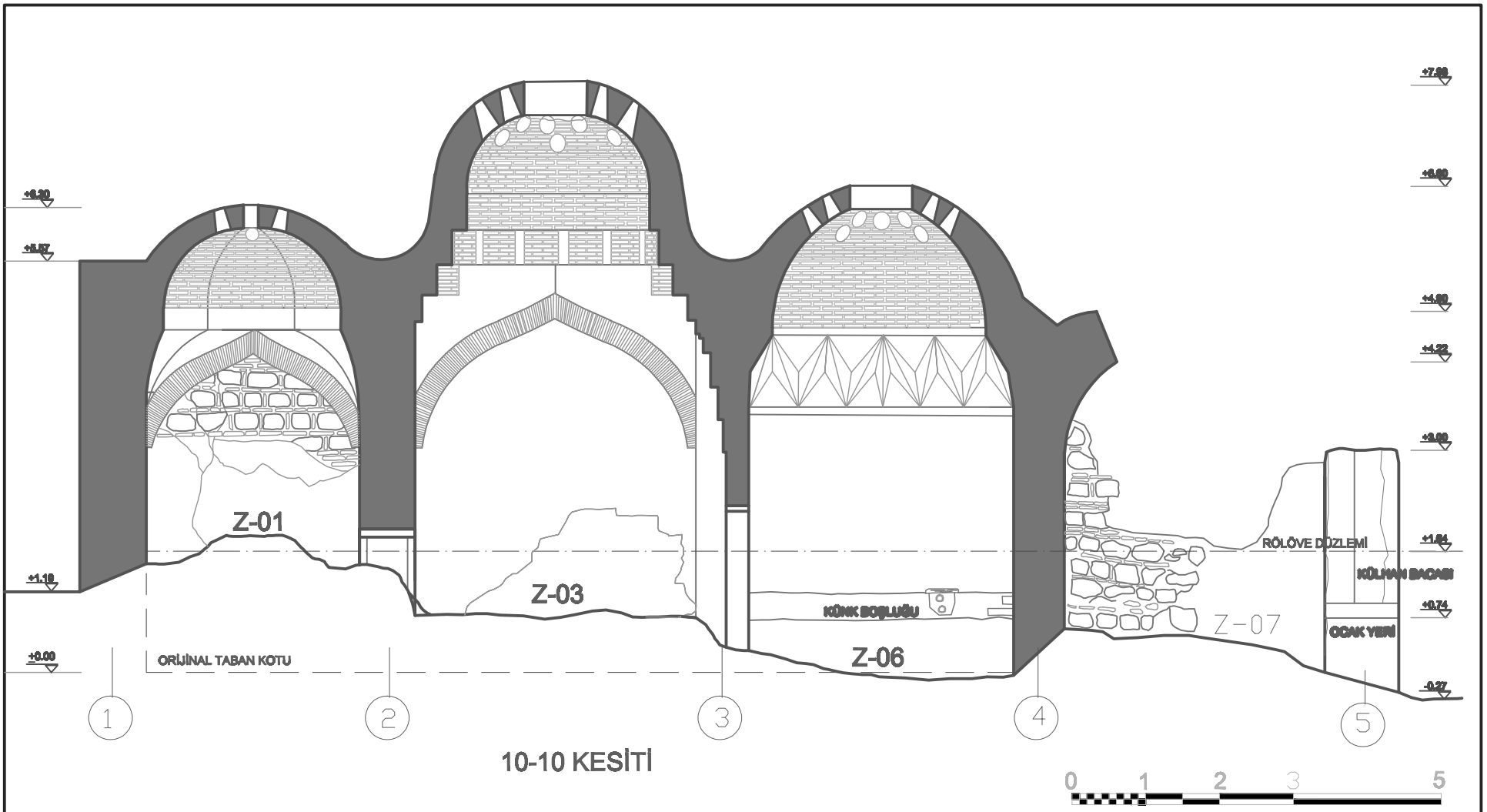
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : KESİTLER / 7-7 KESİTİ		P12
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö:	1 / 50	

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RÖLÖVE : KESİTLER / 8-8 KESİTİ Ö: 1/50	P13

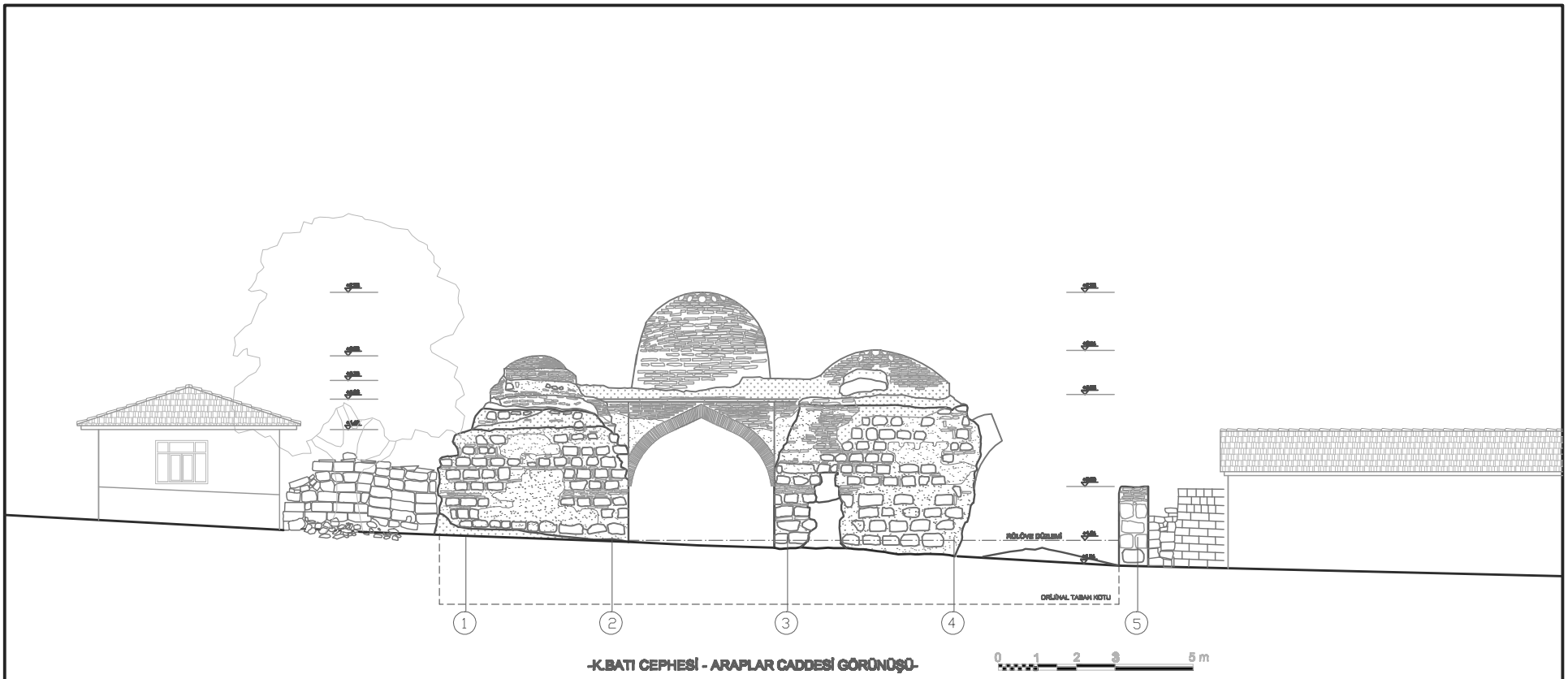

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : KESİTLER / 9-9 KESİTİ	P14
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö: 1/50	

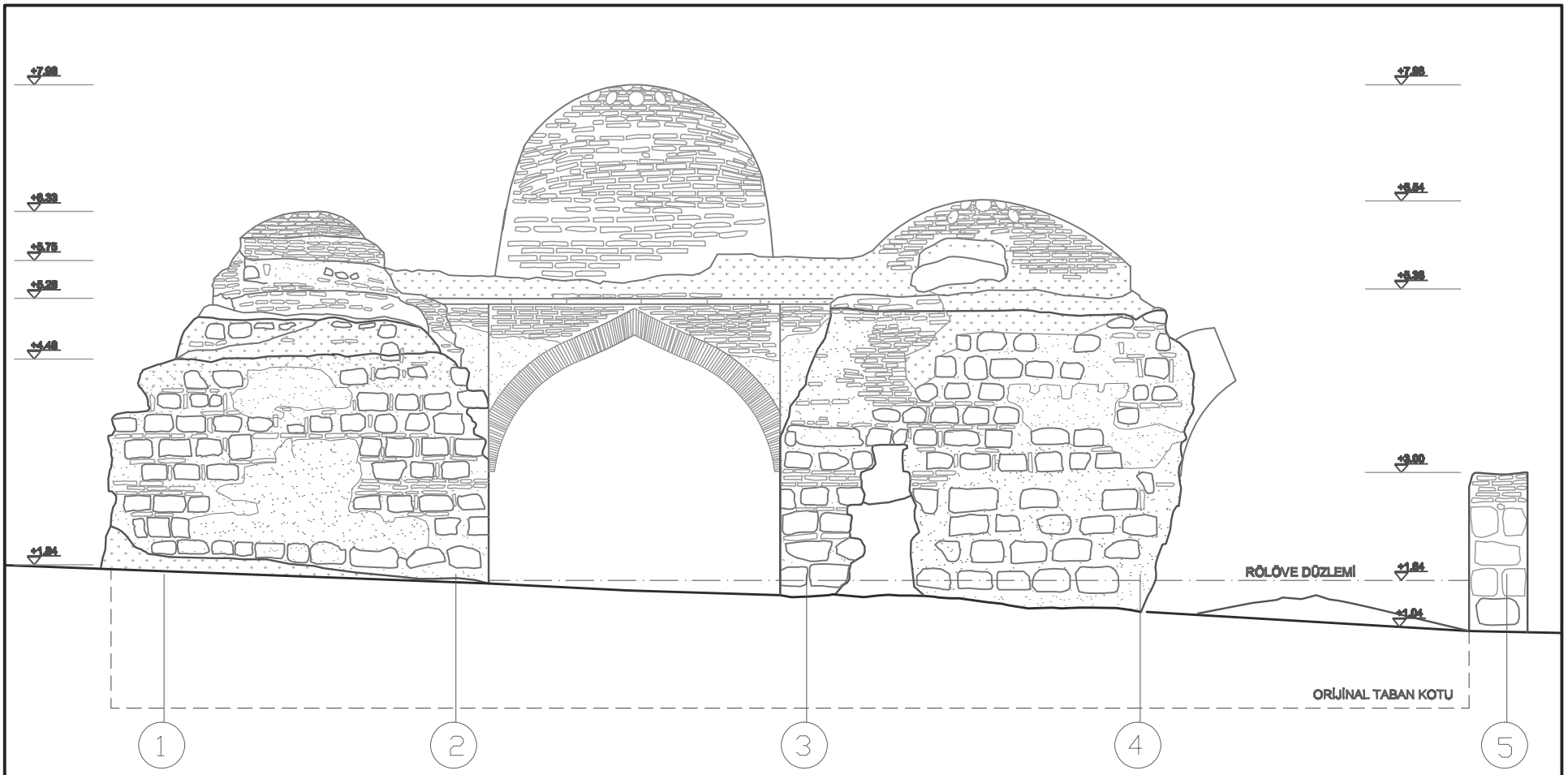
10-10 KESİTİ

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : KESİTLER / 10-10 KESİTİ	P15
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö: 1/50	

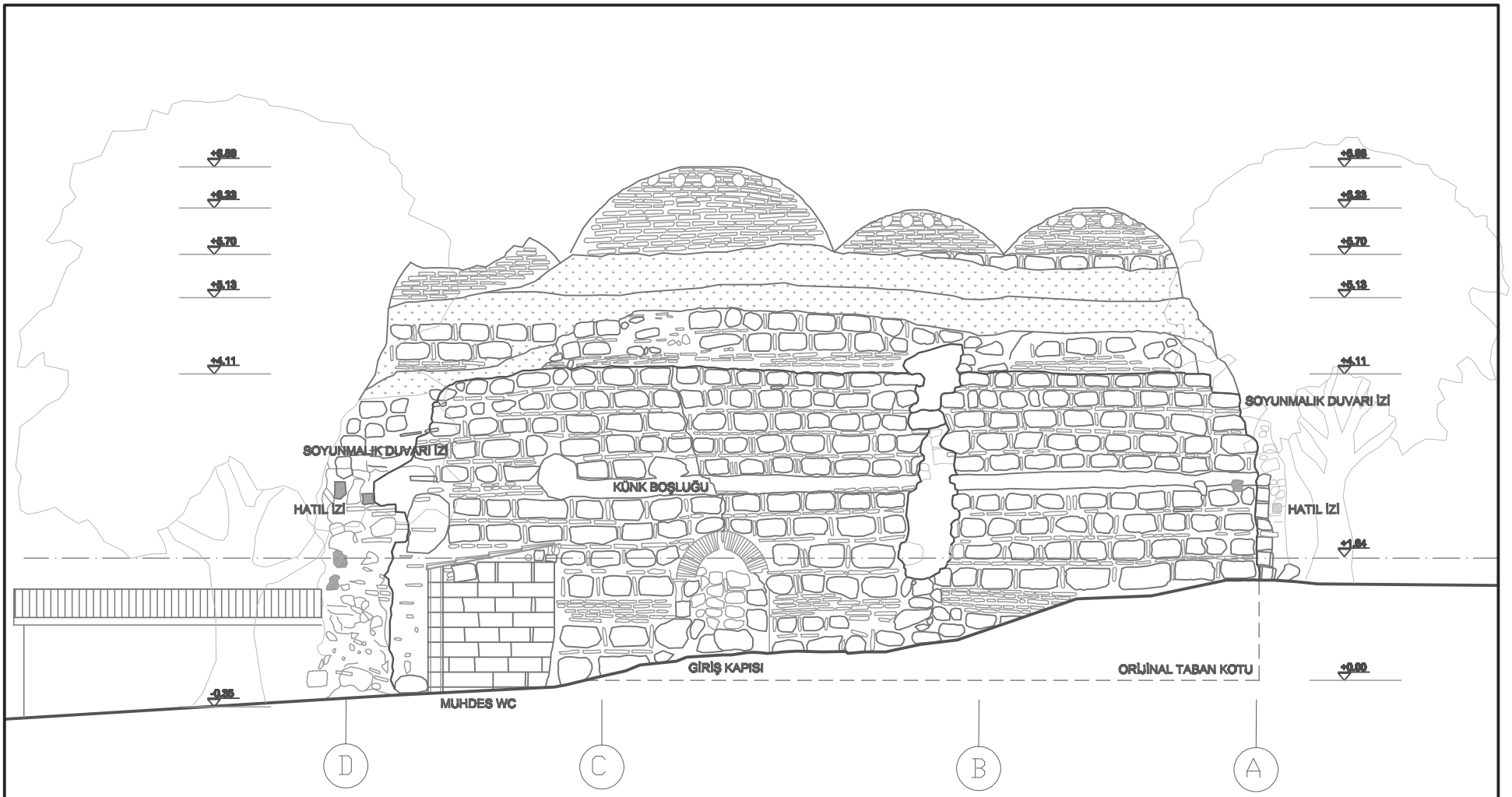
-K.BATI CEPHESİ - ARAPLAR CADDESİ GÖRÜNÜŞÜ-

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RÖLÖVE : GÖRÜNÜŞLER K.BATI CEPHESİ Ö: 1/100	P16

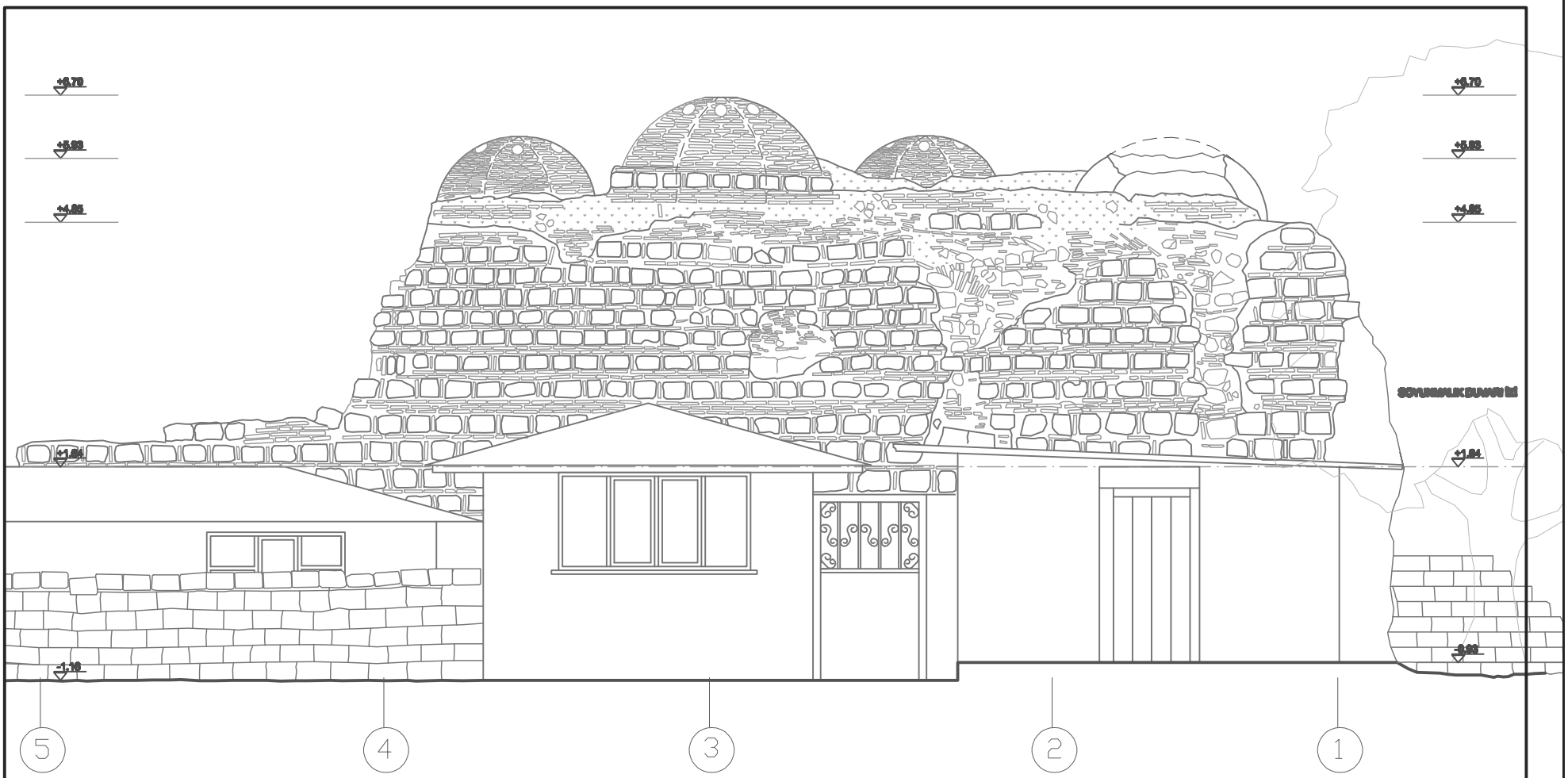
-K.BATI CEPHESİ - ARAPLAR CADDESİ GÖRÜNÜŞÜ-

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : GÖRÜNÜŞLER K.BATI CEPHESİ		P17
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö:	1/50	

-K.DOĞU CEPHESİ - GİRİŞ CEPHESİ-

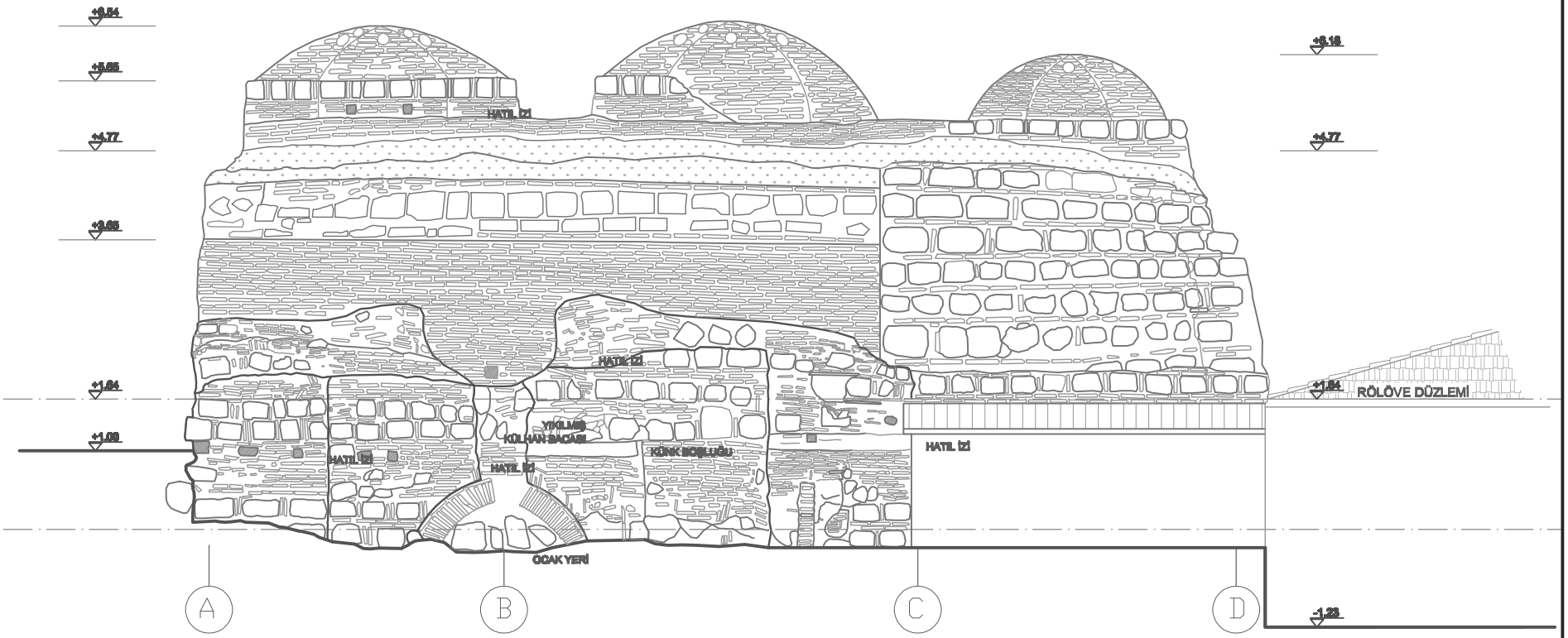
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RÖLÖVE : GÖRÜNÜŞLER K.DOĞU CEPHESİ Ö: 1/50	P18

-G.DOĞU CEPHESİ / ARAPLAR SOKAĞI GÖRÜNÜŞÜ-

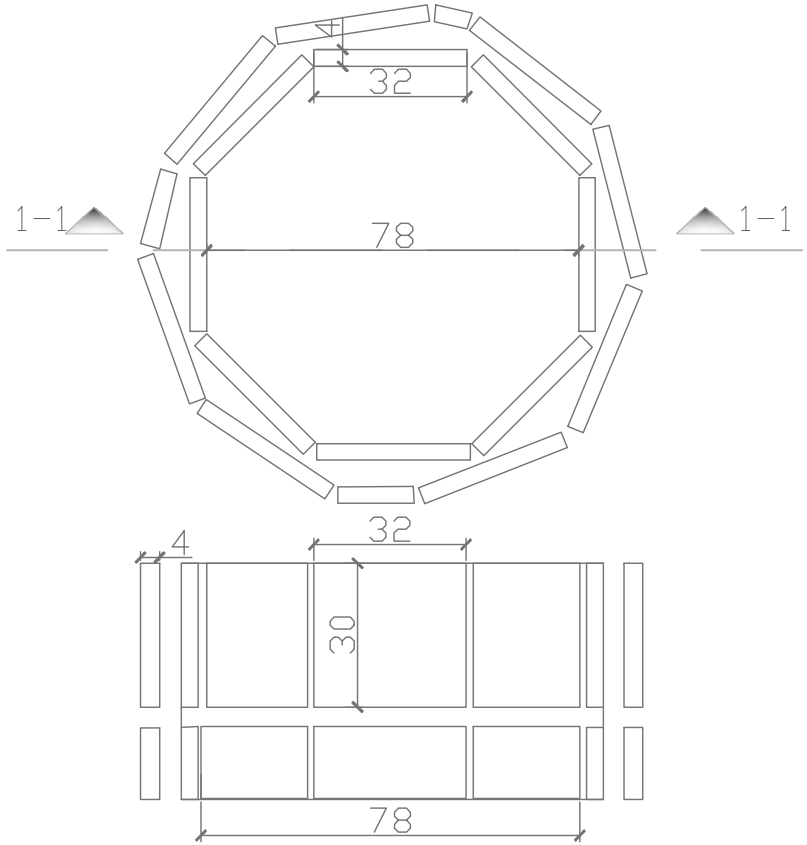
0 1 2 3 5 m

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : GÖRÜNÜŞLER G.DOĞU CEPHESİ	P19
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö: 1/50	

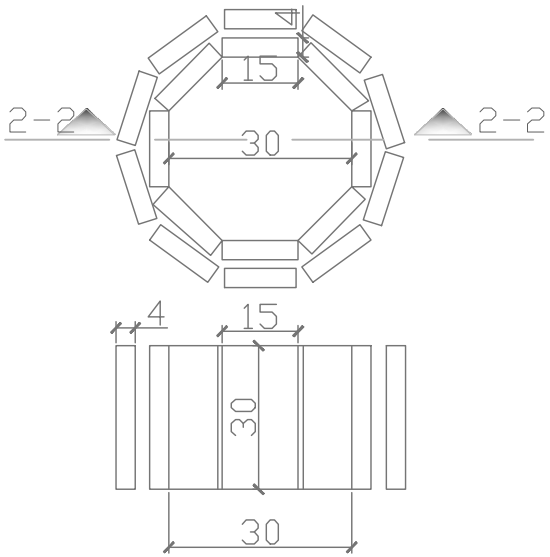

-G.BATI CEPHESİ-

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RÖLÖVE : GÖRÜNÜŞLER G.BATI CEPHESİ	P20
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö: 1/50	

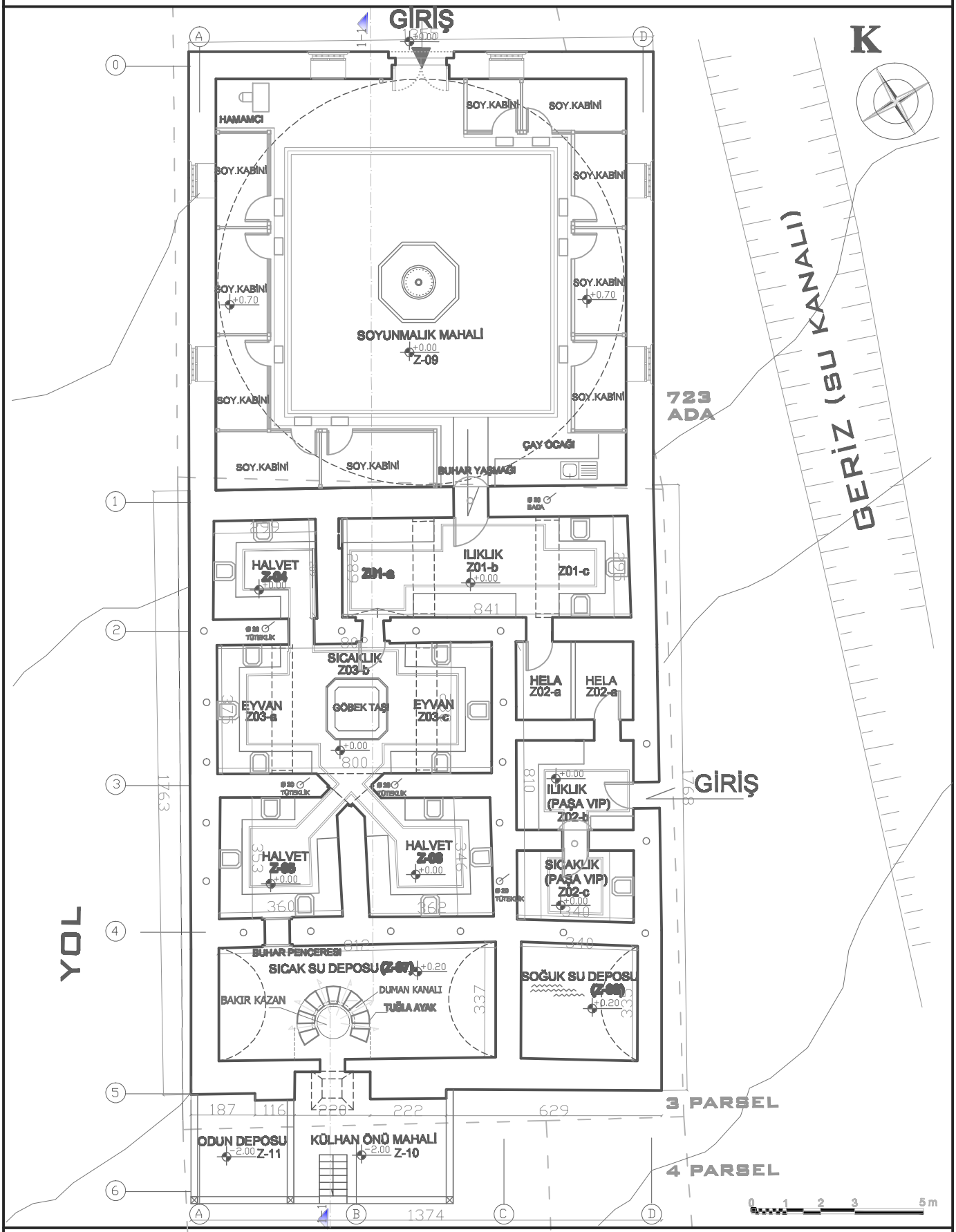
-1-1 DETAYI-

-2-2 DETAYI-

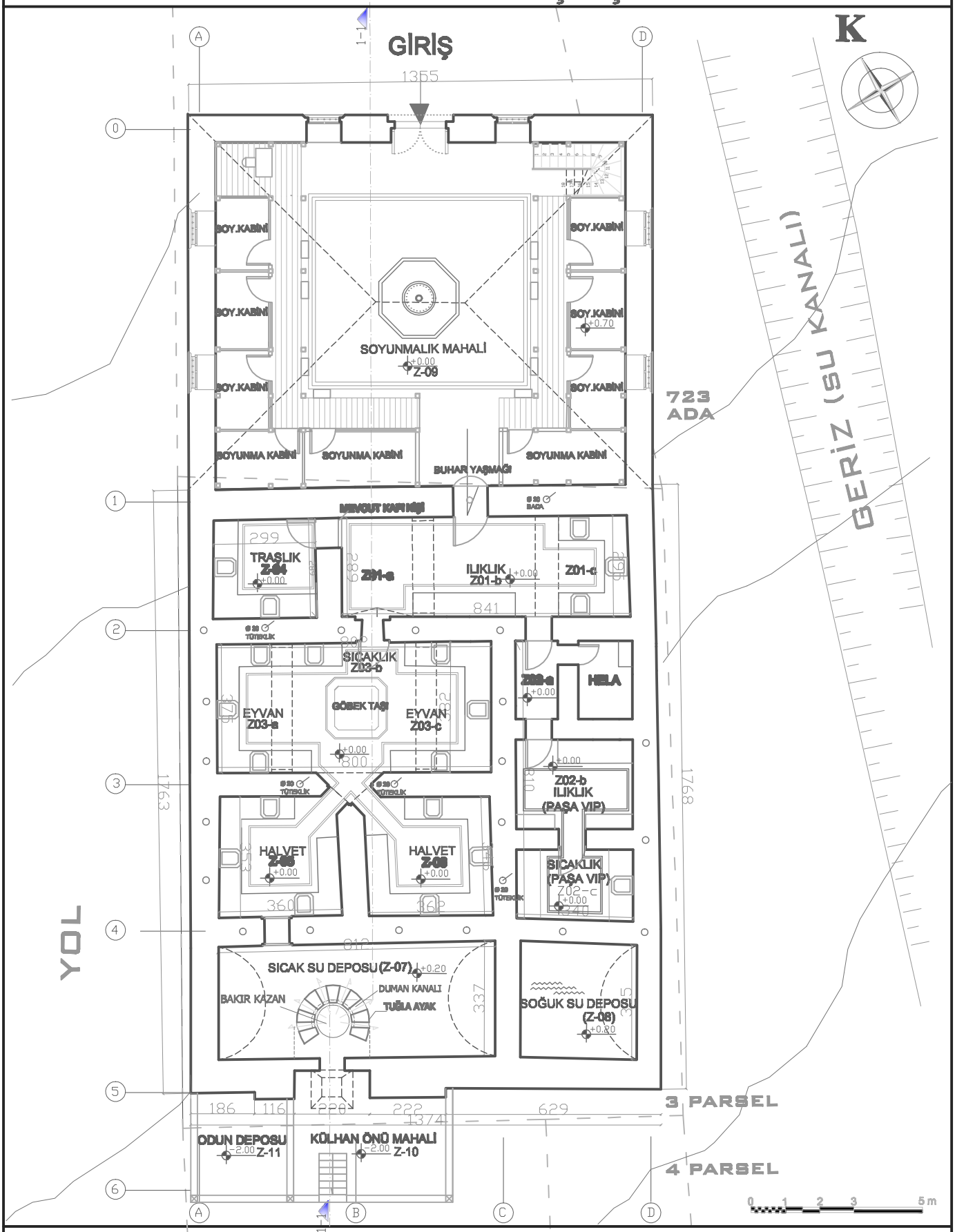
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RÖLÖVE : DETAYLAR Ö: 1/10	P21

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 1- TEK KATLI KUBBELİ SOYUNMALIK MAHALİ

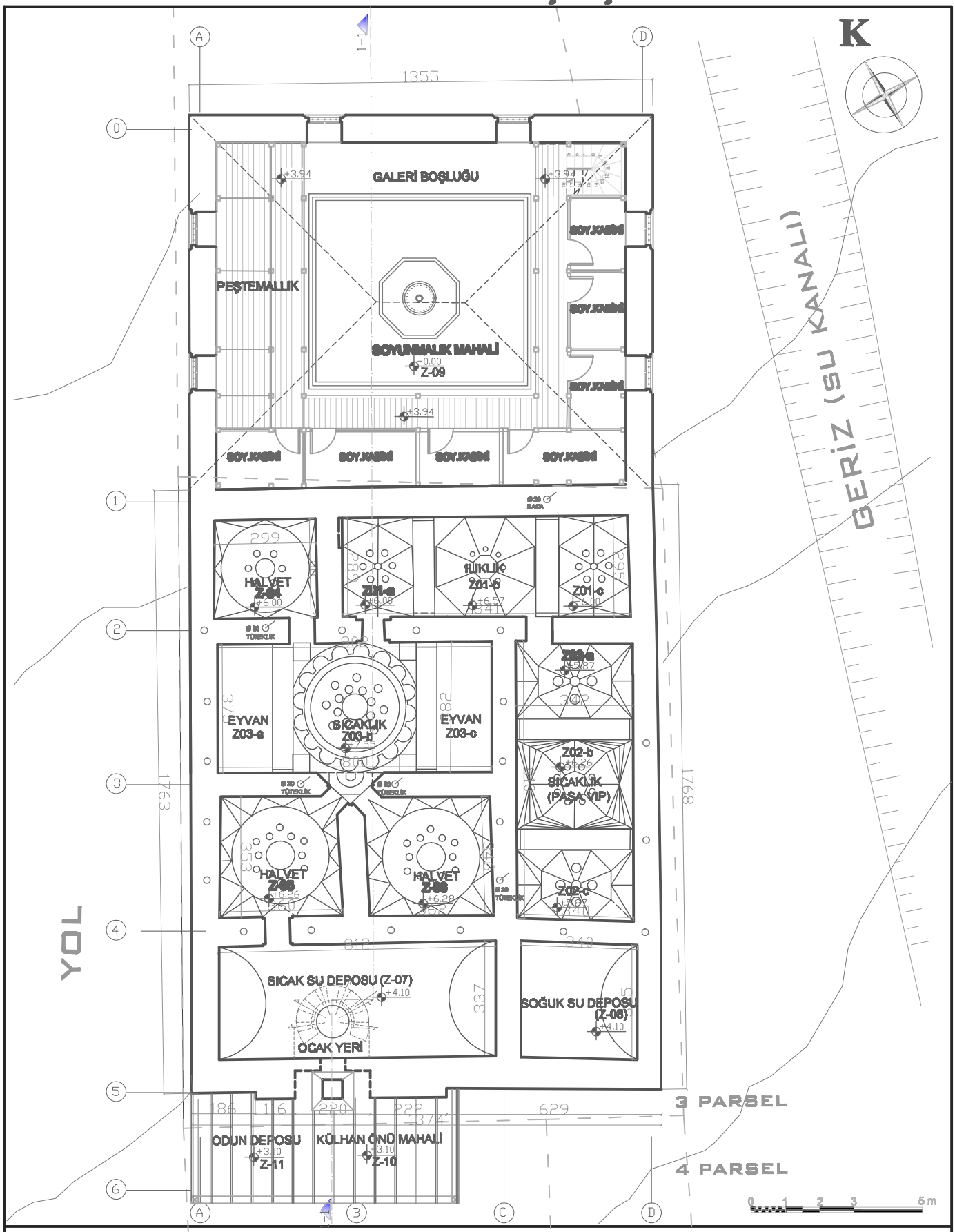
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : +0.00 KOTU PLANI ZEMİN KAT PLANI	Ö:	1/100	P22

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 2- İKİ KATLI KIRMA AHŞAP ÇATILI SOYUNMALIK MAHALİ

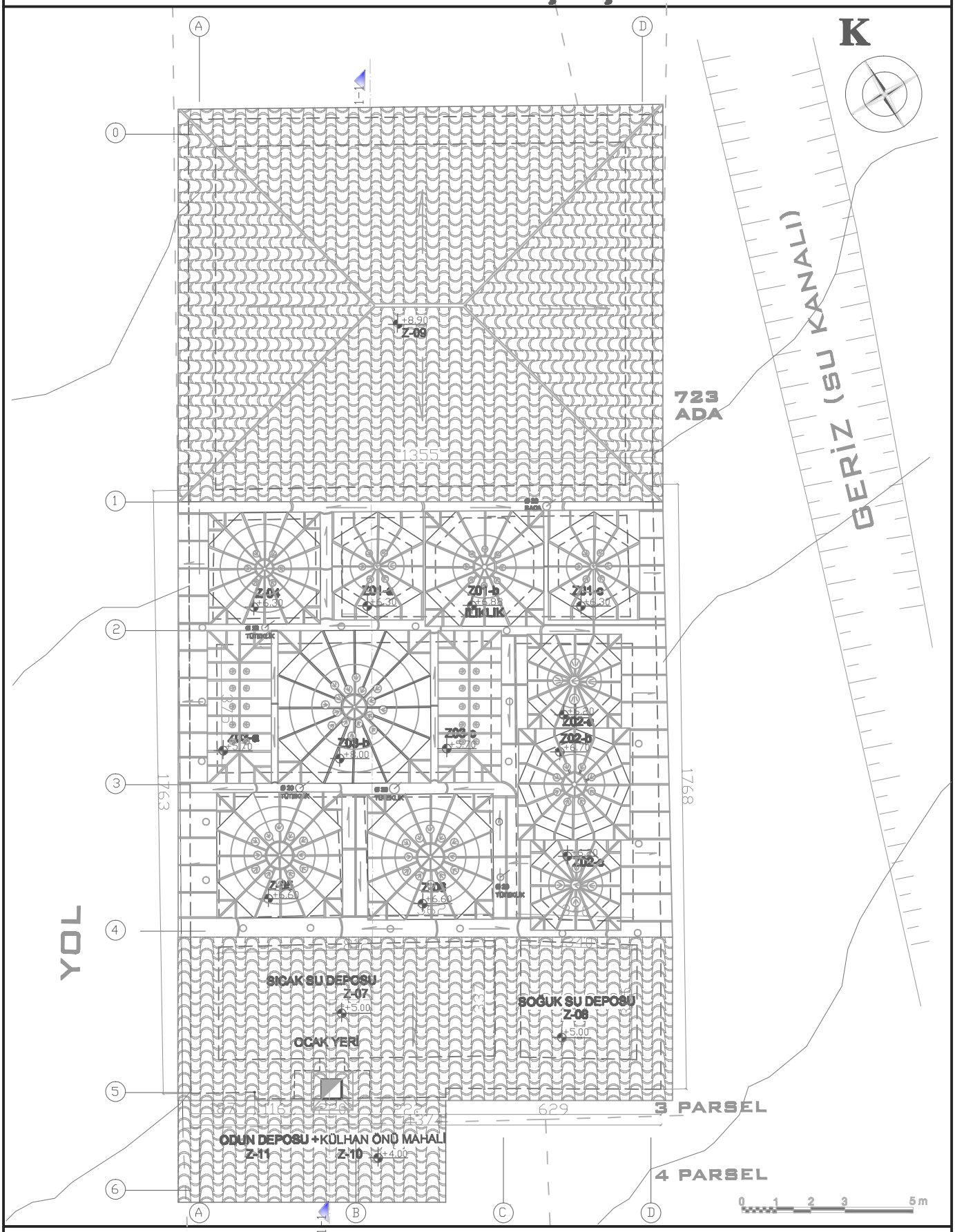
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : +0.00 KOTU PLANI ZEMİN KAT PLANI	Ö:	1 / 100	P23

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 2- İKİ KATLI KIRMA AHŞAP ÇATILI SOYUNMALIK MAHALİ

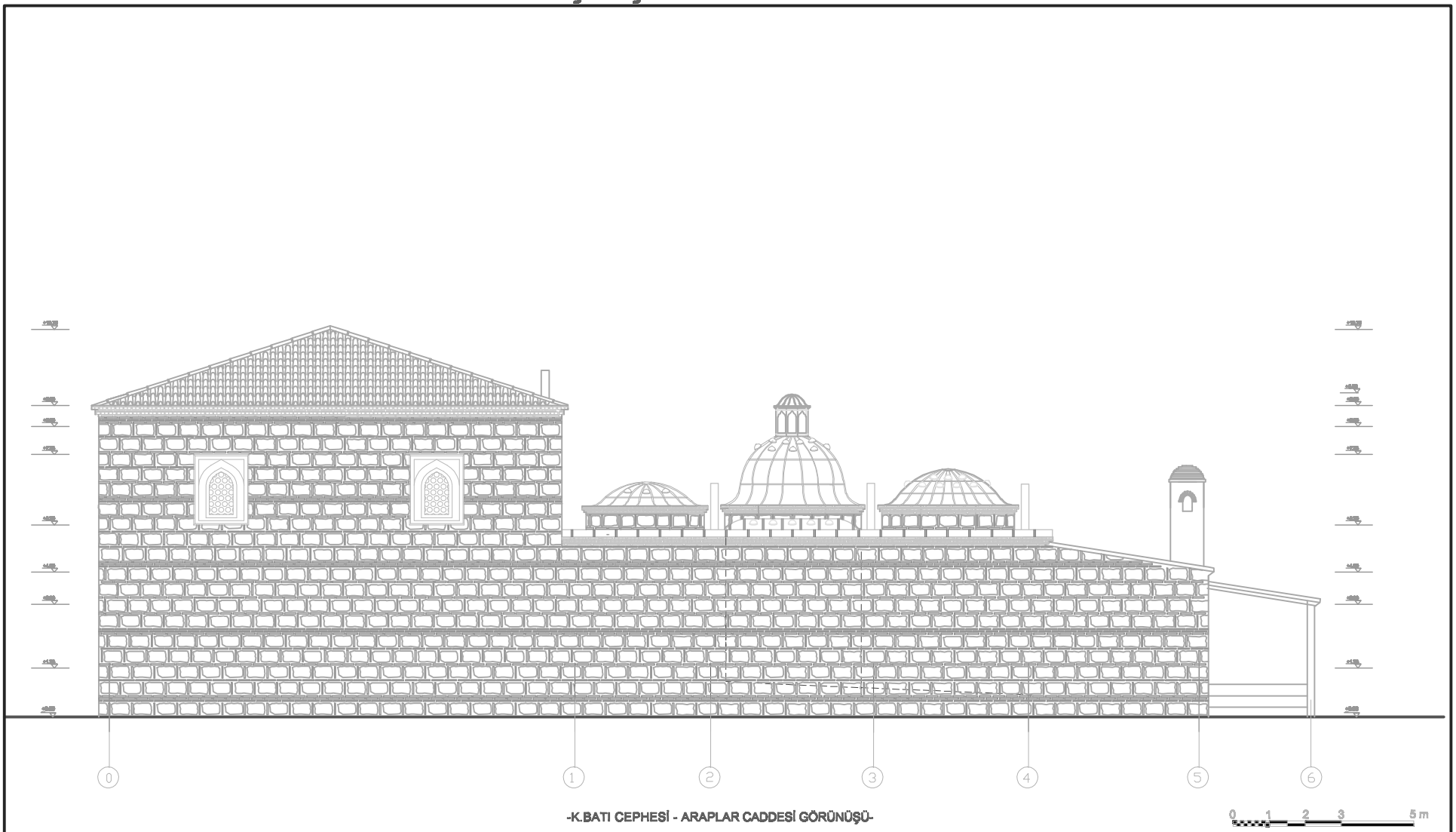
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : +4.00 KOTU PLANI ÜST KAT PLANI	Ö:	1 / 100	P24

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 2- İKİ KATLI KIRMA AHŞAP ÇATILI SOYUNMALIK MAHALİ

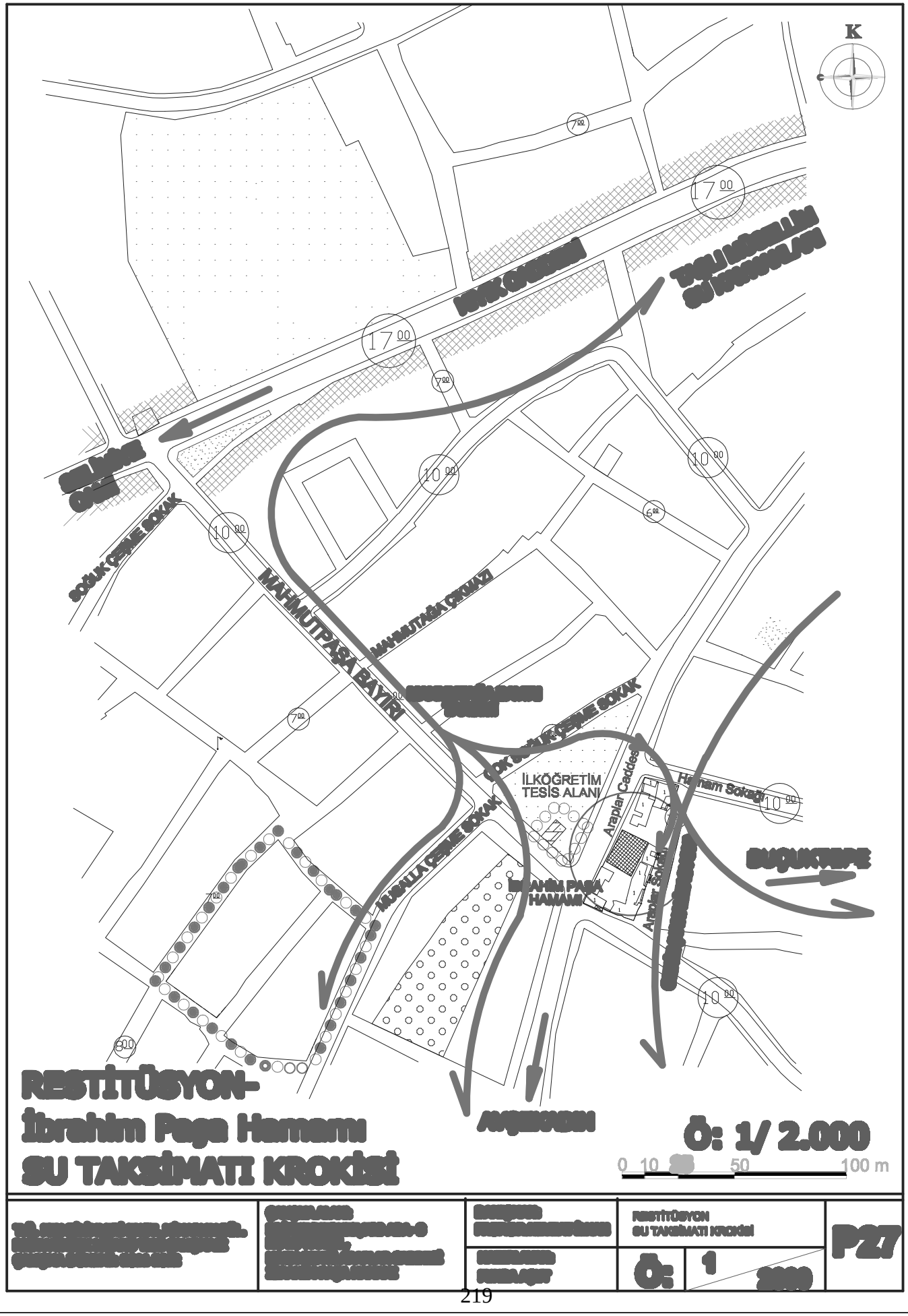
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : +9.00 KOTU PLANI ÇATI PLANI	Ö:	1/100	P25

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 2- İKİ KATLI KIRMA AHŞAP ÇATILI SOYUNMALIK MAHALİ

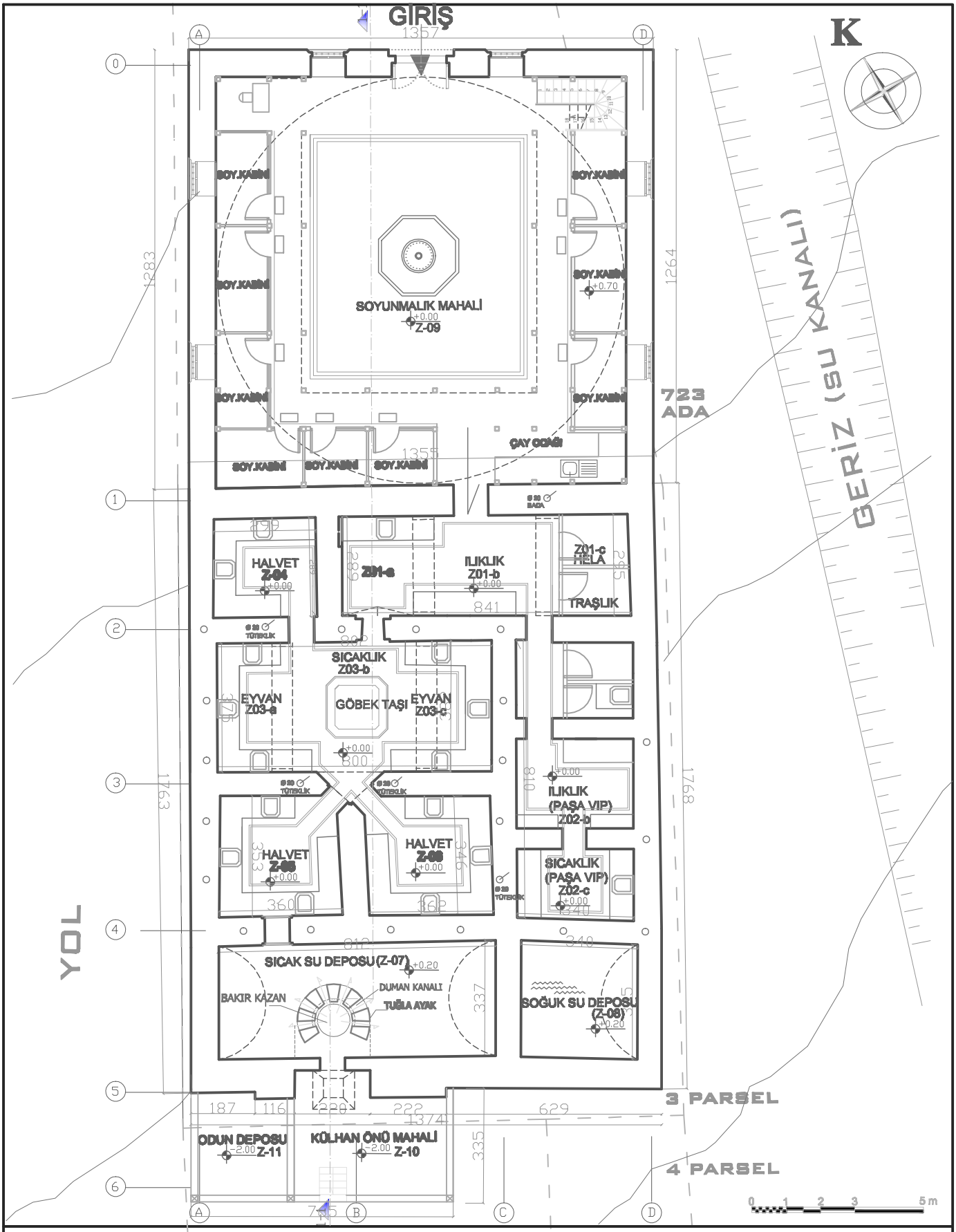

-K.BATI CEPHESİ - ARAPLAR CADDESİ GÖRÜNÜŞÜ-

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RESTİTÜSYON : GÖRÜNÜŞLER K.BATI CEPHESİ		P26
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö:	1/100	

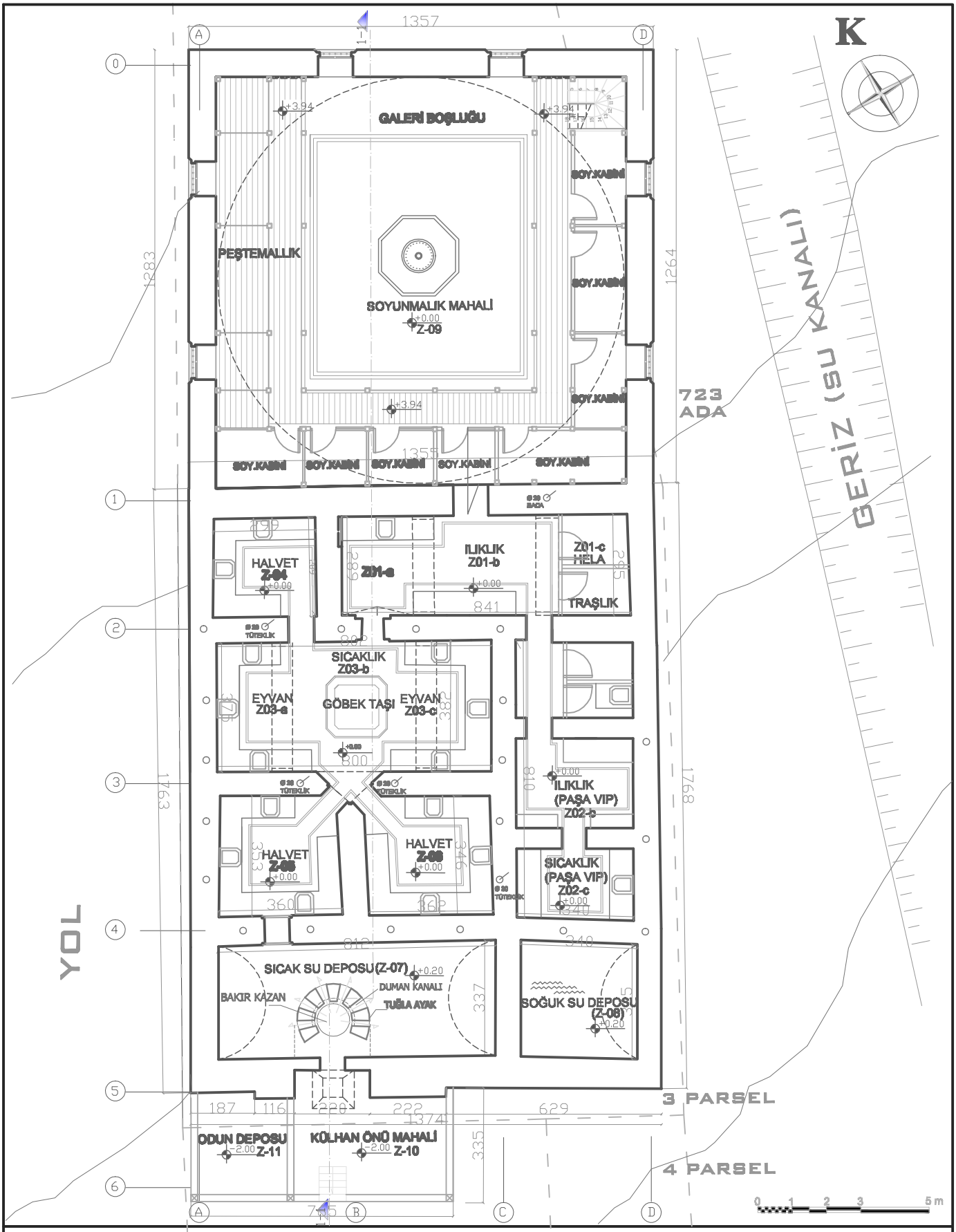

K
SOĞUKÇEŞME SOKAK
MAHMUTPAŞA BAYIRI
İLKÖĞRETİM
TESİS ALANI
Hamam Sokağı
Araplar Caddesi
İBRAHİM PAŞA
HAMAMI
BUÇUKTEPE
RESTİTÜSYON-
İbrahim Paşa Hamamı
SU TAKSİMATI KROKİSİ
Ö: 1/ 2.000
0 10 50 100 m
RESTİTÜSYON
SU TAKSİMATI KROKİSİ
P27
Ö:
1

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 3- İKİ KATLI KUBBELİ SOYUNMALIK MAHALİ

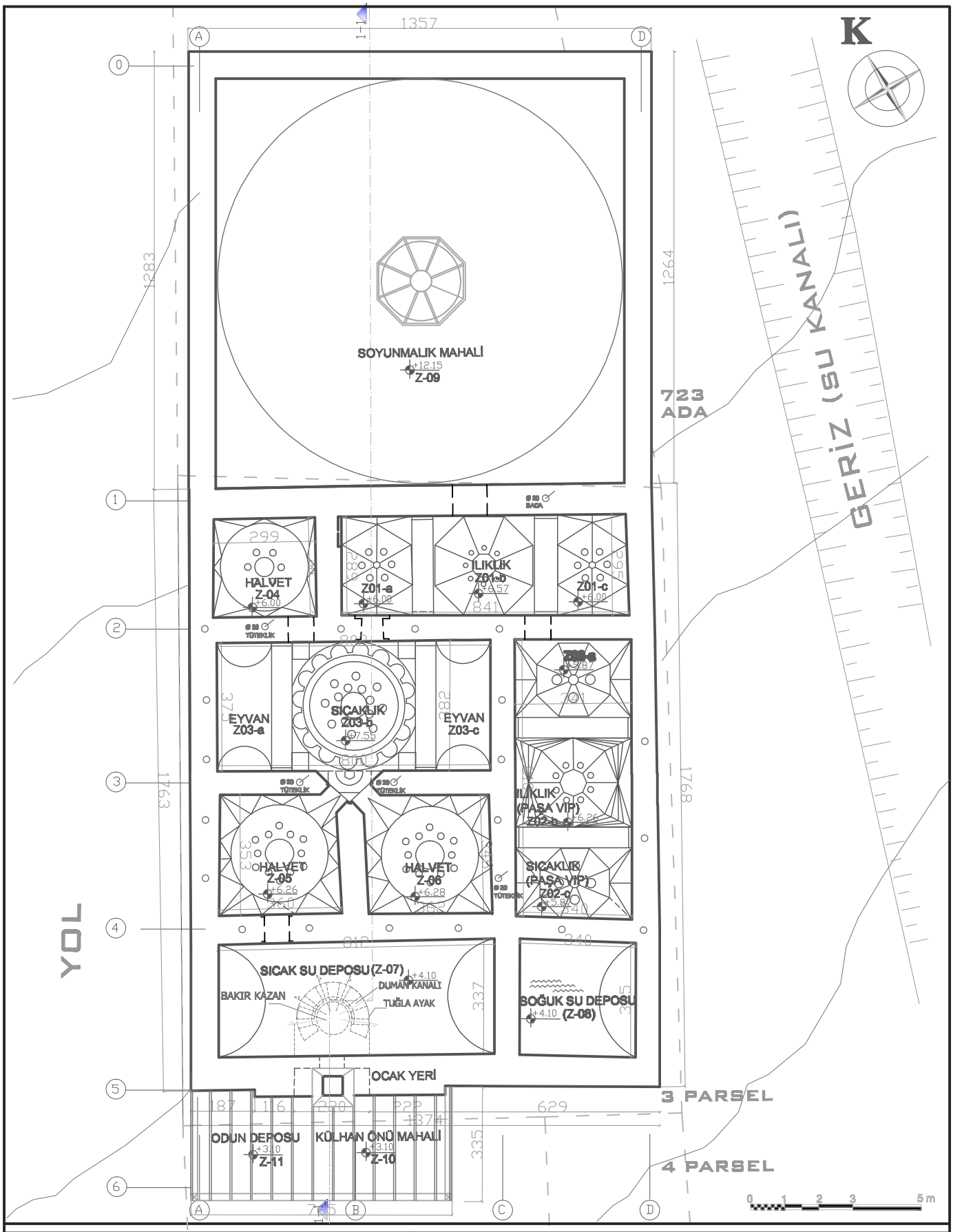
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : +0.00 KOTU PLANI ZEMİN KAT PLANI	Ö:	1/100	P28

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 3- İKİ KATLI KUBBELİ SOYUNMALIK MAHALİ

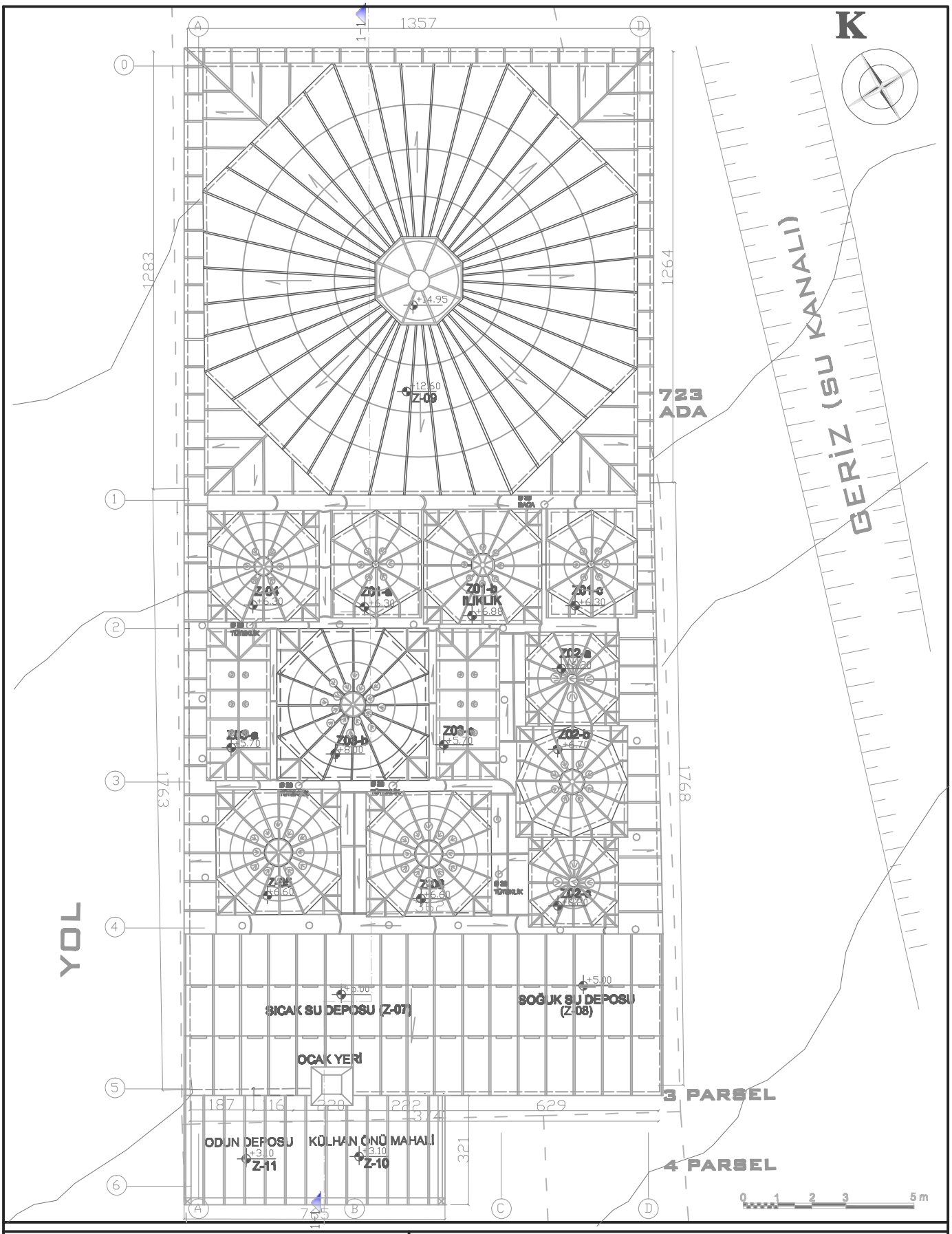
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : +4.00 KOTU PLANI ÜST KAT PLANI	Ö:	1/100	P29

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 3- İKİ KATLI KUBBELİ SOYUNMALIK MAHALİ

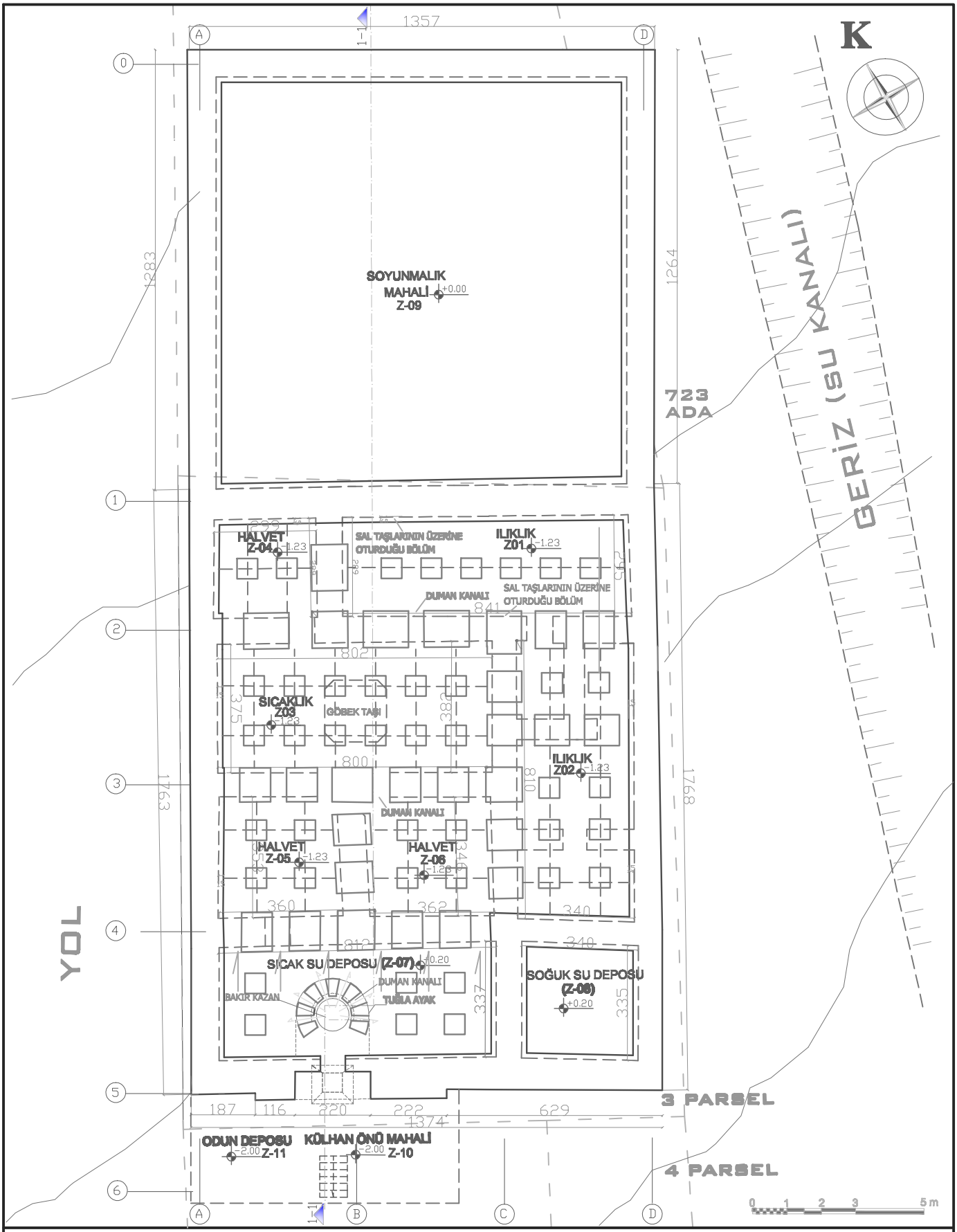
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : TAVAN PLANI	Ö:	1/100	P30

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 3- İKİ KATLI KUBBELİ SOYUNMALIK MAHALİ

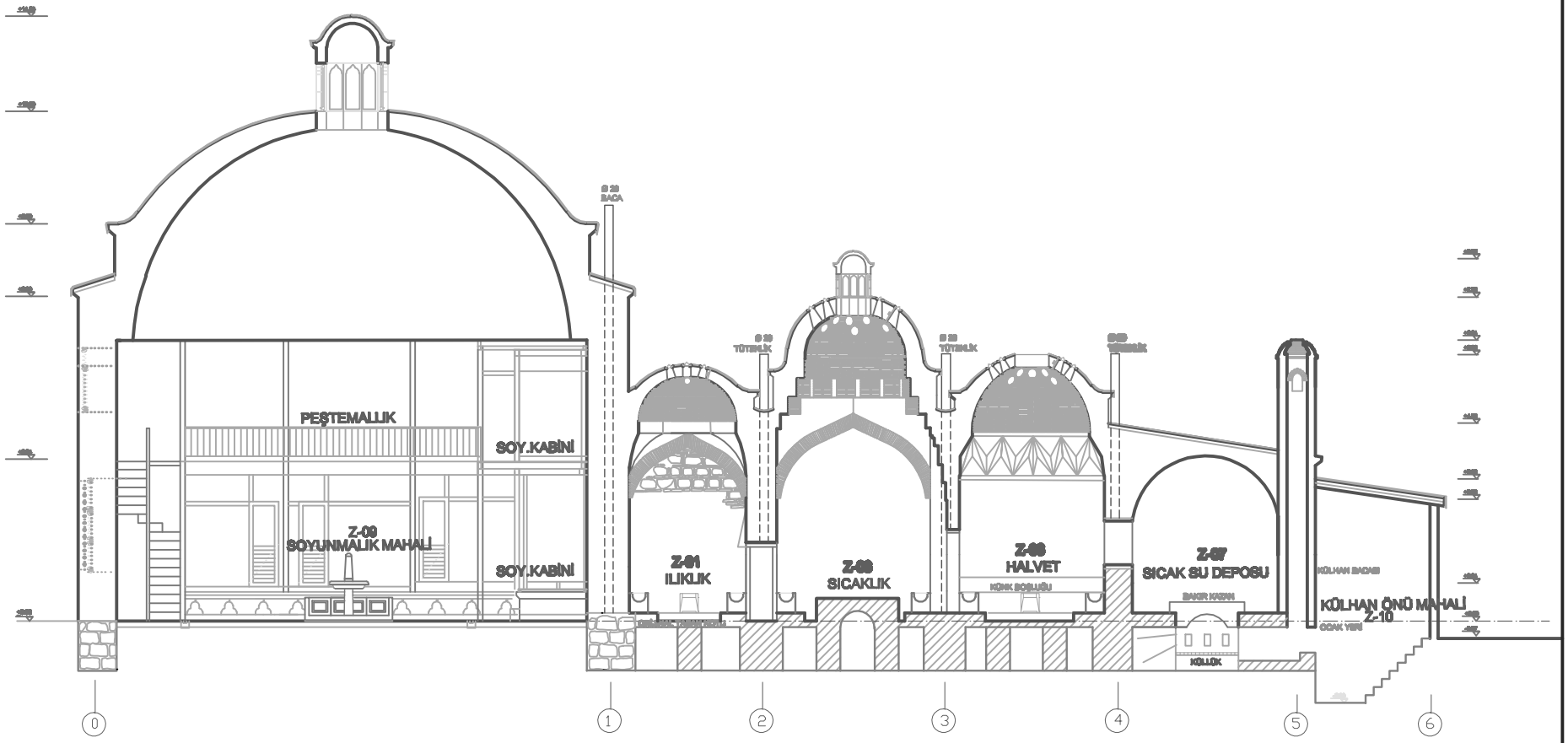

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : +15.00 KOTU PLANI ÇATI (KURŞUN FERŞ) PLANI	ÖLÇÜ:	1 / 100	P31

RESTİTÜSYON ÖNERİ: 3- İKİ KATLI KUBBELİ SOYUNMALIK MAHALİ

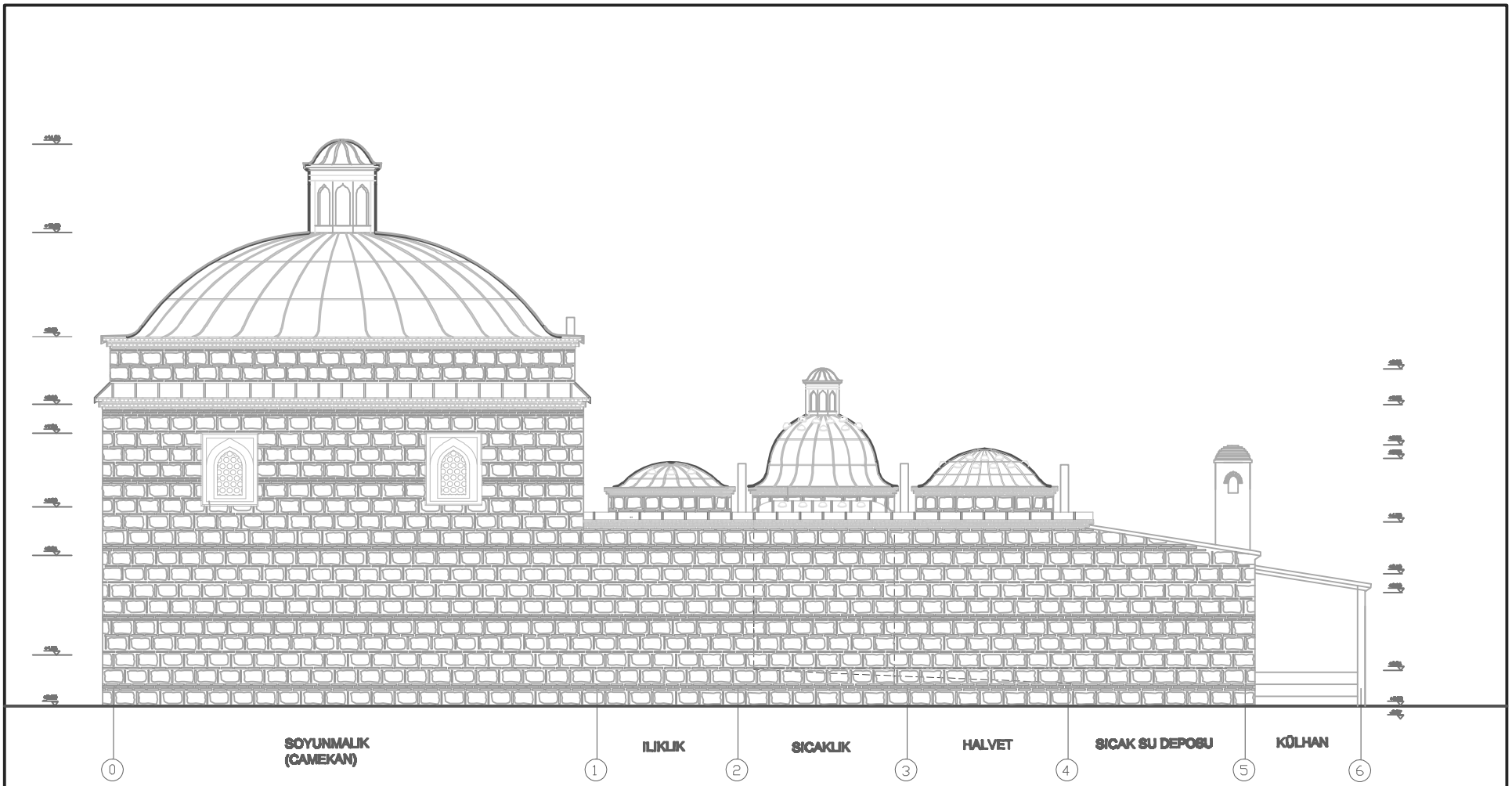
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : -1.23 KOTU PLANI CEHENNEMLİK PLANI	Ö:	1/100	P32

1-1 KESİTİ

0 1 2 3 5 m

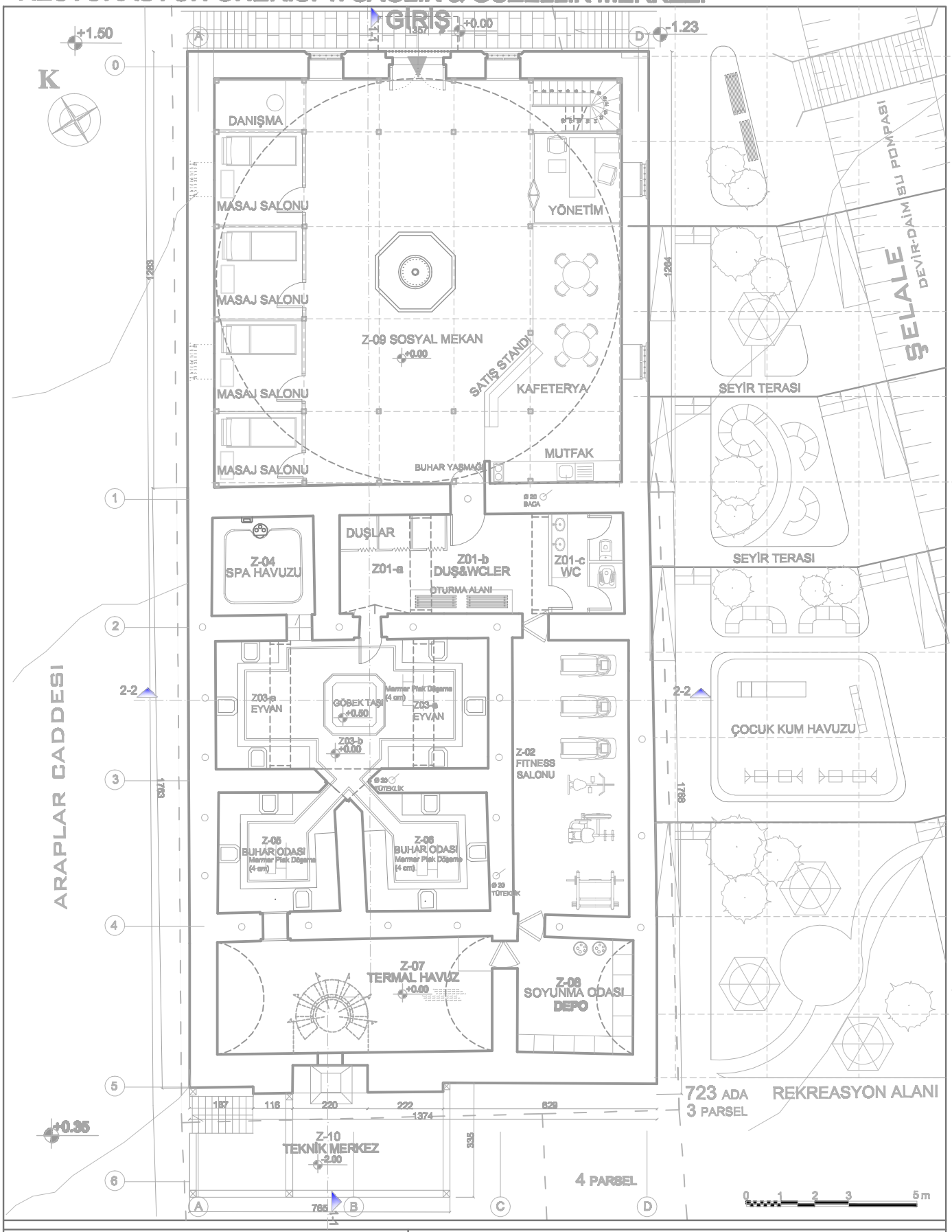
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTİTÜSYON : KESİTLER 1-1 KESİTİ Ö: 1/100	P33

-K.BATI CEPHESİ - ARAPLAR CADDESİ GÖRÜNÜŞÜ-

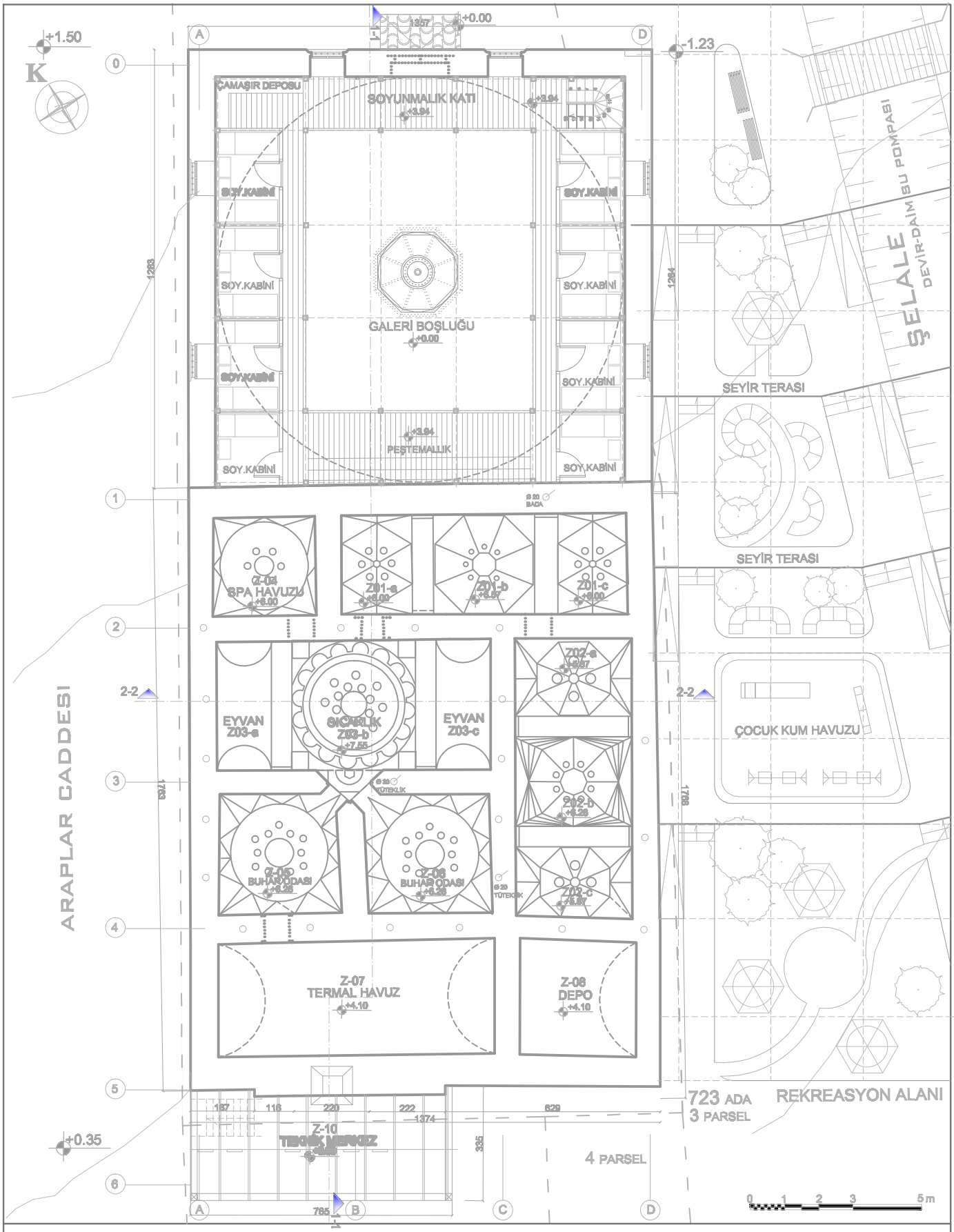
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RESTİTÜSYON : GÖRÜNÜŞLER K.BATI CEPHESİ		P34
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö:	1/100	

RESTORASYON ÖNERİSİ 1: SAĞLIK & GÜZELLİK MERKEZİ

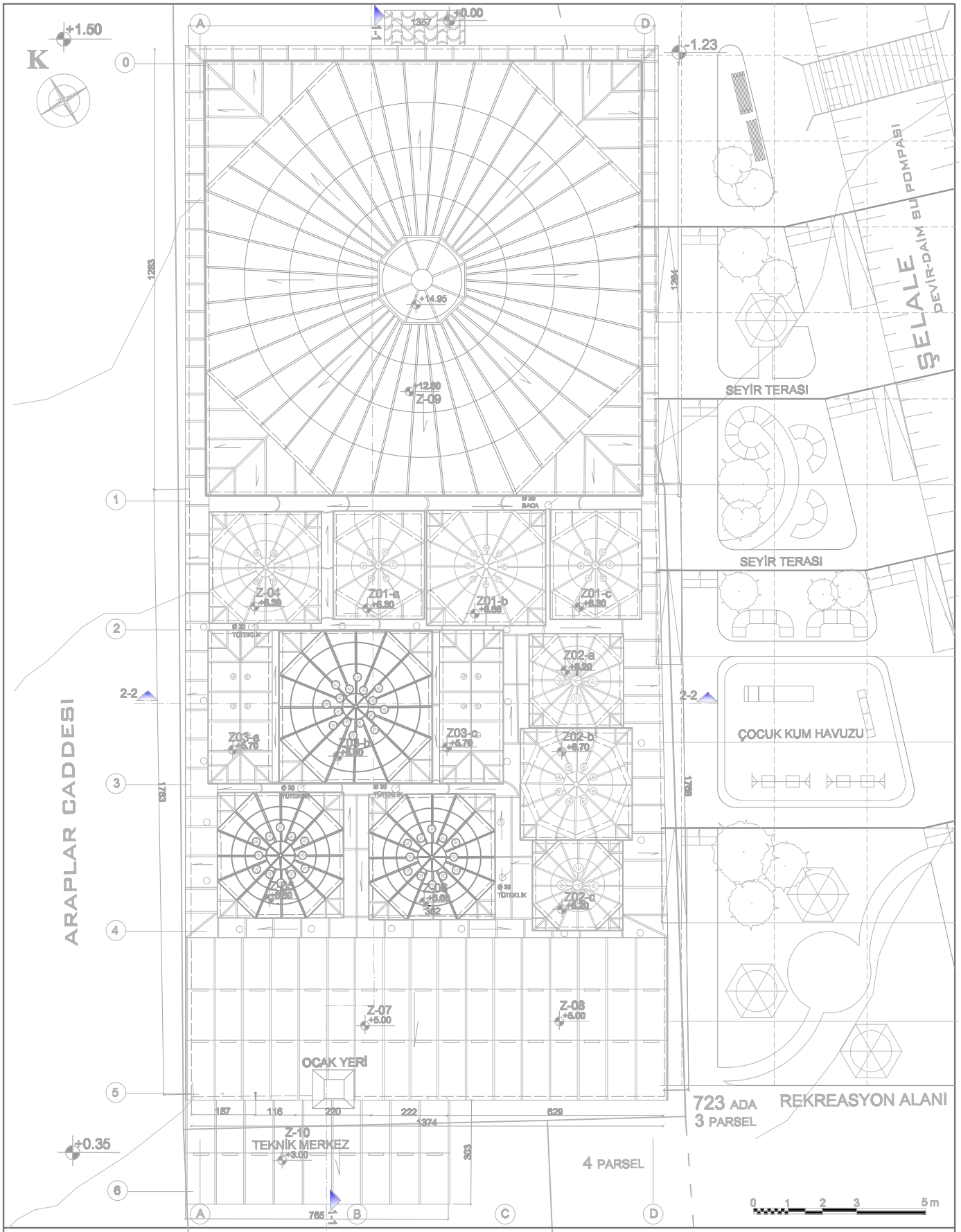
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 1 : +0.00 KOTU PLANI ZEMİN KAT PLANI	Ö:	1 / 100	P35

RESTORASYON ÖNERİSİ 1: SAĞLIK & GÜZELLİK MERKEZİ

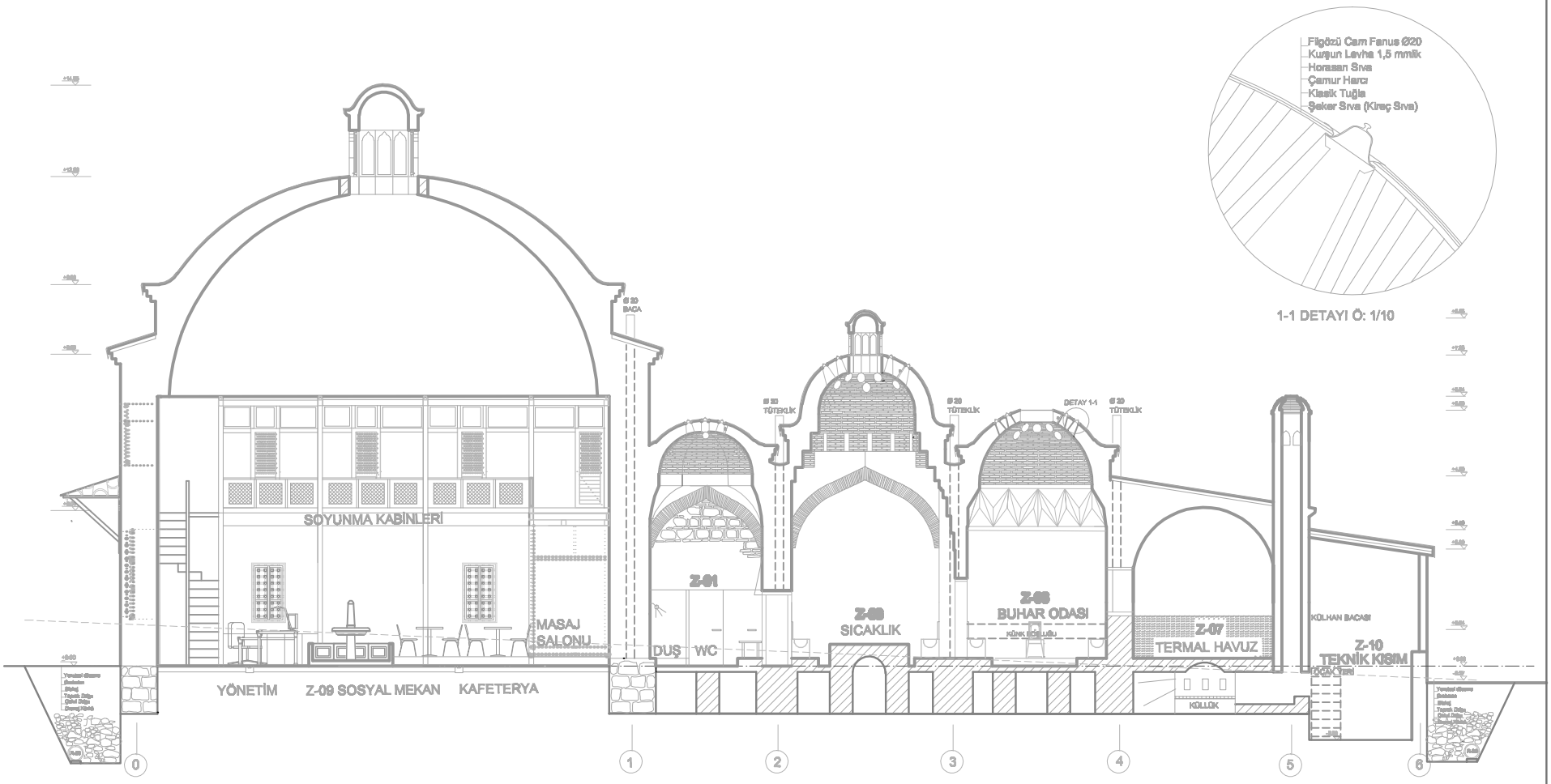
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 1: +4.00 KOTU PLANI ÜST KAT PLANI	Ö:	1/100	P36

RESTORASYON ÖNERİSİ 1: SAĞLIK & GÜZELLİK MERKEZİ

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI		
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 1: +15.00 KOTU PLANI ÇATI (KURŞUN FERŞ) PLANI	Ö: 1/100	P37

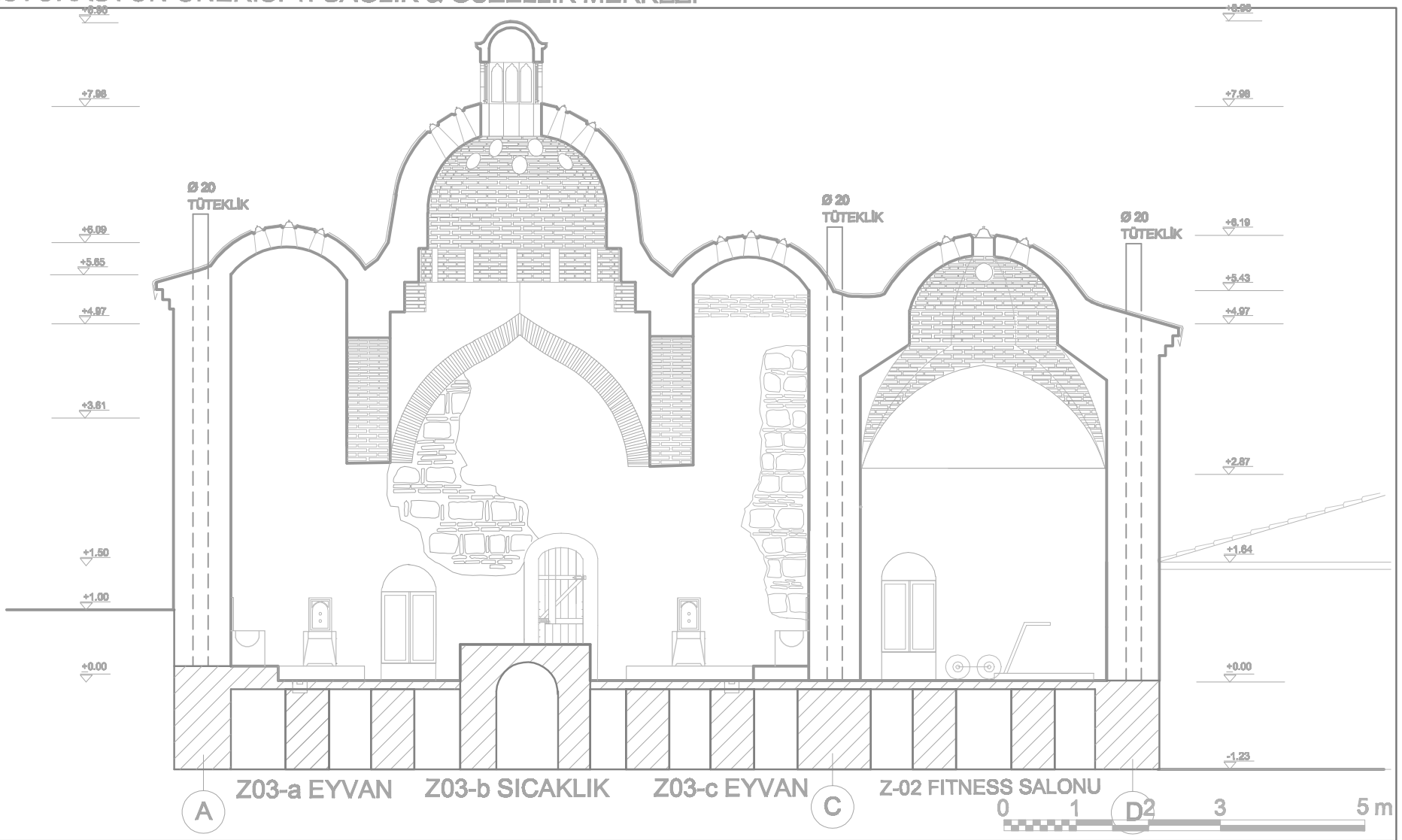
RESTORASYON ÖNERİSİ 1: SAĞLIK & GÜZELLİK MERKEZİ

-1-1 KESİTİ-

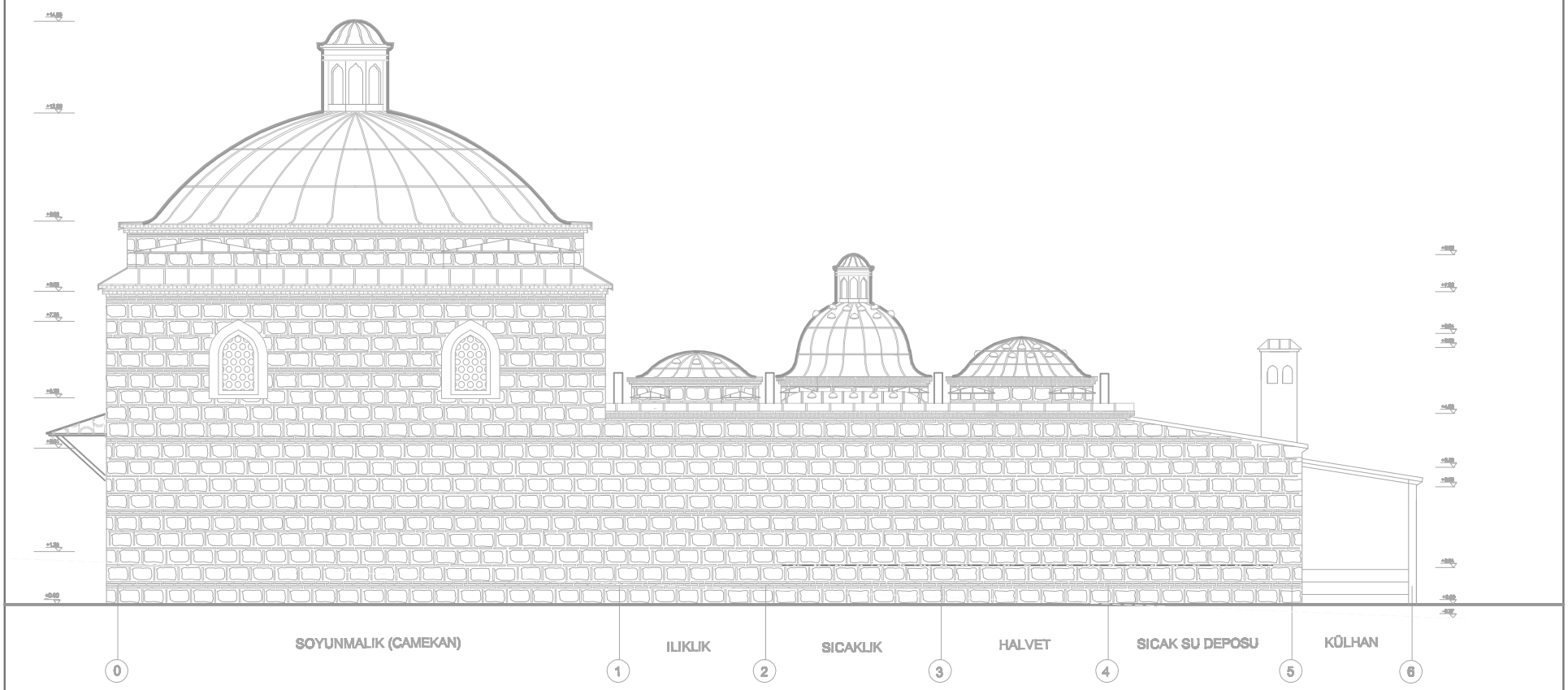
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 1 : KESİTLER 1-1 KESİTİ Ö: 1/100	P38

RESTORASYON ÖNERİSİ 1: SAĞLIK & GÜZELLİK MERKEZİ

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 1 : KESİTLER 2-2 KESİTİ Ö: 1/50	P39

RESTORASYON ÖNERİSİ 1: SAĞLIK & GÜZELLİK MERKEZİ

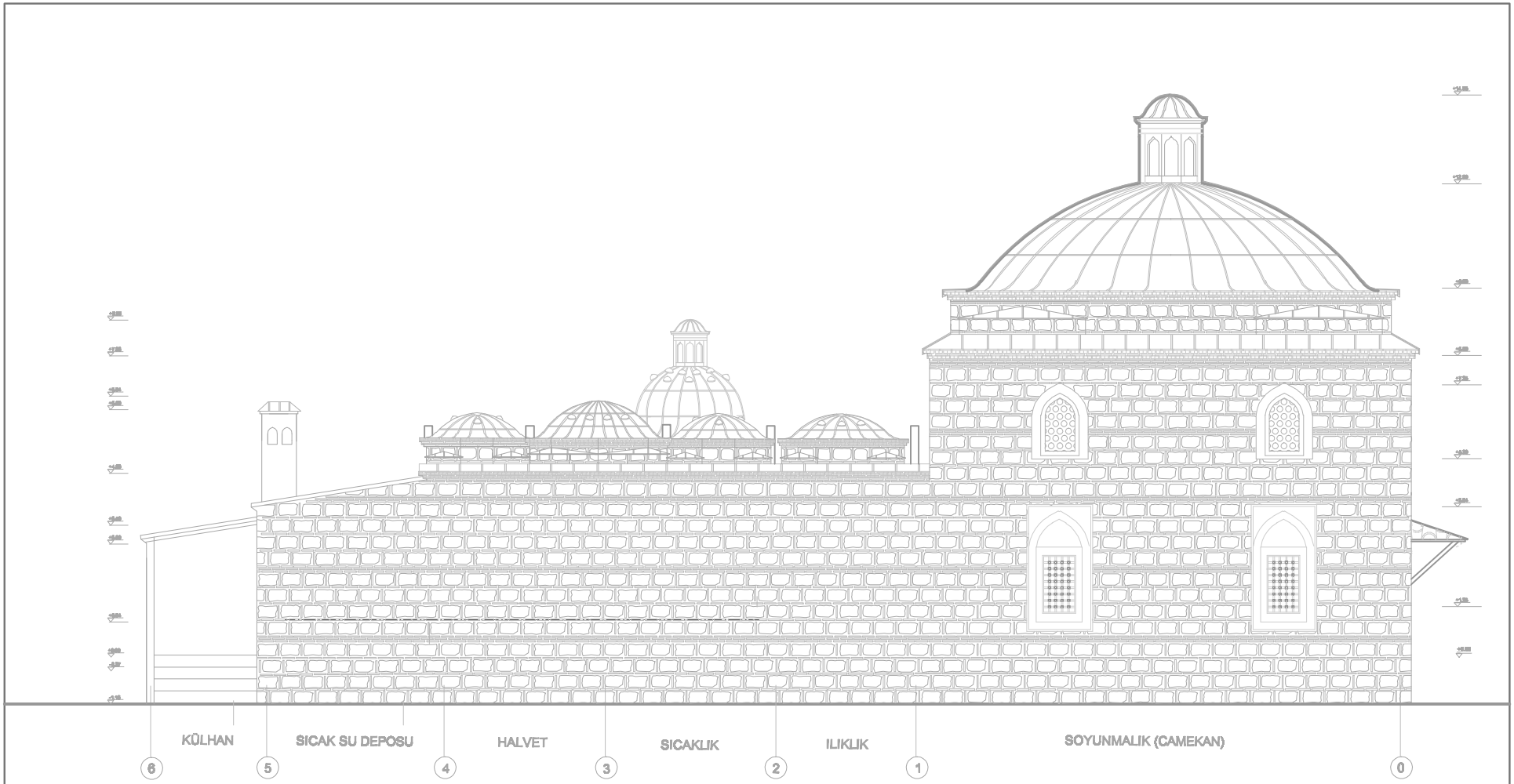

-K.BATI CEPHESİ - ARAPLAR CADDESİ GÖRÜNÜŞÜ-

0 1 2 3 5 m

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 1: GÖRÜNÜŞLER K.BATI CEPHESİ Ö: 1/100	P40

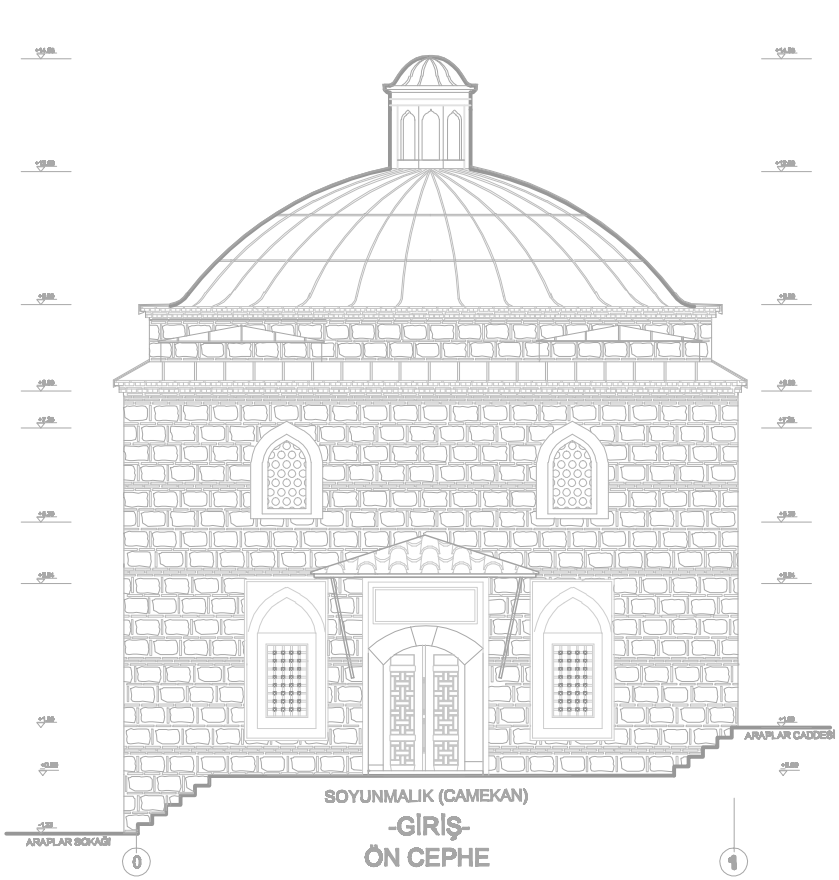
RESTORASYON ÖNERİSİ 1: SAĞLIK & GÜZELLİK MERKEZİ

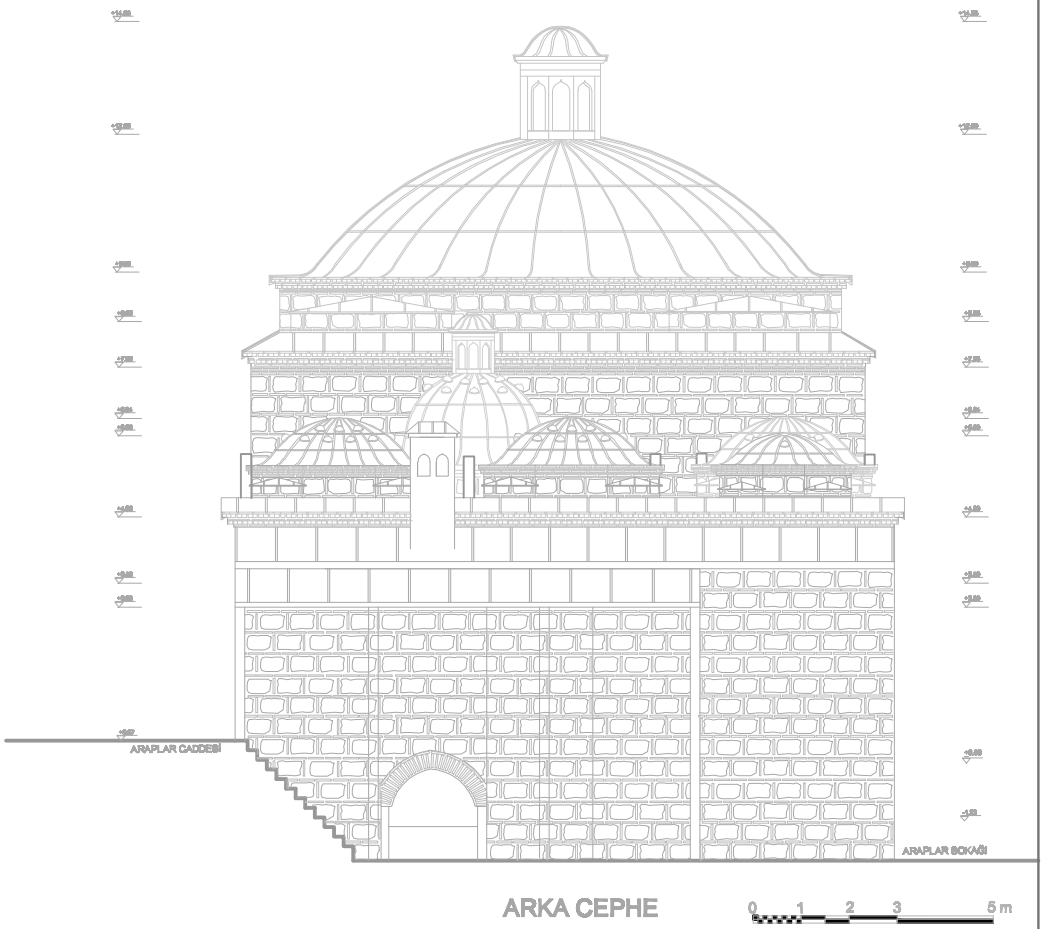

-G.DOĞU CEPHESİ - ARAPLAR SOKAĞI GÖRÜNÜŞÜ-

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RESTORASYON 1: GÖRÜNÜŞLER G.DOĞU CEPHESİ		P41
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö:	1/100	

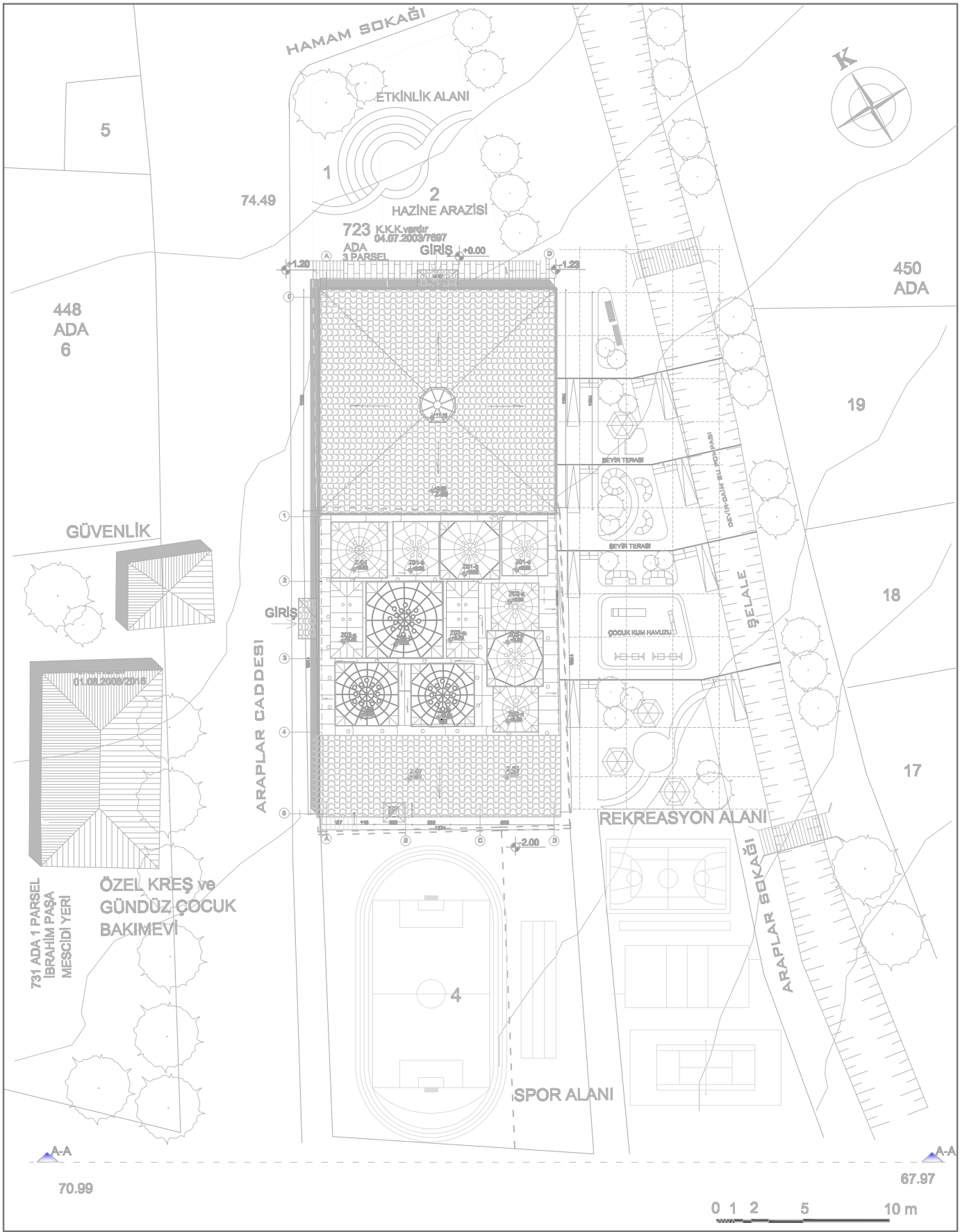
RESTORASYON ÖNERİSİ 1: SAĞLIK & GÜZELLİK MERKEZİ

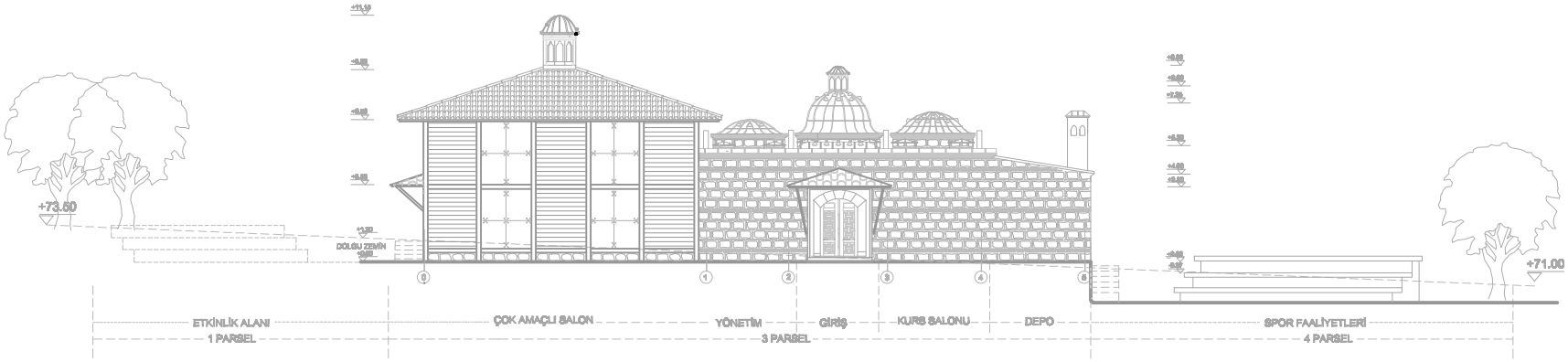
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RESTORASYON 1: GÖRÜNÜŞLER ÖN ve ARKA CEPHE		P42
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö:	1 / 100	

RESTORASYON ÖNERİSİ 2: SEMT EVİ

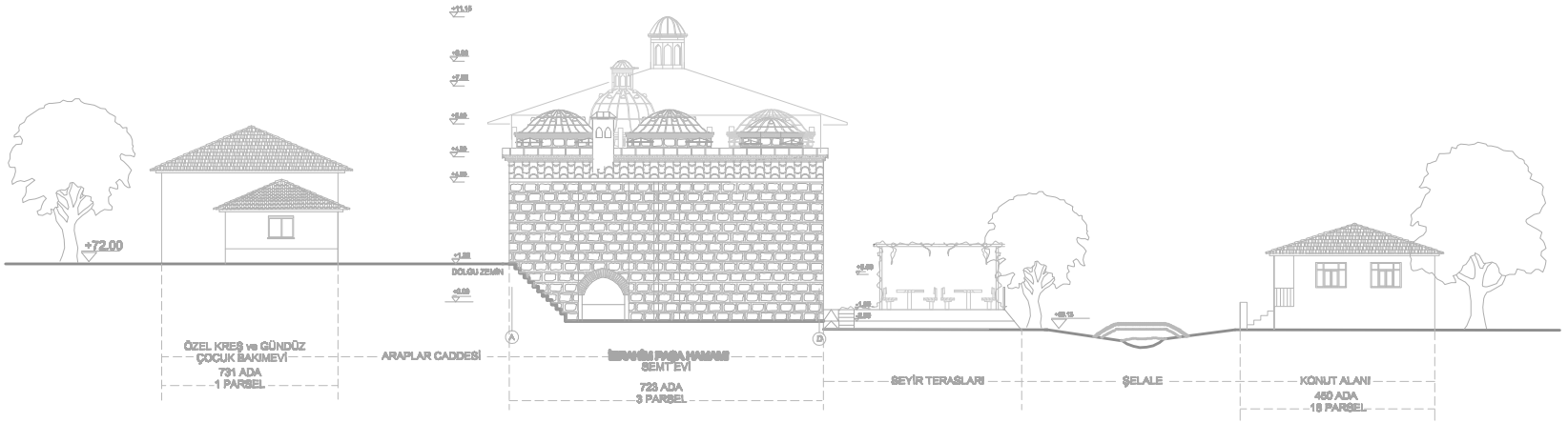
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 2: VAZİYET PLANI	Ö:	1 / 200	P43

RESTORASYON ÖNERİSİ 2: SEMT EVİ

B-B (ARAPLAR CADDESİ) SİLUETİ
ÖLÇEK: 1/ 200

0 1 2 5 10 m

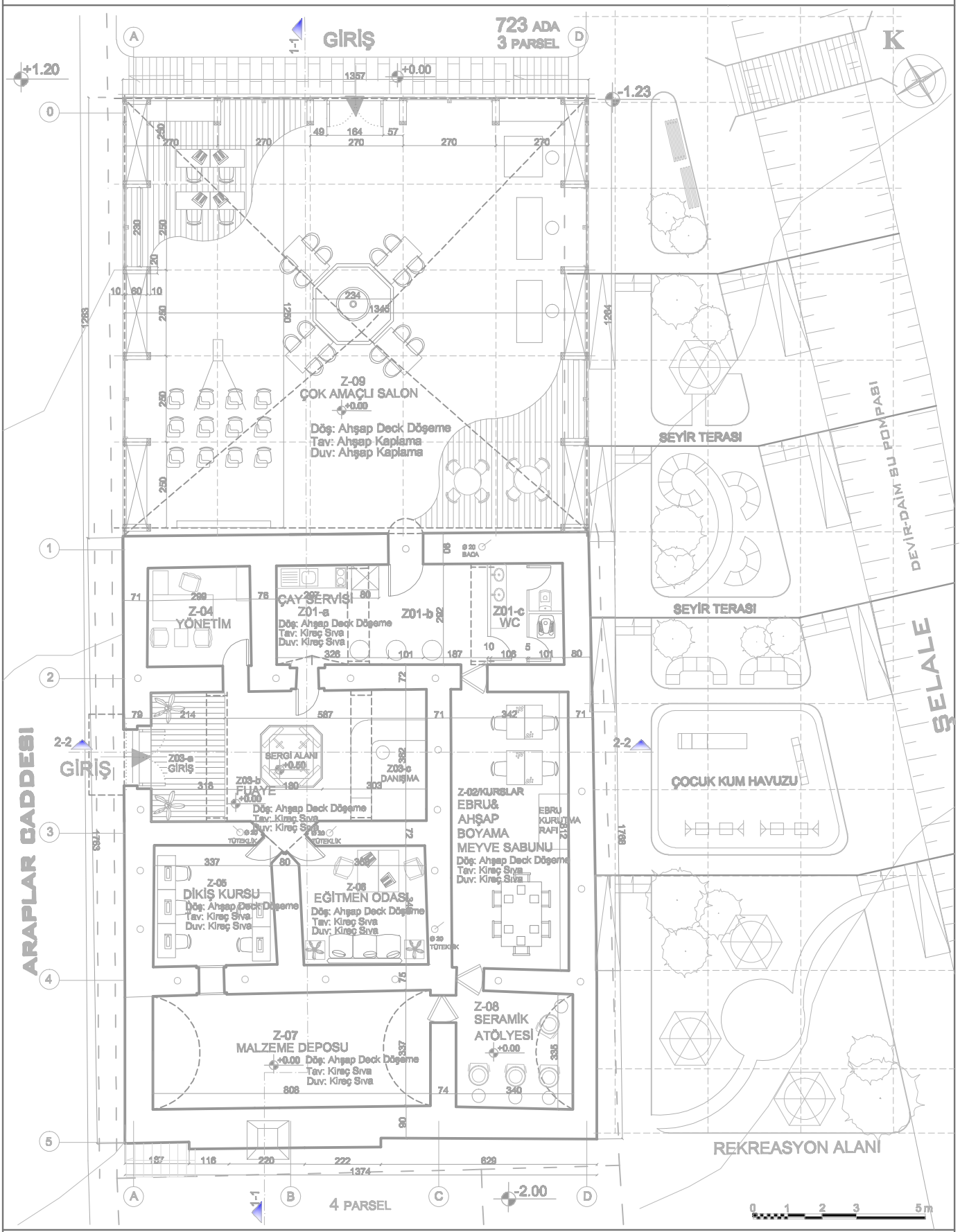

A-A KESİT SİLUETİ
ÖLÇEK: 1/ 200

0 1 2 5 10 m

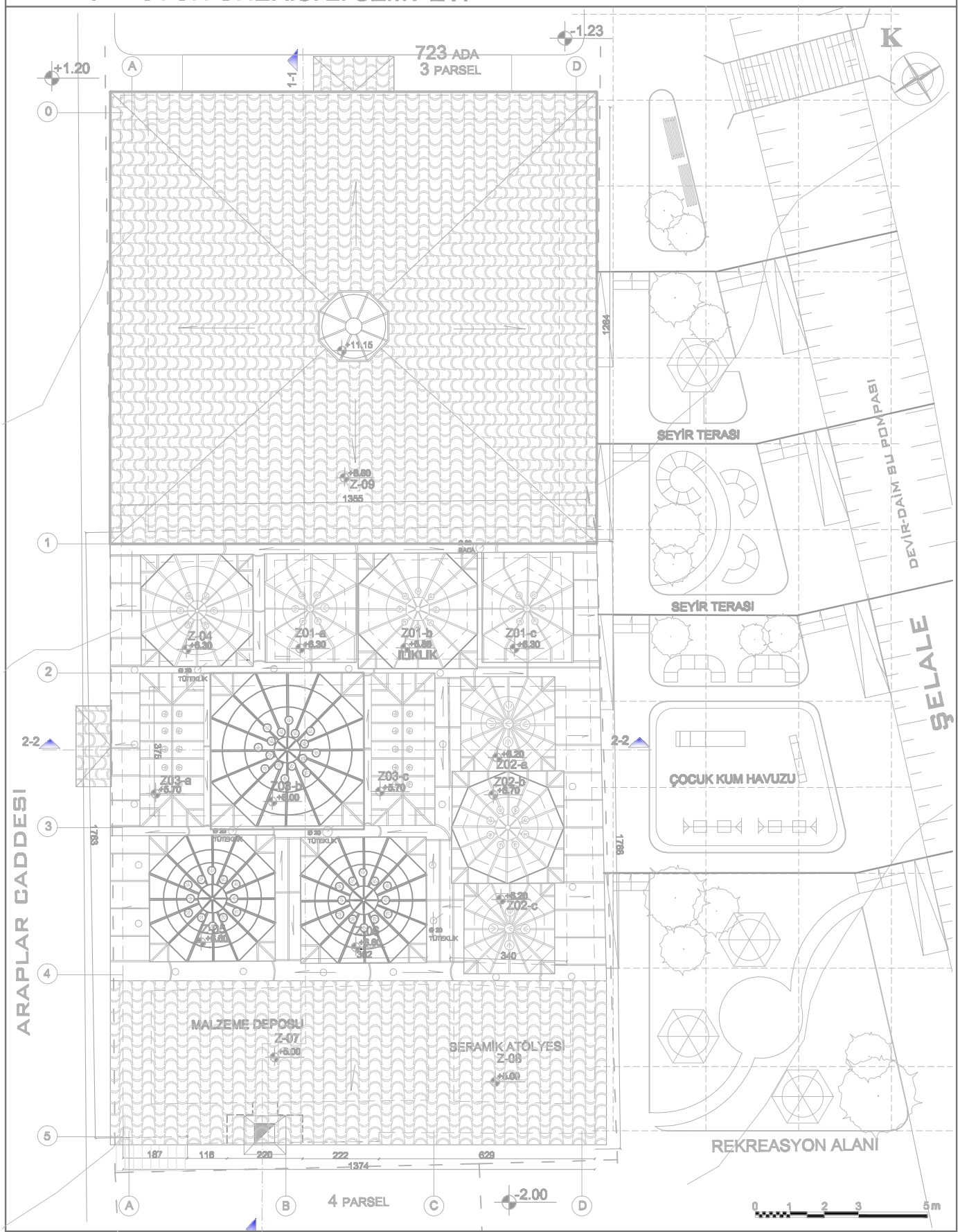
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RESTORASYON ÖNERİ 2 : SİLUETLER	P44
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö: 1/200	

RESTORASYON ÖNERİSİ 2: SEMT EVİ

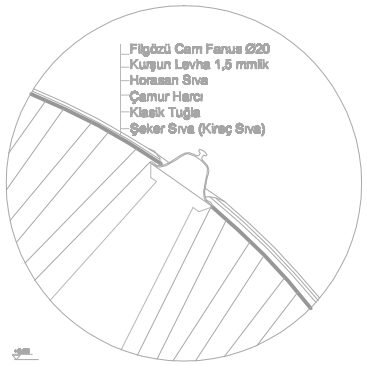

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 2 : +0.00 KOTU PLANI ZEMİN KAT PLANI	Ö:	1/100	P45

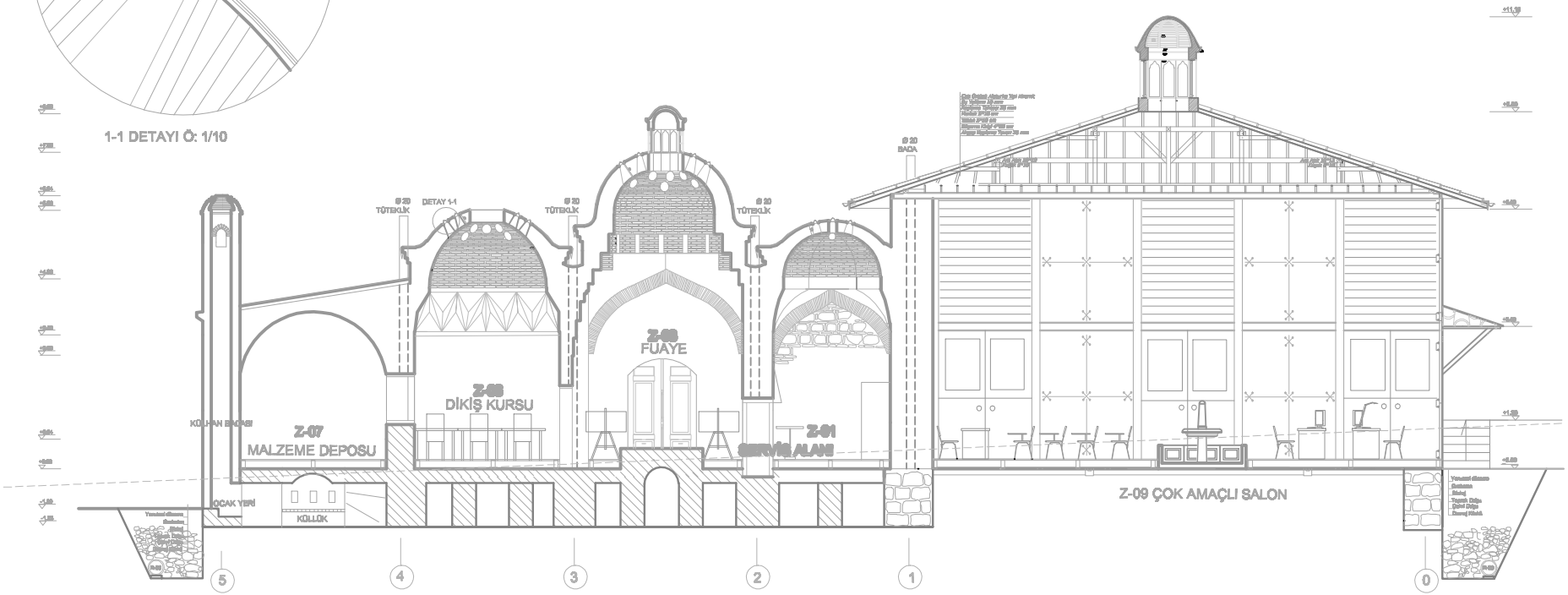
RESTORASYON ÖNERİSİ 2: SEMT EVİ

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012		ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI			
DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN	HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 2 : +9.00 KOTU PLANI ÇATI PLANI	Ö:	1/100	P46

1-1 DETAYI Ö: 1/10

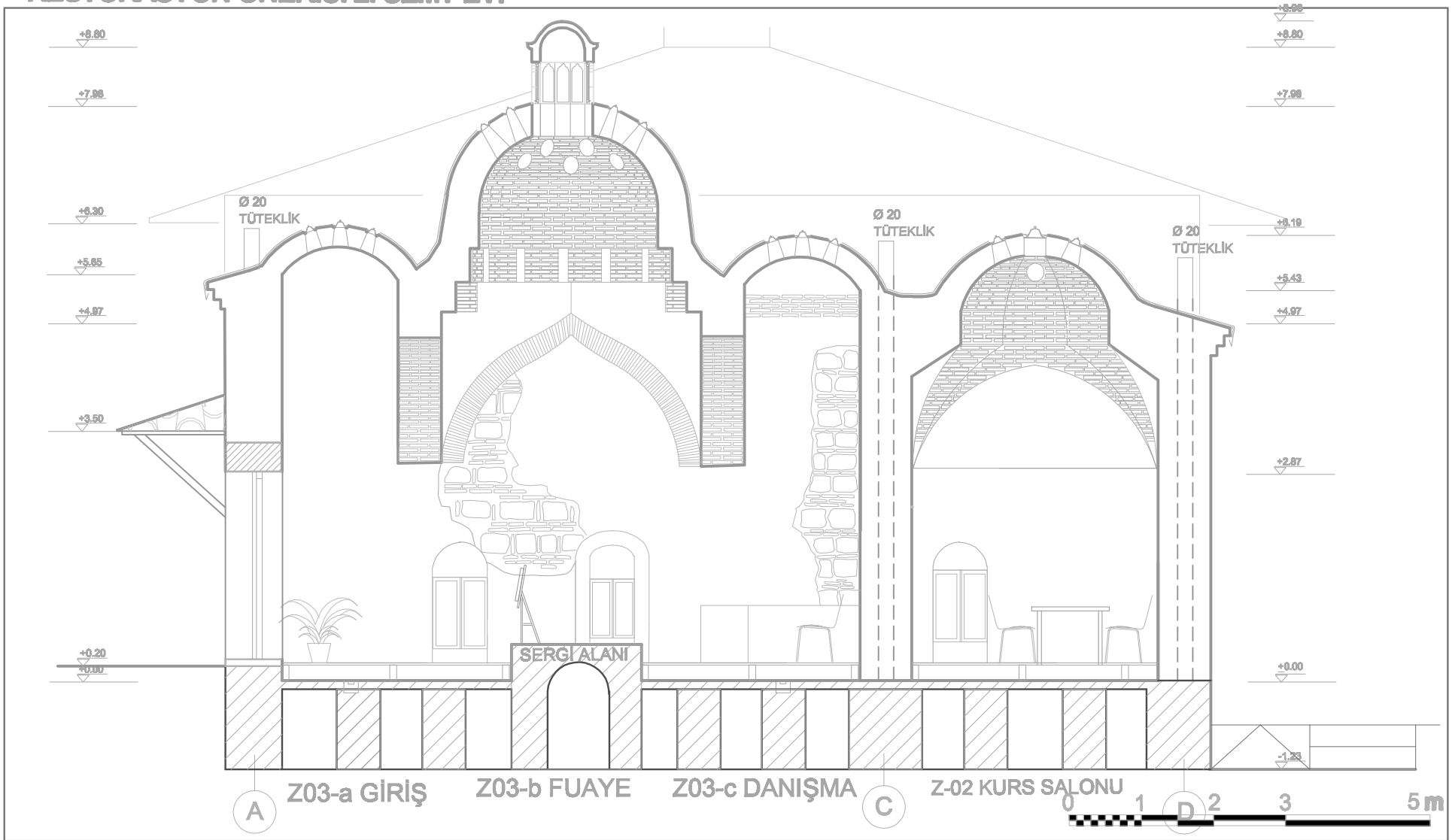

-1-1 KESİTİ-

0 1 2 3 5 m

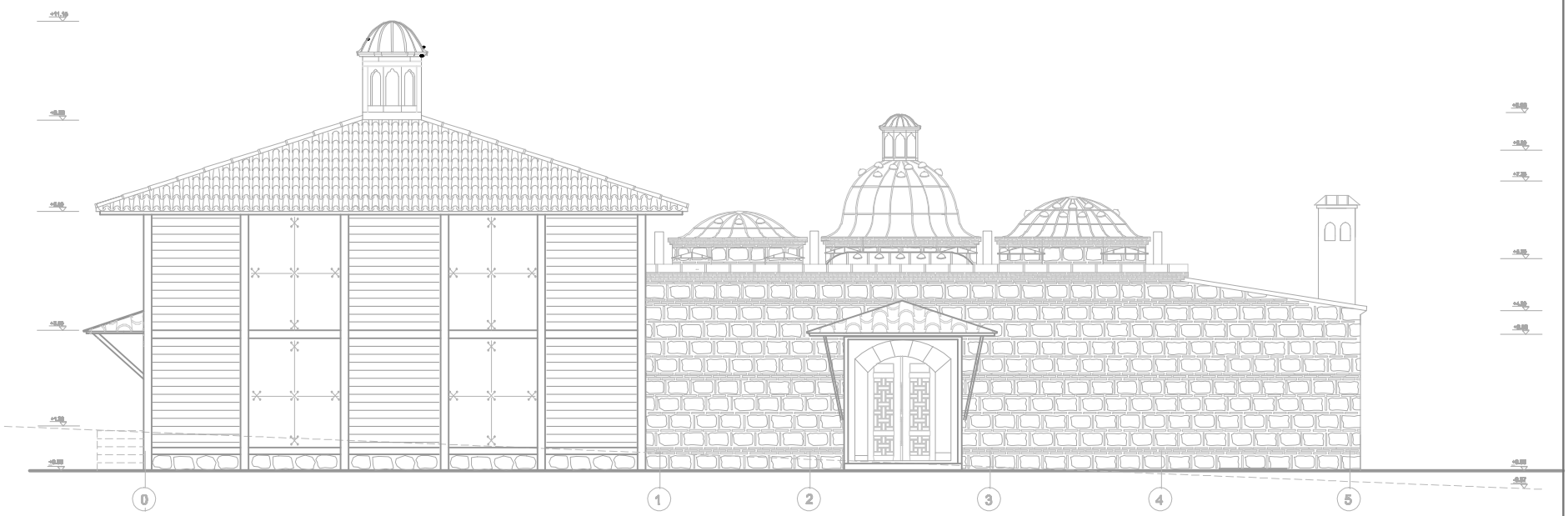
T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON ÖNERİ 2 : KESİTLER 1-1 KESİTİ Ö: 1/100	P47

RESTORASYON ÖNERİSİ 2: SEMT EVİ

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON 2 : KESİTLER 2-2 KESİTİ Ö: 1/50	P48

RESTORASYON ÖNERİSİ 2: SEMT EVİ

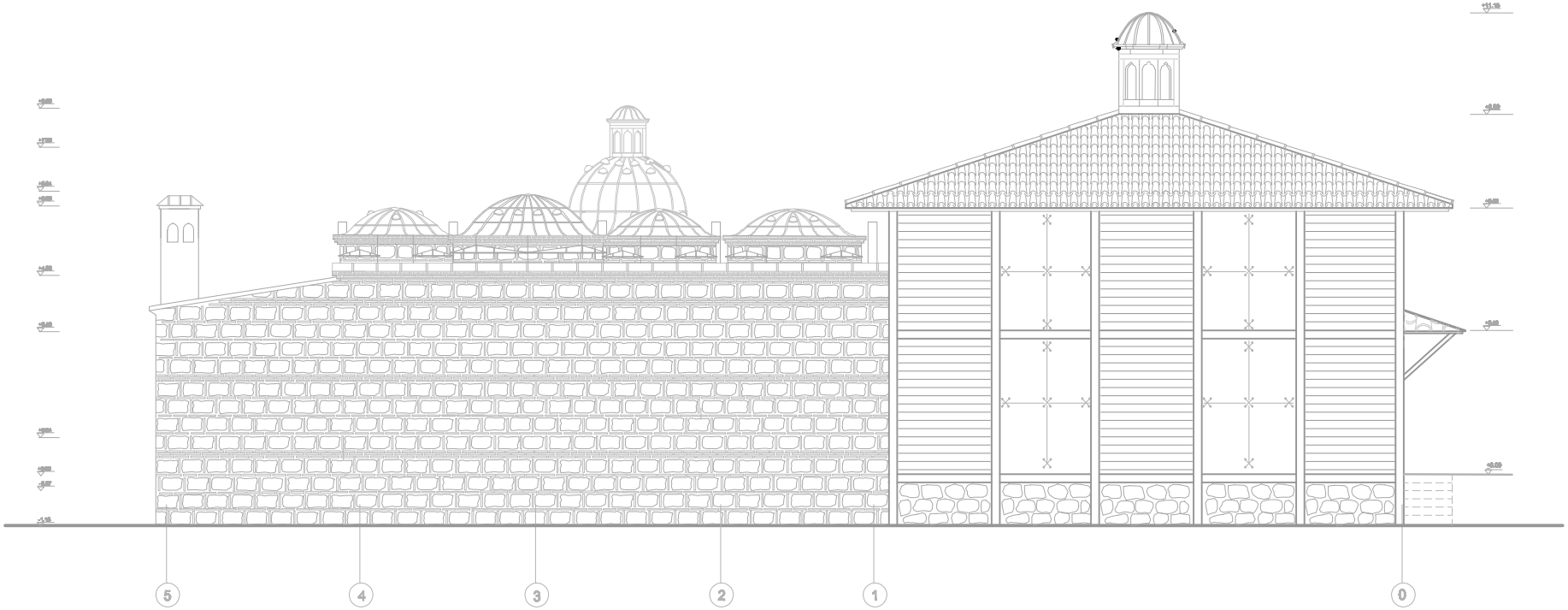

-K.BATI CEPHESİ - ARAPLAR CADDESİ GÖRÜNÜŞÜ-

0 1 2 3 5m

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA- 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	DANIŞMAN: PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON ÖNERİ 2 : GÖRÜNÜŞLER K.BATI CEPHESİ Ö: 1/100	P49

RESTORASYON ÖNERİSİ 2: SEMT EVİ

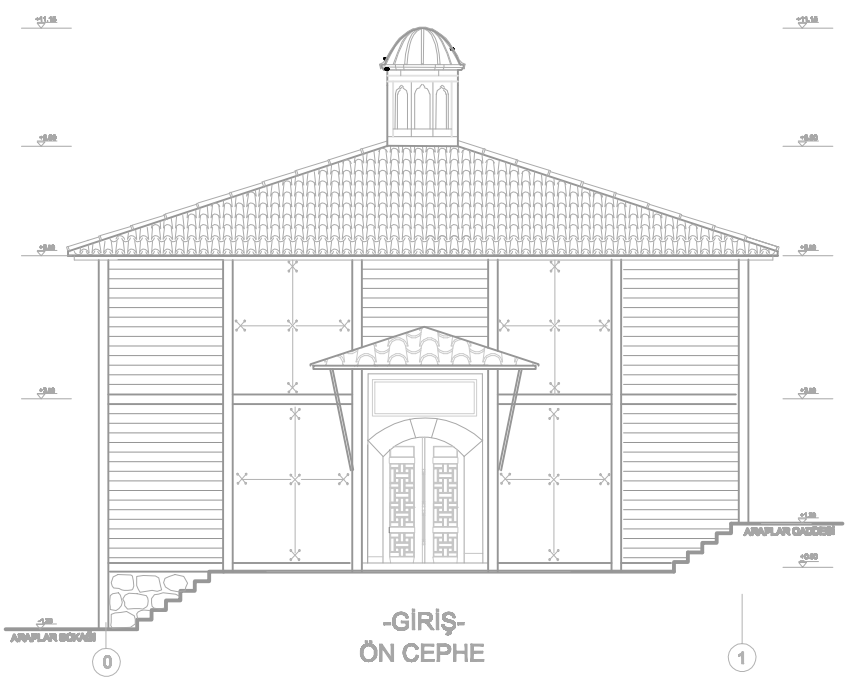

-G.DOĞU CEPHESİ - ARAPLAR SOKAĞI GÖRÜNÜŞÜ-

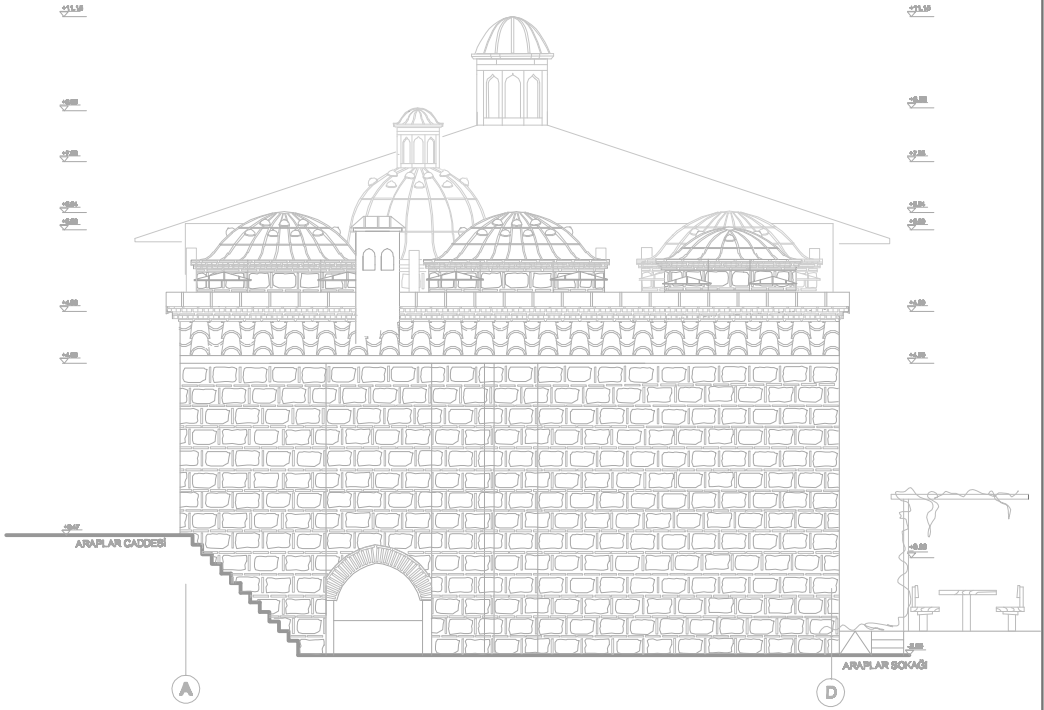
0 1 2 3 5 m

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	PROF.DR.NEVZAT İLHAN HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	RESTORASYON ÖNERİ 2 : GÖRÜNÜŞLER G.DOĞU CEPHESİ Ö: 1/100	P50

RESTORASYON ÖNERİSİ 2: SEMT EVİ

-GİRİŞ-
ÖN CEPHE

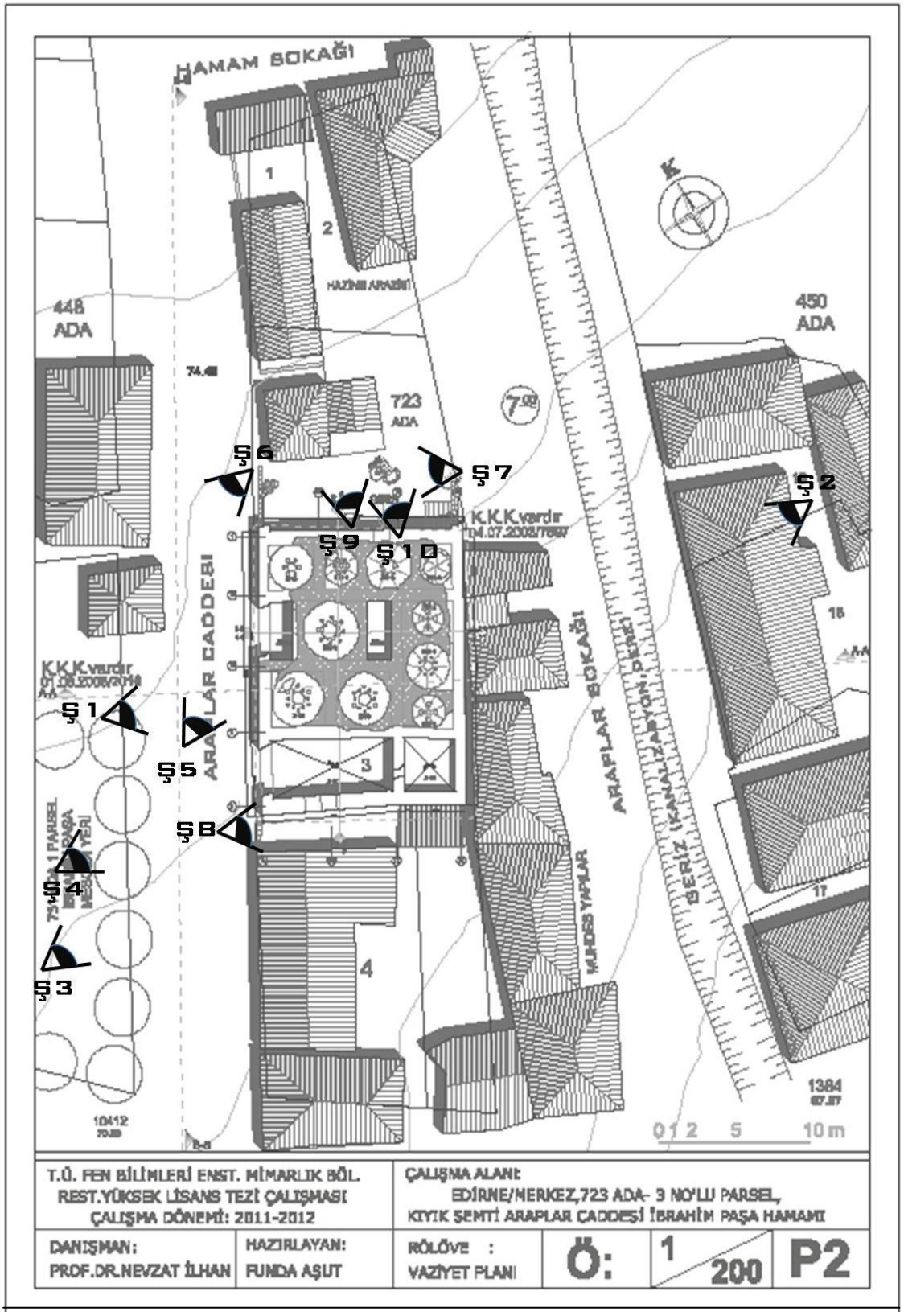

ARKA CEPHE

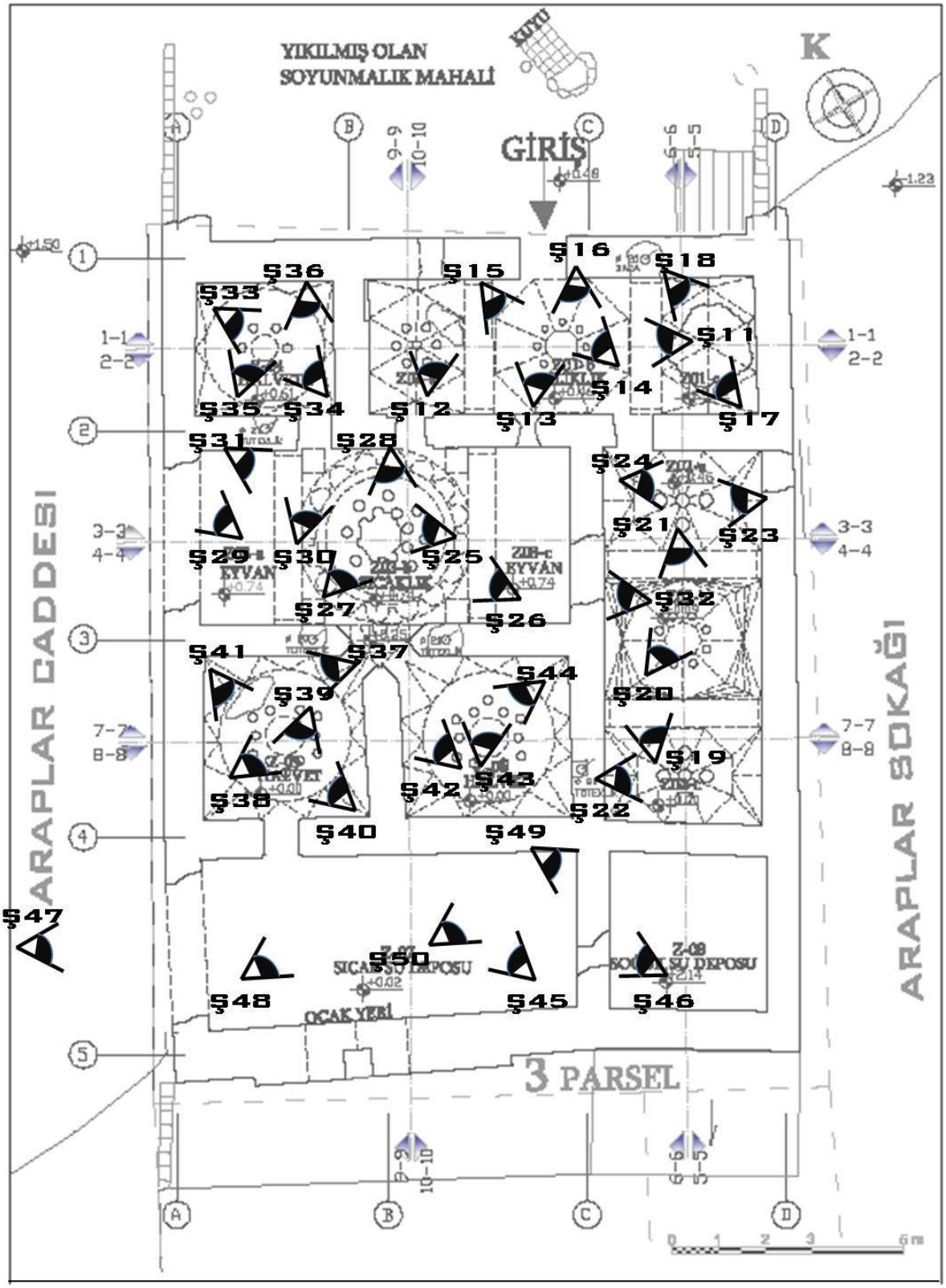
0 1 2 3 5m

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENST. MİMARLIK BÖL. REST.YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI ÇALIŞMA DÖNEMİ: 2011-2012	ÇALIŞMA ALANI: EDİRNE/MERKEZ,723 ADA 3 NO'LU PARSEL, KIYIK SEMTİ ARAPLAR CADDESİ İBRAHİM PAŞA HAMAMI	PROF.DR.NEVZAT İLHAN	RESTORASYON ÖNERİ 2 : GÖRÜNÜŞLER ÖN ve ARKA CEPHE		P51
		HAZIRLAYAN: FUNDA AŞUT	Ö:	1/100	

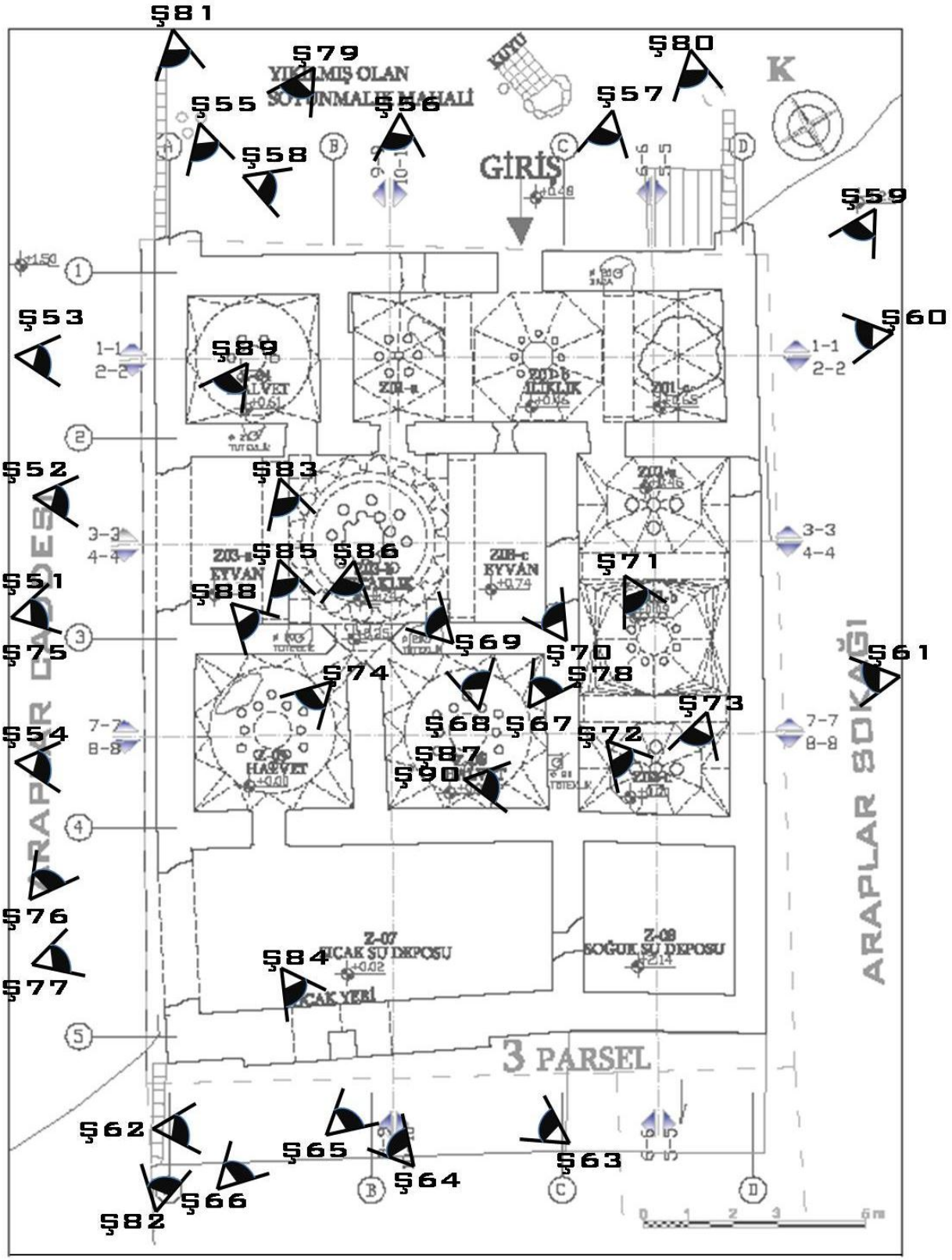
EK-B: İbrahim Paşa Hamamı Fotoğraf Albümü

Şekil 1. İbrahim Paşa Hamamı fotoğraf çekim yerlerini gösteren anahtar vaziyet planı

Şekil 2. İbrahim Paşa Hamamı fotoğraf çekim yerlerini gösteren anahtar plan krokisi

Şekil 3. İbrahim Paşa Hamamı fotoğraf çekim yerlerini gösteren anahtar plan krokisi

Şekil 4. Araplar Caddesi görünüşü- Kuzeybatı cephesi

Şekil 5. Araplar Sokağı görünüşü- Güneydoğu cephesi

Şekil 6. Araplar Caddesi hava fotoğrafı

Şekil 7. Hamamın üstten görünümü

Şekil 8. Hamamın yakın çevresindeki yapılaşmayı gösteren komşu parselde yer alan muhdes konutlar

Şekil 9. Hamamın karşı arazisinde bulunan 731 ada 1 parselde yer alan İbrahim Paşa Mescidi yeri

Şekil 10. Yıkılmış olan soyunmalık mahali yeri

Şekil 11. Yıkılmış olan külhan önü mahali yeri ve muhdes baraka

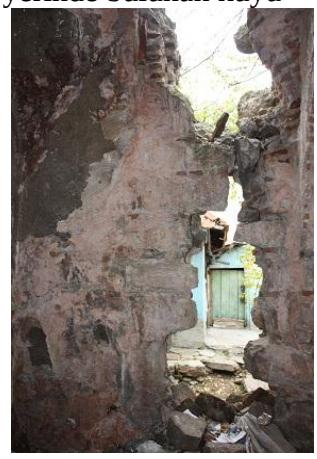
Şekil 12. Yıkılmış olan soyunmalık mahali yerinde bulunan tek katlı muhdes konut

Şekil 13. Yıkılmış olan soyunmalık mahali yerinde bulunan kuyu

Şekil 14. Hamamın giriş (ılıklık) mekanı olan Z-01 mahalinde bulunan çöp yığını

Şekil 15. Hamama günümüzde (2012) girişin sağlandığı duvar kırığı

Şekil 16. Z-01 mekanına girişi sağlayan orijinal kapı

Şekil 18. Z01-b mekanı üst örtüsünde görülen strüktürel hasar

Şekil 20. Z01-c mekanı yıkılmış olan kubbe

Şekil 17. Z01-b ılıklık orta mekanı üzerini örten sekizgen kubbe

Şekil 19. Z01-b mekanı 2 aksı duvarında görülen diyagonel çatlak

Şekil 21. Z01-c mekanı D aksı duvarı boyunca görülen ayrılma çatlağı

Şekil 22. İkincil sıcaklık niteliğindeki Z-02 mekanı

Şekil 23. Z02-b orta mekanı üzerini örten sekizgen kasnaklı dilimli kubbe

Şekil 24. Z02-b kubbesinde görülen strüktürel hasar

Şekil 25. Z02-c mekanı üst örtü düzeni ve kubbe geçiş öğeleri

Şekil 26. Z02-a mekanı üzerini örten kubbe

Şekil 27. Z-02 mekanı D aksı duvarında bulunan duvar kırığı

Şekil 28.Z-03 sıcaklık ana mekanı üst örtüsü

Şekil 29. Sıcaklık ana kubbesini taşıyan kemerler ve Z03-a eyvanı

Şekil 30. Onaltıgen kasnağa oturan ana kubbe ve deforme olmuş kubbe feneri

Şekil 31. Z-05 ve Z-06 halvet mekanlarına geçişi sağlayan üçgen niş

Şekil 32. Z03-a eyvanında yıkılmış olan dış beden duvarı

Şekil 33. Z-04 halvet mekanına geçişi sağlayan kapı (sol), sıcaklık esas girişi (sağ)

Şekil 34. Z03-a eyvanı yıkılmış olan üst örtüsü

Şekil 35. Z-02 mekanından Z-03 mekanına geçişi sağlayan duvar kırığı

Şekil 36. Z-04 halvet mekanı kubbesi içten görünüm

Şekil 37. Z-04 halvet mekanı kubbe geçiş öğeleri

Şekil 38. Z-04 halvet mekanı giriş kapısı

Şekil 39. Z-04 halvet mekanı iç duvar örgüsü ve mekanda bulunan içki şişeleri

Şekil 40. Z-05 halvet mekanında bulunan çöp tabakası

Şekil 41. Z-05 halvet mekanına giriş kapısı

Şekil 42. Z-05 halvetinde bulunan buhar kontrol penceresi

Şekil 43. Z-05 halvet kubbesi ve kubbede görülen hasar

Şekil 44. Z-06 halvet mekanı kubbe geçiş öğeleri

Şekil 45. Z-06 halvet mekanı giriş kapısı

Şekil 46. Z-06 halvet mekanı duvarda görülen tüteklik yeri ve künk boşluğu

Şekil 47. Z-06 halvet mekanı üst örtüsü ve kubbe geçiş öğeleri

Şekil 48. Z-07 mekanı (sıcak su deposu) buhar kontrol penceresi ve hatıl izleri

Şekil 49. Z-07 mekanı (sıcak su deposu) yıkılmış olan tonoz üst örtüsü

Şekil 50. Çöplük olarak kullanılan Z-07 mekanı Araplar Caddesi görünüşü

Şekil 51. Z-07 mekanının devamında yer alan Z-08 mekanı

Şekil 52. Z-08 mekanının (soğuk su deposu) üstten görünümü

Şekil 53. Z-08 mekanı ile Z-07 mekanını ayıran yıkılmış duvar kalıntısı

Şekil 54. Hamamın İbrahim Paşa Mescidi arazisi olan karşı parselden görünümü-Araplar Caddesi görünüşü

Şekil 55. Z-03 sıcaklık mekanının dış görünümü ve yıkılmış olan Z03-a eyvanı

Şekil 56. Z-04 halvet mekanı dış görünümü

Şekil 57. Z-05 halvet mekanı dış görünümü

Şekil 58. Günümüzde (2012) hamama girişi sağlayan duvar kırığı

Şekil 59. Z-01 (ılıklık) mekanına girişi sağlayan orijinal kapı

Şekil 60. Hamamın kuzeydoğu cephesinden görünüm ve muhdes wc

Şekil 61. Yıkılmış olan soyunmalık mahalinin yer aldığı giriş cephesi

Şekil 62. Hamamın güneydoğu cephesi-Araplar Sokağı görünüşü

Şekil 63. Güneydoğu cephesinde suyun sebep olduğu deformasyon

Şekil 64. Araplar Sokağı'nda hamamın dış beden duvarına bitişik muhdes yapılaşma

Şekil 65. Taşlarda görülen yoğun deformasyon

Şekil 66. Güneybatı cephesinde görülen deformasyon

Şekil 67. Yıkılmış olan külhan bacası ve ocak kemeri

Şekil 68. Toprak dolgu ile kapanmış olan ocak ağzı ve külhan önü mahali

Şekil 69. Ocak ağzının yer aldığı güneybatı cephesi

Şekil 70. Hamamın üst örtü düzeninde görülen bitkilenme

Şekil 71. Hamamın üst örtü düzeni genel görünüm

Şekil 72. Hamamın ana mekanı olan Z-03 sıcaklık kubbesi

Şekil 73. Yıkılmış olan Z03-c eyvan üst örtüsü

Şekil 74. Z02-b mekanı kubbe feneri açıklığı (P21/ 1-1 Detayı)

Şekil 75. Z02-c mekanı kubbe feneri açıklığı (P21/ 2-2 Detayı)

Şekil 76. Z02-c mekanı kubbesi ve filgözü açıklıkları

Şekil 77. Z-05 mekanı kubbesinde görülen deformasyon

Şekil 78. Hamamın 1980'li yıllarda çekilmiş görüntüsü (Y.Mim.Lale Süman arşivi)

Şekil 79. 1980'li yıllarda Araplar Caddesi'nden görünüm (Y.Mim.Lale Süman arşivi)

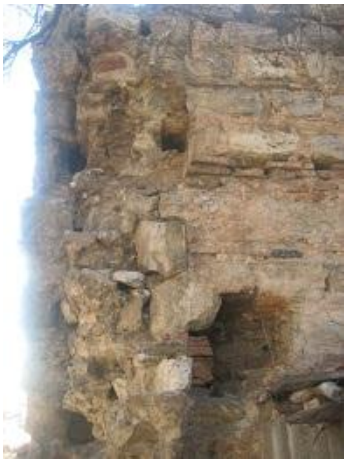
Şekil 80. 1980'li yıllarda Z-07 (sıcak su deposu) görünümü (Y.Mim.L.Süman arşivi)

Şekil 81. Yıkılmış olan Z03-c eyvan üst örtüsü (Y.Mim.Lale Süman arşivi)

Şekil 82. Hamamın kuzeydoğu cephesinde yıkılmış olan soyunmalık duvar kalıntısı

Şekil 83. Yıkılmış olan soyunmalık duvarı Kalıntısı

Şekil 84. Soyunmalık duvar kalıntısında hatıl izleri

Şekil 85. Yıkılmış olan külhan önü mahalinde hatıl izleri

Şekil 86. Z-03 sıcaklık mekanında tüteklik yeri

Şekil 87. Yıkılmış olan külhan bacası üstten görünüm

Şekil 88. Tüteklik yeri iç görünüm

Şekil 89. Z-03 mekanında tüteklik yeri

Şekil 90. Z-06 halvet mekanında künk izleri

Şekil 91. Tüteklik bacası iç görünüm

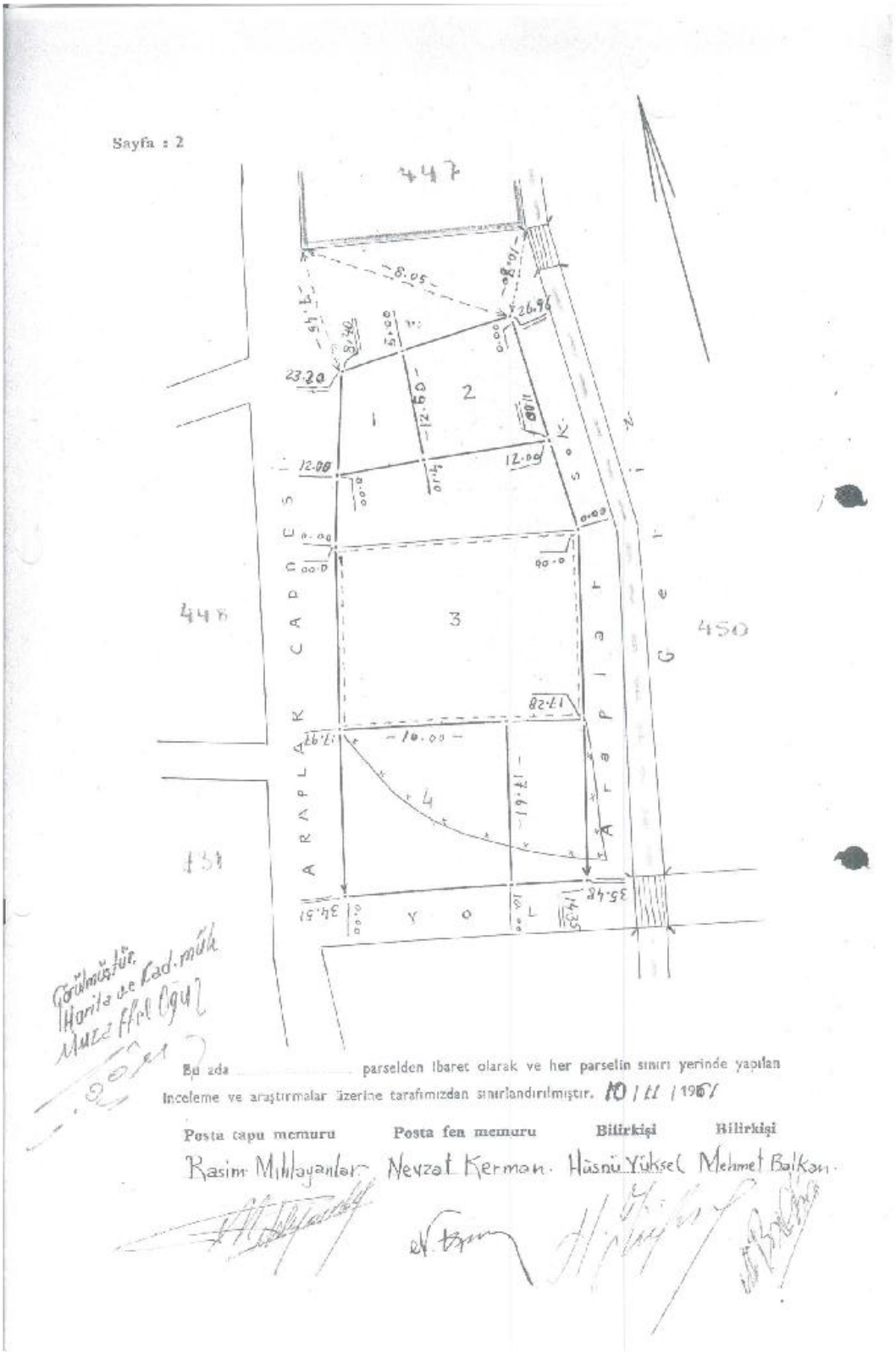

Şekil 92. Z-04 halvet mekanında künk izleri

Şekil 93. Z-06 halvet mekanında künk izleri

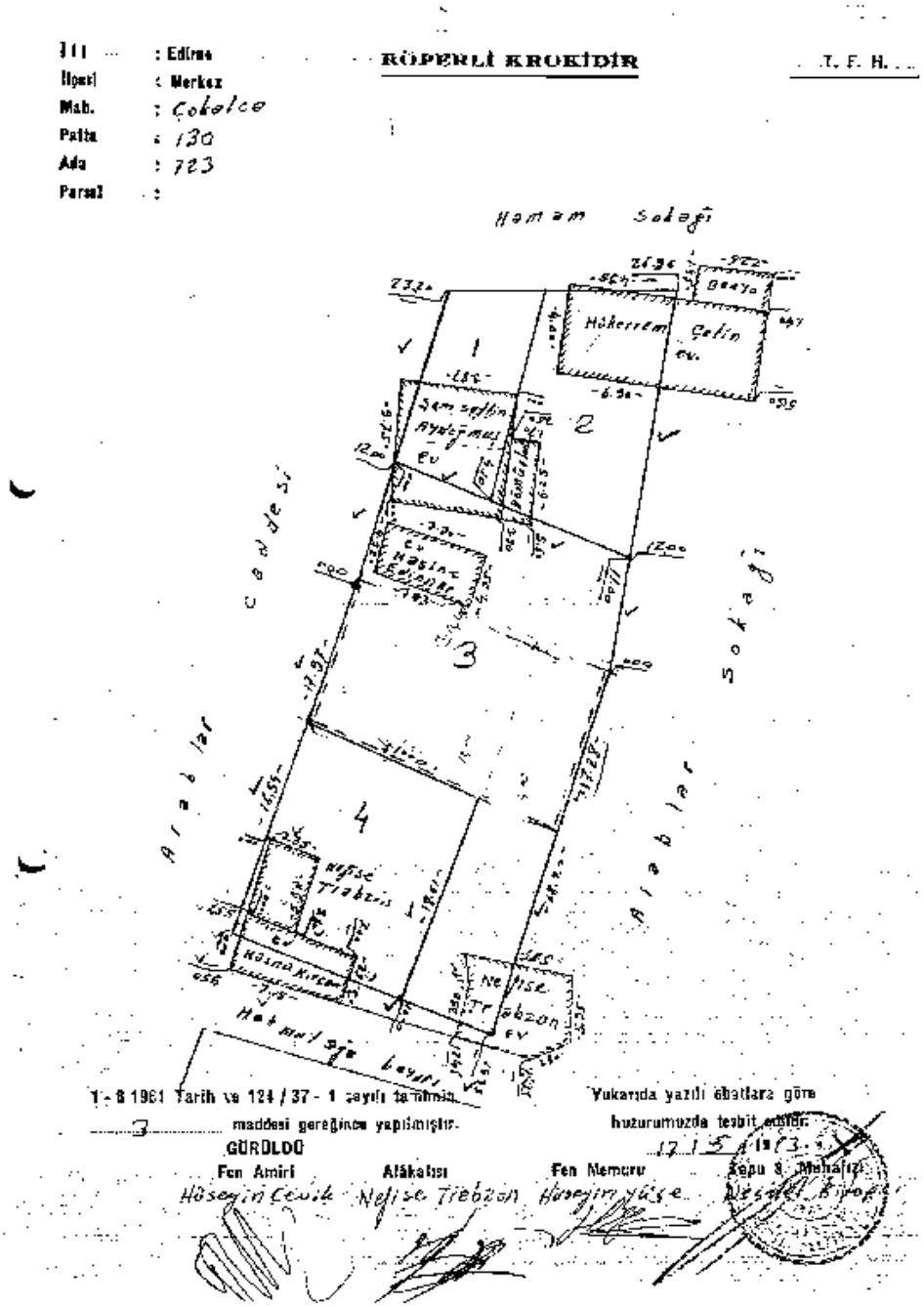
EK-C: İbrahim Paşa Hamamı Kurumlardan Edinilen Belgeler

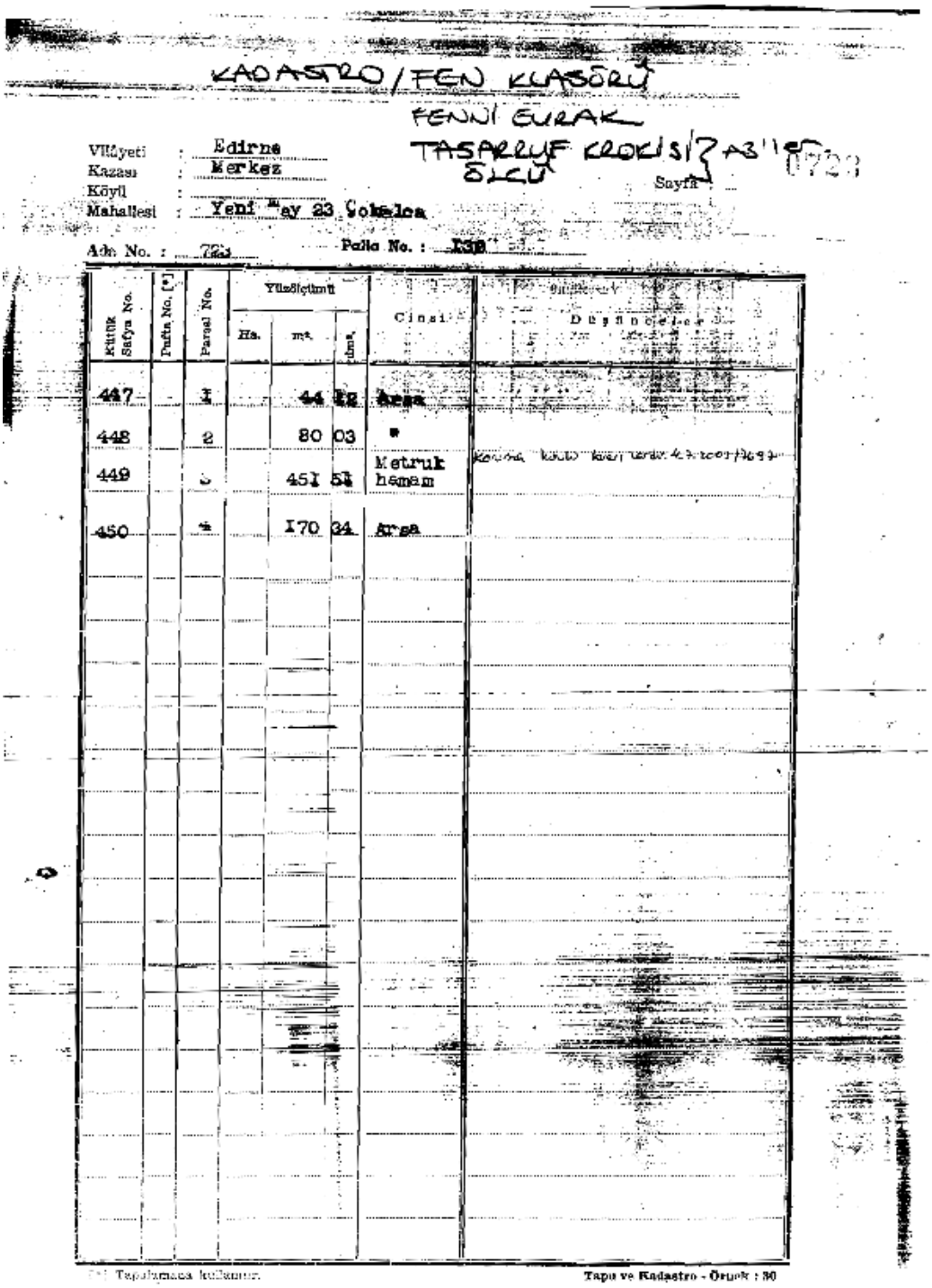
Şekil 1. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 10.11.1961 tarihli röperli kroki (723 ada 3 Parsel)

Şekil 2. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nden alınan
10.11.1961 tarihli röperli kroki (731 ada 1 Parsel)

Şekil 3. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nden alınan
17.5.1983 tarihli röperli kroki (723 ada 3 Parsel)

KADASTRO / FEN KLASÖRÜ

FENNİ EVRAK

TASARRUF KROKİSİ A3'LÜ 0723

ÖLÇÜ

Vilâyeti : Edirne
Kazası : Merkez
Köyü :
Mahallesi : Yeni 19 Mayıs Çokelez

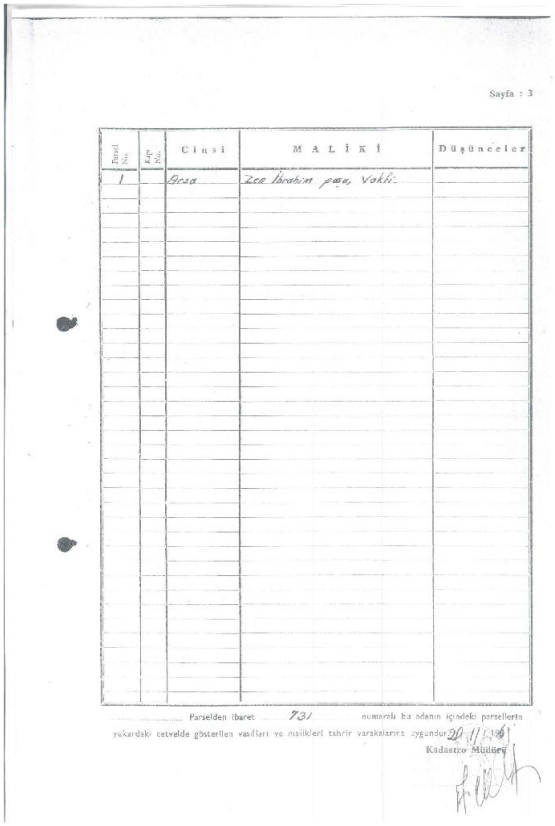
Ada No. : 723 Pafta No. : K38

Klütük Sayfa No.	Pafta No. (*)	Parsel No.	Yüzölçümü Ha.	m².	dm².	Cinsi	Değişiklikler
447		1		44	12	Arsa	
448		2		80	03	"	
449		3		451	51	Metruk hemem	
450		4		170	34	Arsa	

(*) Tapulamaca kullanılır.

Tapu ve Kadastro - Örnek : 80

Şekil 4. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nde bulunan 723 adaya ait fen klasöründe bulunan fenni evrak

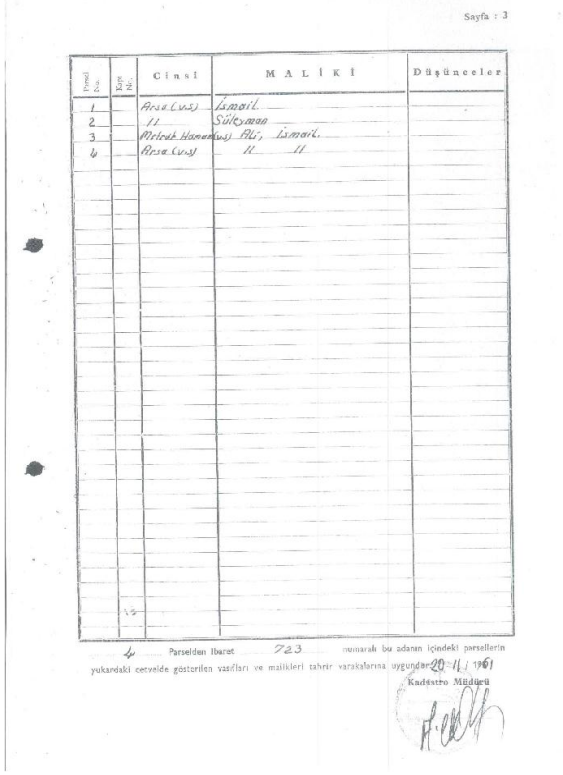
Sayfa : 3

Parsel No.	Kısım No.	Cinsi	MALİKİ	Düşünceler
1		Arsa	Zeo İbrahim paşa, Vakfi.	

..... Parselden ibaret 731 numaralı bu adanın içindeki parsellerin yukardaki cetvelde gösterilen vasıfları ve malikleri tahrir varakalarına uygundur 20 / 1 / 1961

Kadastro Müdürü

Şekil 5. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nde bulunan 731 adaya ait fen klasöründe bulunan fenni evrak

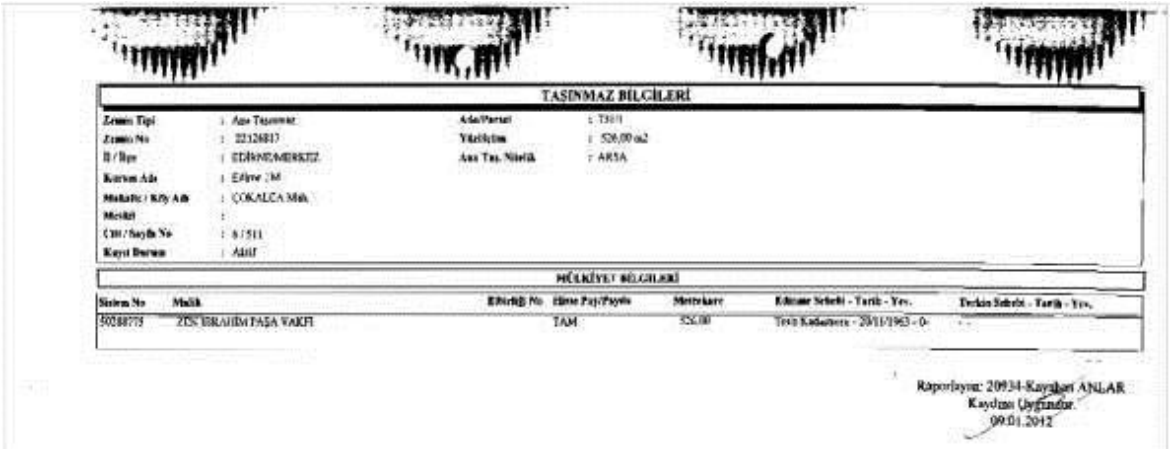
Sayfa : 3

Parsel No.	Kısım No.	Cinsi	MALİKİ	Düşünceler
1		Arsa (v.s.)	İsmail.	
2		11	Süleyman	
3		Mülk Hane(v.s.)	Ali, İsmail.	
4		Arsa (v.s.)	11 11	

4 ..... Parselden ibaret 723 numaralı bu adanın içindeki parsellerin yukardaki cetvelde gösterilen vasıfları ve malikleri tahrir varakalarına uygundur 20 / 1 / 1961

Kadastro Müdürü

Şekil 6. Edirne Kadastro Müdürlüğü'nde bulunan 723 adaya ait fen klasöründe bulunan fenni evrak

TAŞINMAZ BİLGİLERİ

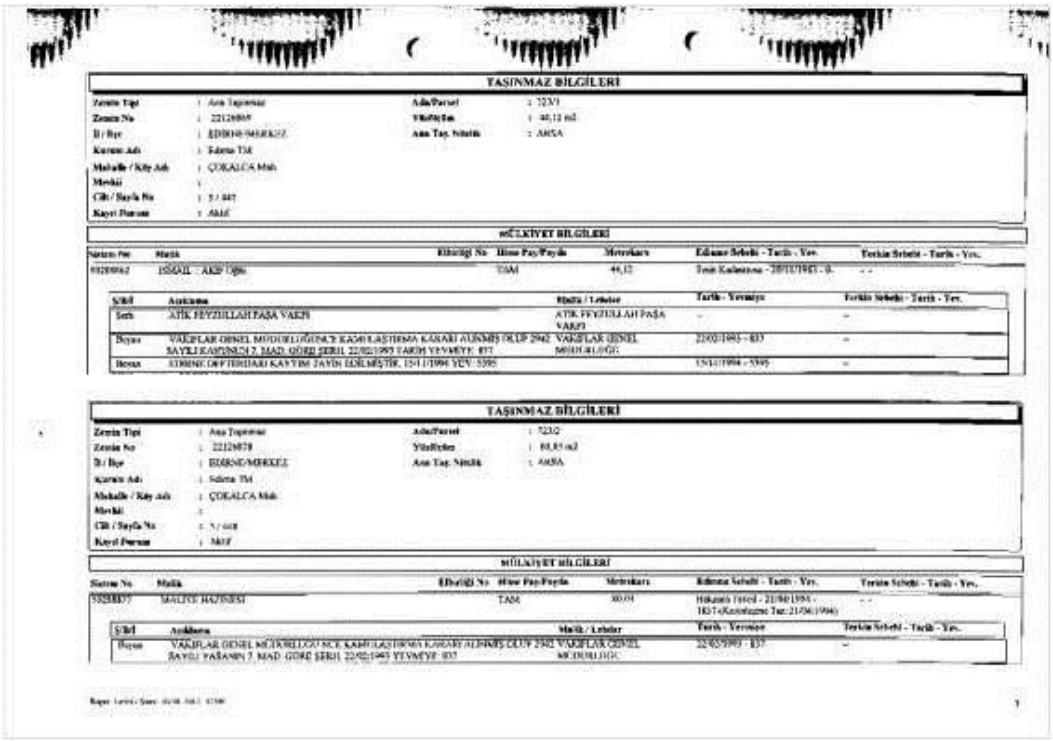
Zemin Tipi	: Ana Taşınmaz	Ada/Parsel	: 731/1
Zemin No	: 22126817	Yüzölçüm	: 526,00 m2
İl / İlçe	: EDİRNE/MERKEZ	Ana Taş. Nitelik	: ARSA
Kurum Adı	: Edirne TM		
Mahalle / Köy Adı	: ÇOKALCA Mah.		
Mevkii	:		
Cilt / Sayfa No	: 8 / 511		
Kayıt Durum	: Aktif		

MÜLKİYET BİLGİLERİ

Sistem No	Malik	Elbirliği No	Hisse Pay/Payda	Metrekare	Edinme Sebebi - Tarih - Yev.	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
50288775	ZEN İBRAHİM PAŞA VAKFI		TAM	526,00	Tevli Kadastrosu - 20/11/1963 - 0-	- -

Raporlayan: 20934-Kayahan ANLAR
Kaydın Onaylandı
09.01.2012

Şekil 7. Edirne Tapu Müdürlüğü'nden alınan 731 ada 1 parsele ait taşınmaz bilgileri

TAŞINMAZ BİLGİLERİ

MÜLKİYET BİLGİLERİ

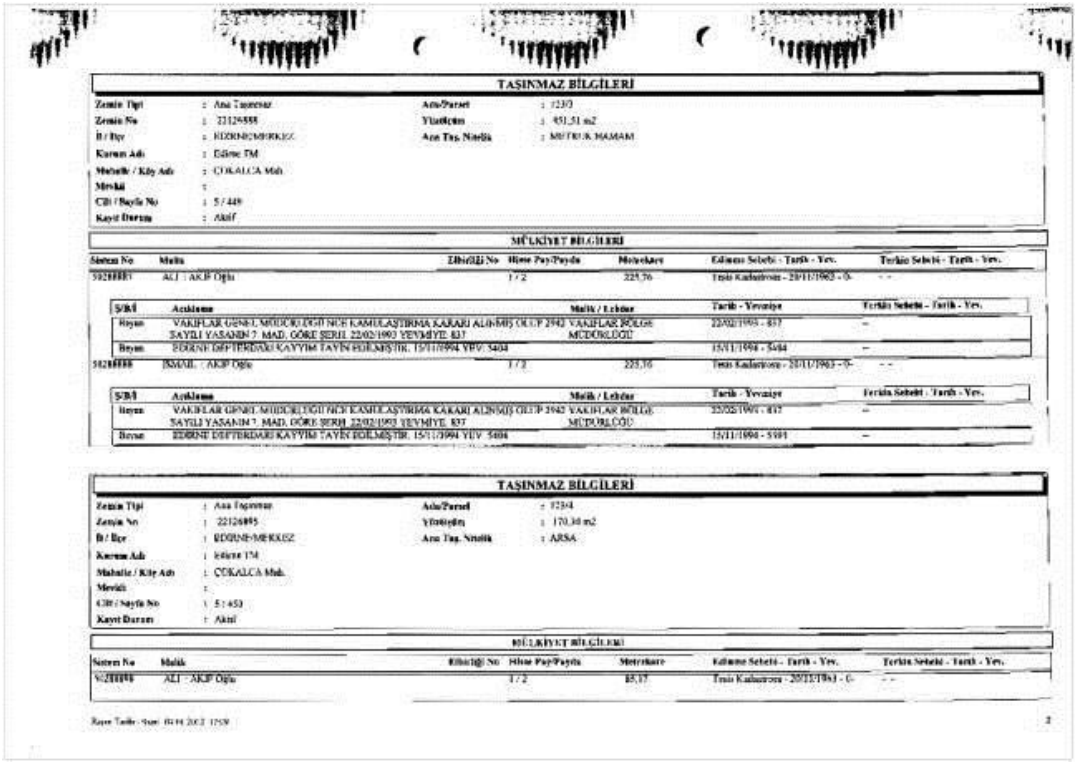
Şıklık	Açıklama	Malik / Lehdar	Tarih - Yevmiye	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
Şerh	ATIK FEYZULLAH PAŞA VAKFI	ATIK FEYZULLAH PAŞA VAKFI	-	-
Beyan	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNCE KAMU LAŞTIRMA KARARI ALINMIŞ OLUP 2942 SAYILI KANUNUN 2. MAD. GÖRE ŞEREH 22/02/1983 TARİH YEVMİYE: 857	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	22/02/1983 - 857	-
Beyan	EDİRNE OFİSİNDEN KAYDIM ZAYİİ EDİLMİŞTİR. 15/11/1994 YEV. 5395		15/11/1994 - 5395	-

TAŞINMAZ BİLGİLERİ

MÜLKİYET BİLGİLERİ

Şıklık	Açıklama	Malik / Lehdar	Tarih - Yevmiye	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
Beyan	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ NCE KAMULAŞTIRMA KARARI ALINMIŞ OLUP 2942 SAYILI PAŞANIN 7. MAD. GÖRE ŞEREH 22/02/1983 YEVMİYE: 857	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	22/02/1983 - 857	-

Şekil 8. Edirne Tapu Müdürlüğü'nden alınan 723 ada 1 ve 2 parsele ait taşınmaz bilgileri

TAŞINMAZ BİLGİLERİ

Zemin Tipi : Ana Taşınmaz
Zemin No : 22126888
İl / İlçe : EDİRNE/MERKEZ
Kurum Adı : Edirne TM
Mahalle / Köy Adı : ÇOKALCA Mah.
Mevkii :
Cilt / Sayfa No : 5 / 449
Kayıt Durum : Aktif

Ada/Parsel : 723/3
Yüzölçüm : 451,51 m2
Ana Taş. Nitelik : METRUK HAMAM

MÜLKİYET BİLGİLERİ

Sıra No	Malik	İlişkili No	Hisse Pay/Payda	Metrekare	Edinme Sebebi - Tarih - Yev.	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
[illegible]	ALİ / AKİP Oğlu		1/2	225,76	Tesis Kadastrosu - 20/11/1963 - 0-	- -

S/B/İ	Açıklama	Malik / Lehdar	Tarih - Yevmiye	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
Beyan	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ NCE KAMULAŞTIRMA KARARI ALINMIŞ OLUP 2942 SAYILI YASANIN 7. MAD. GÖRE ŞERH 22/02/1993 YEVMİYE: 837	VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	22/02/1993 - 837	-
Beyan	EDİRNE DEFTERDARI KAYYIM TAYİN EDİLMİŞTİR. 15/11/1994 YEV: 5484		15/11/1994 - 5484	-

Sıra No	Malik	İlişkili No	Hisse Pay/Payda	Metrekare	Edinme Sebebi - Tarih - Yev.	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
[illegible]	İSMAİL / AKİP Oğlu		1/2	225,76	Tesis Kadastrosu - 20/11/1963 - 0-	- -

S/B/İ	Açıklama	Malik / Lehdar	Tarih - Yevmiye	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
Beyan	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ NCE KAMULAŞTIRMA KARARI ALINMIŞ OLUP 2942 SAYILI YASANIN 7. MAD. GÖRE ŞERH 22/02/1993 YEVMİYE: 837	VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	22/02/1993 - 837	-
Beyan	EDİRNE DEFTERDARI KAYYIM TAYİN EDİLMİŞTİR. 15/11/1994 YEV: 5484		15/11/1994 - 5484	-

TAŞINMAZ BİLGİLERİ

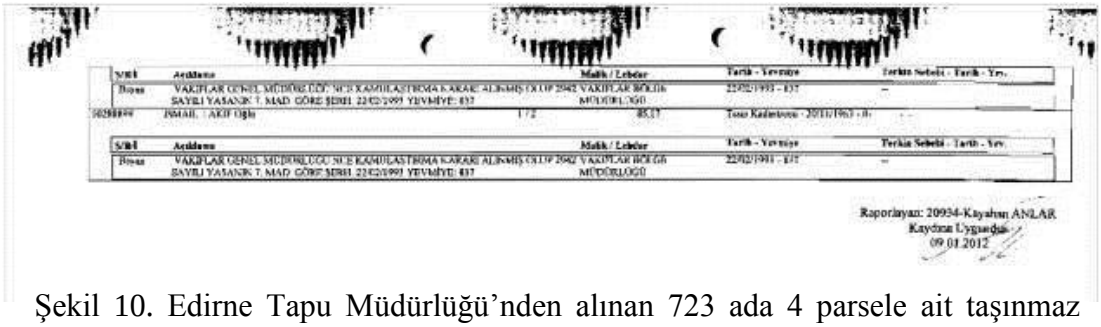
Zemin Tipi : Ana Taşınmaz
Zemin No : 22126895
İl / İlçe : EDİRNE/MERKEZ
Kurum Adı : Edirne TM
Mahalle / Köy Adı : ÇOKALCA Mah.
Mevkii :
Cilt / Sayfa No : 5 / 453
Kayıt Durum : Aktif

Ada/Parsel : 723/4
Yüzölçüm : 170,34 m2
Ana Taş. Nitelik : ARSA

MÜLKİYET BİLGİLERİ

Sıra No	Malik	İlişkili No	Hisse Pay/Payda	Metrekare	Edinme Sebebi - Tarih - Yev.	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
[illegible]	ALİ / AKİP Oğlu		1/2	85,17	Tesis Kadastrosu - 20/11/1963 - 0-	- -

Şekil 9. Edirne Tapu Müdürlüğü'nden alınan 723 ada 3 ve 4 parsele ait taşınmaz bilgileri

S/B/İ	Açıklama	Malik / Lehdar	Tarih - Yevmiye	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
Beyan	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ NCE KAMULAŞTIRMA KARARI ALINMIŞ OLUP 2942 SAYILI YASANIN 7. MAD. GÖRE ŞERH 22/02/1993 YEVMİYE: 837	VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	22/02/1993 - 837	-

İSMAİL / AKİP Oğlu — 1/2 — 85,17 — Tesis Kadastrosu - 20/11/1963 - 0-

S/B/İ	Açıklama	Malik / Lehdar	Tarih - Yevmiye	Terkin Sebebi - Tarih - Yev.
Beyan	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ NCE KAMULAŞTIRMA KARARI ALINMIŞ OLUP 2942 SAYILI YASANIN 7. MAD. GÖRE ŞERH 22/02/1993 YEVMİYE: 837	VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	22/02/1993 - 837	-

Raporlayan: 20934-Kayahan ANLAR
Kaydın Uygunluğu
09.01.2012

Şekil 10. Edirne Tapu Müdürlüğü'nden alınan 723 ada 4 parsele ait taşınmaz bilgileri devamı

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

K A R A R

22.00.1

Toplantı Tarihi-No : 04.07.2003-479
Karar Tarihi ve No : 04.07.2003-7697

Toplantı Yeri
EDİRNE

Edirne il Merkezinde Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü uzmanlarınca yeniden yapılan "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları"nın tespit ve irdeleme çalışmalarının değerlendirilmesi ile ilgili olarak Kurulumuzun 24.04.2003 gün ve 7581 sayılı kararı gereği. Genel Müdürlük tespit ekibinin katılımı ile söz konusu çalışmalar yeniden değerlendirildi. dosyası incelendi, çalışmayı yapan Genel Müdürlük uzmanları dinlendi, yapılan görüşmeler sonucunda,

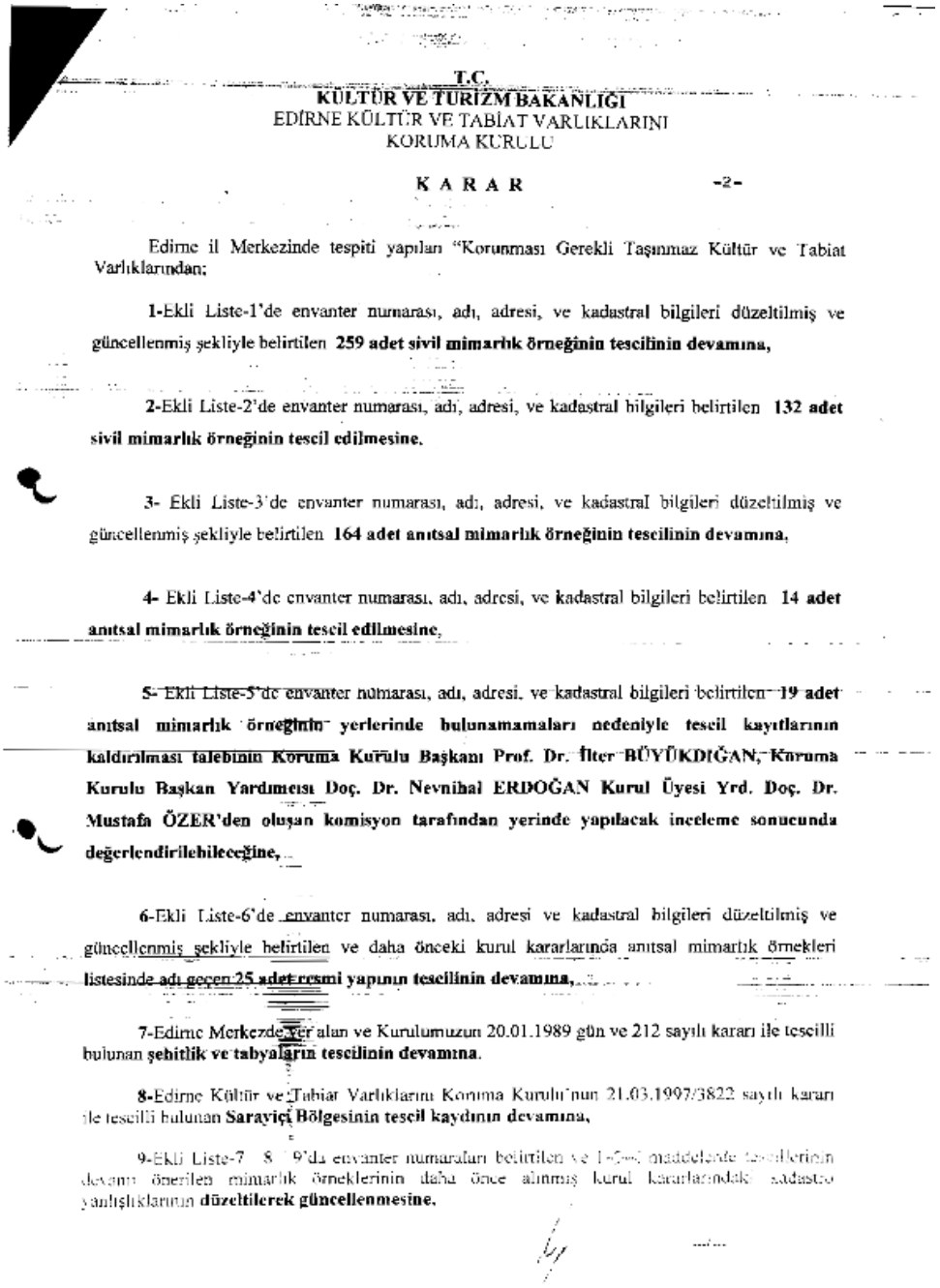
Edirne İl Merkezinde,

1-a) Mevcut kentsel sit sınırının; daha önceki tescilli yapıların dışında tescilsiz çok sayıda sivil mimarlık örneğinin tespit edilmiş olması; tescil kararı alınmış taşınmazlardan bazılarının da mevcut kentsel sit haritalarında gösterilmemesi, yeni öneriler ve tescilli olan taşınmazların haritaya işlenmesinden sonra eski kent dokusunun net olarak ortaya çıkması ve ayrıca Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 11.6.1977 gün ve 11241 sayılı kararındaki Koruma Amaçlı İmar Planı eleştirisinde yer alan "....Saraçlar Caddesi'ndeki planlamanın bu sokağın özelliklerini ortadan kaldıracak nitelikte olduğu...." ibaresi de dikkate alındığında parsel bölünmesine yol açmayacak şekilde cadde ve sokaklar temel alınarak, girinti-çıkıntıların en aza indirilerek, kentsel siluet ve doku devamlılığı sağlayacak biçimde yeniden belirlenen kentsel sit sınırının uygun olduğuna,

b) Genel Müdürlük uzmanlarınca önerilen Arkeolojik sit alanlarının Edirne Müzesi Müdürlüğü tarafından yapılan arkeolojik kazılar ve araştırmaların ışığında Edirne Müzesi Müdürlüğünce yeniden incelenmesi ve hazırlanacak belgelerin değerlendirilmek üzere Kurulumuza iletilmesine,

c) Selimiye Camii ile taçlanan bir tepe üzerinde yeralan eski kent dokusunun: doğudaki Muradiye Camiinin yer aldığı tepe ve bu yönde Saray içine doğru inerek Beylerbeyi Külliyesini de içine alan bölge ile birlikte, Tunca Nehri ve kolları ile çevrelenen yeşil doku ile bütünleşerek: doğuda Sarayiçi, kuzeyde Beyazıt Külliyesi, batıda Yeni İmaret Mahallesi ve Karaağaç Mahallesine doğru yer alan tek tek anıt eserler, köprüler ve tarihi yollarla eski kent peyzajını oluşturan organik, siluet ve görsel ilişkisi nedeniyle, ekli haritalarda gösterildiği şekliyle "420 sayılı ilke kararı" doğrultusunda "**Etkileme Geçiş Alanı**" olarak belirlenmesine.

Şekil 11. EKVTVKK tarafından alınan 04.07.2003 tarihli karar

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

K A R A R -2-

Edirne il Merkezinde tespiti yapılan "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarından;

1-Ekli Liste-1'de envanter numarası, adı, adresi, ve kadastral bilgileri düzeltilmiş ve güncellenmiş şekliyle belirtilen **259 adet sivil mimarlık örneğinin tescilinin devamına,**

2-Ekli Liste-2'de envanter numarası, adı, adresi, ve kadastral bilgileri belirtilen **132 adet sivil mimarlık örneğinin tescil edilmesine.**

3- Ekli Liste-3'de envanter numarası, adı, adresi, ve kadastral bilgileri düzeltilmiş ve güncellenmiş şekliyle belirtilen **164 adet anıtsal mimarlık örneğinin tescilinin devamına,**

4- Ekli Liste-4'de envanter numarası, adı, adresi, ve kadastral bilgileri belirtilen **14 adet anıtsal mimarlık örneğinin tescil edilmesine,**

5- Ekli Liste-5'de envanter numarası, adı, adresi, ve kadastral bilgileri belirtilen **19 adet anıtsal mimarlık örneğinin yerlerinde bulunamamaları nedeniyle tescil kayıtlarının kaldırılması talebinin Koruma Kurulu Başkanı Prof. Dr. İlter BÜYÜKDİĞAN, Koruma Kurulu Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Nevnihal ERDOĞAN Kurul Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZER'den oluşan komisyon tarafından yerinde yapılacak inceleme sonucunda değerlendirilebileceğine,**

6-Ekli Liste-6'de envanter numarası, adı, adresi ve kadastral bilgileri düzeltilmiş ve güncellenmiş şekliyle belirtilen ve daha önceki kurul kararlarında anıtsal mimarlık örnekleri listesinde adı geçen **25 adet resmi yapının tescilinin devamına,**

7-Edirne Merkezde Yer alan ve Kurulumuzun 20.01.1989 gün ve 212 sayılı kararı ile tescilli bulunan **şehitlik ve tabyaların tescilinin devamına.**

8-Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 21.03.1997/3822 sayılı kararı ile tescilli bulunan **Sarayiçi Bölgesinin tescil kaydının devamına,**

9-Ekli Liste-7 8 9'da envanter numaraları belirtilen ve 1-8 maddelerde tescillerinin devamı önerilen mimarlık örneklerinin daha önce alınmış kurul kararlarındaki kadastro yanlışlıklarının **düzeltilerek güncellenmesine.**

Şekil 12. EKVTVKK tarafından alınan 04.07.2003 tarihli karar devamı

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

K A R A R -3-

10-Ekli Liste-1'de "yıkık" ya da "boş parsel" olarak belirtilmiş olan taşınmazlara yapılan müdahalelerin koruma kurulu izni ile yapılıp yapılmadığının Kurul Müdürlüğünce **araştırılarak** Koruma Kurulunca ayrıca **değerlendirilmesine,**

11-Edirne Merkez'de bulunan "anıt ağaçların" Genel Müdürlüğün 1293 sayılı genelgesi doğrultusunda yapılacak olan doğal sit tespit ve irdeleme çalışmaları kapsamında **değerlendirilmesine,**

12-Kararımız eki listelerde kadastral bilgileri boş bırakılan taşınmazların kadastral bilgilerinin Kurul Müdürlüğünce **güncelleştirilmesine,**

13-Sit alanı dışında yer alan tescilli anıtsal yapıların koruma alanlarının Koruma Kurulu Müdürlüğü uzmanlarınca hazırlanarak **Kurulumuza sunulmasına,**

karar verildi.

ASLI GİBİDİR

Nurlan YÜCEAĞİDER
Müdür V.

BAŞKAN
Prof. Dr. İlter BÜYÜKDİĞAN
(İMZA)

BAŞKAN YARDIMCISI
Doç. Dr. Nevnihal ERDOĞAN
(İMZA)

ÜYE
Doç.Dr.Gülsün UMURTAK
(İMZA)

ÜYE
Yrd.Doç.Dr.Mustafa ÖZER
(İMZA)

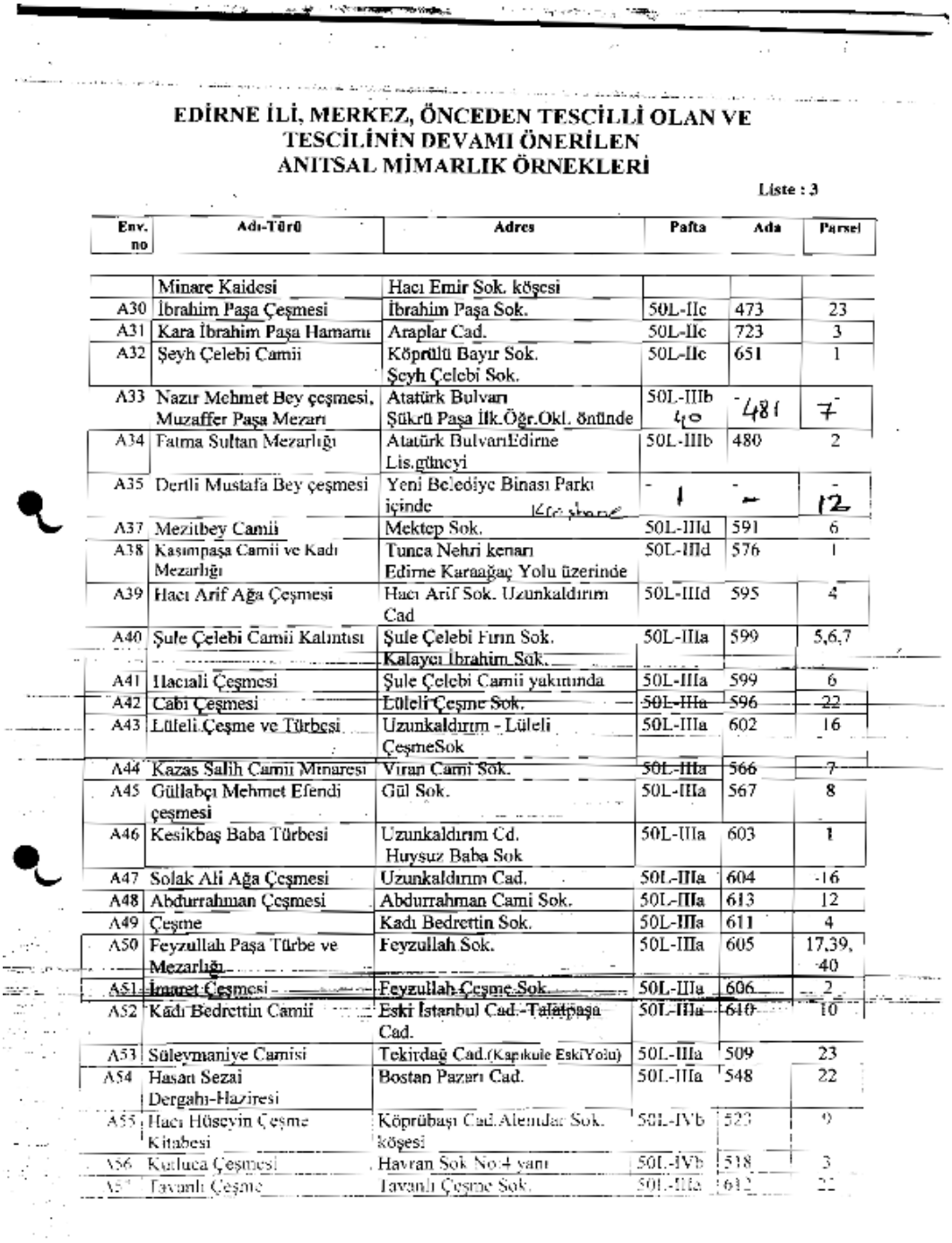
ÜYE
Fatih Bülent YAREN
(Y.Şehir Plancısı)
(İMZA)

ÜYE
Sedat KAYA
Edirne Bel.Tems.
(İMZA)

ÜYE
Halit ÇATALOĞLU
Edirne Vak. Böl.Md.V.
(İMZA)

ÜYE

Şekil 13. EKVTVKK tarafından alınan 04.07.2003 tarihli karar devamı

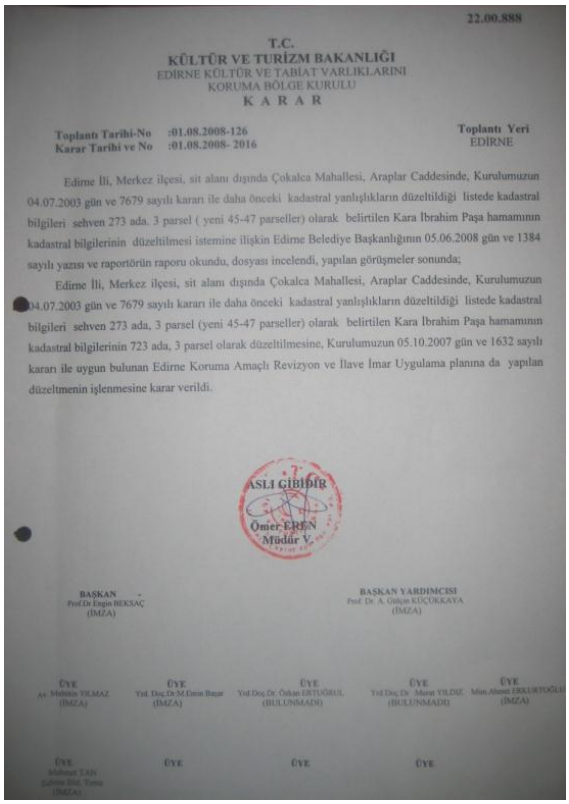

EDİRNE İLİ, MERKEZ, ÖNCEDEN TESCİLLİ OLAN VE TESCİLİNİN DEVAMI ÖNERİLEN ANITSAL MİMARLIK ÖRNEKLERİ

Liste : 3

Env. no	Adı-Türü	Adres	Pafta	Ada	Parsel
	Minare Kaidesi	Hacı Emir Sok. köşesi			
A30	İbrahim Paşa Çeşmesi	İbrahim Paşa Sok.	50L-IIc	473	23
A31	Kara İbrahim Paşa Hamamı	Araplar Cad.	50L-IIc	723	3
A32	Şeyh Çelebi Camii	Köprülü Bayır Sok. Şeyh Çelebi Sok.	50L-IIc	651	1
A33	Nazır Mehmet Bey çeşmesi, Muzaffer Paşa Mezarı	Atatürk Bulvarı Şükrü Paşa İlk.Öğr.Okl. önünde	50L-IIIb 40	481	7
A34	Fatma Sultan Mezarlığı	Atatürk BulvarıEdirne Lis.güneyi	50L-IIIb	480	2
A35	Dertli Mustafa Bey çeşmesi	Yeni Belediye Binası Parkı içinde	- 1	-	12
A37	Mezitbey Camii	Mektep Sok.	50L-IIId	591	6
A38	Kasımpaşa Camii ve Kadı Mezarlığı	Tunca Nehri kenarı Edirne Karaağaç Yolu üzerinde	50L-IIId	576	1
A39	Hacı Arif Ağa Çeşmesi	Hacı Arif Sok. Uzunkaldırım Cad	50L-IIId	595	4
A40	Şule Çelebi Camii Kalıntısı	Şule Çelebi Fırın Sok. Kalaycı İbrahim Sok.	50L-IIIa	599	5,6,7
A41	Hacıali Çeşmesi	Şule Çelebi Camii yakınında	50L-IIIa	599	6
A42	Cabi Çeşmesi	Lüleli Çeşme Sok.	50L-IIIa	596	22
A43	Lüleli Çeşme ve Türbesi	Uzunkaldırım - Lüleli ÇeşmeSok	50L-IIIa	602	16
A44	Kazas Salih Camii Minaresi	Viran Cami Sok.	50L-IIIa	566	7
A45	Güllabçı Mehmet Efendi çeşmesi	Gül Sok.	50L-IIIa	567	8
A46	Kesikbaş Baba Türbesi	Uzunkaldırım Cd. Huysuz Baba Sok	50L-IIIa	603	1
A47	Solak Ali Ağa Çeşmesi	Uzunkaldırım Cad.	50L-IIIa	604	16
A48	Abdurrahman Çeşmesi	Abdurrahman Cami Sok.	50L-IIIa	613	12
A49	Çeşme	Kadı Bedrettin Sok.	50L-IIIa	611	4
A50	Feyzullah Paşa Türbe ve Mezarlığı	Feyzullah Sok.	50L-IIIa	605	17,39, 40
A51	İmaret Çeşmesi	Feyzullah Çeşme Sok.	50L-IIIa	606	2
A52	Kadı Bedrettin Camii	Eski İstanbul Cad.-Talatpaşa Cad.	50L-IIIa	610	10
A53	Süleymaniye Camisi	Tekirdağ Cad.(Kapıkule EskiYolu)	50L-IIIa	509	23
A54	Hasan Sezai Dergahı-Haziresi	Bostan Pazarı Cad.	50L-IIIa	548	22
A55	Hacı Hüseyin Çeşme Kitabesi	Köprübaşı Cad.Alemdar Sok. köşesi	50L-IVb	523	9
A56	Kuluca Çeşmesi	Havran Sok No:4 yanı	50L-IVb	518	3
A57	Tavanlı Çeşme	Tavanlı Çeşme Sok.	50L-IIIa	612	22

Şekil 14. EKVTVKK tarafından alınan 04.07.2003 tarihli karar metninde adı geçen Liste-3

22.00.888

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
K A R A R

Toplantı Tarihi-No :01.08.2008-126
Karar Tarihi ve No :01.08.2008- 2016

Toplantı Yeri
EDİRNE

Edirne İli, Merkez ilçesi, sit alanı dışında Çokalca Mahallesi, Araplar Caddesinde, Kurulumuzun 04.07.2003 gün ve 7679 sayılı kararı ile daha önceki kadastral yanlışlıkların düzeltildiği listede kadastral bilgileri sehven 273 ada, 3 parsel (yeni 45-47 parseller) olarak belirtilen Kara İbrahim Paşa hamamının kadastral bilgilerinin düzeltilmesi istemine ilişkin Edirne Belediye Başkanlığının 05.06.2008 gün ve 1384 sayılı yazısı ve raportörün raporu okundu, dosyası incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

Edirne İli, Merkez ilçesi, sit alanı dışında Çokalca Mahallesi, Araplar Caddesinde, Kurulumuzun 04.07.2003 gün ve 7679 sayılı kararı ile daha önceki kadastral yanlışlıkların düzeltildiği listede kadastral bilgileri sehven 273 ada, 3 parsel (yeni 45-47 parseller) olarak belirtilen Kara İbrahim Paşa hamamının kadastral bilgilerinin 723 ada, 3 parsel olarak düzeltilmesine, Kurulumuzun 05.10.2007 gün ve 1632 sayılı kararı ile uygun bulunan Edirne Koruma Amaçlı Revizyon ve İlave İmar Uygulama planına da yapılan düzeltmenin işlenmesine karar verildi.

ASLI GİBİDİR
Ömer EREN
Müdür V.

BAŞKAN
Prof.Dr.Engin BEKSAÇ
(İMZA)

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof. Dr. A. Gökçen KUÇUKKAYA
(İMZA)

ÜYE
Ay. Mehmet YILMAZ
(İMZA)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. M.Emin Başar
(İMZA)

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. Özkan ERTUĞRUL
(BULUNMADI)

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. Murat YILDIZ
(BULUNMADI)

ÜYE
Mim.Ahmet ERKURTOĞLU
(İMZA)

ÜYE
Mehmet TAŞ
Edirne Müd. Temsi
(İMZA)

ÜYE

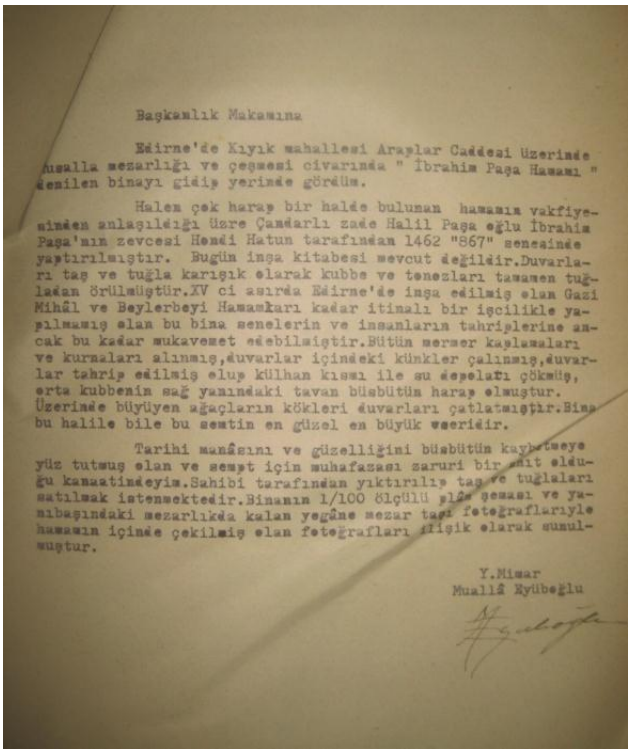
ÜYE

ÜYE

Şekil 15. EKVTVKK tarafından alınan 01.08.2008 tarihli karar

Şekil 16. Edirne Belediyesi'nden alınan 2000 yılına ait hava fotoğrafı

Başkanlık Makamına

Edirne'de Kıyık mahallesi Araplar Caddesi üzerinde Mualla mezarlığı ve çeşmesi civarında " İbrahim Paşa Hamamı " denilen binayı gidip yerinde gördüm.

Halen çok harap bir halde bulunan hamamın vakfiyesinden anlaşıldığı üzere Çamdarlı zade Halil Paşa oğlu İbrahim Paşa'nın zevcesi Hendi Hatun tarafından 1462 "867" senesinde yaptırılmıştır. Bugün inşa kitabesi mevcut değildir.Duvarları taş ve tuğla karışık olarak kubbe ve tonozları tamamen tuğladan örülmüştür.XV ci asırda Edirne'de inşa edilmiş olan Gazi Mihâl ve Beylerbeyi Hamamları kadar itinalı bir işcilikle yapılmamış olan bu bina asrelerin ve insanların tahriplerine ancak bu kadar mukavemet edebilmiştir.Bütün mermer kaplamaları ve kurnaları alınmış,duvarlar içindeki künkler çalınmış,duvarlar tahrip edilmiş olup külhan kısmı ile su depoları çökmüş, orta kubbenin sağ yanındaki tavan büsbütün harap olmuştur. Üzerinde büyüyen ağaçların kökleri duvarları çatlatmıştır.Bina bu halile bile bu semtin en güzel en büyük eseridir.

Tarihi manâsını ve güzelliğini büsbütün kaybetmeye yüz tutmuş olan ve semt için muhafazası zaruri bir abit olduğu kanaatindeyim.Sahibi tarafından yıktırılıp taş ve tuğlaları satılmak istenmektedir.Binanın 1/100 ölçülü plân çemesi ve yanıbaşındaki mezarlıkda kalan yegâne mezar taşı fotoğraflarıyle hamamın içinde çekilmiş olan fotoğrafları ilişik olarak sunulmuştur.

Y.Mimar
Muallâ Eyüboğlu

Şekil 17. Y.Mimar Mualla Eyüboğlu tarafından hazırlanmış olan rapor (EKVTVKK)

Şekil 18. Y.Mimar Mualla Eyüboğlu tarafından hazırlanmış olan rapor ekinde verilen fotoğraf (EKVTVKK)

KAYNAKLAR

[1] Hades-Hanefi Mehmed Efendi, ***Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi***, İstanbul, 15. Cilt, s. 402-434, (1997).

[2] Tülay Taşçıoğlu, ***Türk Hamamı***, İstanbul (Unilever Yayınları, Duran Ofset), s.13-36, s.54-95, (1998).

[3] http://www.tdk.gov.tr

[4] A. Adıvar, R. Arat, A. Ateş, I. Kafesoğlu, T. Yazıcı, ***İslam Ansiklopedisi-İslâm Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lügati***, İstanbul (Milli Eğitim Basımevi), 5. Cilt, s. 174-178, (1977).

[5] D. Hasol, ***Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü***, İstanbul (Yapı Endüstri Merkezi Yayınları), 10.Baskı, s.198, 212, (2008).

[6] M .Sözen, U. Tanyeli, ***Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü***, İstanbul (Remzi Kitabevi), 5.Baskı, s.99, (1999).

[7] A. Ödekan, ***Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi***, İstanbul (Yapı Endüstri Merkezi Yayınları), 2. Cilt, s.750-752, (1997).

[8] E. Yegül, ***Üsküdar Hamamları ve İcadiye Dağ Hamamı: Çevresel, Yapısal ve İşlevsel Sorunları ve Çözüm Öneriler***, İstanbul, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.5-7, s.10-12, s.17, (2008).

[9] Günberi-Hooft, ***Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi***, İstanbul (Milliyet Yayınları), 10.Cilt, s. 4987-4989, (1986).

[10] http://www.mohenjodaro.net

[11] F. Yegül, ***Antik Çağ'da Hamamlar ve Yıkanma (Baths and Bathing in Classical Antiquity)***, İstanbul (Horner Yayıncılık), 1.Baskı, s.33,63, 88, 191, 216, 317, (2006).

[12] C. E. Arseven, ***Sanat Ansiklopedisi***, İstanbul (Milli Eğitim Basımevi), 2. Cilt, s.678- 683, (1965).

[13] Y. Önge, ***Anadolu'da XII.- XIII. Yüzyıl Türk Hamamları***, Ankara (Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları), s. 9-11, 19-28, 43-44, 54, 77-80, 95-96, (1995).

[14] C. Çakmak, **Tire Hamamları**, Ankara (Kültür Bakanlığı Yayınları), 1.Baskı, s.9, 11-25, (2002).

[15] M. Sözen, Z. Sönmez, ***Anadolu Uygarlıkları-Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi***, İstanbul (Görsel Yayınlar), 5. Cilt, s.874-875, 891-893, 902-910, (1982).

[16] B. Erat, ***Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi (Mimarlık ve Sanat)***, Ankara (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları), 2.Cilt, s.456-465, (2006).

[17] C. E. Arseven, ***Türk Sanatı Tarihi***, İstanbul (M.E.V. Yayınları), 1.Fasikül, s.515-529, (1952-1972).

[18] http://www.turkcebilgi.com

[19] http://www.eskidenbakirkoy.blogcu.com

[20] R. Günay, ***Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri***, İstanbul (Yapı Endüstri Merkezi Yayınları), (1998).

[21] K. A. Aru, ***Türk Hamamları Etüdü***, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Doçentlik Çalışması, (1941).

[22] E. Kanetaki, ***Yunanistan'da Osmanlı Yapıtları***, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 21. Cilt,No:1-2, s.26, 56-57, 89, s.91-94, (2004).

[23] R. Osman, ***Edirne Rehnüması (Edirne Şehir Kılavuzu)***, Edirne (Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları), 1. Baskı, s. 23, 24, 27,69, (1994).

[24] http://www.haritaportali.com

[25] http://www.turkiye-rehberi.net

[26] A. M. Mansel, ***İlk Çağlarda Edirne-Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı***, Ankara (Türk Tarih Kurumu Basımevi), s.21-37, (1993).

[27] K. Bumin, ***Edirne***, İstanbul (Kültür Bakanlığı Yayınları), s.19-60, (1993).

[28] F. Emecen, ***Tarih Koridorlarında Bir Sınır Şehri Edirne-Edirne Serhattaki Payitaht***, İstanbul (Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları), 1. Baskı, s. 49-70, (1998).

[29] C. Gurlitt, ***Edirne'deki Yapılar***, Edirne (Yöre Dergisi Yöresel Kitaplar Dizisi), s.8-13, (2006).

[30] Hıbri Abdurrahman Efendi, ***(Yazma Nüsha 1046 H) Enis-ül Müsamirin (Edirne Tarihi 1360-1650)***, Edirne (Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları), 1.Baskı, s.12-15, (1996).

[31] E. N. İşli, M. S. Koz, ***Edirne: Serhattaki Payitaht***, İstanbul (Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları), 1. Baskı, s. 13-71, (1998).

[32] E. Çelebi, ***Seyahatname (Rumeli- Solkol ve Edirne)***, Ankara (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları), 3. Cilt, s. 242-246, 282-283, (1984).

[33] G. Özdeş, ***Edirne İmar Planına Hazırlık Etüdü***, İstanbul (İstanbul Matbaacılık T.A.O.), (1951).

[34] İ. Büyükdığan, ***İkinci Murat Çağı Edirne Hamamlarında Alçı Mukarnas Bezeme***, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, s.83-89, (1989).

[35] S. Erken, ***Edirne Hamamları***, Ankara (Vakıflar Dergisi), 10. Cilt, s. 403-420, (1973).

[36] Badi Ahmet Efendi (çev. R.Kazancıgil), ***Riyaz-ı Belde-i Edirne***, İstanbul (Edirne Valiliği Yayınları), 1.Cilt, s.143-149, (2000 (M.1839)).

[37] O. N. Peremeci, ***Edirne Tarihi***, İstanbul (Edirne ve Yöresi Sevenleri Kurumu Yayınları), sayı:61, s.94-96, (1939).

[38] R. M. Meriç, ***Edirnenin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında***, İstanbul (Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri), İGS Akademisi, 1. Cilt, s. 444-536, (1963).

[39] R. Osman, (yay.S.Ünver), ***Dr. Rıfat Osman'a Göre Edirne Evleri ve Konakları***, İstanbul (Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları), s. 7-10, 25-26, (1976).

[40] T .Gökbilgin, ***XV. ve XVI. ncı yüzyılda Edirne ve Paşa livası***, İstanbul (İşaret Yayınları), 2. Baskı, s.117-124, 150, 243-246, 250-254, (2007(ilk basım 1952)).

[41] D. Kuban, ***Edirne'de bazı İkinci Murat çağı hamamları mukarnas bezemeleri üzerine notlar-İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan Kitabı***, Ankara (Türk Tarih Kurumu Yayınları), 7. Dizi, Sayı 70, s.447-459, (1976).

[42] E. H. Ayverdi, ***Çelebi ve II. Sultan Murad Devri***, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, 2.Cilt, 2.Baskı, s.377-381, 464-477, 495, (1989).

[43] Prof. Dr. H. M. Tuğrul, Yrd. Doç. Dr. R. Kazancıgil, ***Edirne'de Osmanlı Döneminden 2000 Yılına Kalan Mimari Eserler Albümü***, İstanbul (Edirne Valiliği Kültür Müdürlüğü Yayınları), No:14, s.101-111, (2000).

[44] İ. Büyükdığan, ***İkinci Murad Çağı Edirne Hamamlarında Üst Örtü ve Aydınlatma Düzenleri-Edirne: Serhattaki Payitaht***, İstanbul (Yapı Kredi Yayınları), s.389-413, (1998).

[45] İ. Büyükdığan, ***Edirne Hamamlarının Restitüsyon Sorunları***, İstanbul, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 10, s.27-34, (1991).

[46] Google Earth, 2012

[47] G. Vanlı, ***A Restoration Project Of The Saray Bath in Edirne (Saray Hamamı'nın Restorasyon Projesi)***, Ankara, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.19, 21, 104, 190, (1993).

[48] http://vdb.gib.gov.tr/edirnevdb/kultur/hamamlar.html

[49] A. Bayık, ***Edirne***, İstanbul, Nuruosmaniye Matbaası, s.55-56, (1973).

[50] S. Arabulan, ***Yer/mekan kimliğinin değişimi: Mezitbey hamamı ve yakın çevresi alan çalışması***, Edirne, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, s.99, 120, (2008).

[51] R. Osman, (yay.S.Ünver 1989), ***Rıfat Osman: Edirne Sarayı***, Ankara (Türk Tarih Kurumu Yayınları), (1909).

[52] Yrd. Doç. Dr. R. Kazancıgil, ***Edirne İmaretleri***, İstanbul (Edirne Valiliği Yayınları), 2. Baskı, No:10, s.59-62, (1999).

[53] S. Ünkazan, ***Edirne ve Çevresinde Osmanlı Dönemi Askeri Mimari***, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, E, s. 37-39, 84-85, (2006).

[54] M. Özer, ***Edirne Yeni Saray Kazısı 2011 Yılı Çalışma Raporu***, Edirne, (2011).

[55] R. Osman, (çev. Özsoy, Ü., 1999), ***Edirne Evkaf-ı İslamiyye Tarihi, Camiler ve Mescidler***, Ankara (T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları), 1.Cilt, s.125, (1921).

[56] R. Kazancıgil, ***Edirne Mahalleri Tarihçesi***, Edirne (Türk Kütüphaneciler Derneği), 1.Baskı, No:7, s.57-58, (1992).

[57] A. G. Küçükkaya, ***Taşların Bozulma Nedenleri Koruma Yöntemleri***, İstanbul (Birsen Yayınevi), s.72-73, (2004).

[58] O. Onur, ***Edirne Su Kültürü, Kadim Su, Haseki Suyu***, İstanbul, s.6,7,13,14, 35-39, 50, (1978).

[59] N. Köylüoğlu, ***Edirne'de Osmanlı'dan Günümüze Su Yapıları***, Edirne (Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları), No:33, s. 4-10, 86-87, (2001).

[60] Ü. Altınoluk, ***Binaların Yeniden Kullanımı***, İstanbul (Yapı Endüstri Merkezi Yayınları), (1998).

[61] N. Avcı, ***Anıtsal Yapılara Uygulanabilecek Eklerin Çeşitlerinin Araştırılması ve Örneklerle Açıklanması***, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, s.6-7,10,15, (2003).

[62] D. Aydın, E, Okuyucu, ***Yeniden Kullanıma Adaptasyon ve Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Afyonkarahisar Millet Hamamı'nın Değerlendirilmesi***, İstanbul, Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 4.Cilt, 1.Sayı, s.35-44, (2009).

[63] D. Aydın, E. Yaldız, ***Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi***, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 27.Cilt, 1.Sayı, s. 3, (2010).

[64] Z. Ahunbay, ***Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon***, İstanbul (Yapı Endüstri Merkezi Yayınları), s.97-98, 148-152, (2007).

[65] D. Kuban, ***Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu-Kuram ve Uygulama***, İstanbul (Yapı Endüstri Merkezi Yayınları), (2000).

[66] B. Özel, ***Eski Yapıların Yeni İşlevle Değerlendirilmesi***, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, s.4-34, (2006).

[67] E. Engin, ***Tarihi Trabzon Kent İçi Hanları'nın Analizi ve Yeni İşlev Önerileri***, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, s.14-16, (2002).

Yararlanılan Kurumlar

Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2011-2012.

Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (EKVTVKK), 2012.

Edirne Belediyesi (İmar İşleri Müdürlüğü), 2012.

Edirne Tapu ve Kadastro Bölge Müdürlüğü, 2012.

Y.Mimar Lale Süman Arşivi, 2012.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	01.09.1981	
Doğum yeri	Balıkesir/ Merkez	
Lise	1992-2000	Sırrı Yırcalı Anadolu Lisesi
Lisans	2000-2002	H.Ü. Tıp Fakültesi (İng.) - Terk
Lisans	2005-2009	T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2009-2012	T.Ü. Fen Bilimleri Enst. Mimarlık Anabilim Dalı